

Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie

PROFESIJNÉ HODNOTY SOCIÁLNEJ PRÁCE

Andrej Mátel

Ladislav Roman

Lucia Janechová (eds.)

2017

MÁTEL, A. – ROMAN, L. – JANECHOVÁ, L. (eds.) 2017. *Profesijné hodnoty sociálnej práce*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Piešťany: Ústav sv. Pátra Pia, VŠZaSP sv. Alžbety Bratislava. 154 s. ISBN 978- 80-8132-173-3.

Názov:	Profesijné hodnoty sociálnej práce Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie
Editori:	Andrej Mátel, Ladislav Roman, Lucia Janechová
Recenzovali:	prof. MUDr. František Mateička, CSc. doc. PhDr. Emília Vranková, PhD.
Vydavateľ:	Ústav sv. Pátra Pia Piešťany VŠZaSP sv. Alžbety Bratislava
Miesto vydania:	Piešťany
Vydanie:	1.
Rok vydania:	2017
Počet strán:	154
Náklad:	100 ks
Typ väzby:	CD-ROM
ISBN	978-80-8132-173-3

Medzinárodná vedecká konferencia

PROFESIJNÉ HODNOTY SOCIÁLNEJ PRÁCE

Piešťany

18. – 19. október 2017

Usporiadateľské inštitúcie:

VŠZaSP v Bratislave

Ústav sociálnej práce sv. Pátra Pia Piešťany

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva

Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce

University of Scranton

Vysoká škola polytechnická Jihlava

Katedra sociální práce

Asociace občanských poraden ČR

Zborník vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 1/0335/15 Identifikovanie profesijných hodnôt sociálnej práce v Slovenskej republike.

OBSAH

ETIKA, ETICKÉ HODNOTY A ETICKÉ ROZHODOVANIE

KLÚČOVÉ HODNOTY SLOVENSKEJ SOCIÁLNEJ PRÁCE – AŠPIRÁCIA A REALITA <i>Andrej MÁTEL</i>	7
ETICKÉ A PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY ROZHODOVÁNÍ V SITUACIÁCH OHROŽENÍ <i>Joža SPURNÝ</i>	18
ETIKA MASMÉDIÍ K MARGINÁLNYM SKUPINÁM V SOUČASNÉ SPOLEČNOSTI <i>Jaroslava PAVELKOVÁ</i>	25
PROBLÉMY NÁCVIKU ETICKÉHO ROZHODOVANIA ŠTUDENTOV SOCIÁLNEJ PRÁCE <i>Peter MLYNARČÍK</i>	32
ETICKÉ ROZHODOVANIE V KRÍZOVÝCH SITUÁCIÁCH V ŠPECIFICKOM PROSTREDÍ ZARIADENIA SOCIÁLNYCH SLUŽIEB <i>Roman KRBATA, Jana KUKUČOVÁ, Daša NEMCOVÁ</i>	39
PROFESIJNÉ HODNOTY SOCIÁLNEJ PRÁCE Z POHLADU NÁROKOV VZDELÁVANIA V PODMIENKACH SLOVENSKEJ A ČESKEJ REPUBLIKY <i>Roman TOMICA</i>	49
OKULTNÁ SYMBOLIKA – HODNOTOVÁ DILEMA V SPOLOČNOSTI <i>Pavol TOMÁNEK</i>	55

SUPERVÍZIA A PORADENSTVO

OTÁZKY VZŤAHU SUPERVÍZOR VS SUPERVIDOVANÝ V PROCESSE SUPERVÍZIE <i>Milan SCHAVEL, Stanislava HUNYADIOVÁ, Bohuslav KUZYŠIN</i>	72
MULTIKULTÚRNE PORADENSTVO V PRÁCI PORADCU <i>Dagmar KOPČANOVÁ</i>	77

SEXUÁLNA DELIKVENCIA A OBCHODOVANIE S EUĎMI

SEXUÁLNI DELIKVENCE V PERCEPCI SOCIÁLNEJ PRÁCE <i>Jana NOVOTNÁ</i>	83
OBCHOD S „BÍLÝM MASEM“ V PERCEPCI SOCIÁLNEJ PRÁCE <i>Jana NOVOTNÁ, Michaela PRUKNAROVÁ</i>	89
ZDRAVOTNÍ A SOCIÁLNI ASPEKTY SADOMASOCHISMU <i>Jana NOVOTNÁ, Alena KREJČOVÁ</i>	96

VARIA

SOCIÁLNA PODNIKOVÁ PRÁCA A JEJ SPOLOČENSKÁ ZODPOVEDNOSŤ <i>Michal VALACH, Miroslav PAĽUN, Katarína VALACHOVÁ SUBYOVÁ</i>	102
KOMUNITNÁ PRÁCA V MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKYCH KOMUNITÁCH - ANALÝZA FUNKCIE POLICAJNÉHO ŠPECIALISTU PRE PRÁCU S KOMUNITAMI <i>Zuzana KOTLÁROVÁ</i>	116
CESTA DUCHOVNÍ FORMACE – IMPULZY ZE SPIRITUALITY U VYBRANÉ CÍLOVÉ SKUPINY <i>Monika NOVÁ</i>	121

VYUŽITIE EXPRESÍVNÝCH TERAPIÍ PRI ROZVÍJANÍ EMPATICKÝCH SCHOPNOSTÍ SOCIÁLNYCH PRACOVNÍKOV	
<i>Jaroslava MALČEK</i>	126
SYNDRÓM ROZPADU V SOCIÁLNEJ PRÁCI	
<i>Peter ĎURKOVSKÝ</i>	131
QUO VADIS KOMORA?	
<i>Anton DOKTOROV, Jarmila DOKTOROVÁ</i>	134
SENIOR A ASPEKTY STARNUTIA	
<i>Peter HASA</i>	139

PREDHOVOR

V zborníku prinášame príspevky z V. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie s názvom „*Profesijné hodnoty sociálnej práce*“. Myšlienka organizovať medzinárodné konferencie v Piešťanoch sa zrodila na pôde Ústavu sociálnej práce sv. Pátra Pia v Piešťanoch Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce Sv. Alžbety v roku 2010. V tomto období chýbal vedecký diškurz na profesijnú etiku sociálnej práce. Prvá piešťanská konferencia sa konala 20.-21. októbra 2010 práve na tému Aplikovaná etika v sociálnej práci. Označením „aplikovaná“ chceli usporiadatelia zdôrazniť úzke prepojenie teórie a praxe sociálnej práce. Ašpiráciou bolo, aby konferencia bola priestorom pre dialóg medzi vedeckými akademickými pracovníkmi na jednej strane a profesionálnymi sociálnymi pracovníkmi a študentmi na strane druhej. Prídavnou hodnotou prvej piešťanskej konferencie bola diskusia staršieho etického kódexu sociálnych pracovníkov a následné praktické kroky k tvorbe nového etického kódexu.

Následné ročníky piešťanských „*aplikovaných konferencií*“ boli tematicky zamerané na aplikovanú sociálnu patológiu v sociálnej práci, aplikovanú politiku a opätovne na aplikovanú etiku. Tematické zameranie konferencie usporiadanej v roku 2017 sa opätovne vracia k etike, avšak s užším zameraním na etické hodnoty profesie sociálna práca, nakoľko viacerí usporiadatelia konferencie sú zároveň riešiteľmi vedeckého projektu VEGA zameraného na identifikovanie profesijných hodnôt sociálnej práce v Slovenskej republike. Hlavnými konferenčnými témami boli okrem etických hodnôt, profesijné hodnoty sociálnej práce a pomáhajúcich profesií, etické podmienky výkonu supervízie, etické rozhodovanie, aktuálne bioetické problémy a dilemy pomáhajúcich profesií.

Veríme, že akademickí pracovníci, študenti vysokých škôl, ale aj odborná a laická verejnosť si v zborníku môžu nájsť nielen vedecké poznatky, ale aj inšpiráciu pre skvalitňovanie praxe sociálnej práce, ktorú chápeme ako profesiu založenú na etických hodnotách.

Editori

V Piešťanoch, 13. októbra 2017

KLÚČOVÉ HODNOTY SLOVENSKEJ SOCIÁLNEJ PRÁCE – AŠPIRÁCIA A REALITA

Key values of slovak social work - aspiration and reality

Andrej MÁTEL

Abstrakt

Prostredníctvom modifikovanej verzie Professional Opinion Scale sme zmerali mieru stotožnenia členov profesijnej komunity sociálnej práce s kľúčovými hodnotami profesie prezentovanými v slovenskom národnom etickom kódexe, konkrétne sociálna spravodlivosť, dôstojnosť človeka a dôležitosť medziľudských vzťahov. Z výskumných zistení môžeme konštatovať, že členovia profesijnej komunity sa s kľúčovými hodnotami sociálnej práce, prezentovanými v Etickom kódexe sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce na Slovensku, stotožňujú. Diferencie boli však v miere stotožnenia. S hodnotou medziľudských vzťahov sa respondenti vysoko identifikujú. Skóre pri hodnote dôstojnosť človeka a sociálna spravodlivosť boli síce nad priemerom, ale pomerne blízko k indifferenčnému postoj, zvlášť dôstojnosť človeka.

Kľúčové slová: Etický kódex. Sociálna práca. Hodnota. Medziľudské vzťahy. Dôstojnosť človeka. Sociálna spravodlivosť.

Abstract

Through the modified version of the Professional Opinion Scale, we measured the degree of identification of the members of the professional community of social work with the key values of the profession presented in the Slovak National Code of Ethics, namely social justice, human dignity and the importance of human relationships. From the research findings, we can state that the members of the professional community share the key values of social work presented in the Code of Ethics of Social Workers and Assistants of Social Work in Slovakia. However, the differences are at the level of identification. With the value of human relationships, respondents are highly identified. The scores for the value of human dignity and social justice were above average, but relatively close to indifferent attitudes, especially human dignity.

Key words: Ethical code. Social work. Value. Human relationships. Human dignity. Social justice.

Úvod

Autor príspevku, spolu s ďalšími členmi výskumného tímu, realizovali v rokoch 2015 – 2017 projekt základného výskumu v odbore sociálna práca. Hlavným výskumným cieľom bolo identifikovanie profesijných hodnôt sociálnej práce v Slovenskej republike. V príspevku predstavím teoretické východiská výskumu, použité výskumné metódy a vybrané výskumné zistenia.

1 Kľúčové hodnoty slovenskej sociálnej práce

Z hľadiska odbornej lexiky autor príspevku definoval profesijné hodnoty sociálnej práce (*social work values*) ako „presvedčenia profesijnej komunity o žiaducich cieľov a žiaducom správaní sociálnych pracovníkov (a asistentov sociálnej práce), ktoré k týmto cieľom vedú (Mátel, 2016b). Profesijné hodnoty sú formálne alebo neformálne identifikované a prijaté za dôležité pre profesijnú činnosť. V rámci jednotlivých profesií sa odborníci na etiku zvyčajne snažia rozlišovať tie, ktoré sú pre výkon danej profesie najpodstatnejšie a bez ktorých by v nej chýbalo niečo zásadné. Tieto bývajú označené za kľúčové. Ich výber je pomerne zložitý a závisí od množstva faktorov. Ak nastane v profesijnej komunite zhoda s ich výberom, tieto bývajú ťažiskom profesijného etického kódexu v danej krajine alebo inštitúcii.

Na Slovensku prebiehal proces identifikovanie profesijných hodnôt v rámci prípravy a tvorby etického kódexu v období rokov 2011 – 2015. Prvotný signál pritom vyslala práve „Piešťanská konferencia“ usporiadaná pred 7 rokmi, konkrétne 20.-21. októbra 2010. Na tejto konferencii venovanej aplikovanej etike v sociálnej práci zaznievali viaceré hlasy účastníkov ohľadom potreby zásadnej revízie slovenského etického kódexu z roku 1997, najmä vzhľadom na jeho nesúlad s medzinárodným kódexom Etika v sociálnej práci – vyhlásené princípy (IFSW / IASSW, 2004). Z podnetu autora predloženého príspevku a Petra Brnulu, vtedajšieho tajomníka Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku (AVSP), bola v januári 2011 utvorená pracovná skupina, ktorej cieľom bola tvorba nového etického kódexu sociálnej práce. Táto začala pracovať pod záštitou AVSP so súhlasom vtedajšieho predsedu asociácie, Milana Schavela. Teoretické východisko kódexu mal tvoriť medzinárodný etický kódex s prihliadaním na slovenské špecifiká, do istej miery obsiahnuté aj v staršej verzii slovenského etického kódexu v roku 1997. V roku 2012 bola v rámci diskusie pracovnej skupiny akceptovaná základná štruktúra dokumentu a nastala zhoda v identifikovaní troch kľúčových hodnôt, ktorými sú ľudská dôstojnosť, sociálna spravodlivosť a dôležitosť medziľudských vzťahov. Hoci v roku 2013 opätovne zazneli hlasy k dokončeniu práce, nakoľko nejestvovali jasné procesné pravidlá činnosti pracovnej skupiny a do istej miery sa stratil étos kooperácie a spôsobilosť efektívne spolupracovať medzi zástupcami verejných a súkromných vysokých škôl, činnosť komisie nebola obnovená. O rok neskôr sa v rámci dôsledkov profesijného zákona o sociálnej práci objavila nová úloha, a síce príprava etického kódexu sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce. Zodpovednosť zaň prináležala komore, konkrétnejšie bol za prípravu etického kódexu zodpovedný prípravný výbor na zriadenie komory, ktorého členov vymenoval minister práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (Máteľ, 2015). Autor príspevku bol členom tohto výboru a hlavným editorom dokumentu. Potvrdené boli viaceré zistenia predošlej komisie v rámci AVSP, vrátane identifikovania všetkých troch kľúčových hodnôt sociálnej práce. V texte kódexu sa píše: „...*Etický kódex predstavuje kľúčové etické hodnoty profesie a základné etické princípy v rámci jednotlivých oblastí zodpovednosti...*“ (bod I.4). „*Sociálna práca je dynamicky sa rozvíjajúcou profesiou, založenou na hodnotách, akými sú sociálna spravodlivosť, ľudská dôstojnosť a dôležitosť medziľudských vzťahov. Je komplexnou profesiou, ktorá nachádza uplatnenie v rôznych rezortoch a oblastiach spoločnosti*“ (bod I.1).

2 Metodológia a výskumné metódy

Výskumným nástrojom na meranie profesijných hodnôt bola obsahovo modifikovaná verzia The 40-item version of the Professional Opinion Scale (ďalej POS), ktorú v roku 1988 vytvorila Ann Abbott (2003) zo 121 položkovej verzie. The 40-item version of the POS meria mieru stotožnenia respondenta s hodnotami sociálnej práce na 5-stupňovej Likertovej škále. Skóre pre dôležitosť každej hodnoty je priemernou hodnotou, ktorá sa vypočíta zo všetkých položiek (výrokov) označených ako markery konkrétnej hodnoty. Ku každej hodnote prináleží 10 výrokov. Vyššie skóre naznačuje väčšiu mieru stotožnenia s hodnotami sociálnej práce. Slovenskú modifikovanú verziu dotazníka použila Mališková (2010) vo svojom výskume zameranom na etické rozhodovanie v sociálnej práci. Tu bol súčasťou batérie piatich dotazníkov k dosiahnutiu stanoveného výskumného cieľa, ktorým bolo identifikovanie rozdielov v etických rozhodnutiach a odôvodneniach etických rozhodnutí sociálnych pracovníkov vzhľadom na vybrané faktory. Limitom výskumu Mališkovej bola práve originálna verzia dotazníka The 40-item version of the Professional Opinion Scale, ktorý z obsahového hľadiska slúži primárne na identifikovanie preferencie jednej zo štyroch hodnôt – podporovanie sebadeterminácie, rešpektovanie základných ľudských práv, záväzok k individuálnej slobode a zmysel pre sociálnu zodpovednosť. Tieto hodnoty neboli na Slovensku žiadnym výskumom explorované ani potvrdené ako kľúčové. Okrem toho formulácie tvrdení v jednotlivých položkách nie vždy korešpondujú so sociálno-kultúrnym kontextom a jazykovým vyjadrením opisu hodnôt v slovenskom prostredí. Za účelom merania

profesijných hodnôt sociálnej práce na Slovensku sme využili dizajn POS, ale nie kompletnú obsahovú podobu skúmaných tvrdení. Nakoľko na Slovensku boli v roku 2015 v národnom etickom kódexe prezentované tri kľúčové hodnoty sociálnej práce, konkrétne dôstojnosť človeka, sociálna spravodlivosť a dôležitosť medziľudských vzťahov, výsledný dizajn modifikovanej verzie POS bol 30-položkový.

Finálna verzia dotazníka bola spracovaná do webovej podoby na portáli <http://vyskum.prohuman.sk>. Odkaz na výskum bol na dvoch kľúčových miestach, a to na webe <http://www.prohuman.sk> a na webovom sídle Slovenskej komory sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce www.socialnapraca.sk. Na oboch portáloch bolo možné vyplniť dotazník on-line od marca do mája 2017, teda v období troch mesiacoch.

Základný súbor tvorili členovia profesijnej komunity sociálnej práce v Slovenskej republike. Do tohto základného súboru patria na Slovensku štyri základné subkategórie, a síce:

- *sociálni pracovníci*
- *asistenti sociálnej*
- *vzdelávatelia sociálnej*
- *študenti sociálnej práce.*

Výberový súbor a výskumnú vzorku tvorilo 545 respondentov, členov profesijnej komunity sociálnej práce, toho 317 sociálnych pracovníkov (58,2 %), 94 asistentov sociálnej práce (17,2 %), 95 študentov odboru sociálna práca (17,4 %) a 39 (7,2 %) vzdelávateľov v sociálnej práci. Pomer medzi osobami v priamom výkone sociálnej práce a osobami v akademickom prostredí tohto odboru bol 411 (75,4 %) : 134 (24,6 %).

Miera stotožnenia respondenta s hodnotami sociálnej práce bola vyhodnocovaná prostredníctvom nami modifikovanej verzie POS na 5-stupňovej Likertovej škále. Miera stotožnenia respondenta s hodnotami sociálnej práce závisí od skóre, ktoré respondenti dosiahli vo všetkých položkách. Výsledné skóre mohlo byť v rozsahu od 10 do 50, pričom 50 je absolútne najvyššia miera stotožnenia s meranou hodnotou a 10 absolútne najnižšia miera stotožnenia s meranou hodnotou. Okrem skóre môže byť identifikovaný aj výsledný priemer, v rozsahu od 1,0 do 5,0. Vzhľadom na priemerné výsledky budeme rozlišovať v interpretácii nasledovné škály: 1 – 1,49 úplné nestotožnenie so skúmanými hodnotami; 1,50 – 2,49 nestotožnenie; 2,50 – 3,49 indiferentný postoj; 3,50 – 4,49 stotožnenie; 4,50 – 5,00 úplné stotožnenie so skúmanými hodnotami.

Z nástrojov štatistickej inferencie sme k testovaniu štatistických odchýlok pri analýze profesijných hodnôt použili Chi-square test, Studentov t-test pre dva nezávislé premenné a ANOVA test. Vzhľadom na hladinu významnosti budeme pri výsledkoch rozlišovať štyri kategórie:

Pravdepodobnosť chyby	$p > 0,05$	$p \leq 0,05$	$p \leq 0,01$	$p \leq 0,001$
Slovné vyjadrenie	nesignifikantný	signifikantný	vysoko signifikantný	veľmi vysoko signifikantný

3 Výskumné zistenia (výber)

Respondenti profesijnej komunity nášho výberového súboru dosiahli priemernú hodnotu v miere stotožnenia s hodnotami sociálnej práce 113,29, čo vzhľadom na celkový počet položiek POS znamená, že priemerné skóre pre kľúčové hodnoty sociálnej práce v SR bolo 3,78. Priemerné skóre jednotlivých hodnôt uvádza tabuľka 1.

Respondenti s položkami vyjadrujúcimi hodnoty sociálnej práce viac súhlasili ako nesúhlasili. Pre jednotlivé hodnoty sociálnej práce, v ktorých respondenti mohli dosiahnuť maximálnu hodnotu 50 bodov, dosiahli nasledujúce hodnoty:

- dôstojnosť človeka – 35,28 bodu,
- sociálna spravodlivosť – 36,39 bodu,
- dôležitosť medziľudských vzťahov – 41,62 bodu.

Tabuľka 1: Priemerné skóre respondentov profesijných hodnôt sociálnej práce

Sociálna spravodlivosť	3,64	Dôležitosť medziľudských vzťahov	4,16
Dôstojnosť človeka	3,53	Kľúčové hodnoty sociálnej práce v SR	3,78

Respondenti nášho súboru sa oveľa viac stotožňovali s položkami vzťahujúcimi sa k dôležitosti medziľudských vzťahov ako k dôstojnosti človeka a sociálnej spravodlivosti.

Súčasťou ďalšieho vyhodnocovania bola identifikácia rozdielov v preferenciách profesijných hodnôt a v miere stotožnenia s nimi u členov profesijnej komunity vzhľadom na vybrané faktory. Konkrétne sme testované tieto faktory: rod, regionálne rozdiely, bydlisko, religiozitu, vzdelanie respondentov, pozíciu v profesijnej komunite, dĺžku praxe, oblasť pôsobenia, prítomnosť etického kódexu na pracovisku a členstvo v profesijnej komore. V príspevku uvádzame vybrané výsledky, kde boli zistené štatisticky významné rozdiely, konkrétne rodové rozdiely, regionálne rozdiely, bydlisko, vzdelanie, pozícia v profesijnej komunite a zamestnanie.

(1) Skúmanie rodových rozdielov v profesijných hodnotách

Tabuľka 2: Priemerné skóre respondentov podľa rodu (T-test)

Hodnoty	Počet		Priemer	Priemerná odchýlka	Priemerná chyba
Sociálna spravodlivosť	muž	85	37,71	4,932	,535
	žena	460	36,15	4,655	,217
	Spolu	545	36,39	4,728	,203
Ľudská dôstojnosť	muž	85	35,18	4,877	,529
	žena	460	35,29	4,564	,213
	Spolu	545	35,28	4,610	,197
Dôležitosť vzťahov	muž	85	41,60	4,373	,474
	žena	460	41,63	4,231	,197
	Spolu	545	41,62	4,250	,182

Vo všeobecnosti platilo, že u mužov bol vyšší rozptyl odpovedí o čom svedčia vyššie smerodajné odchýlky než u žien vo všetkých troch hodnotách. Vzhľadom na priemerné hodnoty skóre, muži mali vyššie skóre než ženy pri hodnote sociálna spravodlivosť (o 1,56) a ženy vyššie skóre než muži pri hodnotách ľudská dôstojnosť (o 0,11) a dôležitosť medziľudských vzťahov (o 0,03). Štatisticky významný rozdiel medzi skupinami bol veľmi významný len pri hodnote sociálna spravodlivosť, nakoľko $p < 0,01$. V ostatných hodnotách štatisticky významné rozdiely neboli zistené. Pri hodnotách ľudská dôstojnosť a dôležitosť medziľudských vzťahov mali vyššie skóre ženy.

(2) Skúmanie regionálnych rozdielov v profesijných hodnotách

Tabuľka 3: Priemerné skóre respondentov podľa regiónu (T-test, ANOVA)

Hodnoty	N		Priemer	Priemerná odchýlka
Sociálna spravodlivosť	BSK	90	38,52	5,480
	TTSK	52	36,42	3,500
	NSK	92	36,16	5,125
	BBSK	68	35,72	4,750
	TNSK	58	36,26	4,195
	ZSK	51	36,45	3,966
	PSK	64	35,31	4,690
	KSK	68	35,54	4,237
	Spolu	545	36,39	4,728
	<i>Medzi skupinami F 3,369; Sig. 0,001</i>			
Ľudská dôstojnosť	BSK	90	36,60	5,061
	TTSK	52	35,85	4,474
	NSK	92	34,92	4,526
	BBSK	68	34,22	4,917
	TNSK	58	35,57	4,562
	ZSK	51	36,10	4,139
	PSK	64	34,75	4,422
	KSK	68	34,13	3,981
	Spolu	545	35,28	4,610
	<i>Medzi skupinami F 2,624; Sig. 0,008</i>			
Dôležitosť vzťahov	BSK	90	43,03	3,953
	TTSK	52	41,17	3,400
	NSK	92	41,11	4,391
	BBSK	68	40,91	4,709
	TNSK	58	41,78	3,084
	ZSK	51	42,31	3,942
	PSK	64	41,16	3,806
	KSK	68	41,29	5,567
	Spolu	545	41,62	4,250
	<i>Medzi skupinami F 2,078; Sig. 0,036</i>			

Legenda: N - počet, F - výsledok F-testu (test rozptylov), Sig – významnosť

Vzhľadom na regionálny faktor boli štatisticky veľmi vysoko signifikantné odchýlky identifikované pri hodnote sociálna spravodlivosť, kde $p = 0,001$, vysoko signifikantné pri hodnote ľudská dôstojnosť, kde $p < 0,01$ a signifikantné pri hodnote medziľudských vzťahov, kde bolo $p < 0,05$. Vysoké skóre pri hodnote sociálna spravodlivosť vykazovali respondenti z Bratislavského samosprávneho kraja (38,52, čo je o 2,13 viac ako priemerné skóre). Mierne nad priemerom boli aj respondenti z Trnavského samosprávneho kraja a Žilinského samosprávneho kraja. Na opačnom spektre najnižšie skóre vykazovali respondenti z Prešovského samosprávneho kraja (35,31, čo je o 1,058 nižšie ako priemer), Košického a Banskobystrického samosprávneho kraja. Mierne nižšie skóre ako priemer mali ešte respondenti z Trenčianskeho a Nitrianskeho samosprávneho kraja. Vzhľadom na hodnotu ľudská dôstojnosť najvyššie nadpriemerné skóre mali takisto členovia profesijnej komunity sociálnej práce z Bratislavského samosprávneho kraja (36,60, čo je o 1,32 viac ako priemer). Nasledovali respondenti zo Žilinského samosprávneho kraja. Nad priemerom boli už len respondenti z Trnavského a Trenčianskeho samosprávneho kraja. Najnižšie skóre mali pri hodnote ľudská dôstojnosť členovia profesijnej komunity sociálnej práce z Košického

samosprávneho kraja (34,13, čo je o 1,15 menej ako priemer), nasledoval Banskobystrický, Prešovský a Nitriansky samosprávny kraj. Pri hodnote dôležitosť medziľudských vzťahov opäť respondenti z Bratislavského samosprávneho kraja boli najvyššie nad priemerom (43,03, čo je o 1,41 viac ako priemer). Nasledoval Žilinský a Trenčiansky samosprávny kraj. Najnižšie skóre dosiahli pri hodnote medziľudské vzťahy členovia profesijnej komunity sociálnej práce z Banskobystrického samosprávneho kraja (40,91, čo je o 0,71 menej ako priemer). S nižším skóre ako priemerné boli aj respondenti z Nitrianskeho, Prešovského a Trnavského samosprávneho kraja.

(3) *Skúmanie rozdielov v profesijných hodnotách podľa bydliska*

Tabuľka 4: Priemerné skóre respondentov podľa bydliska (T-test, ANOVA)

Hodnoty	N		Priemer	Priemerná odchýlka
Sociálna spravodlivosť	Obec	212	35,84	4,344
	Okresné mes.	135	35,68	4,329
	Krajské mes.	65	37,68	5,109
	Hlavné mes.	70	38,79	5,771
	Mesto (iné)	63	35,79	4,088
	Spolu	545	36,39	4,728
	<i>Medzi skupinami F 7,794; Sig. 0,000</i>			
Ľudská dôstojnosť	Obec	212	35,00	4,340
	Okresné mes.	135	34,76	4,642
	Krajské mes.	65	35,57	4,921
	Hlavné mes.	70	37,09	5,351
	Mesto (iné)	63	34,98	3,765
	Spolu	545	35,28	4,610
	<i>Medzi skupinami F 3,503; Sig. 0,008</i>			
Dôležitosť vzťahov	Obec	212	41,45	4,763
	Okresné mes.	135	40,80	3,685
	Krajské mes.	65	42,95	4,098
	Hlavné mes.	70	42,83	4,317
	Mesto (iné)	63	41,25	2,935
	Spolu	545	41,62	4,250
	<i>Medzi skupinami F 4,590; Sig. 0,001</i>			

Legenda: N - počet, F - výsledok F-testu (test rozptylov), Sig – významnosť

Vzhľadom na regionálny faktor boli štatisticky veľmi vysoko významné odchýlky identifikované pri hodnote sociálna spravodlivosť, kde $p < 0,001$ a dôležitosť vzťahov, kde $p = 0,001$ a vysoko významné pri hodnote ľudská dôstojnosť, kde $p < 0,01$. Vo všeobecnosti platilo, že členovia profesijnej komunity sociálnej práce z hlavného mesta Bratislavy mali vyššie skóre ako priemerné. Najvyššie a nadpriemerné skóre mali najmä pri hodnote sociálna spravodlivosť (37,79 – o 1,40 vyššie ako priemer) a pri hodnote ľudská dôstojnosť (37,09 – o 1,81 nad priemerom). Len pri hodnote medziľudské vzťahy mali ešte vyššie skóre respondenti z krajského mesta (42,95) ako z Bratislavy (42,83), oba však boli nad priemerom. Stabilne najnižšie a podpriemerné skóre pri všetkých hodnotách mali respondenti z okresných miest a obcí. Respondenti miest kulminovali mierne pod priemerom (sociálna spravodlivosť a ľudská dôstojnosť) alebo mierne nad priemerom (medziľudské vzťahy).

(4) Skúmanie rozdielov v profesijných hodnotách podľa vzdelania

Tabuľka 5: Priemerné skóre respondentov podľa vzdelania (T-test, ANOVA)

Hodnoty	N		Priemer	Priemerná odchýlka
Sociálna spravodlivosť	VŠ Bc.	113	36,52	4,943
	VŠ Mgr.	285	36,31	4,414
	VŠ PhD.	53	38,19	5,432
	SŠ	94	35,48	4,758
	Spolu	545	36,39	4,728
	<i>Medzi skupinami F 3,837; Sig. 0,010</i>			
Ľudská dôstojnosť	VŠ Bc.	113	34,83	4,582
	VŠ Mgr.	285	35,33	4,372
	VŠ PhD.	53	37,15	5,541
	SŠ	94	34,59	4,552
	Spolu	545	35,28	4,610
	<i>Medzi skupinami F 4,057; Sig. 0,007</i>			
Dôležitosť vzťahov	VŠ Bc.	113	42,00	4,016
	VŠ Mgr.	285	41,69	3,746
	VŠ PhD.	53	41,98	5,376
	SŠ	94	40,76	5,117
	Spolu	545	41,62	4,250
	<i>Medzi skupinami F 1,763; Sig. 0,153</i>			

Legenda: N - počet, F - výsledok F-testu (test rozptylov), Sig – významnosť

Vzhľadom na faktor vzdelanie boli štatisticky vysoko signifikantné odchýlky identifikované pri hodnote sociálna spravodlivosť, kde $p = 0,01$ a ľudská dôstojnosť, kde $p < 0,01$. Mieru identifikácie s hodnotou ľudská dôstojnosť ovplyvňuje vzdelanie priamo úmerne, teda čím vyššie vzdelanie, tým bola vyššia miera identifikácie s touto hodnotou. Najvyššia hodnota bola pri respondentoch s 3. stupňom VŠ vzdelania (37,15), najnižšia pri respondentoch so stredoškolským vzdelaním (34,59). Respondenti s 2. stupňom VŠ vzdelania vykazovali vyššie hodnoty ako bol priemer a respondenti s I. stupňom VŠ vzdelania nižšie hodnoty skóre ako priemer. Pri hodnote sociálna spravodlivosť takisto platila priama úmernosť, vyššie vzdelanie indikovalo vyššiu mieru stotožnenia s touto hodnotou, pričom sociálni pracovníci a vzdelávatelia s doktorandským vzdelaním mali nadpriemerné skóre (38,19) a sociálni pracovníci a študenti, ktorí mali len SŠ vzdelanie vykazovali podpriemerné skóre (35,48). Priamu úmernosť narušilo vyššie skóre sociálnych pracovníkov, asistentov sociálnej práce a študentov s bakalárskym vzdelaním (36,52), ktoré bolo vyššie, i keď nie štatisticky významne, než skóre u sociálnych pracovníkov s magisterským vzdelaním. V hodnote medziľudské vzťahy neboli zistené štatisticky významné rozdiely, najnižšie skóre však opätovne vykazovali respondenti s najnižším SŠ vzdelaním (40,76). Najvyššie skóre (41,98) dosiahli respondenti s bakalárskym VŠ vzdelaním v odbore sociálna práca

(5) Skúmanie rozdielov v profesijných hodnotách podľa pozície v profesijnej komunite

Štatisticky významné rozdiely boli identifikované pri faktore zamestnanie pri všetkých troch hodnotách. V hodnote sociálna spravodlivosť bol rozdiel veľmi vysoko signifikantný, nakoľko

$p < 0,001$, rovnako aj pri hodnote medziľudských vzťahov, $p = 0,001$, pri hodnote dôstojnosť človeka bol rozdiel vysoko signifikantný $p < 0,01$. Podobne ako pri rodových rozdieloch však upozorňujeme, že vzorka nebola rovnomerná, preto odporúčame opakované merania pri

rovnomernejšej vzorke. Vzhľadom na faktor zamestnanie najvyššiu mieru identifikovania s hodnotou sociálna spravodlivosť dosiahli pracovníci v školstve, zväčša vzdelávatelia (39,40) a mimovládnom sektore (38,42), najnižšiu mieru pracovníci v samospráve (35,36) a cirkevných organizáciách (35,60). Pri hodnote ľudská dôstojnosť najvyššie skóre dosiahli pracovníci v cirkevných organizáciách (37,40) a mimovládnych organizáciách (36,99), najnižšie pracovníci v samospráve (34,72) a štátnej správe (34,84). Pri hodnote dôležitosť vzťahov najvyššie skóre mali pracovníci v neziskovom sektore (43,14), nasledovali osoby bez praxe (42,18), najnižšie skóre mali pracovníci v samospráve (40,69) a štátnej správe (41,13). Všeobecne možno konštatovať, že sociálni pracovníci mimovládneho sektoru vykazujú vyššie a sociálni pracovníci zamestnaní v samospráve nižšie stotožnenie s kľúčovými hodnotami sociálnej práce na Slovensku.

Tabuľka 6: Priemerné skóre respondentov podľa pozície v profesijnej komunite (T-test, ANOVA)

Hodnoty	N		Priemer	Priemerná odchýlka
Sociálna spravodlivosť	študent	95	36,48	4,742
	asistent SP	94	35,66	4,760
	soc. pracovn.	317	36,30	4,598
	vzdelávateľ	39	38,69	5,131
	Spolu	545	36,39	4,728
<i>Medzi skupinami F 3,944; Sig. 0,008</i>				
Ľudská dôstojnosť	študent	95	35,25	3,989
	asistent SP	94	34,24	4,543
	soc. pracovn.	317	35,44	4,568
	vzdelávateľ	39	36,46	6,039
	Spolu	545	35,28	4,610
<i>Medzi skupinami F 2,588; Sig. 0,052</i>				
Dôležitosť vzťahov	študent	95	41,71	5,550
	asistent SP	94	41,45	3,391
	soc. pracovn.	317	41,54	3,965
	vzdelávateľ	39	42,54	4,734
	Spolu	545	41,62	4,250
<i>Medzi skupinami F 0,709; Sig. 0,547</i>				

Legenda: N - počet, F - výsledok F-testu (test rozptylov), Sig – významnosť

(6) Skúmanie rozdielov v profesijných hodnotách podľa zamestnania

Štatisticky významné rozdiely boli identifikované pri faktore zamestnanie pri všetkých troch hodnotách. V hodnote sociálna spravodlivosť bol rozdiel veľmi vysoko signifikantný, nakoľko

$p < 0,001$, rovnako aj pri hodnote medziľudských vzťahov, $p = 001$, pri hodnote dôstojnosť človeka bol rozdiel vysoko signifikantný $p < 0,01$. Podobne ako pri rodových rozdieloch však upozorňujeme, že vzorka nebola rovnomerná, preto odporúčame opakované merania pri rovnomernejšej vzorke. Vzhľadom na faktor zamestnanie najvyššiu mieru identifikovania s hodnotou sociálna spravodlivosť dosiahli pracovníci v školstve, zväčša vzdelávatelia (39,40) a mimovládnom sektore (38,42), najnižšiu mieru pracovníci v samospráve (35,36) a cirkevných organizáciách (35,60). Pri hodnote ľudská dôstojnosť najvyššie skóre dosiahli pracovníci v cirkevných organizáciách (37,40) a mimovládnych organizáciách (36,99), najnižšie pracovníci v samospráve (34,72) a štátnej správe (34,84). Pri hodnote dôležitosť vzťahov najvyššie skóre mali pracovníci v neziskovom sektore (43,14), nasledovali osoby bez praxe (42,18), najnižšie skóre mali pracovníci v samospráve (40,69) a štátnej správe (41,13).

Všeobecne možno konštatovať, že sociálni pracovníci mimovládneho sektoru vykazujú vyššie a sociálni pracovníci zamestnaní v samospráve nižšie stotožnenie s kľúčovými hodnotami sociálnej práce na Slovensku.

Tabuľka 7: Priemerné skóre respondentov podľa zamestnania (T-test, ANOVA test)

Hodnoty	N		Priemer	Priemerná odchýlka
Sociálna spravodlivosť	Štátna správa	133	35,95	4,275
	Samospráva	148	35,36	4,265
	MVO	76	38,42	5,254
	Cirkevná organiz.	10	35,60	3,806
	Školstvo	10	39,40	3,502
	Bez praxe	168	36,61	4,992
	Spolu	545	36,39	4,728
	<i>Medzi skupinami F 5,613; Sig. 0,000</i>			
Ľudská dôstojnosť	Štátna správa	133	34,84	4,564
	Samospráva	148	34,72	4,246
	MVO	76	36,99	5,437
	Cirkevná organiz.	10	37,40	3,239
	Školstvo	10	36,30	4,322
	Bez praxe	168	35,14	4,464
	Spolu	545	35,28	4,610
	<i>Medzi skupinami F 3,379; Sig. 0,005</i>			
Dôležitosť vzťahov	Štátna správa	133	41,13	3,611
	Samospráva	148	40,69	3,986
	MVO	76	43,14	4,213
	Cirkevná organiz.	10	41,30	3,498
	Školstvo	10	41,40	5,275
	Bez praxe	168	42,18	4,696
	Spolu	545	41,62	4,250
	<i>Medzi skupinami F 4,482; Sig. 0,001</i>			

Legenda: N - počet, F - výsledok F-testu (test rozptylov), Sig - významnosť

Záver

Prostredníctvom modifikovanej verzie POS sme zmerali mieru stotožnenia členov profesijnej komunity sociálnej práce s kľúčovými hodnotami profesie prezentovanými v slovenskom národnom etickom kódexe, konkrétne sociálna spravodlivosť, dôstojnosť človeka a dôležitosť medziludských vzťahov. Respondenti nášho výberového súboru dosiahli priemerné skóre 3,78 (v rozsahu od 1 do 5). Oveľa viac sa stotožňovali s položkami vzťahujúcimi sa k dôležitosti medziludských vzťahov ako k dôstojnosti človeka a sociálnej spravodlivosti. Z výskumných zistení môžeme konštatovať, že členovia profesijnej komunity sa s kľúčovými hodnotami sociálnej práce, prezentovanými v Etickom kódexe sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce na Slovensku, stotožňujú. Diferencie boli však v miere stotožnenia. S hodnotou medziludských vzťahov sa respondenti pri skóre 4,16 vysoko identifikujú. Skóre pri hodnote dôstojnosť človeka (3,53) a sociálna spravodlivosť (3,64) boli síce nad priemerom, ale pomerne blízko k indiferentnému postoj, zvlášť dôstojnosť človeka. Nakoľko ide o dve kľúčové hodnoty (resp. princípy) celosvetovej komunity sociálnej práce – prezentované v medzinárodnom etickom kódexe ako aj medzinárodnej definícii sociálnej práce, – sú zistenia dôležité pre profesijnú etiku sociálnej práce, ako aj pre ďalšie vzdelávanie v tejto oblasti.

Pri meraní všetkých troch kľúčových hodnôt členov profesijnej komunity sociálnej práce na Slovensku významné rozdiely boli zistené vzhľadom na región aj bydlisko. Z regionálneho hľadiska stabilne najvyššie a nadpriemerné skóre pri všetkých troch hodnotách mali členovia profesijnej komunity z Bratislavského samosprávneho kraja. To isté platilo aj pre občanov Bratislavy. Vyššiu mieru stotožnenia s kľúčovými hodnotami sociálnej práce vykázali aj respondenti z krajských miest. Stabilne najnižšie a podpriemerné skóre pri všetkých hodnotách mali respondenti z okresných miest a obcí. Z regionálneho hľadiska najnižšiu mieru stotožnenia s kľúčovými hodnotami sociálnej práce mali pri hodnote sociálna spravodlivosť respondenti z Prešovského samosprávneho kraja, pri hodnote ľudská dôstojnosť z Košického samosprávneho kraja a pri hodnote medziľudských vzťahov respondenti z Banskobystrického samosprávneho kraja. Pri hodnote sociálna spravodlivosť boli zistené aj významné rozdiely vzhľadom na rod a pozíciu v profesijnej komunite. U mužov bola zistená vyššia miera identifikácie s touto hodnotou ako u žien. Vzdelávatelia mali najvyššiu mieru stotožnenia s hodnotou sociálna spravodlivosť, rovnako ako aj s ostatnými hodnotami. Najnižšiu mieru stotožnenia s hodnotou sociálna spravodlivosť, rovnako aj pri ostatných hodnotách, mali asistenti sociálnej práce. Ďalším významným profesijným faktorom ovplyvňujúcim mieru stotožnenia s hodnotami dôstojnosť človeka a sociálna spravodlivosť je vzdelanie. Najnižšiu mieru stotožnenia so všetkými hodnotami mali vždy respondenti so stredoškolským vzdelaním. Najvyššiu hodnotu dosiahli pri hodnotách dôstojnosť človeka a sociálna spravodlivosť sociálni pracovníci a vzdelávatelia v sociálnej práci s doktorandským VŠ vzdelaním. Mieru identifikácie s hodnotou ľudská dôstojnosť ovplyvňuje vzdelanie priamo úmerne, teda čím vyššie vzdelanie, tým bola vyššia miera identifikácie s touto hodnotou. Rovnaké pravidlo platilo aj pri sociálnej spravodlivosti len s výnimkou, že respondenti s dosiahnutím bakalárskym vzdelaním mali mierne vyššiu mieru stotožnenia než sociálni pracovníci s magisterským vzdelaním. Veľmi významné rozdiely boli identifikované pri faktore zamestnanie pri všetkých troch hodnotách. Všeobecne možno konštatovať, že sociálni pracovníci mimovládneho sektoru vykazujú vyššie a sociálni pracovníci zamestnaní v samospráve nižšie stotožnenie s kľúčovými hodnotami sociálnej práce na Slovensku. Dĺžka praxe, rezort pôsobenia, etický kódex ani členstvo v komore významne neovplyvňovala stotožnenie s hodnotami sociálnej práce. Mierne vyššie skóre pri všetkých troch hodnotách ukazovali pracovníci s praxou v rozpätí 6 – 10 rokov, pracovníci s vlastným etickým kódexom na pracovisku a členovia komory.

Zoznam použitej literatúry

- ABBOTT, A. A. 2003. A Confirmatory Factor Analysis of the Professional Opinion Scale: A Values Assessment Instrument. *Research on Social Work Practice*, 13 (5), 641-666.
- International Federation of Social Workers, International Association of Schools of Social Work. 2004. *Ethics in Social Work: Statement of Principles*. Geneva: IFSW, 2004. [online 2015-15-8]. Dostupné na internete: <<http://ifsw.org/policies/statement-of-ethical-principles/>>
- MALIŠKOVÁ, Z. 2010. *Etické rozhodovanie sociálnych pracovníkov. Dizertačná práca*. Nitra: UKF.
- MÁTEL, A. 2015. Slovensko má nový etický kódex sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce. In *Sociální práce / sociálna práca*. Roč. 15, č. 5. ISSN 1213-6204. Dostupné na internete: <<http://www.socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=2&clanek=810>>
- MÁTEL, A. 2016a. *Etické kódexy sociálnej práce*. Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce. ISBN 978-80-971445-8-6.
- MÁTEL, A. 2016b. Hodnoty jako základ etického kódexu. Ale ktoré? In *Aktuální trendy sociální práce (Česko – slovenské perspektivy rozvoje)*. Sborník z mezinárodní vědecké konference. Příbram: Ústav sv. Jana Nepomuka Neumanna, 2016, s. 9-19. ISBN 978-80-906146-8-0.

SLOVENSKÁ KOMORA SOCIÁLNYCH PRACOVNÍKOV A ASISTENTOV SOCIÁLNEJ PRÁCE. 2015. *Etický kódex sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce v SR*. Bratislava: SKSPaASP. [online 2015-18-11]. Dostupné na internete: <http://socialnapraca.sk/wp-content/uploads/2015/10/Etick%C3%BD-k%C3%B3dex_final.pdf>.

Kontakt na autora

Andrej Mátel, doc. PhDr. ThDr., PhD., mim. prof.
Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre a
Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety Bratislava
E-mail: andrej.matel@gmail.com

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 1/0335/15 Identifikovanie profesijných hodnôt sociálnej práce v Slovenskej republike.

ETICKÉ A PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY ROZHODOVÁNÍ V SITUACÍCH OHROŽENÍ

Ethical and psychological aspects of decision making in situations of threats

Joža SPURNÝ

Abstrakt

Policisté se při výkonu své profese nezřídka dostávají do kontaktu s osobami s rizikovým chováním. Legitimní moc, kterou disponují, jim (ze zákona) umožňuje při služebních zákrocích použít donucovací prostředky (včetně služební zbraně). Jejich použití klade vysoké nároky na profesionální připravenost policistů (respektování etických a právních norem jednání v situacích ohrožení). V příběhu střílejícího policisty autor popisuje a analyzuje etická dilemata (intrapsychické konflikty) ovlivňující policistovo rozhodování a jednání v situaci ohrožení.

Klíčová slova: *Situace ohrožen. Etické dilema. Profesionalita policisty. Etický kodex Policie. Selhání člověka.*

Abstract

Police officers often come into contact with risk behaviors in the exercise of their profession. Their legitimate power allows them (by law) to use coercive means (including service weapons) during service operations. Their use puts high demands on the professional preparedness of police officers (respecting the ethical and legal standards of dealing with threats). In the story of a shooting cop, the author describes and analyzes ethical dilemmas (intrapsychic conflicts) affecting police decision-making and acting in a threatening situation.

Key words: *Situation of threats. Ethical dilemma. Policeman professionalism. Code of ethics Police. Human failure.*

Úvod

Policisté se při výkonu své profese nezřídka dostávají do kontaktu s osobami s rizikovým chováním. Legitimní moc, kterou disponují, jim (ze zákona) umožňuje při služebních zákrocích použít donucovací prostředky (včetně služební zbraně). Policistovo jednání při služebním zákroku je posléze podrobena zevrubné právní analýze (inspekčními orgány) s cílem posoudit legitimitu zákroku a odpovědnost za jím zvolený postup i použité prostředky. Významnou roli při regulaci policistova jednání sehrává - vedle znalosti právních norem - i znalost etických zásad a principů policejní práce. Shromáždění a identifikace psychologických zdrojů selhání člověka v situacích ohrožení, bylo předmětem empirického výzkumu, realizovaného autorem článku v letech 2011-2015 pod názvem "Specifiky prožívání a chování jedinců a sociálních souborů v situacích krize". Součástí analýz situací ohrožení bylo posoudit přítomnost (vliv) obecných principů a zásad policejní etiky při rozhodování a jednání zasahujících policistů.

1 Etika a právo v policejní praxi

Profesní etika je definována jako soustava vybraných hodnot, norem, principů a povinností, jejichž posláním je přispívat k formování specifického typu chování, rozhodování a jednání, žádoucího pro danou profesi (Nesvadba, 2009)

Etický kodex Policie obsahuje obecné principy, („korektivy“) profesionálního jednání policistů, které je potřeba aplikovat do řešení konkrétních situací při respektování základních

hodnot policie, zakotvených v Etickém kodexu, jako jsou: /a/ profesionalita /b/ nestrannost /c/ odpovědnost /d/ ohleduplnost /e/ bezúhonnost (Nesvadba, 2009)

Profesionalitu policisty (jako první z klíčových hodnot) chápeme spolu s Nesvadbou (2019) jako komplexní vybavenost, která zaručuje, že zasahující policista umí adekvátně odhadnout, který ze způsobů kontroly (dominance) v situaci ohrožení použít: mentální dominance (jako projev autority, jako projev moci, jako výsledek přesvědčování) nebo fyzická dominance. Profesionalita předpokládá schopnost policisty přiměřeně se v situaci zorientovat (racionálně i emocionálně) a s přihlédnutím k všestrannému posouzení vlastní, osobní i profesní způsobilosti v kontextu s aktuálně působícími situačními proměnnými se rozhodnout.

Etické zásady policejní práce a jejich bezvýhradné přijetí je jednou ze základních podmínek přijetí do služebního poměru. Empirické poznatky z policejního terénu však opakovaně ukazují, že i přes navenek policisty deklarovanou internalizaci zásad a principů, formulovaných v Etickém kodexu Policie, zásadní dokument, „normu“ regulující výkon policejní profese představuje zákon o policii 273/2008 Sb. (k jehož naplňování jsou vedeni, označují ho za stěžejní a jím se řídí).

O nutnosti respektovat zásady a principy etické práce policisty při výkonu služby (v běžných profesionálních interakcích), není třeba diskutovat (je to dáno rolí Policie ve společnosti, vztahem Policie k veřejnosti). A dovolím si tvrdit, že ve většině případů, zejm. v situacích, vyžadujících nedirektivní, podporující přístup policistů, se jim požadavky etického kodexu na jejich jednání, daří naplňovat. O to naléhavěji pak vystupuje potřeba etického chování policistů v situacích ohrožení, či interpersonálních konfliktů, kdy jednání účastníků je poznamenáno přítomností negativních emocí (strach, vztek, bezmocnost), a ve kterých policisté, disponující legitimní moci, mohou k řešení situace použít i prostředky donucení, omezující svobodu, fyzickou integritu, ohrožující zdraví a život jedinců (skupin), proti kterým zakročují.

2 Příběh střelečického policisty

V příběhu policisty, který v situaci ohrožení použil proti druhému účastníkovi této interakce služební zbraň, a v následné analýze jeho prožívání a chování, chci (ve zredukované podobě) identifikovat faktory etického a psychologického rázu, které ovlivnily policistovo rozhodování a jednání v krizové situaci, upozornit na etická dilemata a intrapsychické konflikty, které policista při služebním zákroku s použitím zbraně vnímal a řešil.

Při noční kontrole řidiče osobního vozidla (známého svojí tendencí k agresivnímu chování, zejm. je-li pod vlivem alkoholu) dojde k verbálnímu konfliktu mezi zasahujícím policistou (policejním „srdcařem“) a kontrolovaným řidičem (policii známým agresorem, u něhož má kontrolující policista odůvodněné podezření, hraničící s jistotou, že požil před jízdou alkoholické nápoje). Verbální konflikt mezi nimi postupně přeroste ve fyzickou agresi – opakované napadení zasahujícího policisty kontrolovaným řidičem. Protože agresivní jednání řidiče (podporované verbálně agresivními útoky jeho dvou, později tří „kumpánů“) nabývá na intenzitě, kterou zasahující policista vyhodnotí jako útok na svoji osobu s reálnou hrozbou vážné újmy na zdraví, použije proti útočníkovi služební zbraň – nejprve varovným výstřelem (s výzvou) do vzduchu, poté (když útok pokračuje) – výstřelem do levé dolní končetiny útočníka (způsobí mu průstřel levého stehna spojený s tříštivou zlomeninou stehenní kosti). Po ošetření zraněného incident ohlašuje operačnímu důstojníkovi a žádá ho o přivolání Rychlé záchranné služby a posil. Těch se dočká cca po 35 min. kdy přijíždí první hlídka (z vedlejšího okresu), po 40 min. druhá hlídka (z našeho okresu). Nekonečných 40 min. si policista „užívá“ eskalující slovní agrese a vyhrůžek tří kumpánů postřeleného agresora. Po příjezdu výjezdové skupiny, včetně funkcionářů (ředitel okresu, inspekční pracovník), policista odjíždí na oddělení, zde vyřizuje formality (kontrola zbraně, dechová zkouška na alkohol) a je vystřídán ze služby. Zhruba tři hodiny po incidentu odchází domů, aby si zde mohl několikrát v mysli

„přebrát film“ o prožitém konfliktu, svém jednání v něm, a hlavně oprávněnosti svého postupu i použitých prostředcích („dodržel jsem všechna pravidla pro použití zbraně?“).

Jeden z mnoha příběhů, popisujících prožívání a chování účastníků situací ohrožení, jejichž shromáždění a následná kvalitativní analýza, byly předmětem autorem realizovaného empirického výzkumu, zaměřeného k identifikaci příčin selhání jedinců (sociálních souborů) v situacích ohrožení (Spurný, 2015). Analýzu interakcí v situaci ohrožení a jejich prožívání zasahujícím policistou jsme pro zvýšení přehlednosti uspořádali podle zvolených kritérií do tabulky „Situace použití služební zbraně policistou.“

Tabulka 1: Situace použití služební zbraně policistou

Kdo s kým Zasahující jedinec versus:	Jednání zasahujícího jedince, jeho intencionalita	Reakce, výsledek, příp. důsledky interakce, jednání	Prožívání zasahujícího jedince
Policista vs. řidič vozidla	Výzva k předložení dokladů	„Pasivní“ agrese řidiče nacouváním vozidla do služebního vozidla stojícího za ním Základ interpersonálního konfliktu	<i>Vysoká motivovanost k zákroku, kognitivní zpracování nepříznivých referencí o řidiči jeho agresivitě, smíšené pocity, obavy, posouzení situace – na řešení budu sám, jdu do toho, nárůst napětí, stresu, doufá v nenásilné řešení, rozhoduje se k zákroku</i>
Policista vs. řidič vozidla	Opakovaná výzva k předložení dokladů... „Co byste si pomohl pane R.?“	„Já vás rozmáznu! Oba dva vás chytím a rozmáznu vás tady po trávě!“ Eskalace agrese „No to máte pravdu!“ Relativní zklidnění situace Poté nečekaný útěk řidiče do křoví	<i>Percepce alkoholu v dechu řidiče (je to důvod jeho eskalující agrese?), zvýšená ostražitost</i>
Policista vs. jeho kolega Policisté v autě vs. řidič (dále jen útočník)	Po krátkém neúspěšném pronásledování nasedáme do auta a plánujeme další postup – počkáme na něho před domem	Odjezdu z místa jim zabrání řidič, který se vyřítí z křoví a skočí na přední kapotu vozu	<i>„Je to zpátky!“ Nabuzení Jde do tuhého Další překvapení</i>

Policista vs. útočník	Překvapeně sleduje jednání útočníka	Otevře dveře, chytne policistu pod krkem a táhne ho ven z auta „Já vás zabiju! Pojď sem ty hajzle!“	<i>Jsem na to sám! percipuje nebezpečí, . STRACH o život! kognice – co by se mi mohlo stát</i>
	Snaží se dostat z nevýhodné pozice, využívá momentu, kdy se útočník věnuje svým příznivcům,	vymaní se z útočnickova sevření, vystoupí z auta, získá prostor mezi sebou a útočnickem	<i>Chápu důvod eskalující agrese útočníka – verbální podpora kamarádů přetrvává pocit ohrožení života a zdraví</i>
Útočník vs. policista Policista vs. útočník Útočník vs. policista	Vyzývá (v duchu zákona) útočníka ať zanechá jednání „Jménem zákona, přestaňte mne napadat a zůstaňte stát!!“	Útočník pokračuje v agresi, „ty šmejde!“ Výstřel do vzduchu, útok pokračuje (vyprovokuje k agresivní podpoře kamarády útočníka) Útočník pokračuje v útoku na policistu: „Já tě zabiju ty hajzle!“ – a vyrazí proti policistovi	<i>Hlavně musím říct „Jménem zákona!“, jdou po tom kontrolní orgány!! Nepříjemné zjištění – výstřelem do vzduchu jsem nedosáhl očekávaného momentu překvapení, spíše naopak! Negativně vnímám skutečnost, že jsem na řešení sám, aktivita kolegy rovná se nule.</i>
Policista vs. útočník	„Neblbni, koupíš ji!“ (přičemž mu mířím na hlavu v očekávání, že ho to zastaví)	Útočník nereaguje a pokračuje v přibližování se Namíří na útočnickovu levou nohu a mačká spoušť. Útočník padá a zůstává ležet bez hnutí	<i>Vnímá absolutní ticho, kognitivní a emoční „bouře“, Právě se mi zhroutil svět! Otázky o oprávněnosti zásahu, Proč neposlechl? Zastřelil jsem chlapa! Kde je kolega? Co bude se mnou, s rodinou? STRACH z následků. Chtělo se mi utéct, přál jsem si aby všechno hned skončilo, aby se to nikdy nestalo</i>

<p>Útočník vs. policista</p> <p>Útočníkovi kamarádi vs. policista</p> <p>Kolega zasahujícího policisty vs. kamarádi útočníka</p>	<p>„Přestaňte mne ohrožovat, nebo ji koupíte taky!“</p> <p>Policista reaguje na útočníky, míří na ně pistolí</p>	<p>„Tys mě střelil, já nechci umřít!“</p> <p>„Tos posral! Tys ho střelil, seš mrtvej, a celá tvoje rodina taky, do tejdne si vás najdem a zlikvidujem!“</p> <p>Odpoutává pozornost od zasahujícího policisty</p>	<p><i>Policista vnímá reakce útočnickových kamarádů</i></p> <p><i>Stres vrcholí, řeším vnitřní konflikt – znovu střílet (vždyť mne ohrožují!) vs. pocit po prvním výstřelu, „vyřeší“ kolega (konečně!)</i></p>
<p>Zasahující policista vs. postřelený útočník</p>	<p>Díky stresu problém v manipulaci se zbraní, uklidit ji do pouzdra</p> <p>Ošetření postřeleného útočníka, zůstává u něho kolega</p>	<p>Kamarádi postřeleného pokřikují svoje vyhrůžky zpovzdálí</p>	<p><i>Co udělat nejdřív? (hlavně nic nepokazit: výzva-střelba-první pomoc-doktor-posily)</i></p> <p><i>„uklidnění“ – nezasáhl jsem mu tepnu, jinak to ve mně stále „vře“, existenční myšlenky vystřídány pochybnostmi o správnosti svého postupu</i></p>
<p>Zasahující policista – operační důstojník</p>	<p>Pokusy o spojení s operačním (snad 5x), aby poslat záchranku prostřednictvím vysílačky, opakovaně neúspěšné, „Kurva tak už se do prdele ozvi!“</p>	<p>volá vlastním telefonem</p>	<p><i>Vztek na operačního důstojníka, nárůst agrese, nebere telefon když potřebuji pomoc! poté zjišťuji, že je vysílačka rozbitá,</i></p>
<p>Zasahující policista – operační důstojník</p>	<p>hlásí použití zbraně, žádá o RZS a posily (první, silně emotivní telefonát) potřebuji posily a záchranku!</p>	<p>Operační přijímá oznámení a zavěšuje, poté žádá doplnění,</p>	<p><i>Vnímá neskutečně se vlekoucí čas, nechápe proč ještě operační neposlal posily?</i></p>

Nový účastník (příbuzný postřeleného) vs. zasahující policista	Podávám konečně ucelenou informaci operačnímu	<p>Jeho příchod aktivuje kamarády postřeleného Pokračuje vyhrožování</p> <p>Příjezd RZS</p> <p>Po odjezdu RZS opět zvýšená aktivita, vyhrožování ze strany přátel postřeleného</p> <p>Příjezd posil (po 40 min.)</p>	<p><i>Vnímá příchod příbuzného postřeleného</i></p> <p><i>částečné zklidnění,</i></p> <p><i>Neskutečné, zuřím, operační – ještě neposlal posily!</i></p> <p><i>V myšlenkách přehrávám situaci</i></p>
Výjezdová skupina, vedení okresu vs. zasahující policista i jeho kolega		<p>Prvotní info o události</p> <p>Ohledání místa činu, zajišťování stop, zjišťování od přítomných osob, jak situace proběhla (od kolegy, ostatních přítomných)</p> <p>Odjezd zasahujícího policisty na oddělení</p> <p>Jeho vystřídání ve službě</p>	<p><i>Od příchodu domů až do doby, než odcházím do práce - 7,30 druhého dne celou situaci znovu a znovu v myšlenkách probírám</i></p>

Zdroj: vlastní zpracování

Závěr

V popisované násilné interakci, díky policistovu profesionálnímu přístupu a jednání, dodržel postup, právní normy a etická pravidla platící pro tento typ situací, nedošlo k selhání zasahujícího policisty (ani v rovině „objektivního posouzení“ pracovníky inspekce, ani ve vědomí (jako subjektivní pocit) zasahujícího policisty, a to i přes přítomnost selhání facilitujících faktorů osobnostního i situačního rázu (v různých fázích násilné interakce).

Z hlediska možného selhání, způsobeného chybným rozhodnutím příp. reaktivním jednáním, za nejrizikovější považujeme interakci, kdy silně (osobnostně i situačně) „namotivovaný“ policista, uplatňující legitimní moc se díky překvapujícím (neočekávaným) reakcím kontrolovaného řidiče (byť na chvíli) ocitá v roli závislého účastníka násilné interakce, jednáním útočníka reálně ohroženého na životě a zdraví. Díky stresu, strachu a absentující potřebě jistoty a bezpečí, vyvolaných ohrožující interakcí, reálně vzrostlo riziko změny (redukce) motivace ze sociálního motivu „dosáhnout úspěchu“ při zákroku, na

restaurování bazální potřeby bezpečí, života, zdraví (pud sebezáchovy?), s vysokou pravděpodobností a možností reakce nepřiměřené intenzity.

Další z interakcí s vysokým potenciálem selhání představuje „povýstřelová“ verbálně agresivní komunikace mezi kamarády postřeleného útočníka a střelícím policistou. („...*tos posral! Tys ho střelil, seš mrtvej, a celá tvoje rodina tak, do tejdne si vás najdem a zlikvidujem!*“) „*Přestaňte mne ohrožovat nebo ji koupíte taky!*“ Vřelo to ve mně a tloukly se ve mně dvě myšlenky. První byla „*Střelím je taky a bude klid, vždyť mně ohrožují!*“ Ta druhá se vracela k pocitu po prvním výstřelu: „*Už nechci střílet!*“ Stál jsem proti nim s namířenou pistolí, a oni jako smyslu zbavení na mne pořád verbálně utočí. Proč mi nedají pokoj? To nevidí, že jsem schopen je zastřelit? Situaci „konečně“ rozsekl kolega, který na útočníky z boku promluvil a odpoutal jejich pozornost ode mně... Případně agresivní (neúměrné, „selhávající“) jednání policisty by v tomto případě bylo možno chápat jako způsob jeho vyrovnávání se stresem z prožitého, život ohrožujícího zážitku v situaci eskalujícího násilí (agrese jako obranný mechanismus).

Třetí interakce, která mohla „zprostředkovaně“ přispět k eventuelnímu selhání policisty v situaci použití zbraně, je jeho komunikace s operačním důstojníkem stran příjezdu posíl. Policista si uvědomuje, že moc, kterou „znovunabyl“ střelbou (pacifikoval útočníka, ukázal jeho kamarádům, že je schopen použít prostředky, kterými disponuje) je dočasná a křehká (pocit zesílil zejména po příchodu třetího příznivce postřeleného), a bez podpory (posíl) obtížně (bez eskalace násilí) řešitelná. Pocit policistovy závislosti (až bezmocnosti) na nekonání operačního důstojníka, spolu s přibývajícím (subjektivně vnímaným) časem, představují významný situační stresor, zvyšující riziko nepřiměřeného, strachem a stresem ovlivněného reagování. Jsem prakticky sám proti třem mně a mé rodině vyhrožujícím kamarádům postřeleného, a posily, vyžádané před půl hodinou tu ještě nejsou! „*V prvním, velice emotivním telefonátu cca 3 min. po výstřelu jsem operačnímu řekl, aby mi rychle na místo poslal posily a záchranku, že jsem použil zbraň...po dalších dvou minutách...na místě je člověk postřelený do nohy a opět žádám na místo posily...v pozadí telefonátu je slyšet vyhocenou atmosféru na místě.po čtyřech minutách volám opět operačnímu, kde jsou ty posily. Ke svému překvapení zjišťuji, že posily ještě nejdou, protože je operační nepovolal.. za další minutu jsem opět volal operačnímu a žádal jej o hlídku z nejbližšího oddělení (cca 4 km). Odpověděl, že povolal posily z oddělení vzdáleného 30 km. Myslel jsem, že zešílím....!*“).

I když zákrok byl hodnocen jako oprávněné použití zbraně, a zasahující policista situaci co do dodržení etických zásad i právních norem profesionálně „ustál“, pocitu selhání „těch okolo“ se lze jen těžko ubránit....

Seznam použité literatury

- NESVADBA, Petr. 2009.*Policejní etika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.315 s. ISBN 978-80-7380-195-3.
- SPURNÝ,Joža.2015. *Specifiky prožívání a chování jedinců a sociálních souborů v krizových situacích. (Závěrečná výzkumná zpráva)*. Praha: Policejní akademie. 30 s.

Kontakt na autora

Joža Spurný, doc. JUDr. Mgr., Ph.D.
Policejní akademie ČR Praha
Katedra společenských věd
Lhotecká 559/7, 143 01 Praha 4
E-mail: spurny@polac.cz

ETIKA MASMÉDIÍ K MARGINÁLNÍM SKUPINÁM V SOUČASNÉ SPOLEČNOSTI

Ethics of Mass Media to Marginal Groups in Contemporary Society

Jaroslava PAVELKOVÁ

Abstrakt

Příspěvek se zabývá etickými postoji masmédií k menšinovým, zřetelně odlišným, skupinám obyvatel v současné společnosti. Představeny jsou informace o marginalizovaných sociálních skupinách, které jsou poskytovány masmédií veřejnosti v České republice. Součástí práce je i průzkum nabídky pořadů, věnovaných znevýhodněným jedincům ve státním i nestátním sektoru televizního vysílání.

KLíčové slová: *Etika. Morálka. Znevýhodněné sociální skupiny. Marginalizace. Masmédia.*

Abstract

The contribution deals with the ethical attitudes of the mass media towards the minority, distinctly different, groups of the inhabitants of contemporary society. Presented is information about marginalized social groups that are provided to the public by the mass media in the Czech Republic. Part of the work is also a survey of program offer devoted to disadvantaged individuals in the state and non-governmental television broadcasting sector.

Key words: *Ethics. Morality. Disadvantaged social groups. Marginalization. Mass media.*

Úvod

Výsledky moderní evoluční biologie naznačují, že mravnost v lidských společnostech není jen nějakou konvenční „nadstavbou“, nýbrž navazuje na podstatné rysy všeho živého a rozvíjí je specificky lidskou kulturou (Sokol, 2014). Jednající člověk tak není jen svébytná osoba, odpovídající pouze za své vlastní činy, nýbrž nese faktickou odpovědnost i za to, co ve své kultuře a společnosti přebírá. Jak autor uvádí, netýká se to pouze samého života a jeho přírodních podmínek, nýbrž celého bohatství jazyka, vědy, umění, práva – zkrátka celku kultury, bez níž by člověk nemohl žít. Přitom je naším úkolem ji kriticky hodnotit, rozvíjet a předávat dalším generacím. Jsme lidé společenší a již od svého prehistorického vývoje se snažíme vytvářet a sdružovat v různá společenství, která nám napomáhají přežít (zajišťování potravy, bezpečí, péče o potomky, aj.). Tyto potřeby naplňuje společnost také v současnosti, ovšem za mnohem složitějších podmínek, které jsou spojeny s postmoderní dobou 21. století v daleko složitějších podmínkách i jinými potřebami. Nezávisle na uvedených skutečnostech by v chování lidí ve všech oblastech jeho lidského působení měla být vždy přítomna etika, a z ní vyplývající morální chování.

1 Etika

Etika je označována jako nauka o morálce (Bureš, 1991, s. 3). Morálkou rozumíme vědní disciplínu o odpovědném jednání uvnitř lidského bytí (v běžném životě morálka vystupuje jako redukovaný soubor příkazů či norem chování, o kterých se většinou již dále nediskutuje). Představíme-li si etiku v obecné rovině, jak uvádí výše zmíněný autor, jedná se o etické chování, mravy a morálku z pohledu zkoumání její podstaty, vzniku a historického vývoje v čase a prostředí, včetně zákonitostí, kterými jsou morální normy určovány (teorie etiky). Otázkami základních morálních hodnot, máme-li na mysli dobro a zlo, se zabývá tzv.

normativní etika, která představuje morální kodex chování člověka. Snaží se vysvětlit správné či špatné chování jedince, v čem je možné vidět jeho smysl, poslání a naplnění lidského života (Synek a kol., 2003).

Součástí řešené problematiky je také etický kodex, který podle A. Mátela (in Mátel a kol., 2011, s. 53), označuje soubor písemně formulovaných etických principů, hodnot a standardů relevantních a normativních pro jednotlivou profesi, instituci nebo organizaci. Autor v rámci typologie deontologických kodexů rozlišuje etické kodexy na základě více kritérií (např. specifika profese, resp. profesní činnost, rozlišuje etický kodex zdravotnického pracovníka, sociálního pracovníka, policisty, učitele, etický kodex psychologické činnosti, atd.; z hlediska státního území, aj.). V současné době etika postupně hlouběji proniká do jednotlivých profesních oblastí, stává se jejich součástí a obsah nabývá konkrétnějších podob (např. lékařská etika, novinářská etika, etika sociální práce, etika v podnikání, managementu aj.).

1.1 Morálka

Pojem morálka, který označuje mrav, obyčej, charakter, ale i chování, existoval v dávných dobách v primitivní podobě ve formě prostých norem, mravů a zvyků (Vajda, 1995). S rozvojem společnosti se postupně přetransformoval do poměrně komplikovaného společenského jevu, který obsahuje souhrn určitých společenských norem a následně i jejich teoretickou interpretaci. Jak uvádí zmíněný autor (s. 14), „*Jedná se o společenský jev, přesněji o oblast lidské skutečnosti, vymezené protikladem dobra a zla a s nimi spojenými normami chování člověka v okolním světě, ve společnosti ve vztahu k jiným lidem či k sobě.*“ Morálka je i nejstarším regulátorem lidského chování. Jak prezentuje i Janotová se svým kolektivem (2005, s. 11): „*Žádné jiné živé bytosti neregulují své chování k sobě, k jiným lidem a okolí na základě hodnotově-normativních vztahů. Se změnou společnosti dochází i ke změně morálky, a naopak; změny morálky mohou vyvolat změny ve společnosti. Kořeny morálky současné postmoderní západní civilizace se nacházejí v židovsko-křesťanských náboženských hodnotách a antické moudrosti, z kterých si mnohé, díky svému všeobecnému platnému humánnímu charakteru zachovaly svoji nadčasovost (např. úcta ke staršímu, pravdomluvnost, neobohacování se na úkor jiných, respektování druhého, vyznání, apod.).*“

Morálka tedy určuje žádoucí a nežádoucí konání, a tak usměrňuje chování člověka ve společnosti. Jde tedy o schopnost rozeznat dobré od zlého, k čemu napomáhá kultivované, vystříbené svědomí (Mura, 2015, s. 30-31). Na základě této skutečnosti morálka své požadavky určitým způsobem zdůvodňuje, a tak vnikají morální normy, které jsou určovány jednak svědomím člověka, jednak veřejným míněním. Konání člověka – dobré či zlé, závisí na jeho moudrosti a orientaci svědomí; má možnost konat svobodně, ale současně zodpovědně).

1.2 Sociální etika

Pomáhající profese jsou souborem nejrůznějších povolání majících vztah k bezprostřední práci s lidmi, jsou však více službou a posláním, než rutinní prací (etické problémy související s vlastním výkonem pomáhajících profesí). Jen obtížně si tuto činnost dokážeme představit při absenci sociálně-etických souvislostí. Pod pojmem sociální etika je možné si představit subdisciplínu aplikované etiky, kterou L. Mura (2015, s. 68) identifikuje ve dvou rovinách. Za prvé jako etiku sociálního celku či celků (např. sociální instituce, komunit či společností), ale i etiku individuálního subjektu, který chápe jako sociální bytost, tj. bytost situovanou ve vztazích. Zkoumá tedy lidské chování v kontextu sociálnosti, respektuje svobodné rozhodnutí každé osoby. Jak prezentuje výše citovaný autor (2015, s. 70): „*Být člověkem, znamená stávat je jím.*“ Z tohoto pohledu tedy etika studuje individuální, ale i sociální práva a povinnosti, v kterých se odráží osobní morálka i sociální politika. Popisuje a vysvětluje morální chování jedinců, ale i sociálních skupin a společností; nachází a navrhuje nejvhodnější a nejlepší morální chování, či předkládá řešení morálních dilemat sociálně-patologických jevů a

konfliktních situací (univerzální principy a hodnoty, např. téma svoboda, rovnost, sociální spravedlivosti, demokracie, lidská práva, globalizace).

2 Znevýhodněné sociální skupiny

Mnoho hledisek lidského života je ovlivňováno postavením člověka v sociální hierarchii. Trend mládí a krásy, uplatňovaný v postmoderní společnosti, vytváří na základě strukturální nespravedlivosti a finanční závislosti subkultury, které se dostávají na základě svého sociálního postavení na okraj společnosti. Sociálně-ekonomické rozdíly jsou často prezentovány tím, že skupiny, žijící v těchto méně příznivých sociálních podmínkách, mají rozdílný přístup ke vzdělání, zaměstnání, sociální a zdravotní péči, kvalitě bydlení, stravování, trávení volného času, včetně uplatňování práva a možnosti realizovat aktivní občanskou příslušnost.

Za znevýhodněné skupiny obyvatelstva můžeme považovat skupiny, které jsou vytěsňeny mimo běžný život společnosti. Proces postupného oddělování jedinců či skupin od hlavního proudu společnosti lze chápat jako sociální vylučování (např. sociálně-ekonomický propad). K základním zdrojům společnosti patří zaměstnání, vzdělání, bydlení, zdravotní péče a sociální ochrana. Proces, v jehož rámci je jedinci či celé skupině obyvatelstva znesnadněn, či zcela zamezen přístup ke zdrojům, pozicím a příležitostem, které umožňují zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit majoritní společnosti, lze označit termínem sociální vyloučení (Schavel a kol., 2012). K těmto skupinám patří:

- Dlouhodobě nezaměstnaní
- Příslušníci etnických menšin, národnostních menšin
- Osoby se zdravotním postižením
- Migranti
- Osoby s nízkou kvalifikací
- Osoby, pro které se stal život „na sociálních dávkách“ běžným životním stylem
- Osoby s různými druhy závislostí
- Děti, které žijí v ohrožených rodinách, tj. v rodinách nefunkčních, chudých, mnohopočetných, s nezaměstnanými rodiči a v rodinách, ve kterých dochází k násilí (tyto děti mají často nižší vzdělání, zhoršené zdraví a mají méně příležitostí a podnětů k tomu, aby se náležitě sociálně vyvíjely)
- Osoby, které žijí ve znevýhodněných oblastech s vysokou nezaměstnaností, nízkou kvalitou bytového fondu, se špatnou dopravní obsluhností, apod. (Nová, 2017)
- Osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody
- Matky na mateřské dovolené
- Matky s malými dětmi
- Senioři
- Osoby předlužené, v exekuci, insolventi (Pavelková, 2012)

Riziko sociálního vyloučení se zvyšuje u jedince, u něhož dochází ke kumulaci výše uvedených znevýhodnění, např. jedinec dlouhodobě nezaměstnaný, s nízkou kvalifikací, žijící ve znevýhodněné oblasti. Finanční problémy s následným předlužením akcelerují jeho vylučování z běžného života společnosti na její okraj s obtížným návratem zpět.

Sociálním vyloučením jsou ohroženy ty skupiny obyvatel, které mají oslabenou vazbu minimálně k jedné ze tří ucelených integračních rovin (Matel, Schavel a kol., 2011). Na základě průzkumu o rozsahu a průběhu sociálního vyloučení v Evropě se prokázalo, že v české společnosti jsou ohroženy sociálním vyloučením tytéž skupiny obyvatelstva jako v celé Evropě: etnické menšiny, zdravotně postižení, migranti, izolovaní jedinci. Etnická příslušnost a obecně rasa jsou v evropské populaci významným rysem struktury chudoby a nerovnosti. Chudoba je mezi příslušníky etnických skupin četnější než mezi majoritní populací. Neprojevuje se jen jako nejistota zaměstnání a nízký příjem, respektive

nezaměstnanost. Má povahu širších nevýhod: snížených životních šancí a zúžené kvality života, nerovnosti v přístupu k lékařské péči, ke vzdělání aj. (Mareš, 1999, 55).

V kontextu dnešního komplikovaného světa, v kterém je pro dospělou populaci složité se vůbec vyznat, se nejvíce zaskočenou jeví starší generace občanů – seniorů. Demokracie a nově vzniklý pocit svobody, ve skutečnosti život pod tlakem konzumní společnosti, s sebou přináší naléhavé krize v osobním životě, kdy právě pro tuto věkovou kategorii je obtížné v důsledku snížení schopností, vlastními silami zvládnout svoji životní situaci. Je spojován se sociálním statutem důchodce; považován za neaktivního či neproduktivního a předpokládány jsou i zdravotní charakteristiky spojené s involucí – ztrátou funkčních schopností, morbiditou a postupnou ztrátou soběstačnosti.

2.1 Marginalizace

Marginalizaci je možné považovat za jednu z forem strukturální sociální nespravedlnosti v současných společnostech. „Marginální komunity se stávají závislými na podpoře státu a její byrokratické mašinérii. Vytvořená závislost zvyšuje riziko diskriminačního, znevažujícího a represivního zacházení ze strany veřejné správy i soukromého sektoru. Její odstraňování neznamená jen poskytnutí základních životních potřeb, ale i smysluplné zapojení do společnosti s cílem zvyšování pocitu sebe respektu“ (Young, 2001, 54). V sociální sféře marginalizaci můžeme považovat za proces vylučování jednotlivce či komunity na kraj společnosti spojené s nemožností participace na sociálním, ekonomickém či politickém životě, čehož následkem je chudoba (materiální, sociální a duchovní znevýhodnění). Vyjadřuje i hranice mezi světy rozličných kultur (Parsons, 1971). Implikaci marginalizace vhodně definuje D. Habalová (2015, s. 26): „Dnes by sme mohli označiť a spojiť marginalitu skôr so subkultúrou, ktorá ukazuje pomerne koherentný systém hodnôt, názorov a ideí, fungujúci súčasne a zároveň alternatívne k oficiálnej kultúre spoločnosti. Marginalita v takomto chápaní predstavovala sociálny fenomén, kedy jednotlivci a sociálne skupiny svojimi charakteristikami nespĺňali požiadavky, normy hlavnej línie spoločnosti, žili na „rozhraní“ medzi dvoma či viacerými svetmi rôznych hodnôt. Marginál, ako jedinec balansujúci na línii dvoch rôznych kultúrnych priestorov, mohol byť plne integrovaný vo vlastnej kultúre, nemohol sa však vyhnúť aspoň čiastočnému kontaktu s pre neho „vonkajšou kultúrou.“

V současné době se do procesu sociálního vyloučení dostávají do popředí zejména objektivní mechanismy (např. znevýhodnění na trhu práce, vzdělávání, bydlení, dosah na informační technologie, apod.). Jedná se tedy o zbavování jejich práv, ale i povinností ve spojení s majoritní společností (nedostačující podmínky pro uplatnění, snížení sociálního a ekonomického statusu v jejich sociálním a kulturním působení – nejednotný a nespravedlivý přístup jedince či skupiny k základním zdrojům společnosti).

3 Masmédia

Instituce a technologie, které vytvářejí a šíří informace k masovému příjemci, nazýváme masmédia. Staly se každodenní součástí našeho života. Masmédiální komunikace se uskutečňuje pomocí nejrozšířenější a nejdostupnější televize a rozhlasu, filmu, denního tisku, včetně zvukových nosičů, videozáznamů, elektronických materiálů a počítačových her, či reklamních prostředků. Existuje i skupina médií, která má hromadný právní informační dosah a zahrnuje instituce, které se zaměřují na systematické a cílevědomé shromažďování, zpracování a rozšiřování informací o věcech, které jsou předmětem zájmu veřejnosti (Drgonec, 2008). Masmédia se ve velké míře podílí i na utváření veřejného mínění a prostřednictvím nich poukazujeme i na vzájemné vztahy mezi veřejností a ministerstvy, státními institucemi, orgány veřejné správy. Vytváří důležitou složku politického a sociálního systému, která je pod jejich kontrolou a tím i větší zodpovědností před veřejností; včetně úlohy urychlování procesu modernizace. Média předkládají a komentují též nové myšlenky, vzdělávají, poskytují osvětu, a tím připravují populaci na různé možné změny. Mohou šířit ale i nerelevantní informace a záleží na příjemci, zdali jim uvěří, či je bude považovat za

nepravdivé. Stávají se tedy potenciálním zdrojem moci a významným pramenem interpretace vztahů, např. reklamní kampaně, voleb. Jejich význam je i ve funkci zábavy a způsobu trávení volného času, možné socializace, vyznávání životního stylu i vzorce chování.

3.1 Etika masmédií k marginálním skupinám

S prohlubujícím se fenoménem bulvarizace médií se stále častěji vyskytují debaty o morálnosti některých mediálních sdělení. Při probíhajících debatách můžeme často zaslechnout výroky o „neetičnosti“ určitého jednání. Na chybnost těchto výroků upozorňuje M. Trojan (www.e-polis.cz/clanek/media-a-etika.html) a vysvětluje, že žádné jednání totiž ze své podstaty nemůže být neetické – může být pouze nemorální. A. Remišová (2010) ve své publikaci Etika médií nesouhlasí se zjednodušeným připisováním zodpovědnosti za negativní jevy v žurnalistice a médiích jen novinářům a mediálním pracovníkům. Novináři a mediální pracovníci nepracují, jak uvádí autorka, ve vakuu. Svět žurnalistiky a médií v dominantní míře ovlivňují vlastníci mediálních podniků, přičemž vlastnictví médií je už po několik desetiletí záležitostí malé skupiny lidí.

Nevyhovující jednotlivci, či skupiny obyvatelstva jsou marginalizovány na okraj společnosti, častokrát závislí na sociální a kulturní izolaci a rozličných formách diskriminace. D. Habalová (2015, s. 36) uvádí: *„Stáva sa, že sa ocitnú bez prístupu k informáciám, k trhu práce, vzdelaniu a kultúre, a teda strácajú záujem pri účasti na rozhodovaniach o spoločenských procesoch. Spoločnosť, ktorá má záujem o ľudské práva, súdržnosť a svoju udržateľnosť, by mala brať na vedomie existujúce bariéry a obmedzenia pri aplikovaní ľudských práv a prekážok pre dôstojný ľudský život. Rozmer kultúrneho vylúčenia je odoprenie práva človeka zúčastňovať sa na kultúre spoločnosti a zdieľať jej kultúrny kapitál, vzdelanosť a hodnoty. Z pohľadu marginalizovaných členov ide o izoláciu od základného prúdu spoločnosti. Z pohľadu spoločnosti ide o rozdelenie a narušenie sociálnej kohézie. Preto by sme sa mali snažiť prispievať k formovaniu spoločnosti, ktorej základ budú tvoriť princípy humanizmu, sociálnej solidarity a tolerancie, ktorá má priestor pre prijatie rozmanitosti kultúrnych prejavov. Čo v podstate znamená, že je nutné majoritnú spoločnosť postaviť pred prijatie inakosti a spoločenskú akceptáciu odlišností a upevňovať v nej otvorenosť voči stereotypom a predsudkom, ktoré majorita má. Ide o ľudsko-právny okruh problematiky, ktorá má dosah na ľudské práva a oblasť názorov a postojov voči marginálnym skupinám, ktoré sú v nich zakotvené a môžu byť zdrojom aj diskriminačného konania.“*

Média charakterizují určité skupiny lidí a určitý typ chování za společensky nepřijatelné a označují je etiketami (etiketování), a tak je přiřazují k neakceptovatelným typům. Stereotypy nás mohou ovlivňovat v předpokladu chování či postojích od určitých skupin lidí (např. pečovatelka, dělník, starosta, příslušník SRN, ale i sociálně-patologické skupiny spoluobčanů, či etnické menšiny a cizinci). Zde negativní popis působí jako zdroj utváření predsudků a odsuzování a může vytvářet u majoritní části populace trvalou nedůvěru k marginalizovaným skupinám. Masmédia mají v tomto procesu značný podíl viny. Podle J. Pavelkové (2006), média často mají též možnost ovlivňovat veřejnost k opovrhujícím myšlenkám ve smyslu, který vede k negativitě konzumních pohledů na svět. Bulvár, tzv. celebrity, podpora lidské motivace, jež má většinou za cíl jen honbu za penězi a povrchní nazírání na svět, prezentují média jako vzory současné společnosti. Představují lehkou použitelnou, avšak zkreslující obraz, který zpětně formuje svého konzumenta. Využití sociálně vyloučených jedinců uzavřených do kulturní bídy, kteří jsou postiženi chudobou a navíc se odlišují svými hodnotovými systémy, se stalo běžnou součástí obsahové náplně informací v masmédiích. Právě zde často dochází k podávání a šíření nepravd, které vedou k vytváření převážně nepřátelských postojů k dané marginalizované skupině lidí. Jsou doplněny nezájmem a lhostejností vůči jejich způsobu života v majoritní společnosti a deformují do určité míry názory lidí na problém sociálně znevýhodněných.

Do popředí zájmu medií jsou podsouvány většinou postoje a obdiv majoritní společnosti k uměle vytvářenému obrazu úspěšného mladého člověka oproti zvyšujícímu se počtu lidí žijících na hranici životního minima. Z prezentovaných informací, vzhledem bezdomovcům a žebrákům, je možné vyčlenit stejného společenského jmenovatele, a to je v současné společnosti vznikající nepřítel vzhledem ke starým, nemocným a hendikepovaným lidem v současné společnosti.

3.2 Programově zaměřené televizní relace k znevýhodněným sociálním skupinám

Vztah médií a etiky je předmět k přemýšlení a patří do profesní problematiky informační etiky. Tu je možné podle K. Janoše (1993, s. 47), definovat jako: „*Oblast morálky uplatňované při vzniku, šíření, transformaci, ukládání, vyhledávání, využívání a organizaci informací.*” S prohlubujícím se fenoménem bulvarizace médií se stále častěji vyskytují debaty o morálce v některých mediálních sděleních. Na druhé straně se setkáváme, že Česká média nevyváženě, málo, či nedostatečně informují o sociální problematice v praktickém životě. Na základě výše uvedených skutečností jsme podrobili detailnímu průzkumu nabídku televizních programů nabízených v rámci media TV od 11. 9. 2017 do 8. 10. 2017. Prověřeny byly státem poskytované stanice a jejich nabízené programy ČT1 a ČT2; ze soukromých TV byly sledovány NOVA a TV Prima. Státní entity nabízely striktně sociálně orientované programy pouze od pondělí do pátku, a to v zastoupení pravidelných, jednou týdně uváděných pořadů Babylon, Klíč a Pološero. Další zařazené programy se sociálních otázek dotýkaly okrajově; informovaly útržkovitě o spektru sociální politiky a sociálně-kulturním dění v ČR a EU (např. pořady Studio 6, Události v regionu, Události, Reportéři, Černé ovce, Polopatě, Sama doma, Křesťanský magazín, a Cesty víry; ve znakové řeči pro znevýhodněné jen veřejnoprávní hlavní Televizní noviny a Televizní klub neslyšících (ten pouze jednou týdně) umožňují sledovat denní přísun informací hluchoněným spoluobčanům.

Z pohledu soukromého sektoru TV NOVA a TV Prima je nabídka nulová. Snad pouze magazín Střepiny na soukromé televizi NOVA informuje sporadicky o sociálních entitách z domova i ciziny. Jak ukazují výsledky z předloženého průzkumu, je na zamyšlení, proč nejsou nabízeny TV programy pro jednotlivé cílové sociální skupiny lidí, kteří by tímto způsobem měli přístup k novým informacím, protože je známo, že pro některé z nich je to jediný způsob sociální komunikace v jejich životě.

Závěr

Masové komunikační prostředky jsou součástí našeho každodenního života. Jejich funkcí je přinášet nejen zábavu a rozptýlení, ale i seriózní informace o tom, co se děje v domácím prostředí a zahraničí. Na základě své důsledné implementace etiky a mravnosti do poskytovaných nezkrácených náhledů na dění okolo nás, eliminace a šíření polopravd, ovlivňování a vytváření nepřátelských postojů ve společnosti k marginalizovaným skupinám lidí, může zlepšit jen celospolečenská oboustranná komunikace jako účinný nástroj na poskytování informací o znevýhodněných marginálních skupinách široké veřejnosti. Bohužel jejich nabídka na veřejnoprávní i soukromé televizi tuto potřebu prozatím nesplňuje. Záleží pouze na povědomí lidí ve společnosti o tom, co je spravedlivé, etické a morální. Podněcovat empatii a podporovat altruismus k sociálně znevýhodněným je jedině určující kritérium úrovně lidské společnosti a její důstojnosti, kterou si každý z nás zaslouží.

Seznam použité literatury

- BUREŠ, Radim. 1991. *Základy etiky*. Praha: MŠMT ČR. 31 s. ISBN 80-9000-96-5-4.
DRGONEC, Ján. 2008. Sloboda prejavu z pohľadu de constitutione ferenda. *Justičná revue*, roč. 60, č. 11, s. 1495-1917. ISSN 1335-6461.
HABALOVÁ, Daniela. 2015. *Sociálna etika z pohľadu masmédií k členom marginálnych skupín v spoločnosti*. Bakalárska práca. Trnava: FSV UCM. 40 s. ISBN sine.
JANOŠ, Karel. 1993. *Informační etika*. Praha: Univerzita Karlova. 47 s. ISBN sine.

- JANOTOVÁ, Hana a kol. 2005. *Profesní etika*. Praha: Nakladatelství Eurolex Bohemia. 260 s. ISBN 80-86861-42-2.
- MÁTEL, Andrej. - SCHAVEL, Milan. et al. 2011. *Aplikovaná etika v sociální práci*. Brno: Institut mezioborových studií. 236 s. ISBN 978-80-8782-13-0.
- MAREŠ, Petr. 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství. 248 s. ISBN 80-85850-61-3.
- MURA, Ladislav. 2015. *Etika pre pomáhajúce profesie*. Brno: Tribun EU. 125 s. ISBN 978-80-263-0812-6.
- NOVÁ, M. 2017. Chudoba a sociální vyloučení jako společenský problém. In VANSÁČ, Petr. - BARKASI, D. - POPOVIČOVÁ, M. (ed.). *Komunitná starostlivosť v pomáhajúcich profesiách*. Warszawa: Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie, s. 174-178. ISBN 978-83-61087-41-0.
- PARSONS, Talcott. 1971. *The System of Modern Societies*. New Jersey: Prentice-Hall. 152 s. ISBN 0-8039-8513-4.
- PAVELKOVÁ, Jaroslava. 2006. Problematika žebráků a bezdomovců. *Speciální pedagogika*, roč. 16, č. 3, s. 147-163. ISSN 1211-2720.
- PAVELKOVÁ, J. 2012. Vzdělávání seniorů v oblasti finanční gramotnosti. In HÁLA, M. (ed.). *Zadlužení fenomén současnosti*. Praha: SVSES, s. 230-242. ISBN 978-80-86744-92-6.
- REMIŠOVÁ, Anna. 2010. *Etika médií*. Bratislava: Kalligram. 312 s. ISBN 978-80-8101-3768.
- SCHAVEL, Milan et al. 2012. Sociální práce s rodinami so sociálně-ekonomickými problémami. In PAVELKOVÁ, Jaroslava, - PREUSS, Karel, (ed.). *Sociální a vzdělanostní souvislosti finanční gramotnosti*. Praha: BIVŠ, s. 43-50. ISBN 978-80-7265-224-2.
- SOKOL, Jan. 2014. *Etika, život, instituce*. Praha: Vyšehrad. 256 s. ISBN 978-80-7429-223-1.
- SYNEK, Miloslav. a kol. 2003. *Manažerská ekonomika*. 3. vyd. Praha: Grada. 466 s. ISBN 80-247-738211-0515-X.
- VAJDA, Jozef. 1995. *Etika*. Nitra: Enigma. 203 s. ISBN 80-85471-23-X.
- YOUNG, Iris. Marion. 1991. *Justice and the Politics of Difference*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press. 192 s. ISBN 978-06-911526-2-2.
- <http://www.e-polis.cz/clanek/media-a-etika.html>[01-10-2017].

Kontakt na autora

Jaroslava Pavelková, doc. RNDr., CSc.
Fakulta sociálních věd a zdravotnictva
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Kraskova 1
949 74 Nitra
E-mail: jaryk@post.cz

PROBLÉMY NÁCVIKU ETICKÉHO ROZHODOVANIA ŠTUDENTOV SOCIÁLNEJ PRÁCE

Problems regarding social work ethical decision – making training for students

Peter MLYNARČÍK

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá problémami, ktoré vznikajú pri cvičení v etickom rozhodovaní študentov sociálnej práce, počnúc otázkou správnej motivácie študentov, cez psychologické aspekty rozhodovania v krízových a dilematických situáciách, až po výber praktického modelu etického rozhodovania. Poukazuje tiež na teórie, z ktorých jednotlivé prístupy vychádzajú.

Kľúčové slová: *Etické rozhodovanie. Etické teórie. Nácvik. Modely.*

Abstract

The paper deals with the problems that arise exercising the ethical decision making of students of social work, starting with the question of correct motivation of students, psychological aspects of decision making in crisis and dilemmatic situations, and selection of a practical model of ethical decision making. It also points to theories from which individual approaches originate.

Key words: *Ethical decision making. Ethical theories. Exercise. Models.*

Úvod

Sociálny pracovník vo svojej praxi je často vystavený situáciám, v ktorých sa musí rozhodovať medzi dvoma alebo viacerými neželanými možnosťami. Rozhodovanie v takýchto dilematických situáciách je pre neho ťažké, pretože riskuje svoje zlé rozhodnutie. Toto je spojené nielen s výčitkami svedomia, ale hlavne s nepriaznivými sociálnymi dôsledkami pre klienta a jeho okolie, organizáciu, či dokonca aj profesiu. Tieto skutočnosti sú dôvodom, prečo v posledných rokoch sa pri príprave sociálnych pracovníkov dáva čoraz väčší dôraz na problematiku riešenia dilematických situácií a nácviku etického rozhodovania. Pojmom rozhodovanie tu rozumieme proces výberu jednej z viacerých možných alternatív. Etické rozhodovanie v sociálnej práci potom chápeme ako proces výberu z možností, ktoré ponúkajú hodnoty sociálnej práce, etické princípy a etická zodpovednosť sociálneho pracovníka voči klientom, kolegom, pracovišku, spoločnosti, sebe a profesii (Mátel, 2010, Mališová, 2014).

Samotné etické rozhodovanie je výsledkom etického usudzovania. Tento zložitý proces sa snažia objasniť jednak teoretické štúdie procesu ľudského konania, morálneho rozlišovania, jednak empirické výskumy podmienok a faktorov ovplyvňujúcich chovanie človeka v momente rozhodnutia. Preto si na začiatku predstavíme teoretický rámec procesu rozhodovania jednak z hľadiska teórií etického usudzovania, jednak z hľadiska rozhodovacích modelov. V nasledujúcej časti sa budeme zaoberať samotnou problematikou praxe cvičení v etickom rozhodovaní a pozastavíme sa aj nad psychologickými aspektami rozhodovacieho procesu.

Teórie etického rozhodovania

Abba (1996) špecifikuje päť základných etických typológií, na ktoré nadväzuje etické rozhodovanie. Odrážajú novodobú diskusiu v etike vychádzajúc zo spoločnej témy a jednotiacich princípov jednotlivých etických teórií:

1. etika hľadania dobrého života (Aristoteles, Tomáš Akvinský);
2. etika hľadania zákona, ktorý treba zachovávať (Ockham, kazuistika, Kant);
3. etika hľadania pravidiel sociálnej spolupráce (Hobbes, Rawls);
4. etika vysvetlenia ľudského správania (Hume, sociologický pozitivizmus);
5. etika vytvárania dobrého stavu vecí (utilitarizmus, konzekvencializmus, proporcionalizmus).

Etika dobrého života považuje za základ pre každé rozhodovanie prirodzenú túžbu po dobre (blaženosti), čo je aj posledným cieľom človeka. Rozhodovanie podľa tohto smeru ovplyvňuje človek rozumom a vôľou v rámci svojich cností, či nerestí. Pričom cnosť (habitus) je pozitívny alebo (neresť) negatívny životný návyk správania. (Gavendová, 2009).

Etika zákona vysvetľuje každé rozhodovanie ako jedinečný autonómny čin človeka, bez nadväznosti na ostatné jeho rozhodnutia (kazuistika). Takého rozhodovanie vychádza predovšetkým z ľudskej vôle, ktorá je schopná prekonať všetky ostatné mohutnosti (rozum, emócie). Prioritným referenčným bodom je zákon (vonkajšie alebo vnútorné normy správania), na ktorý sa človek svojou indiferentnou slobodou odvoláva. Tento spôsob etického myslenia a rozhodovania smeruje k legalizmu. Do tejto typológie možno zaradiť takisto Kantovu deontologickú etiku vnútornej povinnosti (kategorického imperatívu).

Rozhodovanie v etike hľadania pravidiel sociálnej spolupráce ovplyvňuje utilitaristický subjekt izolovaný od všetkých ostatných členov sociálnej skupiny a zameraný výlučne na vlastné potreby. Hľadanie pravidiel ovplyvňuje vôľa motivovaná snahou prežiť v rámci danej skupiny.

Každé rozhodnutie v etike vysvetlenia ľudského správania je motivované len emóciami a človek zostáva slobodný len v tom, že si môže vybrať cesty ako ich realizovať. Je to tiež utilitaristická cesta ibaže, oproti predošlému prípadu, subjekt vo svojom rozhodovaní je ovplyvnený vnútornými, a nie vonkajšími danosťami.

Rozhodovanie subjektu v etike vytvárania dobrého stavu vecí je nezávislé od vonkajších aj vnútorných sociálnych noriem. Konanie sa spája výlučne s altruizmom a dobročinnosťou. Rozhodujúcimi kritériami rozhodovania je spoločenská veľkosť úžitku, rozhodovanie podľa predpokladaných dôsledkov a primeraného dobra pre všetkých. Tento prístup vychádza z empirického ponímania kresťanského hodnotového systému odrhnutého od vnútorných motivácií vychádzajúcich z viery.

Diskusie týkajúce sa etického rozhodovania a morálneho usudzovania sa v súčasnosti pohybujú v týchto troch rámcoch: 1. rozhodovanie na základe rozumu alebo emócií (racionalizmus – emotivizmus); 2. vedomé morálne uvažovanie alebo osobná intuícia (diskurzivizmus – intuitivizmus); 3. schopnosti rozhodovania získané alebo vrodene (edukacionizmus- naturalizmus) (Rončáková, 2011).

Porovnajúc všetky prístupy iba prvý z nich sa odvoláva na nemenné celoludské hodnoty odvodené z kresťanského chápania Božieho zjavenia, pričom zahŕňa v sebe faktory individuality etického subjektu, aj spoločného dobra. Ide o racionálny celostný prístup vnímajúci reálne dilematickú situáciu v jej celku. Druhý z nich je zasa deontologický, založený na povinnosti- zákone a vôľovom autonómnom prístupe k rozhodovaniu. Oba prístupy sú racionalistické, ale iba prvý z nich je realistický, keďže v druhom prípade ide o racionalistickú intuíciu. Zvyšné tri prístupy sú variantami utilitaristických prístupov, pri ktorých v rozhodovacom procese vedúcu úlohu nehrá rozumová úvaha, ale v rôznych variáciách intuícia a emócie.

Schopnosť robiť morálne úsudky sa vo všetkých piatich prípadoch chápe ako vrodene, pričom iba v prvom prípade etika rozhodovania systematicky počíta, popri vrodenej schopnostiach, s možnosťou získať ďalšie schopnosti (cnosti) nácvikom. Ostatné varianty počítajú síce s možnosťou zmeny v rozhodovaní jednotlivca, ale iba na základe náhodných sociálnych či psychologických vplyvov.

Modely etického rozhodovania

Po prehľade etických teórií morálneho správania, rozhodovania a usudzovania môžeme pristúpiť k problematike modelov rozhodovania. Kanadská asociácia sociálnych pracovníkov provincie Newfoundland a Labradoru (Newfoundland and Labrador association of social workers -NLASW) vypracovala na základe etického kódexu Kanadskej asociácie sociálnych pracovníkov príručku etického rozhodovania sociálnych pracovníkov (Ethical Decision-Making in Social Work Practice, 2015). V nej uvádza päť súhrnných komponentov, ktoré prichádzajú do úvahy pri rozhodovaní dilematických situácií v etickej praxi sociálnych pracovníkov. (Antle, 2005). Klienta a sociálneho pracovníka je potrebné brať do úvahy v ich sociálnom a kultúrnom kontexte. U klienta je to kultúra, jeho hodnoty, zdroje a priority. U sociálneho pracovníka zasa jeho profesionálna etická orientácia, etický kódex, štandardy praxe a tolerancia rizika. Ďalším komponentom sú ľudské práva od úrovne OSN až po regionálny kódex ľudských práv. Štvrtou časťou je celý kontext rozhodovania, do ktorého patria relevantné právne normy, zamestnávateľ, kultúra a politika. Centrálnym komponentom je citlivosť a empatia.

Obrázok 1: Komponenty etickej praxe

Zdroj: Antle, 2005

Spano a Koenig (2008) v podobnej schéme v súlade s Antle umiestňujú klienta a sociálneho pracovníka. Rozdielne od hore uvedenej schémy však zdôrazňujú namiesto ľudských práv inštitúciu a v rámci kontextu profesiu. Celé rozhodovanie v ich prípade spája prax. Vidíme, že hlavné prvky pri rozhodovaní v etickej praxi sociálneho pracovníka sú: klient a sociálny pracovník s ich osobnými hodnotami a zdrojmi, inštitúcia a profesia s ich hodnotami, etickým kódexom, ľudské práva (na všetkých úrovniach), celý kontext miestnej kultúry a politiky. Nad všetkým však stojí citlivosť a empatia sociálneho pracovníka.

Tolerancia voči podstupovanému riziku počas etického rozhodovania je jednou z dôležitých osobných vlastností sociálneho pracovníka (Antle, 2005). Škála prístupu sociálnych pracovníkov voči riziku môže byť totiž od odmietania akéhokoľvek rizika až po schopnosť akceptácie vysoko riskantných rozhodnutí. Podrobnejšie sa k tomuto problému vrátíme v nasledujúcej časti.

Ďalšou pomôckou v etickom rozhodovacom procese je zoradenie uznávaných a vyžadovaných etických princípov (hodnôt) do hierarchickej škály. Takúto škálu vytvoril už M. Scheller (1973) vo svojej materiálnej etike. Ide v nej o hodnoty:

1. Náboženské: *sacrum – profanum*.

2. Kultúrne a duchovné: estetické (krása – škaredosť); eticko-hodnotiace (správne – nesprávne); špekulatívne (pravda – nepravda).
3. Vitálne: vznešené – podradné.
4. Spoločenské: užitočné – škodlivé.
5. Senzuálne (zmyslové): radosť – žiaľ, príjemnosť – bolesť...

Psychológ Abrahám Maslow (1943, 2012) vytvoril tiež hierarchickú škálu prirodzených ľudských potrieb:

1. Seberealizácia.
2. Uznanie, ocenenie.
3. Spoločenské potreby.
4. Istota, zabezpečenie.
5. Fyziologické potreby.

Pre potreby procesu rozhodovania v sociálnej práci Dolgoff, Loewenberg, Harrington (2005) vytvorili hierarchiu etických princípov:

1. Ochrany života.
2. Rovnosti a nerovnosti.
3. Autonómie a slobody.
4. Minimálnej škody.
5. Kvality života.
6. Súkromia a dôvernosti.
7. Pravdivosti a plného odhalenia.

Predstavené hierarchie hodnôt a etických princípov vyjadrujú rôzne stránky etickej reality, v ktorej sa deje rozhodovací proces. Kontext materiálnej etiky M. Schelera uvádza do hierarchie hodnôt, ktoré si subjekt neurčuje, ale v nich žije v prostredí kresťanskej kultúry. Maslowova hierarchia ľudských potrieb zasa odzrkadľuje objektívnu psychologickú stránku zdravo vyvinutej osobnosti jednotlivca. Najbližšie k potrebám rozhodovania v sociálnej práci je posledná hierarchia etických princípov, ktorá môže byť aplikáciou nielen predošlých dvoch, ale aj príkladom ako si sociálny pracovník môže sám usporiadať hierarchiu etických princípov pre potreby osobného rozhodovacieho procesu.

Samotný priebeh rozhodovacieho procesu pri riešení dilematických situácií pomáha ustáliť premyslený systematický postup – model. Rôzne takto používané postupy zosumarizovala NLASW (2015) do krokov, ktoré prispôsobené našim podmienkam vyzerajú takto:

1. V čom spočíva etická dilema? Jasne sformulujte profesijne hodnoty, ktoré sú vo vzájomnom konflikte. Ktoré moje osobné hodnoty by mohli ovplyvniť rozhodovanie? Dochádza ku konfliktu medzi osobnými a profesijnými hodnotami?
2. Aká je moja bezprostredná reakcia alebo inštinktívny postup pre najlepšie riešenie etickej dilemy?
3. Konzultujte Etický kódex sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce Slovenskej republiky (2015). Ukazuje vám smer a spôsob ako riešiť etickú dilemu?
4. Konzultujte príslušné stratégie a štandardy osvedčených postupov (napr. Etická zodpovednosť voči sebe, profesii, klientovi, kolegom, pracoviisku a spoločnosti).
5. Je potrebné zvážiť právne dôsledky? Konzultujte, ak je potrebné relevantnú legislatívu.
6. Aké špecifiká vyplývajúce z kultúrneho kontextu je treba vziať do úvahy?
7. Je tento problém riešiteľný pomocou informovaného súhlasu?
8. Aké sú reálne možnosti pre vyriešenie dilemy? Analyzujte riziká a výhody jednotlivých možností. Aké kroky je potrebné urobiť aby sa minimalizovalo riziko a neskompromitovala sa moja etická zodpovednosť?
9. Konzultácia so skúseným kolegom, vedúcim, alebo supervízorom je veľmi nápomocná.
10. Prináša tento praktický kontext nejakú zmenu do prípadu?

11. Prediskutujte dilemu s klientom, ak je to vhodné.
12. Zvážte vplyv na terapeutický vzťah.
13. Aké ďalšie pramene môžu pomôcť pri rozhodovaní?
14. Zdokumentujte tento rozhodovací proces.
15. Priebežne sledujte a vyhodnocujte vplyvy rozhodnutia a v prípade potreby ho upravte.

Metodológie, postupy zabezpečujú, sociálny pracovník bude v rozhodovacom procese postupovať komplexne a systematicky. Všetky uvedené nástroje pomoci pri rozhodovacom procese je potrebné však správne využívať. Na tento účel slúžia návky rozhodovacieho procesu.

Prax návky etického rozhodovania

Prax návky etického rozhodovania je založená na etických teóriách, ktoré predpokladajú možnosť získať ďalšie etické zručnosti cvičením a nepovažujú rozhodovacie schopnosti za čisto vrodené. Návkom etických rozhodovacích zručností sa zaoberajú školy aj stavovské organizácie sociálnych pracovníkov.

Asociácia sociálnych pracovníkov Západnej Virgínie (Association of Social Work Boards – ASWB) ponúka trojstupňový kurz etického rozhodovania. Jednotlivé stupne sú zamerané na zdokonaľovanie špecifických zručností a návykov účastníkov. Základný výcvik ukazuje potrebu odhalenia rozhodovacieho procesu v praxi. Popisuje základné pojmy a dynamiky celého procesu a učí aplikovať tento rozhodovací postup na nekomplikované situácie praxe sociálnej práce. Stredný stupeň učí účastníkov analyzovať mierne komplexné dilematické situácie praxe sociálnej práce, v konzultácii s odborníkmi identifikovať kľúčové body a aplikovať tento postup v praxi. Pokročilý stupeň výcviku učí participantov vypracovať dostupné možnosti riešenia pri komplexných dilematických situáciách, zvážiť závažnosť dopadu jednotlivých riešení na klienta, sociálneho pracovníka a iných. Nakoniec učí vybrať jednu z možností smerujúcu k riešeniu komplexnej dilemy sociálnej práce. Metodológia návky využíva prípadové štúdie, krátke objasnenia, diskusie v skupine, hranie rolí, prezentácie, audiovizuálne prostriedky, testy na začiatku a na konci, literatúru na štúdium. (Grey a kol., 2013).

Pri návku etického rozhodovania je potrebné zachovať postupnosť od jednoduchších k zložitejším príkladom dilematických situácií. Je žiadúce, keď na začiatku každú precvičovanú dilemu riešia študenti individuálne. Následne študentmi vypracované riešenia prediskutujú v skupine, alebo individuálne s vedúcim výcviku. Takto je možné zabezpečiť spätnú väzbu pre študentov.

Pre nadobúdanie zručností okrem praktického riešenia dilematických prípadov, je potrebné priviesť študentov aj k lepšiemu sebapoznaniu v dvoch špecifických oblastiach: tolerancii niest' riziko a morálnej kompetencii. Na dôležitosť sebauvedomenia si vlastných reakcií v situáciách, kedy je treba prijať riskantné rozhodnutia upozorňuje NLASW (2015) predstavením tzv. tolerancie na riziko. Je definovaná ako úroveň spokojnosti s prijatým rizikom. Odporúča, aby sociálni pracovníci si zodpovedali tieto otázky:

1. Ktoré faktory ma primárne informujú o mojej tolerancii k riziku?
2. Je moja osobná a profesionálna tolerancia k riziku rovnaká, alebo rôzna?
3. Akú mieru pokoja viem zachovať v neistých a mnohoznačných situáciách?
4. Moje rozhodovanie riadia deontologické princípy (pozerám na pravidlá), alebo utilitaristické princípy (pozerám na dôsledky)?
5. Ktoré iné teórie môžu pomôcť mojej praxi?

Na empirické sledovanie morálnych kompetencií študentov boli vypracované dotazníkové metódy skúmania tzv. testy morálnej kompetencie (moral competence test -MTC), v minulosti tiež testy morálneho usudzovania (moral judgement test- MJC). Podľa výskumu Lajčiakovej (2011) morálne kompetencie študentov sú vyššie, keď musia častejšie riešiť dilematické situácie (sú zaskočení medzi dvoma morálnymi princípmi). Takto vysvetľuje fakt,

že študenti psychológie vykazujú výraznejšie vyšší stupeň morálnej kompetencie než študenti učiteľstva. Tento výskum nielen potvrdzuje potrebu nácviku etického rozhodovania takisto študentov sociálnej práce, ale aj sugeruje myšlienku používania MTC testov pri hodnotení úrovne rozhodovacích schopností študentov.

Na niektoré situačné problémy etického rozhodovania, na ktoré je dobré upozorniť študentov počas nácviku upozorňuje kognitívny psychológ J. Greene. Uvádza teoretické dilematické situácie, v ktorých ide o záchranu života väčšej alebo menšej skupiny ľudí. Ukazuje, že človek má tendenciu jednať utilitaristicky (viac zachránených) v prípade technického zásahu do situácie (prehodenie výhybky, naprogramovanie autonómneho automobilu). Oproti tomu v prípade osobného stretnutia s jednotlivcom, ktorého treba obetovať pre záchranu väčšiny, človek má tendenciu reagovať deontologicky (podľa pravidiel) a zachrániť jednotlivca na úkor života skupiny ľudí. (Greene, 2015, 2016).

Záver

Problematika nácviku etického rozhodovania sa dotýka oblasti etických teórií, oblasti modelov a postupov a oblasti praxe. Pokiaľ ide o etické teórie sme toho názoru, že študentov je potrebné aspoň rámcovo zoznámiť s teoretickou diskusiou ohľadom morálneho usudzovania a rozhodovania. Predstavili sme podrobnejšiu typológiu (Abba), ktorá argumentuje v prospech tzv. etiky hľadania dobrého života oproti deontologickým a utilitaristickým typom etik. Jednoduchší spôsob zarámcovania etických teórií ponúka rozlíšenie na etiky kloniace sa k trom krajnostiam: racionalizmus/emotivizmus, diskurzivizmus/intuitivizmus, edukacionizmus/ naturalizmus.

Modely etického rozhodovania sú pomôcky, ktoré odhaľujú sociálny kontext, hodnotové zázemie a zabezpečujú metodický prístup k riešeniu dilematických situácií. Predstavili sme syntézu viacerých postupov vyjadrených v pätnástich bodoch. Tieto počas rozhodovacieho procesu zabezpečujú komplexnosť a mnohostrannosť prístupu, a súčasne aj individuálny charakter riešenia dilemy. Spolu s týmto postupom je počas etického rozhodovania dobré používať tzv. hierarchiu etických princípov sociálneho pracovníka, vytvorenú na mieru daného kultúrneho a právneho kontextu.

Praktický nácvik etického rozhodovania študentov bude úspešný, keď k nemu vypracujem metodiku postupujúcu od riešenia jednoduchých dilematických situácií, k zložitým a komplexným dilemám. Nácvik etického rozhodovania vyžaduje aj lepšie sebazpoznanie študentov v dvoch špecifických oblastiach: tzv. tolerancie na riziko a v oblasti tzv. morálnej kompetencie. Preto odporúčame požívať test morálnej kompetencie.

Zoznam použitej literatúry

- ABBA, G., *Quale impostazione per la filosofia morale?* Libreria Atteneo Salesiano. Roma 1996, ISBN 8821303144.
- ANTLE, B. J. 2005. *Components of Ethical Practice*. Presented at Canadian Association of Social Workers' Code of Ethics Internal Training. Ottawa, Ontario.
- DOLGOFF, R. - LOEWENBERG, F. - HARRINGTON, D. 2012. *Ethical decisions for social work practice* (9th ed.). Belmont. CA: Brooks/Cole – Thomson Learning, ISBN 0840034105.
- GAVENDOVA, O. 2009. *Základy všeobecnej etiky*. Bratislava, UK 2009. 160s. s. 42-89, ISBN 80-223-2629-2.
- GRAY, S. W. a kol. 2013. *Guide to Social Work Ethics Course Development*. A guide for continuing education providers developing courses on social work ethics. [online] ASWB, Dostupné na internete: < <https://www.aswb.org/wp-content/uploads/2013/10/ASWBEthicsCourseGuide.pdf>>.
- GREENE, J. D. - HORÁK, O. 2015. *Obetovali by ste jedného, aby ste zachránili piatich?* DenníkN, 25. marec 2015.

- GREENE, J. D. 2016. Our driverless dilemma. When should your car be willing to kill you? (June 23, 2016) [online] Science 352 (6293), 1514-1515. [doi: 10.1126/science.aaf9534].
- MALIŠOVÁ, Z. 2013. Etické rozhodovanie v sociálnej práci, elektronická učebnica. [online] UKF Nitra 2013, Dostupné na internete: <<https://amos.ukf.sk/mod/book/view.php?id=8352&chapterid=3093&lang=it>>.
- MASLOW, A. H. 1943. A Theory of Human Motivation in Psychological Review, 1943, Vol. 50 -4, pp. 370–396.
- MASLOW, A. H. 2012. Toward a Psychology of being. Start Publishing LLC, 2012, ISBN 978-1-62793-274-5.
- MÁTEĽ, A. a kol. 2010. Etika sociálnej práce. VŠZaSP sv. Alžbety, Bratislava 2010, ISBN 978-80-89271-85-6.
- NLASW. 2015. Ethical Decision-Making in Social Work Practice. [online], NLASW Professional Issues Committee, Dostupné na internete: <www.nlasw.ca/sites/.../Ethical_Decision_Making_Framework.pdf>.
- RONČÁKOVÁ, J. 2011. Medzi rozumom a citom: dvojité proces morálneho súdenia. In: *Filosofie dnes*, č. 1, roč. 3, 2011. s. 79-95, ISSN 1804-0969.
- SCHELER, M. 1973. Formalism in Ethics and Non-Formal Ethics of Values: A new attempt toward the foundation of an ethical personalism. Illinois: Northwestern University Press. 1973. 620s., ISBN 0810104156.
- SPANO, R. - KOENIG, T. 2008. What is sacred when personal and professional values collide? [online] Social worker Retrieved July 16, 2011, Dostupné na internete: <<http://www.socialworker.com/jswve/content/view/69/54/>>.

Kontakt na autora

Peter Mlynarčík, PhDr. Ing., PhD.
Inštitút sv. Jána Bosca, VŠZaSP sv. Alžbety
Rajecká 17,
01001 Žilina
E-mail: mlynarcik@za.sanet.sk

ETICKÉ ROZHODOVANIE V KRÍZOVÝCH SITUÁCIÁCH V ŠPECIFICKOM PROSTREDÍ ZARIADENIA SOCIÁLNYCH SLUŽIEB

Ethical decision-making in crisis situations in a specific environment of social services facilities

Roman KRBATA, Jana KUKUČOVÁ, Daša NEMCOVÁ

Abstrakt

Etické hodnoty rozhodovania v krízových resp. konfliktných situáciách v špecifickom prostredí poskytovania sociálnych služieb v pobytovom zariadení sociálnych služieb je možné vnímať v štyroch rovinách a to spoločensko-politickej (legislatíva, etika, ľudská dôstojnosť, ľudské práva, solidarita, spravodlivosť, subsidiarita), sociálnej (jednotlivec, skupina, komunita), sociálno-psychologickej (empatia, komunikácia, profesionalita) a bezpečnostnej (bezpečnosť, ochrana a sebaochrana prijímateľov sociálnej služby a zamestnancov, ochrana majetku). Príspevok je zameraný na právne prostredie, etické hodnoty, bezpečnosť a ochranu osôb pri rozhodovaní odborného zamestnanca v oblasti poskytovania pobytových sociálnych služieb.

Kľúčové slová: Etika. Krízová situácia. Odborný zamestnanec. Prijímateľ sociálnej služby. Rozhodovanie.

Abstract

The ethical values of decision-making in crisis or conflict situations in a specific environment of the provision of social services in a residential social service facility can be perceived in four levels, namely socio-political (legislation, ethics, human dignity, human rights, solidarity, justice, subsidiarity), social (individual, group, community), socio-psychological (empathy, communication, professionalism) and security (security, protection and self-protection of recipients of social services and employees, protection of property). The contribution focuses on the legal environment, ethical value, security and protection of individuals in the decision-making of a professional employee in the provision of residential social services.

Key words: Crisis situation. Decision making. Ethics. Professional Employee. Recipient of social service.

Úvod

Profesijné činnosti odborných zamestnancov v pobytovom zariadení sociálnych služieb, ako inštitucionálnom zariadení, radíme k profesiám s prívlastkom „pomáhajúce“. Odborní zamestnanci pri pracovnom procese poskytovania sociálnych služieb sú veľmi často postavení pred rozhodovanie, ktoré sa v prevažnej miere priamym spôsobom dotýka človeka t. j. prijímateľa sociálnej služby (ďalej len klient“), komunity klientov, zamestnanca, kolegu, pracovného kolektívu. Z dôvodu, že poskytovanie sociálnej služby je humánnou službou, nesie rozhodovanie odborného zamestnanca etický rozmer s priamym dosahom na ľudského jednotlivca. K snahe odborného zamestnanca dodržiavať etickú prax môžu mu pomôcť nástroje etického rozhodovania nielen v normálnom stave bežnej praxe, ale i v krízových situáciách konfliktného správania. V tomto príspevku sme sa nezameriavali len na krízové situácie, krízové javy a mimoriadne udalosti v ponímaní bezpečnostného a krízového manažmentu. Zamerali sme sa aj na „krízové situácie“ pri kontaktnom procese poskytovania sociálnej služby v pobytovom zariadení sociálnej služby vo vzťahu „odborný zamestnanec – klient“ alebo „klient – odborný zamestnanec“. Pri procesoch starostlivosti o klienta vznikajú medzi odborným zamestnancom a klientom resp. klientom a odborným zamestnancom situácie, ktoré môžeme nazvať „krízové“. Poskytovanie sociálnej služby je realizované v rámci legislatívneho rámca podľa zákona č. 448/2008 Z. z. (ďalej len „zákon“) a je riešením

nepriaznivej sociálnej situácie fyzickej osoby (klienta) a tým jej odkázanosti na pomoc inej fyzickej osoby (odborný zamestnanec).

1 Prostredie poskytovania pobytových sociálnych služieb

Medzi odborným zamestnancom a klientom nastáva krízová situácia v základnom princípe pri vzájomnom osobnom kontakte a to pri činnostiach v rámci poskytovania sociálnej služby. Krízová situácia v tomto ponímaní nastáva pri zlyhaní prístupu, narušení osobnostnej rovnováhy, fyzického alebo psychického stavu jednej alebo druhej strany. V danom momente vyvolania krízovej situácie býva impulzom i osobná kríza jednotlivca. Osobná kríza je stav ľudského jedinca, ktorá je spôsobená jeho nepriaznivým fyzickým stavom (choroba, úraz a ďalšie), nepriaznivým psychickým stavom (psychická nerovnováha, choroba, neúspech, depresia, únava a ďalšie), nepriaznivou sociálnou situáciou.

1.1 Spoločensko-politické prostredie

V rovine spoločensko-politickej sú podstatnými faktormi pri poskytovaní sociálnej služby:

- právne prostredie (legislatíva),
- etika a etické hodnoty spoločnosti,
- dodržiavanie ľudských práv,
- zachovávanie ľudskej dôstojnosti,
- princípy solidarity,
- princípy spravodlivosti,
- princípy subsidiarity.

Poskytovanie sociálnych služieb sa riadi podľa ustanovení zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Za odborného zamestnanca podľa novely zákona § 9 ods.4 prvej vety uvedeného odseku (Poskytovateľ sociálnej služby uvedenej v § 26, 27, 29, 32, 32b a § 34 až 40 je povinný dodržiavať maximálny počet prijímateľov sociálnej služby na jedného svojho zamestnanca a minimálny percentuálny podiel odborných zamestnancov na celkovom počte zamestnancov podľa prílohy č. 1 zákona.) sa považuje zamestnanec, ktorý:

- vykonáva alebo riadi vykonávanie odbornej činnosti podľa § 16 zákona,
- vykonáva obslužnú činnosť podľa § 17 zákona v priamom styku s prijímateľom sociálnej služby alebo riadi vykonávanie tejto činnosti, alebo
- vykonáva ďalšiu činnosť podľa § 18 zákona v priamom styku s prijímateľom sociálnej služby alebo riadi vykonávanie tejto činnosti .

Odborný zamestnanec musí zároveň spĺňať kvalifikačné predpoklady podľa § 84 zákona (zákon č. 448/2008 Z. z.).

1.2 Sociálne prostredie

V rovine sociálnej a sociologickej uvažujeme o vzťahu:

- jednotlivec – jednotlivec: odborný zamestnanec - klient,
   klient – odborný zamestnanec,
- jednotlivec – skupina: odborný zamestnanec – komunita klientov,
   odborný zamestnanec – kolektív zamestnancov,
   klient – komunita klientov,
   klient – kolektív odborných zamestnancov,
- skupina – jednotlivec: komunita klientov – odborný zamestnanec,
   komunita klientov – klient,
   kolektív zamestnancov – odborný zamestnanec,
   kolektív zamestnancov – klient.

Pri poskytovaní sociálnej služby v uvedenej vzťahovej štruktúre sociálneho prostredia pri poskytovaní sociálnej služby v prevažnej miere neexistuje ideálny stav.

1.3 Sociálno-psychologická rovina

V tejto rovine je potrebné spomenúť 3 silné faktory pri osobnom kontakte poskytovania sociálnej služby vo vzťahu „odborný zamestnanec – klient“ resp. „klient – odborný zamestnanec“. Sú to faktory:

- empatia,
- komunikácia,
- profesionalita.

Dôraz kladieme na správanie sa odborného zamestnanca, na jeho profesionálny prístup, empatiu, komunikačné schopnosti a ďalšie.

1.4 Bezpečnostné prostredie

Z hľadiska bezpečnosti klientov a zamestnancov je potrebné uviesť okrem oblastí bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci (BOZP) a ochrany pred požiarom (OPP) oblasť prípravy obyvateľstva na sebaobranu a vzájomnú pomoc (zákon č. 42/1994 Z. z.).

2 Etika a etické rozhodovanie

Odborný zamestnanec by sa počas výkonu svojej práce mal pridržať etického kódexu svojej profesie. Ten však nie je univerzálnym návodom ako rozhodovať a konať v každej situácii. Obzvlášť môže byť vnímaný, ako nepostačujúci v situáciách konfliktu dvoch alebo viacerých hodnôt, pretože neposkytuje hierarchiu ich dôležitosti. Počas rozhodovania v etických dilemách môžu odbornému zamestnancovi okrem etického kódexu napomôcť i modely etického rozhodovania, ktoré vo všeobecnosti poskytujú postup, ktorým by sa mal riadiť, aby dospel k etickému rozhodnutiu.

Etická dilema je stresujúca situácia, v ktorej etický kódex nemusí poskytnúť odbornému zamestnancovi dostatočnú pomocnú ruku. Často pomáha diskutovať o ťažkých prípadoch s kolegami alebo supervízorom, získavať tak rozsah rozličných perspektív na príslušné otázky a možné spôsoby konania (UKF, 2017). Okrem kolegov, nadriadených, supervízorov, či etického kódexu, hrá vo vnímaní, konštruovaní a rozhodnutí etickej dilemy, obzvlášť ak sa etická dilema dotýka vzťahu pracovníka s klientom, rolu tiež klient. Sociálny pracovník by sa mal na klienta pozeráť ako na spôsobilého spolutvorcu rozhodovacieho procesu a nie iba ako na človeka, ktorého potreby majú byť v procese etického rozhodovania chránené (UKF, 2017).

2.1 Etické zásady

Príkladom etických zásad odborného zamestnanca sú špecifiká práce odborného zamestnanca, ktorý vykonáva službu opatrovateľskej starostlivosti v domácom prostredí klienta a možnosti riešenia jej etických dilem je možné aplikovať podľa systematického postupu riešenia etických problémov, ktoré uvádza Reamer (Mátel a kol., 2010):

- Identifikácia etických problémov, vrátane hodnôt a povinností sociálnej práce, ktoré sa ocitli v konflikte.
- Identifikácia jednotlivcov, skupín alebo organizácie, ktorých sa bude etické rozhodnutie pravdepodobne týkať.
- Predbežne identifikovať všetky realizovateľné smery konania a následky pre všetkých účastníkov, vrátane potencionálnych prínosov a rizík pre každého z nich.
- V tejto súvislosti ide aj o dôkladné preskúmanie dôvodov výhod a nevýhod každého z variant riešenia s ohľadom na etický kódex a platnú legislatívu a etické teórie, princípy a smernice, praktické teórie a princípy sociálnej práce a osobné hodnoty (vrátane náboženstva, kultúry, etických hodnôt a politických ideí).

- Konzultovanie s kolegami a príslušnými odborníkmi (zamestnancami organizácie, supervízori, právni zástupcovia a odborníci na etiku).

2.2 Etický kódex

Etický kódex je súbor všeobecne uznávaných a všeobecne uplatňovaných morálnych noriem, ideálov a princípov spoločnosti, pre ktorú je určený, ktoré idú nad rámec legislatívne upravených zákonov. Je jedným z najvýznamnejších spôsobov vnášania etiky do každodenného života a usmerňovania správania sa člena tejto spoločnosti. Mal by vystihovať aj špecifická jednotlivých spoločností a vychádzať z potrieb spoločnosti, pre ktorú bol ustanovený. Preto jednotlivé spoločnosti majú vypracovaný svoj etický kódex (napr. Etický kódex štátneho zamestnanca, Kódex Slovenskej lekárskej komory, Etický kódex príslušníka Policajného zboru, Etický kódex sociálneho pracovníka a i.). Etický kódex by mal byť verejne prístupný, zrozumiteľný, jednoznačný a kontrolovateľný verejnosťou.

Uvádzame etický kódex zamestnanca v zariadení sociálnych služieb CSS – DOMOV JAVORINA aplikovaný na odborných zamestnancov:

Každý zamestnanec je povinný dodržiavať tento etický kódex, ktorý sa považuje za súčasť pracovných povinností v zariadení sociálnych služieb.

Od zamestnanca sa očakáva, že

- je stotožnený s filozofiou a poslaním zariadenia sociálnych služieb,
- svojim správaním bude rešpektovať spoločenské zásady, založené na úcte človeka k človeku,
- si uvedomuje zodpovednosť, ktorú má voči sebe, voči prijímateľom sociálnej služby, ich rodinám, kolegom i verejnosti.

Etická zodpovednosť zamestnancov voči prijímateľom sociálnej služby (klientom) je, že zamestnanec:

- sa nepodieľa na akejkoľvek diskriminácii na základe rasy, pohlavia, farby pleti, sexuálnej orientácie, náboženského vyznania, národnosti, psychického alebo fyzického handicapu, sociálneho postavenia a pod.
- klientovi vyká a správa sa k nemu korektne, s pochopením a rešpektovaním jeho osobnosti, s oddanosťou, lojalitou, maximálnym uplatňovaním profesionálnych schopností a zručností
- voči klientovi je trpezlivý, empatický, spravodlivý a rešpektuje jeho špecifické potreby a záujmy (v rámci momentálnych možností zariadenia sociálnych služieb),
- ku klientovi pristupuje holisticky, nedirektívne, ako k rovnocennému partnerovi, neznižuje sa k arogantnému a hrubému správaniu voči nemu,
- vyhýba sa záväzkom, ktoré sa môžu dostať do konfliktu so záujmom klienta a nezneužíva vzťahy s klientom pre osobné zvähodnenie,
- klienta aktívne počúva, vyjadruje sa zrozumiteľne, verbálnu komunikáciu prispôsobuje tempu reči a rozumovým schopnostiam klienta,
- poskytne klientovi kompletné a presné informácie o rozsahu a povahe služieb, ktoré klient potrebuje, a ich prípadných rizikách,
- zabezpečí kontinuitu služieb a pomoci klientovi v prípade, že sú naďalej potrebné a on sám končí s ich poskytovaním,
- vedie klienta k samostatnosti a ukončí pomoc klientovi, keď to už pre neho nie je potrebné,
- rešpektuje právo klienta na súkromie, na vlastný názor, právo výberu a zachováva dôvernú informácií,
- dodržiava etické princípy pri poskytovaní pomoci a podpory pri hygienických úkonoch,
- písomné odovzdávanie informácií o klientovi je taktné a napísané s úctou a rešpektom voči nemu,

- v prítomnosti klienta nerieši svoje súkromné záležitosti,
- nevyjadruje sa o klientovi v jeho prítomnosti, akoby tam nebol, jedine v prípade pochvaly alebo pozitívnych zážitkov,
- ochraňuje klienta pred neetickým a nezákonným konaním iného zamestnanca.

Zásady správania medzi spolupracovníkmi:

- každý zamestnanec je tolerantný, objektívny, aktívne počúva, odovzdáva informácie o klientovi a starostlivosti o neho, zachováva slušnosť a zdvorilosť,
- buduje pracovné vzťahy na pozitívnych základoch a nevyvoláva konflikty, v prípade nedorozumenia vie urobiť ústretový krok, pomôcť pri riešení problémov, nepodlieha falošnej kolegalite, ak je svedkom neodbornej práce kolegu, nesprávneho, nespravodlivého správania, diskriminácie, či iného neetického správania voči klientovi alebo kolegovi.

Zásady správania voči príbuzným, verejnosti:

- zamestnanec svojim vystupovaním a aktivitami šíri dobré meno zariadenia sociálnych služieb,
- ku konzultáciám s príbuznými pristupuje profesionálne – nekonzultuje na chodbe,
- poskytuje pravdivé, zrozumiteľné a včasné informácie v rámci svojich kompetencií,
- neprijíma finančné a hodnotné dary,
- na verejnosti vystupuje zdvorilo a s úctou, nie je však povinný znášať vulgárne prejavy a urážky,
- zachováva dôvernosť informácií o klientoch, neposkytuje informácie nadobudnuté pri výkone práce vo verejnoprospešnom záujme (CSS – DOMOV JAVORINA, 2016).

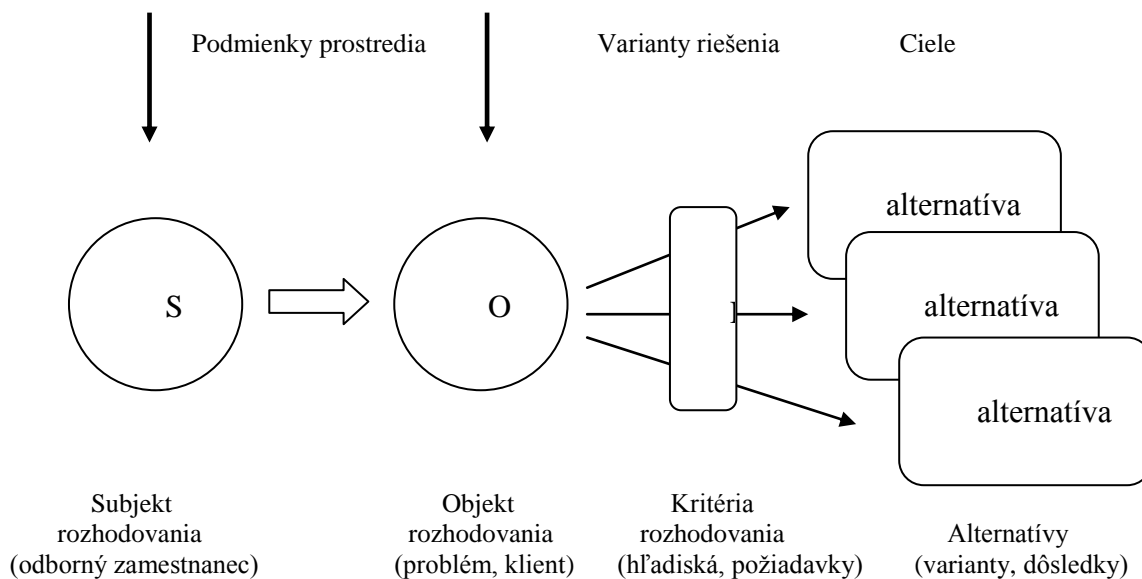
2.3 Rozhodovanie

Rozhodovanie ja prakticky každodennou činnosťou človeka. Rozhodujeme sa o riešení niekedy drobných nepodstatných a inokedy o veľmi dôležitých problémoch. Rozhodovanie je jedným z manažérskych procesov. Rozhoduje sa o cieľoch, o postupoch, o tom, ako reagovať na zmeny, na vzniknuté problémy. Každý, kto rozhoduje, sa usiluje o to, aby prijaté rozhodnutie čo najlepšie odrážalo východiskové podmienky, stavy a vývoj okolia a predovšetkým, aby čo najefektívnejšie prispelo k dosiahnutiu stanovených cieľov.

Proces rozhodovania tvorí ucelený systém, charakterizovaný jeho nasledujúcimi súčasťami (obr. 1):

- rozhodovací problém – je odrazom existencie podstatnej odchýlky medzi žiaducim stavom (želaným, plánovaným, stanoveným normou) určitej sledovanej veličiny alebo zložky prostredia (objektu rozhodovania) a jej skutočným stavom, pri čom táto odchýlka vyžaduje riešenie,
- rozhodovacia situácia – je daná objektom rozhodovania (organizácia, jej súčasť, vybraný proces či operácia a pod.), stavom (vývojom) podmienok interného a externého prostredia (viac či menej známe faktory ale aj neurčité udalosti), ktoré spôsobujú odchýlku od žiadaného stavu, stanoveným cieľom (prípadne jeho alternatívami), kritériami, variantmi riešenia, niekedy sa za prvok rozhodovacej situácie považujú aj dôsledky možných rozhodnutí (UKF. 2017),
- rozhodovací proces – proces voľby medzi viacerými možnými riešeniami (užšie poňatie, hľadanie a výber vhodných variantov riešenia vzniknutého problému),
- variantnosť riešenia – možnosť viacerých rôznych riešení, vyhovujúcich daným kritériám, ich posudzovanie aj podľa možných negatívnych dôsledkov (analýzy rizika ich uplatnenia).

Obrázok 1: Proces rozhodovania

Zdroj: UNIZA, 2017

2.4 Metódy rozhodovania

K základným metódam rozhodovania patria:

- empirické metódy – na základe skúseností,
- exaktné metódy – vedecky presné, dôsledné,
- heuristické metódy – výskumné, objaviteľské.

Vo vzťahu „odborný zamestnanec – klient“ sa subjekt rozhodovania t. j. odborný zamestnanec rozhoduje spravidla na základe skúseností, povahových vlastností a charakteristík objektu rozhodovania t. j. problému (konfliktu) resp. charakteristiky klienta, jeho povahových vlastností a správania, zdravotného a psychického stavu.

2.5 Etické rozhodovanie

Proces etického rozhodovania je založený na posúdení konfliktu (problému) dvoch alebo viacerých hodnôt v súvislosti s eticky relevantnými skutočnosťami, posúdení etických teórií, princípov a etických kódexov a skúmaní všetkých možných alternatív a možností ako riešiť etickú dilemu. Vzhľadom na tendenciu odborných zamestnancov pri rozhodovaní v etických dilemách spoliehať sa na svoje vlastné individuálne etické štýly alebo dodržiavanie pravidiel organizácie, či zákonných povinností, niekoľko odborníkov z oblasti sociálnej práce navrhlo modely spôsobov ako formalizovať a objasniť dôvody, ku ktorým musí dôjsť, aby mohlo byť realizované etické rozhodnutie. Tieto modely pre etické rozhodovanie boli vyvinuté ako metódy pre analýzu etických otázok, stanovenie relevantných skutočností a určenie toho, čo je potrebné riešiť v danej etickej dileme (UKF, 2017). Zvyčajne sú tvorené sériou niekoľkých krokov alebo otázok, pričom odpoveď na ne posúva odborného zamestnanca v riešení etickej dilemy. V danej súvislosti hovoríme aj o modeloch etického reflektovania.

Uvádzame 2 modely etického rozhodovania, pri ktorých využívame 2 modely (pyramídy) hodnôt resp. princípov hierarchie potrieb. Maslowova hierarchia potrieb (obr. 2) má 5 princípov s najvyšším princípom „potreby sebarealizácie“. Táto hierarchia potrieb poskytuje prvotnú predstavu toho, aké hodnoty t. j. potreby súvisiace s etickou dilemou sú pre klienta dôležitejšie. Napríklad hodnota (princíp) „potreby uznania a ocenenia“ nie je tak dôležitá ako hodnota (princíp) ochraňovať tých, ktorí nie sú schopní chrániť sa sami „potreba bezpečia a istoty“.

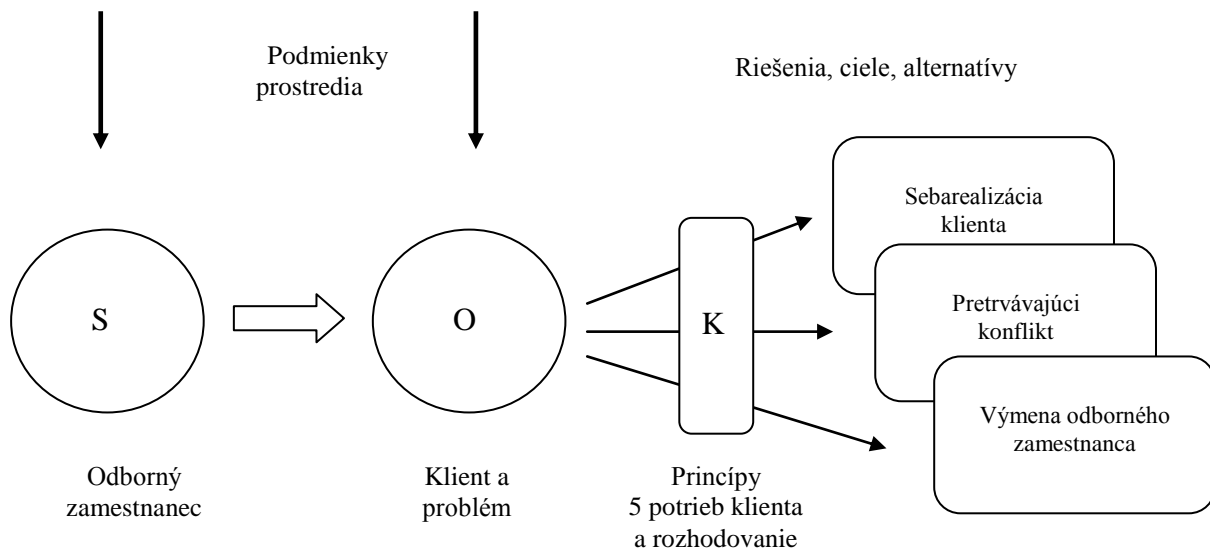
Obrázok 2: Maslowova hierarchia potrieb

Zdroj: Maslow, 1943

Pri využití Maslowovej hierarchie potrieb sme spracovali model etického rozhodovania na obrázku 3.

Obrázok 3: Model etického rozhodovania podľa Maslowovej hierarchie potrieb

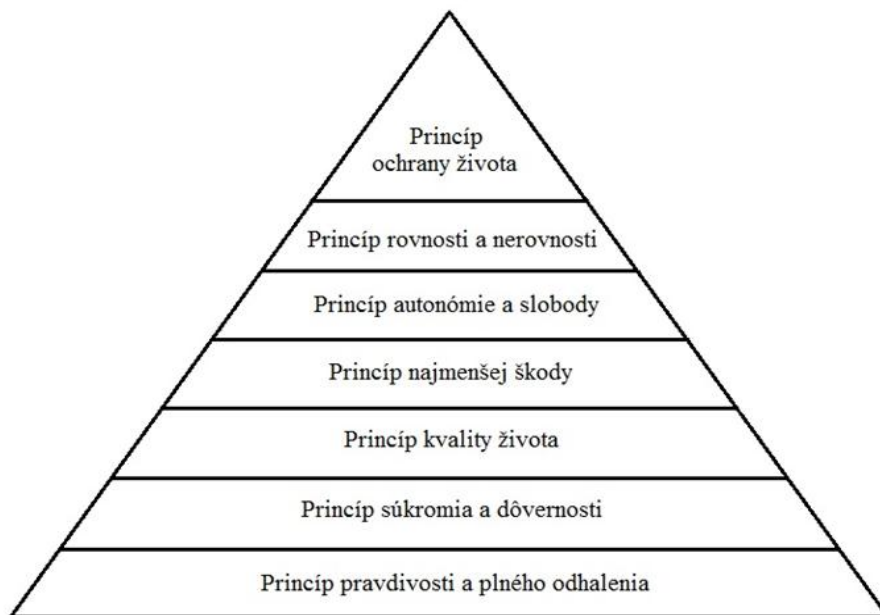

Zdroj: vlastné aplikované spracovanie

Ethical Principles Screen (obr. 4) tvorí 7 princípov, ktoré sú pyramídovo usporiadané podľa dôležitosti, pričom ako najvyšší princíp je určený „ochrana ľudského života“. Sociálny pracovník resp. odborný zamestnanec sa pri konflikte dvoch princípov rozhodne pre jeden z nich na základe jeho umiestnenia v pyramíde. Model je konštruktívny v tom, že si podľa neho môže každý usporiadať svoj vlastný zoznam prioritných etických princípov. V skutočnej praxi etické princípy nemôžu byť usporiadané podľa rebríčka priority, pretože každá situácia

je iná, tak isto aj každý sociálny pracovník resp. odborný zamestnanec má iné pozície osobných hodnôt.

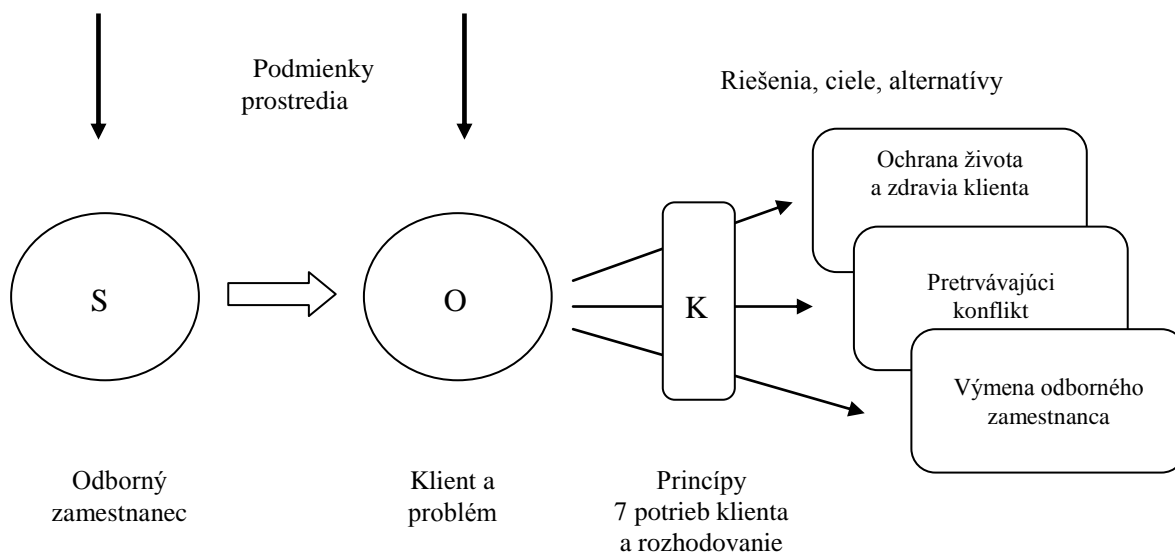
Obrázok 4: Ethical principles Screen

Zdroj: UKF, 2017

Pri využití Ethical principles Screen hierarchie potrieb sme spracovali model etického rozhodovania na obrázku 5.

Obrázok 5: Model etického rozhodovania podľa „Ethical principles Screen“ hierarchie potrieb

Zdroj: vlastné aplikované spracovanie

3 Prípadová štúdia

Uvádame prípadovú štúdiu z konfliktnej situácie vzťahov v zariadení sociálnych služieb s druhom sociálnej služby „špecializované zariadenie“ a formou sociálnej služby „pobytová celoročná“.

Konflikty vzťahov:

- „klienti – klientka“,

- „odborní zamestnanci – klientka“,
- „klientka – odborný zamestnanec“,

ktoré boli podané v niekoľkotýždňovom časovom rozsahu formou sťažností a riešené boli podľa zákona č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach v znení neskorších predpisov.

- Prvým podaním bola sťažnosť niekoľkých klientov na správanie jednej konkrétnej klientky s veľmi ťažkým fyzickým zdravotným postihnutím, pritom dobrým psychickým zdravím.
- Druhým podaním bola sťažnosť odborných zamestnancov zdravotníckeho úseku na správanie uvedenej konkrétnej klientky.
- Tretím podaním bola sťažnosť uvedenej konkrétnej klientky na správanie konkrétneho odborného zamestnanca zdravotníckeho úseku.

Všetky tri sťažnosti boli prešetrené samostatne a zároveň komplexne, pretože výsledkom šetrenia sťažností bol v konečnom dôsledku konflikt vzťahu „klient – odborní zamestnanci“ resp. „odborní zamestnanci – klient“.

Stanovisko odborných zamestnancov zo šetrenia sťažnosti:

- Odborní zamestnanci zdravotníckeho úseku priznali, že klientka má niekedy egoistické správanie a každý sa snaží správať vhodne, lenže nie každý má tak tvrdé nervy a vie všetko zvládať v úplnom klude. Klientka je špecifický klient a boli v minulosti aj návrhy na riešenie jej egocentrického správania pohovorom a vyšetrením u psychiatra, ona to však odmietla. Zároveň si je každý so zamestnancov vedomý ťažkého zdravotného postihnutia z fyzického hľadiska. Niektorí zo zamestnancov priznali, že kedysi zvolí príliš dôverný vzťah ku klientke, dokonca tykanie a teraz to má aj takéto dôsledky.
- Je faktom aj to, že niektorí zamestnanci zdravotníckeho úseku s klientkou nemajú problém.
- Odborní zamestnanci zdravotníckeho úseku berú na vedomie sťažnosť klientky a budú sa zdržiavať akýchkoľvek neprofesionálnych reakcií. Klientka je v našom zariadení už 18,5 roka a faktom je i to, že postupne sa vplyvom starostlivosti z úplnej ležiacej klientky dostala k čiastočnej samostatnosti a sebestačnosti (napr. po vyložení na vozík sa samostatne presúva na odber stravy do jedálne, podobne sa aj presúva po zariadení za inými účelmi).

Stanovisko konkrétnej odbornej zamestnankyne:

- Áno je určitý problém so sťažujúcou sa klientkou a v určitom vzťahu si myslím a som presvedčená, že chyba je na oboch stranách. Beriem na vedomie sťažnosť klientky, ale nesúhlasím so všetkým čo uviedla. V mojej práci opatrovateľky sa budem správať profesionálne, ale je potrebné si pohovoriť aj so sťažovateľkou.

Stanovisko klientky:

- Správanie konkrétnej odbornej zamestnankyne voči mojej osobe je dlhotrvajúcim problémom. Už som sa tento problém snažila riešiť rozhovormi aj so súčasným riaditeľom, ktorý si našiel vždy čas na jeho informovanie o správaní uvedenej odbornej zamestnankyne voči mne.
- Mám vážne ťažké fyzické zdravotné postihnutie a som klientkou v tomto zariadení už 18,5 roka. Mám VI. stupeň odkázanosti na pomoc inej fyzickej osoby. Vždy som mala dobrý vzájomný vzťah s personálom zariadenia. V ostatnom čase je vzťah konkrétnou odbornou zamestnankyňou k mojej osobe neprofesionálny, arogantný a vyhrážavý. Jej vzťah a neadekvátne správanie voči mne už bol riešený aj viackrát v minulosti aj predchádzajúcim riaditeľom, dokonca i písomným napomenutím a osobným finančným postihom konkrétnej odbornej zamestnankyne.
- Uznávam, že môj ťažký zdravotný stav vyžaduje veľmi častú opatrovateľskú a ošetrovateľskú starostlivosť, čím je ale vlastne riešená moja ťažká fyzická a sociálna situácia plnej odkázanosti na pomoc inej fyzickej osoby.

- o uvedenom probléme a to čo sa stalo uvedené v sťažnosti som následne hovorila so službukonajúcim personálom. S ostatným službukonajúcim personálom zdravotníckeho úseku nemám problém.

Výsledok šetrenia sťažností:

- Na prevádzkovej porade zdravotníckeho úseku riaditeľ zdôraznil: „... aby personál pristupoval k svojim pracovným činnostiam profesionálne, procesne, systémovo, aktuálne a permanentne v rámci starostlivosti o klientov, pretože každý z nich stále niečo potrebuje...“. Riaditeľ apeloval odbornému personálu zdravotníckeho úseku na dodržiavanie profesionálneho prístupu ku klientom.
- Na základe prešetrenia sťažností je oprávnený predpoklad, že predmetné problémy uvedené v sťažnostiach budú eliminované a nebudú sa v budúcnosti opakovať.

Záver

Etické rozhodovanie pri situáciách s tendenciou konfliktu je vo vzťahoch medzi odbornými zamestnancami a klientmi predovšetkým v ponímaní profesionálneho, empatickeho a rozvážneho prístupu odborného zamestnanca pri poskytovaní sociálnych služieb klientom v inštitucionálnych zariadeniach sociálnych služieb. Dodržiavanie etických princípov a etického kódexu pracovníkov v sociálnych službách je východiskom k optimalizácii vzťahových situácií predovšetkým vo vzťahu „odborný zamestnanec – klient“.

Zoznam použitej literatúry

- BANKS, S. 2006. *Ethics and Values in Social Work*. 3rd Ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 218 p. ISBN 978-1-4039-9420-2.
- CSS – DOMOV JAVORINA. 2016. *Etický kódex zamestnancov pri poskytovaní sociálnych služieb*. Bzince pod Javorinou.
- MÁTEĽ, A. a kol. 2012. *Etika sociálnej práce*. 2. doplnené a aktualizované vydanie. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety. 264 s. ISBN 978-80-8132-045-3.
- MASLOW, A. H. 1943. *A Theory of Human Motivation*. *Psychological Review*. 50, 70–396. Dostupné tiež na: <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>.
- UKF v Nitre. 2017. *Sémanticky orientovaná elektronická učebnica Etiky sociálnej práce*. 2017. Dostupné na: <https://amos.ukf.sk/mod/book/view.php?id=8352&chapterid=3095>.
- UNIZA. *Rozhodovacie procesy*. Dostupné na: http://fsi.uniza.sk/kkm/old/publikacie/ma/ma_05.pdf
- Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Kontakt na autorov

Roman Krbata, Mgr. Ing., PhD.
Centrum sociálnych služieb – DOMOV JAVORINA, Bzince pod Javorinou č. 344, 91611
E-mail: romankrbata@mojtelecom.sk, roman.krbata@cssjavorina

Jana Kukučová, Mgr.
Centrum sociálnych služieb – DOMOV JAVORINA, Bzince pod Javorinou č. 344, 91611
E-mail: jana.kukucova@cssjavorina.sk

Daša Nemcová, Mgr.
Centrum sociálnych služieb – DOMOV JAVORINA, Bzince pod Javorinou č. 344, 91611
E-mail: dasa.nemcova@cssjavorina.sk

PROFESIJSNÉ HODNOTY SOCIÁLNEJ PRÁCE Z POHĽADU NÁROKOV VZDELÁVANIA V PODMIENKACH SLOVENSKEJ A ČESKEJ REPUBLIKY

Professional values of social work from the point of educational demands in the conditions of the Slovak and the Czech Republic

Roman TOMICA

Abstrakt

Príspevok je zameraný na problematiku profesijných hodnôt sociálnej práce z aspektu nárokov vzdelávania kladených na sociálnych pracovníkoch v Slovenskej a Českej republike. Primárne sa zameriava na problematiku profesijných hodnôt v súvislosti s nejasnou profesijnou identitou, čím poukazuje na nedostatočnú úroveň aplikácie profesijných hodnôt v praxi. Sekundárne je orientovaný na poukázanie príčin problematiky, ktorá súvisí s problémami v oblasti jasného vymedzenia pojmu hodnota, či s nejasne vymedzenými hranicami profesijnej etiky zapríčiňujúcimi absenciu jasnej predstavy o tom, ktoré hodnoty majú byť zahrnuté do sociálnej práce. Príspevok taktiež orientuje pozornosť na nenaplnenie podstaty sociálnej práce ako profesie, ktorá by mala viesť odbornú verejnosť k zamysleniu sa nad adekvátnym definovaním základných profesijných hodnôt.

Kľúčové slová: *Profesijne hodnoty. Sociálna práca. Vzdelávanie sociálnych pracovníkov.*

Abstract

The paper is focused on the issue of the social work professional values from the aspect of educational demands placed on social workers in the Slovak and Czech Republics. Primarily, it focuses on the problematics of professional values in connection with an unclear professional identity, pointing to the poor level of application of professional values in practice. Secondly, it is oriented to pinpoint the causes of problematics which is related to problems in the area of clear value definition, or to unclear boundaries of professional ethics, resulting in the absence of a clear idea of which values are to be included in social work. The paper furthermore focuses on not filling the fundamentals of social work as a profession, which should lead the professionals to reflect on the adequate definition of core professional values.

Key words: *Professional values. Social work. Education of social workers.*

Úvod

Problematika profesijných hodnôt sociálnej práce predstavuje v súčasnosti často diskutovanú tému, ktorej cieľom je snaha o ukotvenie profesijnej identity sociálnej práce. Evidentná súvislosť medzi hodnotami a profesijnou identitou plynie zo skutočnosti, ktorá poukazuje na spolupodieľaní sa aplikovaných hodnôt sociálnej práce na tvorbe stabilnej identity tejto profesie. Dôvodom je ich podiel na naplnení princípov a cieľov sociálnej práce, ktoré de facto z hodnôt vychádzajú a majú vplyv na výber adekvátnych metód, na tvorbu vzťahu medzi sociálnym pracovníkom a jeho klientom, ale v neposlednom rade vymedzujú poslanie sociálnej práce ako profesie. Možno konštatovať, že sociálni pracovníci nepotrebujú byť kompetentnými len v oblasti znalostí a zručností vzťahujúcich sa k samotnému výkonu sociálnej práce, ale potrebujú byť kompetentnými predovšetkým aj v oblasti hodnôt, ktoré sú nespochybniteľne potrebné pri výkone sociálnej práce z aspektu správneho rozhodovania sa.

1 Profesionálna etika

Pri pohľade na sociálnu prácu ako na špecifickú odbornú činnosť, možno konštatovať, že sú k nej vzťahované znaky profesionálnej etiky, ktorá je vnímaná ako kompetencia iných

profesijných skupín. Profesia je charakterizovaná ako povolanie získané odbornou prípravou vyznačujúcou sa systematickou teóriou, autoritou uznávanou klientmi i komunitou, profesijnou kultúrou a predovšetkým etickým kódexom (Šlosár 2012). S uvedených vlastností vyplývajú isté požiadavky vzťahujúce sa na každého sociálneho pracovníka, pričom časť týchto vlastností môže nadobudnúť už počas vzdelania a ďalšiu časť prostredníctvom praktického výkonu sociálnej práce (Balogová 2002). Práve s praktickým výkonom sociálnej práce sú primárne spojené zásady zachovania sféry sociálnej práce či využívanie vlastnej osobnosti, ale aj rešpektovanie klientovej participácie, jeho konania, objektívne posudzovanie úloh a miesta sociálneho pracovníka, zásady sociálnej participácie i sociálneho konania klientov (Žiaková a kol. 2011).

Deklarácia etických princípov sociálnej práce, ktorá bola predložená na svetovej konferencii vo Washingtone v roku 2002 zahŕňa zásady, ktoré nie sú spojené len so samotným výkonom sociálnej práce, ale najmä s oblasťou vzdelávania sociálnych pracovníkov. Sociálna práca teda:

- bráni, podnecuje a presadzuje klientovu nezávislosť,
- bráni rovnoprávnosť vo vzťahu k oslobodeniu od represie či podradných životných podmienok,
- smeruje ku každému jednotlivcovi bez diskriminácie,
- rešpektuje demokraciu a ľudské práva,
- svojim klientom garantuje ochranu ich integrity,
- je realizovaná za aktívnej spoluúčasti každého klienta,
- dáva možnosť sebaurčenia,
- odcudzuje akúkoľvek formu násilia,
- sociálni pracovníci operujú s osobnou zodpovednosťou, a to bez ohľadu na oficiálne prijatie národného etického kódexu.

Možno konštatovať, že pri problematike profesijných hodnôt sociálnej práce z aspektu jej nárokov na vzdelávanie musí celkový koncept vzdelávania sociálnych pracovníkov zohľadňovať tieto prijaté zásady a z konceptuálneho aspektu je nevyhnutné pracovať s dobudovaním obsahov týchto zásad, a to v podobe ich napĺňania na širokospektrálnej úrovni.

2 Etický kódex slovenských a českých sociálnych pracovníkov

Jednotlivé etické princípy sú konkrétne vyjadrované v etických kódexoch, ktoré taktiež zohľadňujú aj kultúrne a sociálne špecifiká toho ktorého štátu. Etický kódex predstavuje súhrn noriem slúžiacich na usmerňovanie správania sa sociálnych pracovníkov a pomáha im v oblasti riešenia etických dilem. Taktiež objasňuje požiadavky, zásady, povinnosti, očakávania voči jednotlivcovi, prispieva k identite sociálnej práce, plní reprezentačnú úlohu a môže tvoriť základ vo vzťahu k správne konaniu. (Šlosár 2012) Podstata etického kódexu sociálnych pracovníkov spočíva v rešpektovaní práv jednotlivcov a ich profesijný štandard zahrňujúci všeobecné ustanovenia etického správania sa vo vzťahu ku každému klientovi sociálnej práce bez akéhokoľvek rozdielu (Vidrová, Slovák 2013).

Zatiaľ čo Medzinárodná federácia sociálnych pracovníkov začlenila do medzinárodného etického kódexu hodnoty ako ľudská dôstojnosť, ľudské práva a sociálna spravodlivosť, Etický kódex spoločnosti sociálnych pracovníkov v Českej republike uvádza hodnoty demokracie, ľudských práv a hodnoty sociálnej spravodlivosti. Etický kódex sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce v podmienkach Slovenskej republiky obsahuje hodnoty sociálnej spravodlivosti, ľudskej dôstojnosti, pričom uvádza aj hodnoty z oblasti dôležitosti medziľudských vzťahov.

Etické princípy sociálnej práce sú v slovenskom a českom etickom kódexe sociálnych pracovníkov uvedené v rámci etickej zodpovednosti, ktorá je rozdelená na etickú

zodpovednosť sociálnych pracovníkov voči klientom, kolegom, zamestnávateľom a zamestnávateľským organizáciám, voči sociálnej práci ako profesii a voči spoločnosti.

Etická zodpovednosť sociálnych pracovníkov voči klientom venuje pozornosť prvoradosti klientových záujmov poukazujúcu na zodpovednosť sociálnych pracovníkov voči svojim klientom, ďalej venuje pozornosť právam klienta, ktoré majú byť v každom prípade zohľadňované. Ďalej obsahuje etické princípy vo vzťahu k dôvernosti a mlčanlivosti sociálnych pracovníkov a vo vzťahu k adekvátnym honorárom.

Etická zodpovednosť sociálnych pracovníkov voči kolegom zahŕňa etické princípy z oblasti slušného a zdvorilého správania vo vzťahu ku kolegom, ku ktorým sociálni pracovníci pristupujú s dôverou a úctou. Ďalej obsahuje etické princípy vzťahujúce sa k práci sociálnych pracovníkov s klientami svojich kolegov, ktoré poukazujú na povinnosť venovať sa im s čo najväčšou profesionálnosťou.

Etická zodpovednosť sociálnych pracovníkov voči svojim zamestnávateľom a zamestnávateľským organizáciám zahŕňa etické princípy poukazujúce na záväzky voči týmto subjektom, ku ktorým musia sociálni pracovníci pristupovať s čo najväčšou vážnosťou.

V rámci etickej zodpovednosti sociálnych pracovníkov voči svojej profesii ide najmä o dodržiavanie cti sociálnej práce, kde je úlohou sociálnych pracovníkov udržiavať a vyzdvihovať etické hodnoty, odborné poznatky či poslanie svojej profesie. Taktiež je pozornosť sústredená službe spoločenstvu zo strany sociálnych pracovníkov v snahe sprístupniť svoje služby čo najširšej verejnosti a v neposlednom rade táto oblasť upozorňuje na snahu sociálnych pracovníkov vo vzťahu k získavaniu a rozvíjaniu odborných poznatkov.

Poslednú oblasť predstavuje etická zodpovednosť sociálnych pracovníkov voči spoločnosti, ktorá zahŕňa etické princípy vo vzťahu k podporovaniu všeobecného blaha v spoločnosti. Avšak novinkou, ktorá v etickom kódexe českých sociálnych pracovníkov absentuje, je etická zodpovednosť sociálneho pracovníka voči sebe samému. Táto zásada odráža princíp založený na skutočnosti, že kvalitné služby môžu klientom sociálnej práce poskytovať iba profesionáli, ktorí realizujú nevyhnutné kroky nie len v profesionálnej, ale i v rámci osobnej starostlivosti o seba. Je tu zaradzovaná sebareflexia, sústavné vzdelávanie, pravidelná supervízia, kolegiálne konzultácie a využívanie nástrojov psychohygieny.

Problematika profesijných hodnôt sociálnej práce z aspektu nárokov vzdelávania v Slovenskej a Českej republike čelí problémom vyplývajúcim z nejasne definovaných pojmov. V oboch národných etických kódexoch sú používané termíny „hodnota“ a „princíp“, pričom v odbornej literatúre sú tieto dva pojmy synonymami. V oboch kódexoch sú však princípy rozpracované do ďalších princíпов. Napríklad princíp ľudských práv majú na jednej strane pozíciu základnej hodnoty, avšak na strane druhej vyplývajú z hodnoty a z dôstojnosti všetkých ľudí. V tejto súvislosti sa Cakirpaloglu (2004) zamýšľala nad skutočnosťou, či ľudské práva môžeme považovať za profesijnú hodnotu v sociálnej práci. Autor sa prikláňa k vymedzeniu termínu hodnota z hľadiska jej základného atribútu, ktorým je jej univerzálnosť a zaradzuje ju nad normy a princípy. Opierajúc sa o toto vymedzenie, by preto podľa Matouška (2003) ľudské práva mali predstavovať súbor princíпов, ktoré nie sú definované ako profesijne hodnoty, ale z hodnôt vychádzajú. Na základe uvedeného možno konštatovať, že v sociálnej práci nie je možné hovoriť o profesijných hodnotách bez zhodného porozumenia termínu hodnota. Podľa Banksovej (2006) je toto nejednoznačné vnímanie pojmu hodnota ovplyvnené západoeurópskym myslením, ktoré nezahŕňa komplexné spektrum sociálnej práce a teda nemusí byť z objektívneho hľadiska najvhodnejšie pre sociálnu prácu. Na druhej strane príliš veľká otvorenosť a neohraničenosť sociálnej práce z aspektu definovaných hodnôt vedie k jej nejasej identite.

Za kritiku etických kódexov slovenských i českých sociálnych pracovníkov možno považovať nekonzistentnosť etických princíпов, ktoré na jednej strane mnoho krát nemajú základ v etickej teórii a na strane druhej pravidlá konania nemajú základ v etických princíпов. V rámci tejto problematiky možno uvažovať o predpoklade, že etika je sociálnym

pracovníkom daná zvonku, pričom oni sami do nej vkladajú svoje osobné hodnoty. (Nečasová 2008) Taktiež možno konštatovať, že ani etický kódex slovenských ani českých sociálnych pracovníkov nemožno považovať za návod poskytujúci odpovede na všetky otázky, pretože jednotlivé sféry sociálnej práce nie je možné zahrnúť do jedného etického kódexu. Je nepopierateľnou skutočnosťou, že rôzne špecializované skupiny slovenských a českých sociálnych pracovníkov, napríklad sociálni kurátori, streetworkeri atď. si vytvorili vlastné etické kódexy. (Jandejsek 2008)

3 Osobné verzus profesijne hodnoty sociálnych pracovníkov

Aplikácia profesijných hodnôt sociálnych pracovníkov nadobúdaných počas vzdelávania v podmienkach Slovenskej a Českej republiky čelí vlastnému etickému konaniu sociálnych pracovníkov, ktoré je založené na osobných hodnotách. Práve na základe tejto skutočnosti nemožno považovať etický kódex za presný návod vo vzťahu ku konaniu sociálnych pracovníkov nakoľko by neotváral priestor pre vlastný úsudok a vlastné rozhodovanie, čo by viedlo k absencii etickej dimenzie v rámci výkonu tejto profesie (Nečasová 2004). Sú to práve osobné hodnoty, ktoré sociálnym pracovníkom zabraňujú pristupovať k výkonu sociálnej práce mechanicky, ale otvárajú priestor pre osobné poslanie toho ktorého sociálneho pracovníka a vytvárajú vzťahy s klientmi založenými na opravdivosti, úprimnosti alebo empatickom porozumení. Podľa Růžičkovej a Musila (2009) osobné hodnotové orientácie ovplyvňujú hlavne prax sociálnej práce, avšak pri pomenovávaní základných hodnôt nemožno vychádzať iba z osobných hodnôt či z profesionálneho poňatia sociálnych pracovníkov.

Hodnoty sociálnej práce by mali byť úzko spojené s profesionálnou víziou, ktorá sa vzťahuje k samotnému poslaniu, ale aj zmyslu sociálnej práce (Vrzáček 2010). Aj napriek tejto skutočnosti osobné hodnoty vplyvajú na samotný výber sociálnej práce ako profesie, a preto by každý kto sa sociálnej práci chce venovať, by mal disponovať tzv. základnými črtami sociálneho pracovníka ešte pred začiatkom vzdelávacieho a následne pracovného procesu. Sociálny pracovník teda musí byť zodpovedným a povinným konať na základe profesijných, ale aj špecifických organizačných hodnôt, pokiaľ sú dané organizáciou. (Hartl 2013)

Sociálni pracovníci by v rámci problematiky profesijných hodnôt mali vedieť tieto hodnoty reflektovať a uvedomovať si akým spôsobom ovplyvňujú výkon ich profesie. Zároveň však musia rátať so skutočnosťou, že sa mnoho krát ocitnú v rozpore medzi svojimi osobnými i profesijnými hodnotami a hodnotami klientov, zamestnávateľov a pod. Tak môže dochádzať ku konfliktom hodnôt zapríčinených konfliktmi hodnôt v rámci riešenia konkrétneho prípadu. (Flídrová, Opatrný 2014) Faktom je, že sociálni pracovníci, ktorí sú zamestnaní v byrokratických organizáciách, majú podstatne menší priestor pre profesionálnu autonómiu v porovnaní so sociálnymi pracovníkmi pracujúcimi v menších nezávislých alebo mimovládnych organizáciách. V neposlednom rade disponujú menším priestorom pre udržanie etického kódexu ako primárne orientovaného záväzku vo vzťahu k profesii sociálnej práce. (Nečasová 2004) Aj napriek tomu podľa etického kódexu sociálnych pracovníkov v podmienkach Slovenskej i Českej republiky, by zamestnávateľ mal sociálnym pracovníkom vytvárať také pracovné podmienky, ktoré im umožnia prijať, ale zároveň aj uplatňovať záväzky, ktoré z týchto kódexov vyplývajú.

Viacere vysoké školy v slovenskej i českej republike realizujú kvalitné programy prípravy budúcich odborníkov v oblasti sociálnej práce. Tieto programy prešli svojim historickým vývojom aj v kontexte ponovembrových zmien v spoločnosti. Sociálna práca je v súčasnosti širšie chápaná ako v minulosti. Je kladený väčší dôraz na interdisciplinaritu s takými vednými disciplínami ako je právo, ekonómia, manažment, sociológia a podobne. Dnešný sociálny pracovník by teda mal okrem základných sociálnych kompetencií, tiež disponovať viacerými kľúčovými zručnosťami a schopnosťami, akými sú napríklad základné právne povedomie, orientácia na trhu práce, finančná gramotnosť a bezproblémová interpersonálna komunikácia

s prevahou asertívneho správania. Z týchto dôvodov je potrebný rozvoj sociálnych pracovníkov aj mimo formálneho vysokoškolského vzdelávania.

Vzdelávatelia sociálnych pracovníkov, ktorí poznajú etické zásady ich už počas procesu vzdelávania aktívne presadzujú. Prenášanie týchto etických zásad na budúcich sociálnych pracovníkov je v procese vzdelávania realizovaný najmä prostredníctvom vystupovania a správania sa vzdelávateľov sociálnej práce, pričom prepojenie týchto komponentov predstavuje komplexný edukačný vplyv na budúcich sociálnych pracovníkov. (Šlosár 2012) Práve diskusia s nimi o problematike etických otázok a profesijných hodnôt napomáha sociálnym pracovníkom v orientácii sa vo svojich prípadoch, kedy sa od nich žiada vykonať rozhodnutie spadajúce do oblasti etických a morálnych problémov a dilem. V neposlednom rade osvojenie jednotlivých etických princípov a profesijných hodnôt si vyžaduje aj zohľadňovanie schopností tých ktorých sociálnych pracovníkov vo vzťahu k ich praktickej aplikácii smerujúcich k tomu, aby sa stali dennodennou realitou sociálnych pracovníkov a stali sa súčasťou v ich rozhodovacích procesoch. (Balogová 2002)

Záver

Príspevok sa zameriaval na problematiku profesijných hodnôt sociálnej práce z pohľadu nárokov vzdelávania na Slovensku a v Českej republike. Zámerom bolo taktiež poukázať na príčiny, ktoré bránia sociálnym pracovníkom v podmienkach Slovenskej i Českej republiky v aplikácii profesijných hodnôt v rámci praktického výkonu profesie sociálnej práce a tým prispieť k širokospektrálnej diskusiách zaoberajúcich sa problematikou hodnôt v sociálnej práci. Príspevok pozostával z troch častí, pričom prvá sa venovala vymedzeniu profesionálnej etiky v kontexte sociálnej práce. Druhá časť venovala pozornosť komparácii etických kódexov slovenských a českých sociálnych pracovníkov s prepojením na oblasť vzdelávania sociálnych pracovníkov a tretia časť pojednávala o súvislosti osobných a profesijných hodnôt sociálnej práce.

Schopnosť autonómneho konania každého sociálneho pracovníka súvisí s vytvorením si pevnej osobnej identity a stotožnením sa s profesijnou identitou. Všetky tieto aspekty ovplyvňujú možnosti sociálnych pracovníkov interiorizovať profesijné hodnoty, spolu s tým aj poslanie sociálnej práce ako profesie a riadiť sa na základe nich v rámci praktického výkonu sociálnej práce. V rámci etických kódexov sociálnych pracovníkov na Slovensku a v Českej republike sa jednotlivé asociácie nezamýšľajú nad tým, že sociálnym pracovníkom sa stanovené profesijne hodnoty nedarí dodržiavať. Adekvátnym odporúčaním pri preto bolo začleniť do Etického kódexu spoločnosti sociálnych pracovníkov Českej republiky a do Etického kódexu sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce Slovenskej republiky niektoré zásady, ktoré sa týkajú vzťahu sociálnych pracovníkov k profesijným hodnotám.

Zoznam použitej literatúry

- BANKS, Sarah. 2013. *Ethics and Values in Social Work*. Palgrave: Macmillan. 218 pp. ISBN 978-1403994202.
- BALOGOVIÁ, Beáta. 2002. *Úvod do sociálnej práce pre sociálnu a charitatívnu službu*. Prešov: PBF PU. 75 s. ISBN 80-8068-504-5.
- CAKIRPALOGLU, Panajotis. 2004. *Psychologie hodnot*. Bratislava: Votobia. 427 s. ISBN 8072201956.
- Etický kódex sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce Slovenskej republiky.
- Etický kódex spoločnosti sociálnych pracovníkov České republiky.
- FLÍDROVÁ, Monika – OPATRŇÝ, Michal. 2014. Role hodnot v identitě sociální práce. *Sociální práce/Sociálna práca*, roč. 14, č. 2, s. 118-126. ISSN 213-6204.
- HARTL, Pavel. 2013. Poradenství. In MATOUŠEK, Oldřich a kol. ed. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, s. 111. ISBN 978-80-7367-502-8.

- JANDEJSEK, Petr. 2008. Sociální práce jako profese lidských práv. In FISCHER, O. et al., ed. *Etika a lidská práva v sociální práci*. Praha: Centrum sociálních služeb, s. 51-59. ISBN 978-80-904137-3-3.
- MATOUŠEK, Oldřich. 2003. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. 288 s. ISBN 8071785490.
- RŮŽIČKOVÁ, Daniela – MUSIL, Libor. 2009. Hledají sociální pracovníci kolektivní identitu? *Sociální práce/Sociálna práca*, roč. 9, č. 3, s. 79-92. ISSN 1213-6204.
- NEČASOVÁ, Mirka. 2008. *Úvod do filosofie a etiky v sociální práci*. Brno: Vydavatelství MU, Kraví Hora. 98 s. ISBN 80-210-2673-1.
- ŠLOSÁR, Dušan. 2012. Vzdelávanie sociálnych pracovníkov a ich profesionalizácia. In LUKÁČ, Marek ed. *Edukácia človeka – problémy a výzvy pre 21. storočie*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, s. 229-232. ISBN 978-80-555-0825-2.
- VIDROVÁ, Anita – SLOVÁK, Peter. 2013. Etika a morálka v práci sociálneho pracovníka. In MÁTEL, Andrej – GREY, Eva – JANECHOVÁ, Lucia eds. *Aplikovaná etika v sociálnej práci*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, s. 87-93. ISBN 978-80-8132-087-3.
- VRZÁČEK, Petr. 2010. Vedení ve shodě s organizačními hodnotami. In HAVRDOVÁ Z. a kol. ed. *Hodnoty v prostředí sociálních a zdravotních služeb*. Praha: Univerzita Karlova, s. 189-190. ISBN 978-80-87398-06-7.
- ŽIAKOVÁ, Eva a kol. 2011. *Sociálna práca. Teoretická východiská a praktické kontexty*. Košice: EQUILIBRIA, s.r.o, 286 s. ISBN 978-80-7097-870-2.

Kontakt na autora

Roman Tomica, Ing.
doktorand
Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety
Palackého č. 1
P.O. Box 104
810 00 Bratislava
E-mail: roman.tomica@gmail.com

OKULTNÁ SYMBOLIKA – HODNOTOVÁ DILEMA V SPOLOČNOSTI

Occult Symbolism - the Value Dilemma in Society

Pavol TOMÁNEK

Abstrakt

Príspevok chce byť odpoveďou na čoraz častejšie šírenie okultnej a New Age symboliky v spoločnosti. Sme svedkami zanikania tradičných konzervatívnych hodnôt, ktoré sú často nahrádzané okultnými praktikami. Tie spôsobujú v spoločnosti hodnotovú dilemu, ktorá spôsobuje stieranie hraníc medzi dobrým a zlým, medzi dobrým a lepším, medzi dovoleným a zakázaným. Príspevok má teoreticko-aplikačný charakter. Záver je venovaný odporúčaniam pre prax ľudí s tzv. pomáhajúcich profesií.

Kľúčové slová: *Symbol. Dilema. Hodnota. Okultizmus. Spoločnosť.*

Abstract

This paper intends to be a response to increasingly spread occult and New Age symbolism in society. We are witnessing the disappearance of traditional conservative values, which are often replaced by occult practices. They cause society a value dilemma that causes wiping the boundaries between good and evil, between good and better, between leave and forbidden. The contribution has a theoretical-application character. The conclusion is devoted to recommendations for the practice of people with so- Helping professions.

Key words: *Symbol. Dilema. Value. Occultism. Society.*

Úvod

V minulosti boli v obciach a mestách štyri veľké authority: učiteľ, kňaz, lekár a právnik. Dnes je učiteľ vytlačený do pozície slepeho policajta, z kňaza spoločnosť urobila pedofila, z lekára utečenca a nevlastnenca a z právnikovi zlodēja. Za posledných 20 rokov prestali ľudia praktizovať „demokratickú“ vieru, náboženstvo, ktoré bolo počas komunistického zriadenia bagatelizované a jeho vonkajšia religiozita trestaná. Ľudia aj v dnešnej dobe majú problémy, ktoré v minulosti riešili návštevou kňaza, prípadne v Katolíckej cirkvi aj sviatosťou zmierenia (spovedou). Nebolo toľko psychológov, psychiatrov. Dnes ľudia nestoja pred „spovednicami“ v kostoloch, ale v nemocniciach pred psychologickými alebo psychiatrickými ambulanciami. Nechceme tu znevažovať prácu ani jedného zamestnania, povolania. Len chceme poukázať na dôležitý fakt dnešného uponáhľaného sveta, ktorý na jednej strane zatracuje všetko, čo súvisí s náboženstvom, no na druhej strane glorifikuje medikamentnú liečbu pacientov, ktorí v mnohých prípadoch netrpia psychickou, ale duchovnou poruchou. Záver: môže človek fyzicky dostupnými metódami, technikami, medikamentmi vylúčiť, vypudieť, odstrániť z tela to, čo je duchovného charakteru? Zakcelerovaná doba často núti ľudí (tak mladých ako aj staršiu generáciu) riešiť veci okamžite bez hlbšieho zamyslenia sa, resp. nie sú vytrvalí v hľadaní pravdy, zmyslu. Mnohí potom vystupujú z cirkví, hľadajú, skúmajú až do takej miery, že sa začína hovoriť o náboženskom turizme, či turizme v jednotlivých cirkevných spoločenstvách tej ktorej cirkvi. Nedočkavým hľadaním pravdy však čoraz častejšie prehlbujú svoju duchovnú priepasť natoľko, že niekedy strácajú aj obyčajnú pragmatickú orientáciu hodnotových rebríčkov. Tu niekde sa natíska otázka: „Čo je pravda? alebo Koľko pravdy je v pravde?“ Nevyriešené otázky života z nich robia zranených, sklamaných a často aj znechutených ľudí. Cirkvi na Slovensku sa však k týmto sklamaným, a často až deprimovaným ľuďom, nestávajú

rezervovane. Otvárajú im náruč a dvere v rôznych sociálnych poradenských centrách a občianskych združeniach, ktoré sú postavené pred nové úlohy, zamerané na poradenstvo so spirituálno-religióznym presahom.

1.1 Fenomén zla

Epikuros povedal: „Boh buď chce odstrániť zlo, ale nemôže, alebo môže ale nechce, alebo nemôže a ani nechce. Ak chce, ale nemôže, je bezmocný. Ak môže, ale nechce to, je zvrhlý. Ale ak Boh môže a chce odstrániť zlo, potom kde sa zlo na svete berie...“ (Strobel, 2002, s.25). Fenomén zla, resp. pokus o jeho definíciu nie je vždy jednoduché. Zlo sa často charakterizuje ako nedostatok dobra. Störig (2007) definuje zlo ako „chlad, resp. nedostatok tepla, či dokonca nedostatok pozitívnych vlastností a kladných znakov.“ Autor Journet (1998, s. 7) dodáva, že „otázka zla je obtiažna, bez hraníc a navyiac nebezpečná.“ Nevieme odpovedať na otázky týkajúce sa zla, ako sú napríklad: Či je zlo nejakou prirodzenosťou, či ho stvoril Boh, teda či pochádza od neho samotného, alebo ak ho Boh netvorí, prečo ho teda pripúšťa. Tiež sa môžeme pýtať, ak je Boh všemocný a nekonečne dobrý, prečo tomu nezabráni. (Journet, 1998)

Journet (1998) hovorí, že zlo, ako také, hmatateľne existuje, i keď nemá svoju podstatu. Fenomén zla je často prezentovaný pod rúskom kresťanstva. Otázkami, ktorými sa mnohí autori dopytovali po počiatku zla, jeho význame či akomsi poslanstve, sa zaoberalo ľudstvo od nepamäti. Za pôvodcu zla sa vo všeobecnosti považuje *diabol*, teda Boží odporca. Práve diabol je „stelesnením“ nedostatku dobra, čiže zla. Toto konkrétne zlo (diabol) nie je iba absenciou, ale činnou silou a živým duchovným bytím, ktoré je zvrátené a spôsobuje zvrátenosť. Diabol nemá telo. Je duchovnou bytosťou a ako duchovná bytosť dokáže brať na seba rôzne podoby výzoru, hlasu, či iných špecifických, často aj ľudských vlastností len preto, aby človeka uviedol do zmätku. Journet (1998, s. 15) na fenomén zla odpovedá takto: „*V živote odolá skúsenosti zla len skúsenosť Boha, v rovine poznania odolá postupnému odhaľovaniu zla len postupné odhaľovanie Boha. V oboch prípadoch iba tajomstvo Božie umožní stretnúť sa s celým tajomstvom zla. Kladieme tu proti sebe dve tajomstvá, tajomstvo absolútne nekonečné proti relatívne nekonečnému.*“

Gavendová (2006) uvádza vyjadrenia niektorých autorov (alebo aj filozofické smery) na fenomén zla:

- Aristoteles: Zlo korení v ľudskej vôli, niet metafyzického zla, v skutočnosti je len dobro.
- Sokrates: Zlo je dôsledok neznalosti toho, čo je dobré. Nikto dobrovoľne nekoná zlo.
- Ján Amos Komenský: Nekonečne väčší je počet zlých ako dobrých.
- G. W. Leibniz: Zlo vyplýva z konečnosti vecí. Existuje trojaké zlo: fyzické zlo; metafyzické zlo; morálne zlo.
- F. Nietzsche: Zlo je všetko, čo vyplýva zo slabosti.
- Anzenbacher: Zlo je apriórny objekt praktického rozumu.
- Synkretizmus: Zlo je to, čo škodí (najmä druhým). Na strane zla je viac automatizmu než na strane dobra. K zlu dôjde aj bez pričinenia človeka alebo proti jeho vôli, zatiaľ čo k dobru bez pričinenia človeka nemusí dôjsť alebo môže dôjsť s menšou pravdepodobnosťou než k zlu.
- Teodicea: Zlo neexistuje, alebo je to skúška, ktorú zosiela na človeka Boh.

1.2 Historický exkurz

Fenomén zla sa prvý raz objavuje u anjelov. Neskôr u človeka, u ktorého sa stalo aj podnetom k vykúpeniu. Pre anjelov to bola skúška, pre človeka to znamenalo orientáciu na zmysel jeho pozemského putovania. Išlo o skúšku slobodných tvorov. Cieľom tejto skúšky bola láska. Táto láska má nesmiernu cenu, a preto prijal Boh riziko, že tí tvorovia, ktorí si to budú želať, ho odmietnu. (Journet, 1998). Hneď ako Boh stvoril anjelov (Journet, 1998), vliel

do nich nadprirodzenú milosť a teologálne čnosti, ktorými sú viera, nádej a láska. Ďalej boli obdarovaní počiatočným impulzom, ktorý ich pobádal ku konaniu. V tomto stave je to spontánna láska anjelov k Bohu, v ktorej je On sám milovaný ako prvá Príčina prirodzenosti a milosti. Tu ešte nejde o slobodne zvolenú lásku. Keď prišlo k slobodnému rozhodnutiu anjelov, prichádza aj k oddeleniu, rozštiepenosti anjelov. Boh chcel od anjelov ozajstnú pravú lásku, no tá existuje len vtedy, keď sa pre ňu rozhodneme slobodne. Boh si praje a vyžaduje aj od človeka, odpovedať mu na Jeho volanie zo slobodnej vôle. (Jornet, 1998). Vella (2008) hovorí, že časť anjelov sa okamžite a jednoznačne svojím slobodným rozhodnutím, ktoré bolo definitívne, rozhodla pre Boha. Na rozdiel od človeka, ktorý má telo a dušu, anjel nehreší ako človek. Človeka často lákajú materiálne veci, ľahšie zhreší, lebo ho lákajú vášne rôzneho druhu. Má zastretú vôľu a vo svojom omyle považuje často to, čo je zlé, za dobré. Má slabú a narušenú prirodzenosť. Podľa Journeta (1998) sa človek so svojou slobodnou vôľou líši od anjela už od začiatku tým, že anjel sa so svojím prvotným slobodným aktom nezvratne rozhodol. Človek, na rozdiel od anjela, môže svoje rozhodnutie zmeniť, pokiaľ žije v čase. Čo znamená, že po páde anjela sa všetko pre neho skončilo, ale pre človeka to tak nie je. Človeku môže byť odpustené. Diabol sa nachádza v stave permanentnej vzbury proti Bohu. Diabol nepozná priateľa ani vo vlastných radoch. Je to zosobnená nenávisť. Diabol, ešte pred svojím pádom, mal talenty, charizmy. Po skúške, jeho zlyhaní, odvrátení sa od Boha, bol vylúčený zo spoločenstva Boha, no tieto dary mu zostali. Zostala mu sloboda, neviazanosť na ľudské telo, čiže duchovná podstata. Boh diablu dovoľuje pokúšať ľudí; ponecháva mu slobodu, ktorou sa snaží zviest' každého. Boh je dostatočne mocný a dobrý na to, aby to využil ako príležitosť k istému veľkému dobru. Jediné čím diabol disponuje, je jeho vôľa, zatiaľ čo moc pochádza od Boha. Skutky, ktoré sú nespravodlivé a ktoré sa snaží spáchať však dopúšťa Boh vo všetkej spravodlivosti. Aj pápež Gregor Veľký hovorí, že diabol nemôže nič vykonať, ak k tomu nedostal povolenie. Takýto prípad môžeme nájsť aj v Písme, napríklad u Jóa: *„Ale vztiahni ruku a zasiahni všetko jeho imanie, či ti nebude kliat' do očí!" Tu Pán povedal satanovi: „Hľa, všetko, čo má, je v tvojich rukách, iba jeho samého sa nedotkni!" A satan sa vzdialil pred Pánovej tváre.“* (Biblia, Jób 1, 11-12) Justín vo svojich spisoch obsažne rozvinul démonológiu. Tvrdí, že diabol bol stvorený Bohom, ktorému je podriadený. Svojou pýchou sa však proti Bohu vzbúril a strhol so sebou značnú časť anjelov. Od tej chvíle prebieha kozmická bitka medzi kresťanmi a démonmi. Tí kresťanom závidia dôstojnosť, ktorú im Boh daroval. Diablovým cieľom je nivočiť Kristovo dielo. Hoci Kristus zlomil diablu moc, jeho definitívna porážka nastane až pri Kristovom druhom príchode. (Gavendová, 2006). Hriech, ktorý spáchali anjeli, má za následok večné zatratenie. Stav zatratenia je večný a definitívny. Diabol je duch, on sám sa rozhodol celou silou svojho ducha, bolo to radikálne rozhodnutie zhrešiť. Jeho trest je večný, pretože sa nikdy nepokorí a nepožiada o odpustenie. (Vella, 2008). Od dopustenia sa tohto hriechu zlí a neverní anjeli neprejavili ľútosť nad svojím konaním. Hriech im spôsobuje utrpenie. Veď všetky bytosti boli stvorené tak, že vo vnútri majú prirodzenú lásku k Bohu. Aj diabol má trápenie, vnútorný rozkol, akúsi rozorvanosť v sebe medzi prirodzenou láskou k Bohu a slobodne zvolenou nenávisťou k Bohu. (Jornet, 1998). Diabli vedia, že urobili chybu, no ich vôľa je nemenná, sú rozhodnutí zotrvať, hoci majú dokonalé poznanie o závažnosti svojho hriechu. Diabol nikdy v dejinách neprosil o odpustenie. Boh nie je pomstychtivý, má dostatok svojho milosrdenstva. Diabol sa však rozhodol inak. Dostal slobodnú vôľu a využil ju vo svoj neprospech. Večný trest pre zlých duchov pramení z prirodzenosti ducha. Rozhodnutie ducha má večné následky. (Vella, 2008)

2 Náboženstvo, výchova a dimenzie

Otázka zla je fenoménom skôr filozofickým ako pedagogickým. Avšak, práve javy ohľadom okultných a satanistických symbolov, čoraz častejšie prenikajú cez náboženstvá do výchovy, či už v rodinnom, či školskom prostredí. Výchova je neodmysliteľnou súčasťou

každého jedinca, spoločnosti a kultúry. Nie je „rezervovaná“ len rodičom, učiteľom alebo vychovávateľom, ale aj spoločnosti, v ktorej nielen vychovávam, ale som zároveň aj vychovávaný. Ide „o proces (výchova), v ktorom je riadená životná aktivita človeka.“ (Gogová, 2004, s. 96). Výchova je vzájomným obohacovaním bez toho, aby si to jedinec vždy uvedomoval. V biblickom chápaní, ako hovorí B. Kudláčová (2006, s. 236) „je výchova človeka rezervovaná Bohu“ (realizuje sa však prostredníctvom človeka). Človek nie je úlohou len sám pre seba, ale je za seba zodpovedný aj voči Bohu. „Výchova sa v posledných desaťročiach stáva čoraz zložitejšou“ (Tománek, 2007, s. 26-27) aj vďaka jej dynamickosti a prispôsobenosti rôznym kultúrnym, antropologickým alebo aj náboženským vplyvom. Je súčasťou rozvoja (kultivácie) každej osobnosti, i jej rôznych životných dimenzií, ako napr. kultúrnej, náboženskej (resp. v širšom význame duchovnej). Antropologický rozmer výchovy zahŕňa výchovu všetkých troch dimenzií osobnosti. Jej pôsobenie na človeka má holistický charakter, ktorý sa realizuje narodením a končí smrťou. **Antropologická dimenzia:** Náboženstvo je nasmerovaním človeka na transcendentné bytie, prípadne na vyššie dobro (ako je tomu v mnohých východných náboženstvách). Predmetom skúmania v náboženstve nie len dimenzia boha (resp. Boha), ale aj samotný človek. „Človek je prírodnou bytosťou“ (Kučerová, 1990, s. 17), ale ako bytosť „z prírody“ je postavený vyššie ako všetky ostatné živé, i neživé elementy prírody. Preto aj človek je už vo svojej prirodzenosti religiózny a pozdvihuje svoj pohľad k transcendentu, ktoré mu ponúka náboženstvo (biologická, ale zároveň spoločenská dimenzia človeka). Svojou kreatívnou činnosťou človek pretvára prírodu, seba včleňuje do sveta a tým zároveň tento svet „poľudšťuje.“ Tým, že poľudšťuje svet, aj on sám sa stáva viac človekom (nie v zmysle nadčloveka), resp. poľudšťuje sám seba. Na druhej strane, tým, že sa človek neriadi len inštinktmí (ako zvierá), je „predurčený“ k vyšším hodnotám, než ako mu príroda sama ponúka. Človek sa stáva človekom, preto k osvojeniu svojej ľudskej prirodzenosti a podstaty musí byť vychovávaný, socializovaný a v neposlednom rade aj „poľudšťovaný.“ A aby človek zostal človekom, musí sám seba prekračovať, musí byť kreatívny. Ako dodáva J. Komorovský (2000, s. 26) „náboženstvo predstavuje antropologickú konštantu vlastnú celému svetu.“ Náboženstvo sa odovzdáva predovšetkým generačne, napr. v židovstve bolo základom pre dobrý život (kto má Boha, má všetko; má, resp. cíti sa dobre). Biblická postava - Mojžiš sa odvoláva na svojho Boha, na Boha Abraháma, Izáka a Jakuba. Čiže náboženstvo ovplyvňuje generačne celý antropologický vývoj ľudskej existencie. Náboženstvo je považované za odovzdávanie duchovného dedičstva ďalšiemu pokoleniu. E. Durkheim (1991) hovorí, že „náboženstvo v prvom rade pomáha človeku prežiť, je akciou alebo elánom k činnosti, nemôže nikdy samo o sebe zaniknúť, nemôže byť nahradené ani vedou.“ M. Goméz (2002, s. 103) túto myšlienku rozvádza a hovorí, že „sám človek je náboženstvom, pretože bez človeka by náboženstvo nebolo.“ Antropologický význam náboženstva okrem iného spočíva aj v tom, že náboženstvo zjednocovalo (zjednocuje) ľudí. Náboženstvo má pre rozvoj osobnosti človeka aj iné významy, ako napr. vnímanie seba samého, vnímanie okolitého sveta, rozvoja etických hodnôt a pod. Na druhej strane, práve rozdielnosť náboženstva medzi národmi bola považovaná za hlavný bod k vzájomnému nedorozumeniu a konfliktom.

Kulturologická dimenzia: „Náboženstvo nie je len faktom, ktorý sa týka jednotlivca, ale aj sociálnym a kultúrnym javom.“ (Komorovský, 2000, s. 10-11). Je systémom hlásaných a uznávaných pravd určitej sociálnej skupiny. Osobnostná integrácia je nutnou podmienkou kultúrneho prínosu človeka. Človek na to, aby sa mohol postaviť tvárou tvár svetu, musí byť sám sebou. Táto cesta k osobnosti, múdrosti, racionálnemu pohľadu na svet a pod., nie je vždy ľahká, pretože nie všetci ľudia dosahujú optimálny stupeň humanizácie v danej historickej etape a nie každý človek sa transcendentuje (koniec - koncov nie každá transcendentnosť má objektívny význam). Náboženstvo je súčasťou kultúry národa. „Existencia každého národa sa spája s určitým náboženstvom.“ (Panajois Cakirpaloglu, 2004, s. 75). Jeho základom je systém etických a morálnych pravidiel. Napr. židovské náboženstvo, to nie je len monoteistická viera, ale aj kultúra, spôsob a štýl, charakter, či

v neposlednom rade aj pozdvihnutie na národné náboženstvo. Človek je natoľko spätý s náboženstvom, nakoľko je spätý aj so samotnou prírodou ako stvorením, prechádzajúc od animistických foriem náboženstva, napr. v Afrike, cez polyteistické náboženstvá, napr. rôzne východné náboženstvá až po monoteistické náboženstvá, napr. kresťanstvo, judaizmus a islam.

Teologická dimenzia: Teologický aspekt náboženstva badať už v úvodných listoch Biblie, kde Boh prikazuje Mojžišovi, aby sa národ zbavil polyteizmu a klaňaniu sa rôznym božstvám. Svojím imperatívom: „Ja som Pán Boh tvoj, nebudeš mať iných bohov, aby si sa im klaňal!“ – definitívne završuje poznanie (poznatie lásky), ktoré dal v raji prarodičom pri stvorení. Teológia = z gr. *Théos* – Boh, *logos* – slovo = slovo o Bohu, nikdy neobsiahne poznanie Boha, ani cez dimenziu náboženstva (môže sa k nej samozrejme len približovať). Každé náboženstvo má svoje pravidlá a morálne hodnoty, ktoré prezentuje a na nich buduje. Má tiež svoje spoločenské inštitúcie. Náboženstvo je skúsenosťou *sacrum*. Ide o spojenie človeka s Bohom. Náboženstvo, možno deliť z viacerých hľadísk. Predovšetkým ide však o založené náboženstvo (ako napr. kresťanstvo, judaizmus, budhizmus...) a vzniknuté náboženstvo, žijúce a nežijúce, resp. neexistujúce náboženstvo a pod. Štruktúru jednotlivých náboženstiev možno predostrieť viacerými spôsobmi. „*Od primitívnych foriem, ako sú animizmus (všetko, čo nás obklopuje, má dušu), cez animatizmus (oživovanie vecí) a polyteizmus (charakteristický pre pohanské – angl. pagan – myslenie, viacbožstvo) až po monoteizmus (typický pre kresťanstvo); a iné.*“ (Komorovský, 2000, s. 15; Stríženec, 1996, s. 17-18). „*Náboženstvo je nositeľom významných duchovných a kultúrnych hodnôt,*“ (Lokšová, 2005, s. 64) ktoré neuspokojujú len potreby veriaceho človeka, ale predstavujú aj univerzálny prameň a uschovanie tradičných hodnôt, ktoré sa prenášajú z generácie na generáciu po celé tisícročia. V každom náboženstve existuje tzv. „*sensus numinis*“ (Lokšová, 2005, s. 64), čiže zmysel pre božie veci. Tam, kde chýba, nemôžeme hovoriť o náboženstve. Jednoducho, „*náboženstvo je akýsi zložitý komplex javov, ktorý zahrňuje vzťah človeka k nadprirodzeným silám, k Bohu.*“ (Stríženec, 1996, s. 9). Ide o určitý výklad ľudského bytia a sveta. Náboženstvo v sebe predpokladá, resp. vzbudzuje akúsi túžbu po konverzii (obrátení). Samotný akt obrátenia je aktom dynamickým, ku ktorému jedinec pristupuje po určitom čase a rozhodovaní. Touto zmenou sa menia nielen jeho postoje a názory, ale celý jeho život a konanie v spoločnosti. Obrátenie „*môže byť vonkajšie (zmena cirkvi, spoločenstva, sekty...) alebo vnútorné (zmena názorov, postojov, konania a pod.). Aktom konverzie sa nemení len vnútorné prežívanie religiozity jedinca, ale mení sa aj jeho pohľad na svet (subjektívny pohľad).*“ (Stríženec, 1996, s. 35). V náboženstvách monoteistických i polyteistických nechýbajú ani prvky humanizmu, pretože pravý humanizmus, ako dodáva k tejto problematike humanizmu pápež Benedikt XVI., „*uznáva v človeku pravý Boží obraz a chce mu pomôcť žiť životom zodpovedajúcim jeho dôstojnosti.*“ (Benedikt XVI., *Deus caritas es*, s. 47). Preto človek ako individuum, skupina, národ alebo náboženstvo (kulturologická, antropologická a teologická dimenzia), si má vždy počínať humánne a táto „*humanitas*“ sa má prejavovať vždy a v každom prípade. „*Je to základom každej etiky, nielen kresťanskej.*“ (Kung, 1992, s. 35) Humánnosť – ľudskosť v sebe zahŕňa, resp. predpokladá lásku. Bez lásky nemôže byť nikto humánny. „*Skutočne humánne je preto iba to náboženstvo, ktoré v človeku rozvíja schopnosť milovať.*“ (Kung, 1992, s. 90)

3 Axiologická dilema v súčasnej spoločnosti

Každé náboženstvo je zamerané na človeka. Kto je vlastne človek? Je to bytie, osobnosť, ktorá je charakterizovaná predovšetkým slobodou, zodpovednosťou, životným smerovaním, či dokonca aj napredovaním k pravej dokonalosti (v náboženstve: Dokonalosť = Boh), niečoho, čo človeka ako – takého presahuje. Lenže, podľa V. Frankla (In Křivohlavý, 1994, s. 41) „*je človek aj ten, ktorý posielal so vzpriamenou hlavou svojich súkmeňovcov do koncentračných táborov - a bol na to aj hrdý.*“ Životné smerovanie človeka často závisí od

voľby medzi hodnotami, akými sú dobro a zlo. Jeho premena, resp. kultivácia je už výsledkom toho, ku ktorému z týchto hodnôt venoval viac pozornosti. Isté je, že „človek podobnú dilemu musí riešiť vždy znova a znova práve vtedy, resp. vždy vtedy, keď sa rozhoduje, čo bude robiť, prípadne, ako to bude robiť.“ (Křivohlavý, 1994, s. 46) Jednou z možností kultivovania človeka v dnešnej dobe je práve religiozita a s ňou spojený fenomén náboženstva (počiatky náboženstva siahajú k počiatkom človeka na zemi). Kultivácia osobnosti človeka rastie vďaka dynamickému priebehu reflektovania základných ľudských hodnôt v jeho živote. Človek je tvorom spoločenským. Kritickým rozumom často pretvára seba i ľudí, s ktorými žije, pracuje alebo len kooperuje, „*mení svoj postoj k životným hodnotám, ktoré vychádzajú z prirodzených zákonov, etických kódexov, či dokonca náboženstva (religiozity a religii).*“ (Važanský, Smékal, 1995, s. 52-53) Kultivovanie osobnosti enormne narastá vďaka zážitku, zážitkovosti v náboženstve. Zameranie človeka len na fyzické potreby, na fundamentálne potreby dôvery a istoty, uznania a sebarealizácie by bez nazerania na duchovné zušľachtovanie každej osobnosti „*nemalo sensus plenior – hlbší zmysel.*“ (Važanský, Smékal, 1995, s. 50-51) „*Náboženstvo hovorí o bohu (Bohu)*“ (Muchová, 1994, s. 37) aj preto, lebo mu ide o najvladnejší rozvoj ľudskej osobnosti. Náboženstvo preto „upozorňuje“ človeka na jeho ohraničenosť na jednej strane, pričom na strane druhej aktívne vyzdvihuje nádej, že zmysel (Boh) a naplnenie života skutočne a hmatateľne existuje. A práve táto skutočnosť vedie človeka k presahovaniu seba samého, resp. k transcendentnému spôsobu nazerania na život. Človek ako slobodná bytosť je veľmi zložitý komplex somaticko-psychickej a pneumatickej dimenzie ľudského života, čiže na človeka treba pozeráť z jeho duchovnej, telesnej a duševnej stránky – je „celým človekom“ (lat. *unus totus homo*). Na to poukazuje práve náboženstvo. Upriamujeme pozornosť na duchovnú stránku osobnosti, na jej náboženskú, resp. religióznu dimenziu (jej duchovný aspekt v náboženstve) v nadväznosti na axiologický a etický rozmer osobnosti. „*Človek a ľudstvo nemajú len ekonomickú, sociálnu a politickú dimenziu, ale zároveň aj etickú, estetickú a náboženskú dimenziu.*“ (Kung, 1992, s. 31) „*Duchovná dimenzia tvorí podstatu človeka, je princípom života, jeho vnútorného bytia; človek je plnohodnotnou bytosťou iba vtedy, ak je duchovnou bytosťou.*“ (Bárniková, 2000, s. 45) Človek často v túžbe nájsť čo najviac hodnôt a dobra pre svoj život, zabúda nájsť seba samého. Akoby človek strácal svoju identitu. Stráca ju preto, lebo stráca akiste aj pohľad na Boha. V sakrálnom svete, vo svete náboženstiev je Boh stelesnením dobra (viď samotný akt stvorenia) a lásky. Voči človeku tu zaznieva dôležitý imperatív: milovať Boha a milovať iných, ktorý je prezentovaný v rozličných druhoch výchovy. Pre sekulárne orientovaných ľudí je taktiež veľmi dôležitá dimenzia lásky. Ľudský *éthos* sa tak „*dostáva do konfliktu sám so sebou,*“ (Žilínek, 1997, s. 34-35) pretože to, čo bolo kedysi morálne správne a hodnotné, dnes sa považuje za archaický prežitok súčasnej doby. Stierajú sa hranice, ktoré určovali kategoricky morálne dobro a zlo, začína odobrovanie amorálnych skutkov, vytvára sa všeobecná kultúra, v ktorej neplatia zaužívané etické, náboženské či prirodzené zákony, ale zhuk všeobecných, bližšie nešpecifikovaných a nepísaných pravidiel. Každý jedinec má hodnotový (axiologický) rebríček, ktorý „*vyznáva*“ a dodržiava. Jeho hodnoty ovplyvňujú hodnoty spoločnosti. Okultizmus a s ním súvisiaca otázka satanizmu sa tak často (bohužiaľ) stáva základom pre tvorbu hodnôt v rodine, spoločnosti, medzi dospievajúcou mládežou a pod. *Éthos* (mrav, morálka, mravnosť, či dokonca svedomie) sa potom môžu stať základnými imperatívmi v životnom poznávaní seba samého na jednej strane, ako aj zabudnutým imperatívom na strane druhej.

Práve tu, niekde z týchto východísk badáme možnosť voľby medzi dobrým a nie dobrým nasmerovaním hodnôt v živote ľudí, z ktorých sa často demonštruje súčasný obraz národa, kultúry, hodnôt, postojov a z nich vyplývajúcich sociálno-patologických javov. Práve k nim sa v súčasnosti zaraďujú aj okultné a satanistické symboly.

4 Okultná symbolika

Pojem okultizmus je odvodený z latinského slova *occultus*, ktorého význam znamená *skrytý, tajný*. Okultizmom označujeme oblasť nadprirodzených javov, čiže nevysvetliteľných javov. (Vella, 2003) Tento pojem sa dnes nahrádza výrazmi ako parapsychológia a metapsychika, ktoré znamenajú „náuku o duševne neprístupnom“. Pod okultizmom sa najčastejšie rozumie sústava náuk a praktík, založených na viere v skryté sily pôsobiace v prírode a vo svete vôbec. Praktizovanie okultizmu je často podmienené používaním talizmanov, ktoré boli pomocou zariekaní spojené so zlým duchom - satanom. Hlavným zdrojom okultizmu sú často tzv. tajné náuky a praktiky východných náboženstiev, ktoré sa prejavujú aj v sektách. „K okultizmu patrí aj veštenie, horoskopy, vyvolávanie duchov a iné (vonkajšie – exoterické, vnútorné – ezoterické okultné náuky, parapsychológia, psychotronika, niekedy aj autohypnóza a hypnóza a prejavy sugescie a autosugescie atď).“ (Piťová, M. et Piťo, V., 2001, s. 447). V ľudovej terminológii sa s týmto pojmom stretáme skôr pod názvom čarodejníctvo. Kúzelníkov, resp. iluzionistov nezaraďujeme do tejto kategórie. Človek v okultizme hľadá spásu a moc v sebe alebo v iných, už nepotrebuje Boha, opúšťa ho, namiesto toho, aby naďalej dôveroval svojmu Stvoriteľovi a Spasiteľovi. Diablovým hlavným cieľom v okultizme je, aby nás odtrhol od Boha, bude robiť pre to všetko možné, môže dať človeku moc uzdravovať, konať skutočné dobro (čiastočne), ale jeho „úmysel“ je jednoznačný – vytrhnúť nás z Božieho objatia a vrhnúť nás pomaly do nešťastia, hoci si to nemusíme hneď uvedomovať. Okultizmus sa prejavuje v rôznych formách (Vella, 2002):

- satanizmus, samotný okultizmus a špiritizmus.

Inými formami sú:

- horoskopy, mágia, kyvadlo, psychotronika, kult orientálnych náboženstiev, fenomén UFO, doštička Ouija, špiritistické seansy, veštenie z ruky, z kariet, z kryštálovej gule, z kávy alebo čajových lístkov, ezoterika, numerológia, astrológia, iné.

4.1 Okultné symboly – história a význam

Symbol má svojou podstatou vzťah k niečomu inému, je znamením inej veci alebo osoby, ktorú pripomína, predstavuje a zastupuje. Sám zostáva v pozadí, „*chce len navodiť pozornosť na symbolizovanú osobu či pravdu, na ktorú sa má pozorovateľ sústrediť.*“ (Studený, 1992, s. 9-12). Zo svojho okolia si ľudia vždy vyberali symboly. Postupne vznikali z loveckej mágie symboly identity, posvätné symboly a ďalšie. Dnes sa ľudstvo stretáva rovnako so stredovekým zobrazením magického symbolu, ako aj so súčasným zobrazením symbolu Wiccy či pentagramu. Aj vzhľad tarotových kariet sa ustavične mení. Alchýmia, slobodomurárstvo a rosenkruciánstvo zastávajú medzi tajnými spoločnosťami a ezoterickými systémami popredné miesto. Tieto si svoje vlastné symbolické jazyky vypracovali čiastočne aj z toho dôvodu, že boli vo svojej dobe rímskokatolíckou cirkvou zatracované, ale aj preto, aby sa pred prenasledovaním chránili pomocou utajenej komunikácie.

Medzi najčastejšie okultné a sektárske prvky patria (Gibson, 2010, Vella, 2008, Tománek, 2011, 2013, s. 61-69, 2014):

- **androgýn:** spája v sebe ženský a mužský princíp, je to obojpohlavná bytosť, predstavuje ideálnu syntézu. Pomocou prepracovaných symbolických systémov si zaznamenávali prví alchymisti svoje chemické pokusy a teórie, hľadali spôsob, ako by sa dali základné kovy premeniť na zlato a okrem toho hľadali elixír večného života; tento symbol je súčasnosti demonštrovaný hlavne skupinami s *gender* ideológiou (taktiež LGBTi vízie), ktorá okrem iného propaguje tzv. tretie pohlavie – tzv.

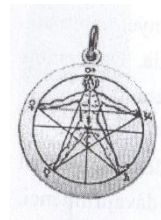

nezaradené (Tománek, 2014).

- **pentagram:** symbolizuje vesmírneho alebo univerzálneho muža či ženu, je to päťcípá hviezda, päť vrcholov symbolizuje aj celistvosť, číslo päť symbolizuje ľudskosť. Používa sa hlavne v bielej mágii, ale aj v čiernej mágii pri rituálnych obetách (Tománek, 2013, 2014).

- **Agrippov pentakel** (Maretta, 2012, s. 188, Tománek, 2013, 2014). Obsahuje v sebe pentagram. Má chrániť pred zlým pôsobením nadprirodzených síl, duchov. Používa sa v bielej i čiernej mágii. Je skôr symbolom ochrany mága. Symbol v čiernej mágii zaručuje mágovi návrat do sveta živých. Jeho nosením má osoba ochranu pred poverami, veštbami a kliatbami.

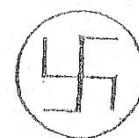

- **anch, egyptský kľúč, nílsky kľúč alebo aj kríž so slučkou** (Tománek, 2013, 2014): symbolizuje večný život. Pri tomto kríži sa najviac kresťanov mylí. Ak je kríž z jedného materiálu, čiže aj slučka je z rovnakého materiálu ako hlavná časť, ide o satanistický kríž. Ak je slučka z iného materiálu ako hlavná časť kríža, ide o kríž tzv. TAU, ktorý sa v kresťanstve bežne používa. Dôležité je rozlíšenie vertikálnej časti, čiže, či je slučka súčasťou alebo len prvok na uchytenie retiazky...

Často sú na kríži aj iné vyrazené motívy. Tento kríž nie je pôvodom satanistický. Satanisti ho len prevzali. Pôvodne ide o staroegyptský symbol života, prechod, resp. kľúč od rieky Níl, vďaka ktorému sa prechádzalo do večného života (Egyptčania síce verili v posmrtný život, ale v inom ponímaní ako kresťania). Tento symbol je často spájaný aj s plodnosťou, reinkarnáciou a diablom. Často je módnym doplnkom na šatách.

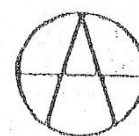
- Tzv. „**hákový kríž**.“ Alebo aj svastika. Nemáme v úmysle prezentovať fašizmus alebo nacizmus. Svastika alebo aj tzv. slnečné oko sa používalo oveľa skôr, než ho Hitler prevzal a upravil. Išlo v prvom rade o uctievanie slnka ako božstva (čiže ako pozitívny symbol). V súčasnosti je to moderný symbol prejavu zla. Štyri strany kríža boli v pôvode spojené a tvorili akoby kríž v kruhu s významom nekonečna. Tento symbol prevzali aj satanisti. Štyri strany „kríža“ v kruhu sú zotrené v protismere hodinových ručičiek ako vzdor voči všemohúcemu Bohu. Tento symbol a nasledujúce symboly pochádzajú z autorovho archívu (Tománek, 2014).

- **Čistota rasy** alebo aj **Odálna runa** (Maretta, 2012, s. 180, Tománek, 2014). V pohanskej mytológii ide o symbol pre krv a pôdu. Pred II. svetovou vojnou to bol symbol tzv. čistoty rasy.

- **Anarchia.** Je opakom slobody. Vytvoril ho **Giuseppe Fanelli** v roku 1868 a prvýkrát ho použila Federálna rada Španielska z anarchistických odborov Medzinárodná asociácia pracujúcich. Každá sloboda v sebe predstavujem isté pravidlá, ktoré treba rešpektovať a zodpovednosť, ktorú treba na seba brať. Anarchia popiera autoritu (Tománek, 2014).

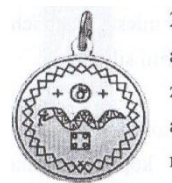

- **Trojuholník.** Najčastejšie sa používa v mágii, čarodejníctve ako urieknutie niekoho alebo vzývanie démonov. Satanistické rituály sú

často v priestoroch so sviečkami, ktoré tvoria trojuholník. Trojuholník je často symbolom aj slobodomurárov (Tománek, 2014).

- **Cigánsky amulet** (Maretta, 2012, s. 191, Tománek, 2014). Symbol sa používa v bielej mágii. Má chrániť pred klebetami, zle porobením, žiarlivosťou a falošnosťou.

- **Oko.** Vševediace oko alebo často nazývané aj **Hórovo oko**. Hórus bol staroegyptská postava (v mytológii), ktorý pri boji stratil jedno oko, pričom to druhé sa stalo silnejším, vševidiacim a pod. Ide o staroegyptský symbol, ktorý v súčasnosti používajú satanisti. Za svoj si ho pribrali aj slobodomurári, ktorí ho vložili do trojuholníka. Tento symbol (trojuholník+Hórovo oko) je možné nájsť aj v rôznych chrámoch po celom svete ako podpis stavbárov (slobodomurárov). Je veľmi obľúbeným námetom k tetovaniu, či dokonca prezentovaniu istých ľudí, hudobných skupín a pod. (napr. Lady Gaga, Madona, Freddy Mercury, Michael Jackson...). Všade na plagátoch, kde majú osoby zakrytú časť tváre (okuliare, vlasy...) alebo niečím prekrytú časť tváre, ide o tematiku s Hórovým okom (Tománek, 2014).

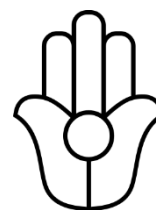
- **Skarabeus, motýľ alebo iný hmyz...** Sú imidžovými prvkami pri tetovaní. Ide o staré indické, ale aj egyptské symboly reinkarnácie, prevteľovania sa. Tieto symboly sa spájajú aj s Belzebubom, čo v preklade znamená – „pán múch.“ Ide často o New Age symboliku. V súčasnosti New Age hlása, že ľudstvo prechádza zo zverokruhu rýb do obdobia vodnára a svoju dobu už nazývajú Next Age. Motýľ má veľkú symboliku aj preto, že sa často rozmnožujú a žijú pri vodných plochách. New Age má svoje zastúpenie aj v Bratislave, kde vydáva časopis s názvom *Gardénia* (Maretta, 2012, s. 169, Tománek, 2014).

- **Amulet s vyobrazením Démiurga:** často nazývaný aj *Jaldabaotha*. Démiurg bol medzi gnostikmi považovaný za transcendentného boha a hmotný svet bol v myslení gnostikov považovaný za druhého boha, tvorca hmotného sveta a pôvodcu všetkého diania v ňom. Avšak Démiurgovi sa pripisovalo aj pôsobenie zla. Ide o amulet, symbol, zobrazenie stvoriteľa a strážcu sveta gnostikov. Tento symbol bol známy už v starovekom Grécku a Ríme, známy už v textoch Platóna a Pytagorasa, ktorí ho zaradovali medzi čarodejnícke, teda magické symboly. V súčasnosti je propagovaný ako symbol Next Age. Používaný aj v rituáloch bielej mágie ako ochrana pred zlom.

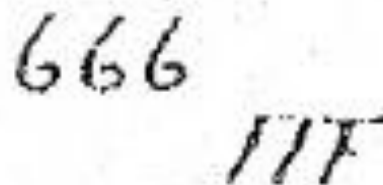

- **Hamsa** alebo aj Ruka Fatimy: je starodávny amulet, symbol k magickej ochrane pred zlom a uhrnutím. Doslovný preklad: slova *chamsa*, **hamsa** a **hamesh** je „päť.“ Alternatívny židovský, ale aj islamský názov je Ruka Fatimy, ako dcéra Mohameda, prípadne Miriam, ako označenie sestry Mojžiša a Árona v židovskom náboženstve. Dnes sa často používa v bielej mágii, ezoterike. Môže mať rôzne vyobrazenia, dokonca aj náboženské motívy zo židovstva a pod., ktoré často pôsobia zmätočne pre veriacich ľudí. V mnohých podobných symboloch je uprostred ruky aj všemohúce oko, alebo aj Hórovo oko, čo je jednoznačným ukazovateľom nielen bielej, ale hlavne čiernej mágie. Hamsa ale predstavuje aj prvých päť kníh Tóry. Hamsa je tiež piatim písmenom hebrejské abecedy „*Heth*“, čo je vlastne aj jedným menom, či pomenovaním Boha. Symbol je známy aj v tzv. židovskej sekte *Kabala*, ktorá sa zameriavala na bielu mágiu,

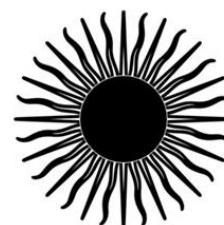

ezoteriku a numerológiu, či špecifickejšie: gematriu, čo je vlastne metóda, ktorá sa zakladá na tom, že každé písmeno hebrejskej abecedy má vlastnú číselnú hodnotu. Sčítaním číselných hodnôt písmen v slove získame číselnú hodnotu slova. Ak majú slová rovnakú číselnú hodnotu, predpokladá sa, že medzi nimi existuje nejaké spojenie. Tento symbol je často využívaný aj počas praktík a rituálov ľudových liečiteľov.

- **666.** Ďalší moderný motív k tetovaniu. Najčastejšie partie tetovania sú krk, brucho, rameno... Často si ho aj zámerne ľudia vyberajú ako ŠPZ na svoje auto. Ide o číslo šelmy, resp. antikrista, ktorý je spomínaný aj vo Svätom písme. V čase Ježiša Krista, resp. po jeho smrti, bol týmto číslom označovaný cisár Dioklecián, ktorý ako šelma vraždil kresťanov (Tománek, 2014).

- **Čierne slnko:** Symbol pochádza zo starovekej Číny, pričom vychádza z posadnutosti a fascinácie vtedajších ľudí práve zatmením Slnka. Názov je odvodený od kruhového výrezu v strede Slnka, ktorý mal predstavovať černotu pri jeho zatmení. Symbol je často spájaný aj s mytológiou egyptského boha slnka *Ra*. V súčasnosti predstavuje Čierne slnko okultný symbol, protipól k dobru. Od 80. rokov 20. storočia je častým symbolom aj u ezoterickým skupín. Podľa niektorých ezoterikov predstavuje stred galaxie alebo vnútorné svetlo človeka slúžiace na jeho všeobecné osvetlenie.

- **Atlantov prsteň alebo aj náramok.** Ide o symbol pôsobenia zla, zotročenia a odvrátenie sa od Krista ako Uzdravovateľa. Človek je vraj chránený pred stresom, agresiou, nehodami, kliatbami a urieknutím. Zvláštnosťou je, že človek postupne prestáva praktizovať kresťanský spôsob života. Tieto produkty sú často prezentované v teleschoppingoch. V súčasnosti ide o mnohé napodobeniny Altanovho náramku v podobe tzv. energetických náramkov a pod. (Tománek, 2013, 2014).

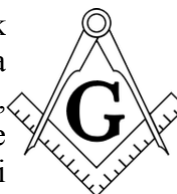
- **Jednorožec.** Ide skôr o symbol sexuálnej slobody, lesbicizmus, homosexualita, group sex, gender ideológia a pod. Ide teda o symbol sexuálnej nezriadenosti a bez akýkoľvek obmedzení. Často sa zobrazuje v ponukových letáčkoch a plagátoch mnohých siekt ako niečo normálne (Tománek, 2011, 2013, 2014).

- **MIER alebo Nerónov križ.** V súčasnosti je najčastejšie prezentovaným symbolom. Navonok vyzerá veľmi naivne. Tento symbol vôbec nevytvorili členovia hnutia *Heapes* (Hippies) symbol je oveľa starší (Tománek, 2014). Ešte z prvého storočia n. l. ho po prvýkrát použil cisár Nero. V podstate ide o obrátený kresťanský križ, ktorému boli zlomené aj ramená práve preto, aby cisár vyjadril pád kresťanstva. Symbol zničenia kresťanstva a pokoja bez Krista. Často sa tento symbol označuje ako kuria noha alebo pacifka (s týmito termínmi sa skôr stretáme u slobodomurárov).

- **Slobodomurárske symboly:** Vznik slobodomurárstva siaha do obdobia stredoveku a renesancie. Vyrastalo zo spoločenstva murárov, remeselníkov, architektov, ktorí sa mohli slobodne presúvať z miesta na miesto, vymieňať si

skúsenosti zo stavbárstva. Slobodomurári sa vyprofilovali z templárskych a neskôr z iluminátnych spolkov. Tieto spoločenstvá postupne začali prijímať aj sociálne úlohy. Vlastne sa sami do týchto pozícií nominovali. Pomáhali pri liečení rôznych chorôb, či v nezamestnanosti. Postupne sa od okolia izolovali a začali používať rôzne znamenia, gestá, slová, či pokyny preto, aby si uchránili svoje plány pred okolím a mohli sa vyhnúť istému typu plagiátorstva. Vyprofilovali sa však skôr na organizáciu zameranú na humánnosť ako na stavbárstvo. Ich učenie sa zakladá na deizme. Slobodomurári zastávajú vysoké politické funkcie v štátoch. Sú väčšinou pri veľkých prevratoch. Navzájom sa neprehrádzajú. Majú 33 stupňov učenia (zasvätenia). Ich učenie končí funkciou majstra. Medzi ich základné symboly patria: kružidlo, trojuholník, olovnica, polmesiac, slnko, pyramída, sova, mosty, oblúky, symboly eura a dolára (rozdelenie dvoch svetov: bohatí a chudobní – vrchná a spodná časť oblúkov a dve vodorovné čiary, ktoré sa nikdy nepretnú – rovnosť, bratstvo a sloboda. Podobná symbolika je aj v znaku eura, kde môžeme reflektovať malé c ako capital, kapitál, ale aj mýtický symbol boha Neptúna a opäť dve vodorovné čiary – bohatý a chudobný svet, ktoré sa nikde nepretnú). Sú nadkonfesijnou spoločnosťou, čiže prijímajú ľudí s rôznymi náboženstvami, najmä vplyvné osobnosti. Významné osobnosti slobodomurárstva: Washington (vznik USA), Franklin, Diderot, Voltaire (Francúzska revolúcia), Garibaldi (vznik Talianska), Goethe, Herder, Rousseau (filozofia, literatúra), Mozart, Haydn (hudba), cár Peter I., Puškin, Tolstoj, M. Korvín, T.G. Masaryk, M. R. Štefánik, E. Beneš. V Rakúsko-Uhorsku sa slobodomurárstvo venovalo humánnej a charitatívnej službe (sirotinec U troch korunovaných hviezd; Súkromná učená spoločnosť; Inštitút chorých; Škola múdrosti; Rád iluminátov (zameranie na zrušenie politickej a náboženskej moci). Na Slovensku sa prezentuje slobodomurárstvo formou rôznych spolkov: Ružová kríž; Spolok Humanitas v Bratislave; Svornosť, Lions club a iné. Ich vplyv je citelný aj cez ezoterickú literatúru, ktorá nabáda k oslobodeniu ducha (Tománek, 2014).

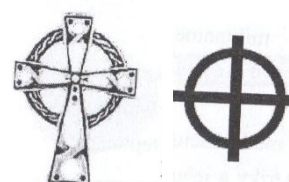
▪ **Urán alebo aj keltský okultný symbol**

života: symbol, ktorý znázorňuje harmóniu človeka s vesmírom. Podobných symbolov je omnoho viac. Často sa spájajú s tzv. Feng Shui, čiže hľadaním najlepšieho a najmenej zaťaženého miesta negatívnej energie. Ak je tento symbol navyše previazaný kruhom, ide

o okultný symbol starých Keltov, ktorí ho používali počas All-hallows, teda noci všetkých svetiel. Kruh znamená niečo dokonalé, ukončené. Kelti počas svojej „silvestrovskej noci“, ktorú slávil 31.10., obetovali svojim božstvám zápalné obety, ľudské obety (otrokov, zajatcov), pretože si potrebovali udobriť božstvo, ktoré nastupovalo od 1.11. Pre Keltov to bol začiatok nového roka, nového života, nového veku. Ich tematiku prevzali aj ezoterici, New Age, či Next Age. Symboly predstavujú aj prepojenie troch svetov: pozemského, záhrobného a osláveného, kde žijú keltskí majstri (Maretta, 2012, s. 183-184). Posledný symbol predstavoval pre Keltov navodenie pozitívnej energie, pokoj v duši a spojenie s najvyšším božstvom. Používajú sa v bielej mágii (Tománek, 2014).

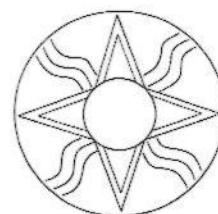
- **Keltský kríž** (Maretta, 2012, s. 179, 183). Symbolizuje most do iného sveta, k vyššej energii a znalostiam. Ramená kríža predstavujú fyzický a duchovný svet. Kruh je symbolom jednoty a teda aj prepojenia pozemského sveta so záhrobným. Používa sa v čiernej mágii (Tománek, 2014).

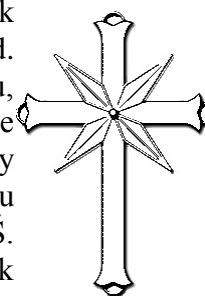
- **Evil eye:** tento symbol je medzi mladými ľuďmi často rozšírený. Medzi mladými ľuďmi je tento symbol nesprávne označovaný ako dobré oko, oko pozitívnej energie a pod. Označuje sa aj ako modré oko, oko Fatimy, či dokonca slovom Nazar. Avšak, opak je pravdou. Ide o oko stelesneného zla, diabla, satana. Diablove oko je forma prekliatia, prenáša sa pohľadom. Mnoho kultúr propaguje, že práve toto oko spôsobuje zranenie alebo smolu osobe, ktorá ho nosí, resp. na osoby, ktoré ho zahliadnu. Pripisuje sa aj závisťi vedomej i nevedomej. Nevedomá závisť, napr. pri pohľade na inú osobu (zle porobenie, urieknutie, uhrnutie, uštknutie...) alebo aj dôraz na chválenie osoby, napr. pohľad na malé, či narodené dieťa, ktoré pri kontakte s takýmto človekom, plače, kričí a pod. Evil eye však môže tiež odkazovať na silnejšie, úmyselné prekliatie osobou, ktorá tento symbol nosí. Pôvod tohto symbolu je starý 3000 rokov. Poznali ho už starovekí Sumeri v Mezopotámii, ale pravdepodobne má oveľa staršie korene. Spomína ho aj Hesiod, Platón, Plutarch, Alexander Veľký, či neskôr aj Kelti. Symbol poznali aj starovekí Egypťania, predkovia z územia dnešného Turecka, no najmä hinduistická India už pred našim letopočtom. V slovanských národoch je okom boha Perúna, Parona, Paroma (dodnes sa v niektorých krajoch ľudia expresívne vyjadrujú *Doparoma!*, čo v podstate znamená nadávanie do diablov a pod.). V islamskej kultúre, Mohamed vyhlásil „vplyv zlého oka je fakt,“ zatiaľ čo v judaizme zlé oko je spomenuté niekoľkokrát v klasických textoch, vrátane Starého zákona. Tento symbol mal pomáhať pri urieknutiach, uštknutiach, či zloporebení, kedy si niektoré obete – okrem iného – umývali aj svoju tvár v tzv. čistci priamom, či si zapalovali zápalky pred zrak, aby sa zbavili negatívnej energie (o čistci priamom sme sa zmienili v druhej kapitole). Často sa používa ako módný doplnok bez bližších – už spomenutých – negatívnych konotácií (Tománek, 2013, 2014).

- **Sľnečný kotúč:** symbol boha slnka *Samaša* (Black, Green, 1999, s. 189). Symbol známy už z čias starej Mezopotámie. Ide o symbol nesmrteľnosti, ktorý sa skôr pripisoval bohom ako k ľuďom. Skôr demonštrovaný ako pesimistický symbol záhrobného života bez nádeje. V súčasnosti sa tento symbol používa v čiernej mágii, pri vyvolávaní duchov mŕtvych a dopytovanie sa na budúcnosť. Hviezda v strede je symbolom zjednotenia s Luciferom, diablom, satanom, či v slovanských pohanských božstvách s bohom *Paromom*. Symbol poznali aj starí Sumeri, ktorí pochovávali niektorých svojich príbuzných pod prah dverí svojich domov a nad miesto pochovania dávali práve tento symbol (Black, Green, 1999, s. 189). V súčasnosti samostatnú hviezdu možno nájsť v reklamách na čokoládu (Tománek, 2013, 2014).

- **Scientologické symboly:** New Age okrem iného hovorí, že človek nepotrebuje Boha ku spásu, že človek sa sám spasí a pod. Scientologická cirkev je vo väčšine sveta považovaná za sektu, i keď má v názve cirkev. Na Slovensku nie je zaregistrovaná, ale funguje cez občianske združenia, napr. Centrum Dianetiky a Scientológie v Leviciach. Scientologická cirkev robí svoju kampaň najmä v oblasti protidrogovej tematiky, napr. aj na ZŠ. Scientológia prijíma každého jedinca, ktorý vyznáva akúkoľvek vieru, akéhokoľvek národa, akejkohoľvek rasy a vo svojej podstate je apolitická. Ak si zadáte túto definíciu do najobľúbenejšieho vyhľadávača na internete, zistíte podobnosť s definíciami slobodomurárstva. Základným princípom scientológov je fakt, že človek je duchovná bytosť, ktorá v minulosti žila niekoľko

životov, a preto má zmysel a náklonnosť k nekonečnému životu. Tu reflektujeme prvky reinkarnácie. Scientológovia sa angažujú ako ľudia plní pomáhať iným, zdôrazňujú duchovnú vyspelosť, no človek je po ich stretnutí duchovne vyprahnutý... Zameriavajú sa na rodinu, deti, hyperaktivitu, život bez drog, umenie, etiku a pod., čiže dotýkajú sa všetkých oblastí života. Scientológovia používajú niekoľko symbolov. Medzi základné symboly patria kríž, most z tmavej časti do svetlej časti, pyramída zo štyroch úrovní alebo dva trojuholníky s písmenom S (ako Scientológia). Osemhrotý kríž reprezentuje osem dynamík existencie človeka (jedinec, kreativita – tvorba, manželstvo, sex a výchova, ďalšou je práca a kamaráti, potom ľudstvo, zvieratá a rastliny, šiestou dynamikou je vesmír, potom duchovnosť človeka a ôsmou je najvyššia bytosť, stvoriteľ (pozn. autora: nikde som sa však nedozvedel o tom, koho za stvoriteľa pokladajú). Dva trojuholníky s písmenom S predstavujú nasledovné: horný trojuholník predstavuje vedenie, zodpovednosť a kontrolu. Spodný trojuholník prezentuje komunikáciu, realitu a náklonnosť. Písmeno S prezentuje scientológov. Zakladateľom scientológov je R. Ron Hubbard (filozof, umelec, administrátor, pedagóg). Jeho najčastejšie používanými slovami sú: auditing a purifikačný program, ktorý ma človeku očistiť jeho myseľ. Scientologická cirkev je vo svete prezentovaná ako cirkev celebrít (ide o sektu). Medzi scientológov patria: Tom Cruise, Kim Basinger, John Travolta a iní. Pre zaujímavosť: na Slovensku táto sekta nie je zaregistrovaná, zakázanou je vo Francúzsku a Grécku, Nemecko a Česká republika vyjadrili odmietavé stanovisko. V USA ide o úspešnú a legálnu organizáciu, ktorá je dokonca oslobodená od daní. Na Slovensku funguje približne 6 Centier Dianetiky a Scientológie, ktoré sa často prezentujú v boji proti drogám cez rehabilitačný program alebo projekt *Narconon* (pozn. autora: projekt Narconon bol odborníkmi označený za chybný už pred viac ako šiestimi rokmi). Deťom a mládeži s dyslexiou (poruchou čítania) alebo s dysgrafiou (poruchou písania) majú pomôcť jazykové školy *LITE* a centrum *BASIC* (na Slovensku majú niekoľko pobočiek, napr. v Bratislave). Na Slovensku je viacero študentov psychológie agitovaných do scientologických prednášok, aby si tak zabezpečili dobré miesto vo svojej profesii (pozn. autora: badať tu podobnosť so slobodomurárstvom). S protidrogovou tematikou scientológovia na Slovensku vydávajú brožúrku s názvom *Pravda o drogách*, ktorú vydalo Občianske združenie Slovensko bez drog (Tománek, 2013, 2014).

- **Feng-Shui.** Inak aj pozitívna energia z prostredia, vyváženosť energií. Ide o symbol, ktorý je známy aj z čínskych mincí, tzv. Monetov (Maretta, 2012, s. 196). Je to symbol bohatstva, úspechu a šťastia. Často je ozdobou topmanažérov a pod. Používa sa aj v ezoterickej literatúre (Tománek, 2013, 2014).

5 Poradenstvo so spiritálno-religióznym presahom

„Pod pojmom poradenstva so spiritálno-religióznym presahom analogicky rozumie komplex odborných služieb poskytovaných ľuďom v ťažkých životných situáciách spojených so spiritálno-religióznou oblasťou. Nestotožňuje ho s poradenstvom ani v rámci vymedzenej tradície, ani náboženského spoločenstva, ale v kontextoch všeobecných zákonitostí duchovného života.“ (Kuzyšín, 2012, s. 37) Klient je človek, ktorý skúma a hľadá pomoc v otázkach spirituality, nezávisle na inštitúcii, ktorá reprezentuje konkrétnu tradíciu, v ktorej je duchovný život realizovaný. „Títo ľudia by samozrejme mohli k riešeniu svojho problému využiť možnosti, ktoré poskytuje ich vlastná náboženská inštitúcia, napriek tomu sa im zdá byť vhodnejšie obrátiť sa na nezávislé duchovné poradenstvo napr. preto, že niektoré otázky

považujú za nevhodné k tomu, aby boli položené autorite, ktorá bola schválená náboženskou inštitúciou.“ (Šíp, 2010, s. 71) Poradenstvo so spirituálno-religióznym presahom sa zameriava predovšetkým na (Kuzyšín, 2012):

- *Preveniu pred manipulačnými formami religiózneho pôsobenia*: je časťou primárnej profylaxie uskutočňovanej individuálnou a hromadnou formou poradenstva so spirituálno-religióznym presahom. Spočíva v dôkladnej a objektívnej informácii a pozitívne ovplyvňuje rizikový sociálno-religiózný priestor. Ako sme už uviedli, primárne uplatňovanou poradenskou technikou je v tomto kontexte metóda informácie, ktorá by mala klientom pomôcť orientovať sa v probléme a hľadať primerané riešenia.
- *Nepriamu konzultačno-intervenčnú činnosť v oblastiach deštruktívnych foriem religiózneho pôsobenia*: v tomto type poradenstva je pomerne častým subsystémom. Hlavnými iniciátormi sú „priatelia a príbuzní, ktorí sa obávajú, že ich blízky sa stal obeťou nedôveryhodnej náboženskej inštitúcie.“ (Krauhlová, 2008, s. 143) Reč je o oblasti možnej sekundárnej profylaxie. Zabraňuje pretváraniu nebezpečných religióznych experimentov na hlbšie sociálno-patologické javy. Pokiaľ je to potrebné, zachycuje ich v počiatocnom štádiu a okamžite zabezpečuje potrebné opatrenia. Odborníci pri tom upozorňujú na to, aby poradca mal jasne vymedzené a zdôvodnené to, čo na riešenej situácii považuje za patologické. Niekedy iniciátorom poradenského kontaktu stačí len konzultačná služba.
- *Rehabilitáciu klientov od vplyvu siekt a sektárstva – tzv. výstupové poradenstvo*: je veľmi citlivou oblasťou poradenstva. Spočíva v citlivom aplikovaní terapeutických techník a metód sekundárnej a terciárnej profylaxie. (Krauhlová, 2008) Vykonávať by ho mali len skúsení poradcovia a terapeuti, ktorí vedia aplikovať poznatky zo všetkých oblastí pomáhajúcich profesií.
- *Psychosociálnu problematiku náboženskej konverzie*: je vážnou témou poradenstva. Religiózne prostredie je v spirituálnejšie orientovaných rodinách považované za spoločensko-kultúrne dedičstvo a nosný element sprostredkovej výchovy. Vzdanie sa, alebo nepriatie rodinnej náboženskej tradície môže mať za následok vážne psychosociálne problémy. Poradca môže v takomto prípade pôsobiť ako nezávislý, objektívny a zároveň aj fundovaný facilitátor.
- *Religiomanické stavy*: sú oblasťou mimoriadne citlivou na poradenský intervenčný proces. Poradca musí vedieť odlišiť zdravú vieru od fundamentálnych, rigidných a patologických prejavov a prejavov psychospirituálnej krízy, pričom v zásade nepracuje priamo s „postihnutým“, ale má len sprostredkované informácie. Religiomanický stav je stav mylnej interpretácie fenomenologickej štruktúry náboženstva spôsobujúci patologické narušenie spoločenského priestoru postihnutého po biologickej, psychologickkej, sociálnej a ekonomickej stránke. Jeho hraničné formy môžu ohrozovať na živote subjekt a jeho okolie. Je dôležité nestotožňovať tento fenomén s oblasťami spadajúcimi pod pôsobnosť výstupového poradenstva.
- *Psychospirituálnu krízu*: je špecifickým fenoménom, ktorému sa venuje sieť poradenských centier na celom svete. Ide o Spoločnosť pre duchovný rozvoj a podporu v duchovných krízach (Spiritual Emergency Network – SEN), ktorú v roku 1980 založila Christina Grofová. Môžeme ju definovať ako epizódy neobvyklých skúseností, ktoré zahŕňajú zmeny vedomia, percepčných, emocionálnych, kognitívnych a psychosomatických funkcií, pri ktorých je prítomný presah obvyklých hraníc definície vlastného Ja.
- *Religióznou frustráciou (alebo náboženským burn-out)*: je spôsobený konfliktom medzi religióznym prostredím a vnútorným prežívaním. Ide o klientov, ktorí z nejakého dôvodu stratili dôveru voči náboženskej spoločnosti, v ktorej bol formovaný ich

vzťah ku spiritualite, a pociťujú intenzívnu potrebu konzultácie. V dôsledku uvedeného stavu vyhľadávajú poradcu.

- *Religiózne-adaptačný konflikt*: vzniká väčšinou pri asimilačnom procese, resp. pri strete dvoch výraznejšie odlišných kultúr. V rámci sociálno-duchovného poradenstva môže ísť o prácu s migrantmi a azylantmi, ktorí pociťujú stratu možností spirituálnej sebarealizácie. Poradca by mal preto byť dôkladne oboznámený s fenomenológiou všetkých svetových náboženstiev.
- *Akútne až hraničné krízové situácie so spirituálnym podtextom*: sú výrazne zložité etapy ľudského života. V rámci sociálno-duchovného poradenstva môže ísť o penitenciárnu a postpenitenciárnu starostlivosť, paliatívne poradenstvo, ako aj o intervenciu pri rôznych formách závislostí – všade tam, kde zložitosť momentálnej situácie vyvolá otázky o zmysle života. V kontexte poradenstva so spirituálno-religióznym presahom, ako hraničného odboru, je dôležité, aby spirituálny podtext vnímania vlastného problému inicioval samotný klient, nie poradca.
- *Konzultačno-informačné oblasti poradenstva so spirituálno-religióznym presahom*: sú zamerané na konkrétne informácie ohľadne tradícií, pravidiel a obsahu jednotlivých religiózných spoločností. Vyhľadávajú ho odborníci z hraničných vedných (aplikovaných) disciplín, ako aj klienti, ktorí si ku konkrétnej náboženskej inštitúcii zatiaľ len budujú intenzívnejší vzťah. Môže taktiež ísť o priestor, v ktorom sa na poradcu obracia klient, ktorý nežije v žiadnom duchovnom spoločenstve a pociťuje nedostatok možností, ako sa podeliť o výsledky svojho premýšľania v transcendentných rovinách. Časté sú taktiež konkrétne otázky vzťahujúce sa na postup pri krste, manželstve a rozvode. Klienti sa pýtajú na oblasti, pri ktorých sa na náboženskú inštitúciu pozerajú s určitou dávkou podozrenia a snažia sa získať nezávislé informácie. (Krauhulcová, 2008)

Tematické oblasti poradenstva so spirituálno-religióznym presahom si aj pre tieto skutočnosti určite zaslúžia hlbšiu pozornosť, ktorá sa zameria predovšetkým na tvorbu efektívnych metodických postupov a teoretického základu overeného aplikovaným alebo základným komparatívnym výskumom. Z praxe vieme, že špecifické poznatky tohto hraničného odboru by reálne využili nielen sociálne, ale aj psychologické a pedagogické poradenstvá, resp. centrá sociálneho poradenstva.

Záver

Uvedomujeme si, že sme nemohli vyčerpať celú problematiku v otázkach diablovho pôsobenia. Preto zostáva téma monografie i naďalej otvorená pre širšiu tak veriacu, ako i neveriacu spoločnosť. Ľudia majú veriť v existenciu diabla, pretože najhorším diabolstvom je spochybnenie jeho existencie. Kresťania, ako aj nekresťania nemajú za všetkým zlom automaticky hľadať diablovo pôsobenie, ale majú veci, javy rozlišovať. Príspevok nemal za cieľ glorifikáciu diabla a jeho pôsobenia. Diabol je duchovnou bytosťou, nie je hlupákom, je oveľa múdrejší a prezieravejší než ľudia. Diabla nemožno stotožňovať s rozprávkovými (naivnými) bytosťami. Najväčším diabolstvom v dnešnej dobe je skutočnosť, že mnohí spochybňujú existenciu diabla. Ak by diabol neexistoval, potom to všetko, čo sme v práci popísali, by bola len fantázia alebo predstava cirkvi. Ak by diabol neexistoval – ako sa veľa ľudí domnieva - potom Ježiš Kristus by bol najväčší klamár, pretože Ježiš prišiel na svet práve kvôli tomu, aby ľudí spasil, oslobodil ich od hriechu, diabla. Ľudia by nemali spochybňovať niečo, resp. niekoho, ktorý môže ľudstvo – aj vďaka pochybnosti – zbaviť večného života!

Zoznam použitej literatúry

- AMORTH, Gabriel. 2006. *Exorcisté a psychiatri*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 254 s. ISBN 80-7192-981-6.
- BÁRNIKOVÁ, Zita. 2000. Človek – osoba vo svojej duchovnej dimenzii a súčasné globalizačné trendy. *Etika a súčasná spoločnosť*. In: *ACTA Philosophica Tyrnaviensia* 5. FH TU : Trnava. s. 45.
- BECK-GERNSHEIM, E. 2000. *Was kommt nach der Familie?* Munchen : Beck. s. 45 a nasl. ISBN 340459854.
- BIBLIA. 1998. Trnava: Spolok svätého Vojtecha. ISBN 807140070X.
- BIBLIA S APLIKÁCIAMI PRE ŽIVOT.1998. Bratislava: Tlačiareň Svornosť. ISBN 8071310395
- BREZINKA, Wolfgang.1996. *Filozofické základy výchovy*. Praha: Zvon. s. 171. ISBN 8071131695.
- DURKHEIM, Erich. 1991. *Les formes elementaires de la vie religieuse*. Le Livre de Poche. Paríž. ISBN 3518287257.
- GAVENDOVÁ, Oľga. 2006. *Filozofia náboženstva*. Bratislava: Vydavateľstvo UK. 128 s. ISBN 80-223-2152-4.
- GOGOVIČOVÁ, Anna et al. 2004. *Žiak, sloboda, výchova*. Nitra: Vydavateľstvo Michala Vaška. s. 114-115.
- CHLEWIŃSKI, ZD. 1982. *Psychologia religii*. Lublin: Wyd. KUL. ISBN neuvedené.
- JOURNET, CH. 1998. *Zlo*. Praha: Krystal OP. 272 s. ISBN 85929-24-4.
- KOMOROVSKÝ, Jan. 2000. *Religionistika*. Bratislava: Univerzita Komenského. s. 26. ISBN 8085508362
- KŘIVOHLAVÝ, Jiří. 1994. *Mít pro co žít*. Praha: Návrat domů. s. 41-47. ISBN 80-85495-33-3.
- KUDLÁČOVÁ, Blanka. 2006. *Fenomén výchovy*. Bratislava : Veda. s. 139. ISBN 8022409049
- KUNG, Hans. 1992. *Světový ethos projekt*. Zlín: Archa. ISBN 8090024947
- KUZYŠIN, Bohuslav. *Vybrané sféry pomáhajúceho procesu so spirituálno-religióznym presahom. Interdisciplinárne výskumné a aplikačné reflexie*. Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta, CUBE consulting, s.r.o. ISBN 978-80-555-0778-1.
- LOKŠOVÁ, I. 2005. *Výchova k hodnotám ako hodnotový základ modernej edukácie*. In: *Výchova k hodnotám v škole a v rodine*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Ružomberok : PdF KU, 24.-25.05.2005. s. 17. ISBN 8080840652
- MADRE, P. 1995. *Ale zbav nás od Zlého*. Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladatelství. 122 s. ISBN 80-85527-40-5.
- MARETTA, J. 2012. *Odpoveď Cirkvi na fenomén Zlého vo svete*. Bratislava : Vydavateľstvo DB, EriV. 260 s. ISBN 978-80-97050-68-9.
- MORAVČÍKOVÁ, Mária – MACHÁČKOVÁ, Lenka. 2002. *Satanizmus*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví. 115 s. ISBN 80-968559-9-9.
- PANAJOTIS CAKIRPALOGLU. 2004. *Psychológia hodnôt*. Votobia: DTP. s. 75. ISBN neuvedené.
- PIŤOVÁ, M. - PIŤO, V. 2001. *Slovník cudzích slov*. 2001. Bratislava: Jazykové vydavateľstvo Kniha-Spoločník. ISBN 80-88814-16-2.
- RODION, J 2000. *Ludia a démoni*. Prešov: Náboženské vydavateľstvo Petra. 284 s. ISBN 80-8900709-0.
- ŠIP, M. 2010. *Duchovné poradenstvo ako súčasť edukácie v oblasti sociálnej práce*. In: *Kvalita vzdelávania pracovníkov v oblasti sociálnej práce* (Biblicko-teologické a sociologické východiská) : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 14.-15. júna 2010 na Pravoslávnej bohosloveckej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov: Prešovská univerzita. ISBN 978-80-555-0245-8, s. 71-79.

- TOMÁNEK, Pavol. 2013. *Diabol: Božie stvorenie? – nástrahy v súčasnej spoločnosti a rodine*. Brno : Tribun. 156 s. ISBN 978-80-263-0529-3.
- TOMÁNEK, Pavol. 2014. *Nástrahy okultnej symboliky pre súčasnú rodinu a spoločnosť v oblasti sociálneho poradenstva*. Brno : Tribun. 248 s. ISBN 978-80-263-0715-0.
- VAN DAM, W. C. 1991. *Okultizmus a kresťanská víra*. Havlíčkův Brod: ICHTHYS. 114 s. ISBN 80-85397-02-1.
- VELLA, Elias. 2008. *O satanovi*. Bratislava: Per Immaculatam. 266 s. ISBN 978-80-970006-3-9.
- VELLA, Elias. 1997. *Zlých duchov vyhánajte. Zo skúseností exorcistu*. Zvolen: Združenie Jas.. 36 s. ISBN 80-88795-43-5.
- VOJTÍŠEK, Z. 2008. Duchovní poradenství v interkultúrní spoločnosti. In: KRAHULCOVÁ, B. (ed.): *Kontexty sociální a charitatívni práce. Sborník katedry psychosociálních věd a etiky*. Praha : Centrum pro náboženský a kulturní dialóg při Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v Nakladatelství L. Marek. s. 141-154. ISBN 978-80-87127-07-0.
- ŽILÍNEK, Martin. 1997. *Éthos a utváranie mravnej identity osobnosti*. Bratislava: Iris. s. 34-35. ISBN 8088778603.

Kontakt na autora

Pavol Tománek, doc. PaedDr. PhDr. ThDr., PhD.
St. Elizabeth University of Health and Social Work in Bratislava
Námestie 1. mája 1, 810 00 Bratislava
E-mail: fam.tomanek@gmail.com

OTÁZKY VZŤAHU SUPERVÍZOR VS SUPERVIDOVANÝ V PROCESE SUPERVÍZIE

Relationship supervisor vs supervisors questions in supervision process

Milan SCHAVEL, Stanislava HUNYADIOVÁ, Bohuslav KUZYŠIN

Abstrakt

Predpokladom efektivity supervízie okrem mnohých indikátorov ovplyvňuje aj vytváranie optimálneho vzťahu medzi supervízorom a supervidovaným. Ako zvládať pocit moci a autority supervízora a ako sa vyrovnávať s pocitom: „som profesionál a zároveň som v pozícii tzv. "klienta“ ako supervidovaný. Tieto aspekty svojej práce by mal supervízor citlivo vnímať a rešpektovať pritom otázky etickej zodpovednosti voči supervidovanému. V príspevku načrtujeme niektoré otázky súvisiace práve s dodržiavaním etických zásad v práci supervízora.

Kľúčové slová: *Etická zodpovednosť. Supervízia. Supervízor. Supervidovaný. Supervízny vzťah.*

Abstract

The precondition of supervisory effectiveness except many other indicators is affected by the creation of an optimal relationship between supervisor and supervised. How to manage the feeling of power and the authority of the supervisor and how to deal with feeling: "I am a professional and at the same time I am in the position of client. These aspects of work should supervisor perceive and respect the issues of ethical responsibility towards supervised. In the paper we will deal with some issues related to compliance with the ethical principles in the supervisor work.

Key words: *Ethical responsibility. Supervision. Supervisor. Supervised. Supervision relationship.*

Úvod

Kompetentné zásahy prostredníctvom výkonu činností v supervíznej praxi si vyžadujú v súčasnosti vytvorenie takmer rovnoprávneho postavenia medzi odborným zamestnancom – supervidovaným a supervízorom. Táto interakcia si vyžaduje potom aj prostredníctvom supervízie nevyhnutné vedomosti a zručnosti, ktoré získa odborný zamestnanec prostredníctvom pregraduálnej – vysokoškolskej prípravy, alebo prostredníctvom ďalšieho vzdelávania, ako aj vlastnými skúsenosťami z odbornej praxe. Za dôležitú súčasť zvyšovania profesionálnej kompetencie pri práci s klientom je aj supervízna skúsenosť. Otázka prijatia supervízora a podnetov pre novú skúsenosť je podľa nášho názoru vo veľkej miere determinovaná aj samotným vzťahom medzi supervízorom a supervidovaným.

Supervízia v sociálnej praxi

V prospech uplatnenia supervízie v sociálnej praxi pôsobí podľa Schavela (2004) niekoľko nasledovných činiteľov ako sú napríklad:

- vzdelávanie supervízorov v pomáhajúcich profesiách,
- legislatívne prostredie,
- informovanosť a odborné vedomosti z oblasti supervízie v sociálnej práci zo strany absolventov pomáhajúcich profesií,
- profilovanie teórie supervízie v sociálnej praxi,
- publikačné aktivity v oblasti supervízie v sociálnej oblasti,
- motivácia odborných zamestnancov sociálnych služieb predchádzať syndrómu vyhorenia a snaha o skvalitňovanie svojej odbornej činnosti v prospech klienta.

Výraznú oporu pre tento proces má aj legislatívne prostredie prostredníctvom zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o SPO a SK“) v ktorom sa objavuje vyjadrenie potreby uskutočňovať supervíziu v subjektoch sociálno – právnej ochrany

Právna úprava supervízie sa objavuje ešte precíznejšie aj v zákone o sociálnych službách č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov, konkrétne v § 9, ods. 10 (povinnosti poskytovateľa sociálnej služby). Poskytovateľ sociálnej služby je povinný na účel zvýšenia odbornej úrovne a kvality poskytovanej sociálnej služby vypracovať a uskutočňovať program supervízie.

Odborný zamestnanec v sociálnej praxi

Odborný zamestnanec má v procese riešenia sociálnych problémov klientov významné postavenie. Na jednej strane by mal klientovi poskytnúť pomoc, prípadne (čo je ešte zmyslupnnejšie) pomoc orientovanú k svojpomoci, no na druhej strane neustále hrozí, že klient môže byť zamestnancom stigmatizovaný alebo zbavovaný „sebakompetencie“ alebo môže v svojej práci sklznúť k rutinným administratívnym postupom. Musí taktiež reflektovať každodennú realitu spojenú s jeho subjektívnymi interpretáciami a záujmami. Výsledky tejto reflexie s prihliadnutím na vonkajšie podmienky potom premieta do procesu práce s klientom. Práca odborného zamestnanca si vyžaduje obzvlášť špecifickú prácu s ľuďmi, ktorí majú ťažkosti a ocitli sa v kríze. Je to profesia, kde relevantným pracovným nástrojom je komunikácia, centrom jeho záujmu sú vzťahy, názory, postoje, emócie, správanie, konanie, pozorovanie, vnímanie človeka. Preto aj obsahom supervíznych rozhovorov podľa Gaburu (2006) môžu byť témy ako napríklad :

- vnímanie klienta a obsah práce s klientom,
- proces práce s klientom,
- problémy a konflikty, ktoré sa vyskytli počas práce,
- **vzťah medzi supervidovaným a klientom,**
- čo sa objavilo v procese práce s klientom a čo si nevie vysvetliť,
- čo sa deje medzi ním a supervízorom,
- inštitucionálny rámec a podmienky v ktorých pracovník pracuje,
- podmienky klienta v ktorých žije a ovplyvňujú jeho aktuálnu situáciu,
- vzťahy na pracovisku pracovníka s nadriadenými a kolegom,
- potreba rozvíjať konkrétnu sociálnu zručnosť, potrebnú pre prácu s klientom.

Supervízny rozhovor by mal využívať pravidlá a normy efektívnej komunikácie. Nie je to vždy jednoduché, pretože supervízor, pracovník pomáhajúcej profesie a klient fungujú v rôznorodom osobnom, vzťahovom, procesuálnom a organizačnom kontexte. Supervízor a supervidovaný by mali vychádzať z príbuzných teoretických konceptov, aby porozumeli svojim prístupom. Jedným z najdôležitejších nástrojov supervízora je aktívne počúvanie, transparentné prejavovanie záujmu o prezentované obsahy, neprerušovaná pozornosť, plné prijatie a rešpektovanie supervidovaného bez podmienky stotožniť sa s názorom supervízora. Supervízia by sa mala vyhýbať hodnoteniu, jednostrannej kritike, supervízor by nemal zberať priveľa komunikačného priestoru. V oblasti neverbálnej komunikácie supervízor pomáha zamestnancovi porozumieť jeho vlastnej neverbálite a spolu sa snažia dešifrovať a využiť neverbálitu klienta. Neverbálita teda predstavuje dôležitý nástroj v procese supervízie, a preto by mal aj supervízor zdokonaľovať svoju činnosť. Supervízia sa taktiež považuje za dôležitý nástroj sebaopoznávania, v procese supervízie sa supervidovaný zamýšľa nad sebou, identifikuje svoje prednosti a limity, spolu so supervízorom hľadá svoj potenciál. Na základe práce na sebe, či už individuálne, alebo v skupine sa vytvára priestor v rámci

ktorého môže zamestnanec pracovať na sebe, skvalitňovať svoju prácu, minimalizovať svoje obmedzenia a menej efektívne pracovné postupy.

V tomto celom dianí je veľmi dôležité aký vzťah sa vytvára medzi supervízorom a supervidovaným, aký význam má samotná dôvera pre celkový efekt supervíznej činnosti.

Kreovanie vzťahu supervízor – supervidovaný, význam vzájomnej dôvery

Optimálny vzťah v supervízii je základným predpokladom efektívnej supervíznej práce. V procese supervízie je potrebné rešpektovať niekoľko podmienok, ktoré tieto vzťahy vytvárajú, dobrý vzťah je potrebné udržiavať počas celého supervízneho procesu.

Dôležité je, aby supervízor *akceptoval úroveň vedomostí a skúseností supervidovaného*, supervízor by nemal mať neprimerané očakávania, nemal by predpokladať výkony, ktoré supervidovaný ešte nemá, supervízor musí opatrne narábať s kritikou.

Supervízor musí *akceptovať očakávania, potreby, myšlienky a pocity supervidovaného* o jeho klientovi a práce s ním. Supervidovaný v tom prípade môže byť aktívnejší, otvorenejší a môže získať primeranejší pohľad na svoju prácu.

V procese supervízie je potrebný *osobný individuálny prístup k supervidovanému*. V prípade posilňovania anonymnej autority supervízora môže prísť k zložitému procesu sebaopoznávania supervidovaného a empatického porozumenia vo vzťahu ku klientovi. Pokiaľ supervízor hovorí aj o svojej práci a skúsenostiach, modeluje pre supervidovaného nielen otvorenosť, ale aj proces reflexie a sebaskúmania. Supervidovaný získa zo supervízie to čo potrebuje okrem iného vtedy, keď nemá pocit ohrozenia.

Pre supervidovaného je potrebná *podpora zo strany supervízora počas celej supervízie*. Supervízor by mal podporovať pozitívne aspekty v práci supervidovaného za účelom podpory jeho ďalšej samostatnej činnosti.

Supervízor by mal naučiť supervidovaného *uvolniť sa v práci s klientom*, učiť ho pozorovať a reflektovať neverbálne reakcie a postoje svojich klientov. Mal by mu tiež pomáhať rozoznávať a reflektovať svoje vlastné pocity a reakcie voči klientom.

Supervízny vzťah nemá len edukatívny charakter, pri citlivom prístupe supervízora môže viesť k zvýšenej schopnosti sebaopoznávania a sebareflexie.

V supervíznom vzťahu je v atmosfére bezpečia a dôvery analyzovaný vzťah medzi sociálnym pracovníkom a klientmi. S rešpektovaním hodnoty dôvery súvisí ochrana osobných údajov, ale aj všetkých informácií, ktoré sa supervízor dozvedel od supervizanta (resp. členov supervíznej skupiny). Informovanosť tretej strany je možná len s výslovným informovaným súhlasom supervizanta alebo všetkých členov supervíznej skupiny. Ak by vyjadril nesúhlas hoci len jeden člen supervíznej skupiny, je to záväzná pre supervízora i ostatných členov skupiny.

Dôvera v supervízii sa dotýka aj vzťahového rámca supervidovaného odborného zamestnanca sociálnych služieb alebo poradcu s užívateľmi služieb. Barker (2003) uvádza, že supervízori často preberajú s pomáhajúcimi pracovníkmi rozličné prípady, diskutujú o sociálnom posúdení, pláne intervencie a zhodnocujú pokroky. Supervízny vzťah medzi supervízorom a supervidovaným priamo ovplyvňuje vzťah medzi pomáhajúcim pracovníkom a klientom. Zvláštny dôraz je nutné klásť na zachovanie dôvernosti pri evaluácii supervízie a vypracovávaní správy o realizovanej supervízii pre zadávateľa, ak je ním zamestnávateľ alebo zriaďovateľ inštitúcie, ktorej zamestnanci sú v supervíznom procese. Pri realizovaní supervízie na Slovensku sa môžeme stretnúť s istými požiadavkami na supervízora, aby zadávateľa („toho, čo ho platí“) informoval o supervidovaných. Pritom môže ísť o nevedomosť ohľadom podstaty a účelu supervízie, ale aj eventuálne zneužitie supervízie riadiacim pracovníkom. Etická zodpovednosť v takýchto prípadoch spočíva prioritne na supervízorovi. On je tým, kto musí jasne, zrozumiteľne a priamo komunikovať zadávateľovi, že ho z etického hľadiska nemôže informovať o skutočnostiach, ktoré sa dozvedel v rámci supervízneho procesu bez súhlasu supervidovaných, resp. všetkých členov supervíznej skupiny. Tento postoj je nutné zachovať aj v prípade, ak by realizácia objednávky – a teda aj

finančný príjem – bola podmienená informovaním zadávateľa. Osobnosť a profesionalita supervízora sa prejavuje práve v takých prípadoch, keď musí odmietnuť ponuku supervízie alebo sa dostane do konfliktu so zamestnávateľom pri ochrane práv svojich klientov. Na druhej strane vzťah supervízora k zadávateľovi vyžaduje aj jeho pracovno-etickú zodpovednosť. Havrdová (2008) upozorňuje, že supervízor by nemal podľahnúť napätiu takým spôsobom, že by vstúpil do koalície (spolu so supervidovaným) proti zamestnávateľovi alebo akémukoľvek členovi organizácie, či preberaním zodpovednosti namiesto vedúceho.

Doposiaľ na Slovensku nemáme prijatý etický kódex supervízora, hoci mnohí autori takmer identifikujú etiku v supervízii s etikou sociálnej práce. Mátel a kol. (2010) upozorňuje na špecifiká supervízie ako osobitej metódy, ktorá si vyžaduje osobitú etickú pozornosť. Je možné predpokladať, že na kreovanie vzťahu medzi supervízorom a supervidovaným by mohol mať v budúcnosti vplyv aj etický kódex supervízora, ktorý by podporil vytváranie dôvery a formovanie vzájomného vzťahu medzi účastníkmi supervízie.

Prijatie etického kódexu supervízora môže výrazne napomôcť aj kreovaniu vzťahov medzi supervízorom a supervidovaným na ktoré sme upozorňovali. Supervízori, autori príspevku spracovali návrh etického kódexu supervízora, ktorý najmä v časti „zodpovednosť voči supervidovanému“ môže prospieť k dodržiavaniu etických zásad v práci supervízora a tým aj vytváraniu optimálneho vzťahu. Základné myšlienky sú prezentované nasledovne:

Etická zodpovednosť supervízora voči supervidovanému

- a) Supervízor nepodriaďuje potreby a záujmy supervidovaného svojim vlastným potrebám a záujmom, jedná s ním bezúhonne, s účasťou, rešpektom a vytvára s ním vzťah založený na báze dôvery;
- b) vyhýba sa zneužitiu dôvery a vzťahu závislosti, prezentuje prvoradé záujmy klienta, bezúhonne, s účasťou, rešpektom a vytvára s ním vzťah založený na báze dôvery;
- c) podporuje, posilňuje a zmocňuje supervidovaného k vlastnej zodpovednosti, vlastným návrhom riešení, spoluúčasti a sebaurčeniu;
- d) zaujíma sa o celého človeka v rámci rodiny, komunity, spoločenského a prirodzeného prostredia a usiluje sa o spoznávanie všetkých dôležitých aspektov jeho života, pričom sa podľa možností snaží ostať v medziach pôsobnosti supervízie a nezasahuje do oblastí psychoterapie;
- e) zameriava sa na odborný potenciál supervidovaného;
- f) rešpektuje individualitu supervidovaného a zachováva mlčanlivosť o poznatkoch získaných počas supervízie. Výnimkou je len delegovanie supervízora supervidovaným, alebo ohlasovacia povinnosť trestných činov;
- g) v roli učiteľa alebo lektora si uvedomuje ako prvoradú povinnosť pomáhať druhým nadobudnúť poznatky a zručnosti. Udržiava vysoký štandard vzdelávania tým, že informácie podáva objektívne, relevantne a presne;
- h) zabezpečuje vhodné podmienky na prácu, včasné hodnotenie, konštruktívne konzultácie a príležitosti na získanie produktov pre klienta.

Pri spracovávaní etického kódexu vychádzali autori z fenomenologickej tradície, resp. kvalitatívnych paradigiem sociálnych vied. Výsledný produkt je záverom obsahových a komparatívnych analýz obdobne orientovaných domácich a zahraničných etických kódexov z oblasti supervízie v sociálnej práci, psychológie a psychoterapie. Autori závery prispôbili potrebám slovenského klinického prostredia a pred finálnym návrhom predpokladajú využitie modifikovanej verzie delfskej metódy.

Záver

Zvyšovanie profesionálnej kompetencie odborných zamestnancov sociálnych služieb prostredníctvom supervízie je fakt, ktorý nie je možné vyvrátiť žiadnymi argumentmi. Je

potešiteľné, že nevyhnutnosť využitia supervízie pre skvalitnenie činnosti pomáhajúceho pracovníka podporujú aj niektoré právne predpisy ako napr. zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a zákon o sociálnych službách. Úspešnosť supervízie je závislá od vytvorenia vzájomne akceptujúceho vzťahu podobne, ako je tomu pri uplatňovaní odbornej alebo poradenskej intervencie pri práci s klientom. Otázka, ako zvládať moc v pozícii supervízora súvisí aj s ukotvením niektorých princípov v etickom kódexe supervízora, ktorý doposiaľ nie je prijatý. Tento by mohol prispieť k vytváraniu a podpore vzájomnej dôvery medzi supervízorom a supervidovaným. Cieľom príspevku bolo sprostredkovanie informácií pre využitie supervízie v sociálnej praxi s akcentom na nevyhnutnosť kreovania optimálneho vzťahu medzi supervízorom a supervidovaným ako základného predpokladu efektívnej supervízornej činnosti.

Zoznam použitej literatúry

- BARKER, R. L. 2003. *The Social Work Dictionary*. 5th Ed. Washington, DC : National Association of Social Workers, 2003. 493 s. ISBN 0-87101-355-X.
- HAVRDOVÁ, Z. – HAJNÝ, M. et al. 2008. *Praktická supervízie*. Praha : Galén, 2008. 213 s.
- GABURA, J. 2006. *Sociálne poradenstvo*. Bratislava: OZ Sociálna práca. 2006.
- MÁTEL, A. a kol. 2010. *Etika sociálnej práce*. Bratislava : VŠZaSP sv. Alžbety, 2010. 183 s. ISBN 978-80-89271-85-6.
- SCHAVEL, M. 2004. *Supervízia ako prostriedok ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov*. In: Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou „Kvalita života a rovnosť príležitostí – z aspektu vzdelávania dospelých a sociálnej práce“, Prešov : FF PU, 2004. ISBN 80-8068-425-1, s. 748-754.
- SCHERPNER, M. a kol. 1999. *Sprevádzanie v praxi (vedenie), poradenstvo a učenie: princípy sociálnej práce*. Dolný Kubín : VOŠ, 1999.

Kontakt na autorov

Milan Schavel, prof. PaedDr., PhD.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv Alžbety Bratislava

Palackého 1, 811 00 Bratislava

E-mail: schavelm@mail.telekom.sk

Stanislava Hnyadiová, doc. PhDr., PhD.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv Alžbety Bratislava

Palackého 1, 811 00 Bratislava

E-mail: hunyadiova@gmail.com

Bohuslav Kuzyšin, PhDr., PhD.

Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta

Masarykova 15, 080 01 Prešov

E-mail: bohuslav.kuzysin@unipo.sk

Tento príspevok je jedným z výsledkov riešenia vedeckovýskumného projektu VEGA č. 1/0015/16 Posudzovanie vplyvu supervízie, ako preventívneho faktora syndrómu vyhorenia u odborných zamestnancov subjektov sociálnych služieb.

MULTIKULTÚRNE PORADENSTVO V PRÁCI PORADCU

Multicultural Counselling in the Work of a Counsellor

Dagmar KOPČANOVÁ

Abstrakt

Multikultúrny prístup v sociálnom a psychologickom poradenstve je v našich podmienkach relatívne novou myšlienkou. Viac skúseností v tejto oblasti majú kolegovia z krajín, kde spolu s dominantnou kultúrou žije väčšie množstvo etnických minorít (napr. Kanada, Izrael, USA, dnes už aj Nemecko, Švédsko a Veľká Británia), no otázky etnicity, národnosti, náboženstva a jazyka, veku, rodovej príslušnosti a ďalších rozdielov začínajú v súčasnosti významne zasahovať aj do procesu sociálneho a psychologického poradenstva na Slovensku a občas spôsobovať odborníkom pomáhajúcich profesií nejednu etickú dilemu. Príspevok prináša niektoré teoretické úvahy, no najmä akcentuje potrebu skvalitniť ďalšie vzdelávanie a sebazvedľovanie v procese rozvoja osobnosti sociálneho pracovníka (poradcu) a zakomponovať dôležité multikultúrne aspekty klientov do poradenského procesu.

Kľúčové slová: Multikultúrne poradenstvo. Klient. Poradca. Poradenské služby. Multikultúrne kompetencie.

Abstract : *The multicultural approach in social and psychological counselling is considered to be relatively a new idea in our society. Of course, more experience can be found in those countries where, together with dominant culture, there exist a large amount of ethnic minorities (e.g. Canada, Israel, USA, but today also Germany, Sweden and Great Britain). The issues like ethnicity, nationality, religion and language, gender and other differences, can affect the process of social and psychological counselling in Slovakia and therefore cause also some ethical dilemmas. The contribution brings some theoretical thoughts, but underlines also the need of education improvement in the process of social worker personality development, including the important multicultural aspects of clients in the counselling process.*

Key words: Multicultural counselling. Client, Counsellor. Counselling services. Multicultural competencies..

Úvod

V dobe globalizácie, charakterizovanej rozšírenou migráciou a najrôznejšími kultúrnymi aspektmi, čelia profesionáli pracujúci v oblasti duševného zdravia mnohým výzvam. Jednou z nich je aj otázka ako úspešne pracovať s klientmi pochádzajúcimi z rôznych kultúrnych prostredí. Donedávna to bola u nás najmä rómska kultúra, ktorá mala a stále nepochybne má, svoje špecifiká. Treba tiež uznať, že s integráciou Rómov do spoločnosti majú pracovníci sociálnych odborov v niektorých oblastiach Slovenska ešte stále dosť vážne problémy. Vzhľadom na súčasné, stále sa zvyšujúce migračné trendy v Európe, ktoré mnohí vnímajú až ohrozujúco, stretnutia odborníkov pomáhajúcich profesií s rôznymi ďalšími kultúrami začínajú byť aj na Slovensku čoraz aktuálnejšie. Väčšia rozmanitosť obyvateľstva pochádzajúceho z rozličného kultúrneho prostredia kladie väčšie nároky nielen na vedomosti ale i profesionálne (resp. multikultúrne) zručnosti odborníkov poskytujúcich poradenskú intervenciu a sociálne služby. Napriek rôznym skeptikom, ktorí tvrdia, že multikulturalizmus v Európe zlyhal, multikultúrne poradenstvo v sociálnej práci by malo predstavovať určité premostenie, sprostredkujúce porozumenie medzi predstaviteľmi dominantnej a minoritnej kultúry. Dôraz by sme mali klást' nielen na oboznamovanie sa s rôznymi kultúrami a získanie všeobecného teoretického prehľadu, ale predovšetkým sa dôkladne pripravili na aktívne stretávanie sa a kooperáciu všetkých zúčastnených strán, od klientov počnúc, cez poskytovateľov sociálnych a poradenských služieb, až po tvorcov sociálnych politík.

Ako uvádzajú autori Gielen, Draguns a Fish (2008), pochopenie a uznanie všeobecných princípov multikultúrneho poradenstva má veľký význam pre profesionálov. Nerešpektovanie

tohto atribútu môže mať negatívne následky na celý poradenský proces, vrátane nesplnenia očakávaní medzi poradcom a klientom, zlej diagnózy klientových problémov, nepostrehnutie neverbálnych klúčov a pocit nepochopenia zo strany klienta.

Čo je to multikultúrne poradenstvo

S rozširovaním hraníc Európskej únie narastá mobilita ľudí v jednotnom európskom priestore, čo spôsobuje väčšiu rozmanitosť obyvateľstva v jednotlivých krajinách a povinnosť naučiť sa žiť v multikultúrnej spoločnosti.

Dosiaľ sme verili, že existuje akýsi univerzálny poradenský systém, ktorý najlepšie vystihuje Rogersov PCA - na klienta zameraný prístup. Podľa Rogersa (1957) má poradca prejavovať v prístupe ku klientovi prinajmenšom týchto 5 základných schopností:

1. Úctivý vzťah
2. Rýdzosť (nefalšovanosť) vo vzťahu poradcu a klienta
3. Empatické chápanie klienta
4. Spontánne vnímanie empatie, úcty a úprimnosti vo vzťahu

Komunikáciu empatie, úcty a nefalšovanosti musí klient vnímať prirodzene, ak má byť efektívna. Táto vlastnosť je osobitne dôležitá najmä vtedy, ak sa klient a terapeut líšia v pôvode rasy, etnika, socioekonomickej triedy, veku alebo pohlavia). Veľmi tu pomáha chápanie kultúrnych diferencií vo verbálnom, ale i neverbálnom prejave.

Sue D.W. and Sue D. (1990, s.187) pripúšťajú, že schopnosť poradcu uznať a bezvýhradne pozitívne akceptovať klienta, pochopiť jeho problém z jeho vlastnej perspektívy umožňuje následne klientovi pochopiť svoje vlastné hodnoty nachádzať vlastné individuálne rozhodnutia, ale aj prekročiť hranice rozdielnych kultúr. Tieto profesionálne schopnosti teda nie sú len najefektívnejšie pre poradenstvo ako také, ale presahujú obmedzenia času, či kultúry. Dôležitým elementom v multikultúrnom poradenstve je **štruktúrovanie**.

Predstavuje situáciu, kedy sociálne a inak znevýhodnené skupiny majú málo skúseností s individuálnym poradenstvom a prevzatím vlastnej zodpovednosti za riešenie svojich problémov. Vtedy by mal poradca tzv. štruktúrovať a definovať svoju rolu voči klientovi, znamená to, že by mu mal naznačiť, čo ako a prečo zamýšľa urobiť. Podľa Vontressa (1976), včasným štruktúrovaním sa môže poradca vyhnúť prípadnému nešťastnému a neželanému nedorozumeniu.

Definície multikultúrneho poradenstva môžu byť chápané v širšom, ale aj užšom kontexte. Široká definícia pojmu multikulturalizmus zahŕňa široký okruh sociálnych premenných, alebo rozdielov, ktoré sú medzi ľuďmi (Kopčanová, 2007).

Ide napríklad o :

- pohlavie
- sexuálne preferencie
- postihnutia
- sociálne triedy
- vek
- náboženstvo
- etnickú príslušnosť

Pedersen (1991) takisto navrhuje širokú definíciu multikultúrneho poradenstva, ktorá zahŕňa:

- etnografické premenné, akými sú etnicita, národnosť, náboženstvo a jazyk;
- demografické premenné, akými sú vek, pohlavie a bydlisko;
- statusové premenné, akými sú sociálny stav, vzdelanie a ekonomika;
- príslušnosť -vrátane príslušnosti k rodine, alebo organizácii, alebo informálne príslušnosti k myšlienkam alebo životnému štýlu.

V tejto širšej definícii má každá osoba veľa rozličných kultúr alebo identít a každá z nich sa objavuje v rôznom čase a na inom mieste. Uvádza, že multikulturalizmus zdôrazňuje jednak to, ako sa od iných ľudí líšime, ale aj nakoľko sme si navzájom podobní .

Je to na uváženie najmä pre tých, ktorí dosiaľ nezohľadňovali rozdiely, ako aj pre tých, ktorí rozdiely nadmerne zdôrazňovali.

Ivey a kol. (1997, s.134) opisuje multikultúrne poradenstvo ako „meta-teoretický prístup, ktorý uznáva, že pomáhajúce metódy ultimatívne existujú v rámci kultúrneho kontextu“.

Sme presvedčení, že explorácia osobných hodnôt, ktoré poradcu a terapeuta usmerňujú v práci je veľmi dôležitá. Poskytuje osobné spojenie s hodnotami a efektívnu dekonštrukciu alebo rozbalenie hodnôt, ktoré prácu profesionála obohacujú. Samotná podstata poradenstva môže byť charakterizovaná ako proces, ktorý obsahuje zdieľanie, diskusiu, úvahu a vyjednávanie medzi týmito hodnotami (Doherty, 1995).

Pokúsme sa zamyslieť nad tromi požiadavkami, ktoré by podľa horeuvedeného autora mohli pomôcť sociálnym poradcom, trénerom a supervízorom zvýšiť význam morálnej zodpovednosti poradcu.

Po prvé : je dôležité, aby si poradcovia vypracovali svoju **osobnú teóriu zmeny**, ktorá bude integrovaná do ich osobných hodnôt, názorov a postojov. Táto osobná teória zmeny si nielen všima detaily poradenskej práce, ale čo je ešte dôležitejšie, všima si kauzalitu: **prečo** poradca robí to, čo robí. V tomto procese je dôležitý aj výchovný a sebavýchovný aspekt. Ak platí, že „multikultúrna výchova je činnosť zameraná na učenie ľudí z rôznych etník, národov, rasových a náboženských skupín žiť spolu, vzájomne sa rešpektovať a spolupracovať“ (Průcha, 2006, s. 15), potom je zrejmé, že aj sociálny pracovník si má v rámci tohto procesu osvojiť potrebné poradenské a komunikačné zručnosti nevyhnutné pre prácu s multikultúrami.

Po druhé: pre poradcov a terapeutov je podstatné, aby sa zamerali na **kritické skúmanie vlastných hodnôt** a tie konfrontovali s teóriami rodinnej terapie a ďalšími teóriami. Tieto sú inherentne založené na hodnotách a sú kultúrne a historicky podmienené.

Do tretice: je dôležité, aby sme zväzili osobné **stanoviská**, ktoré všeobecne zastávame. Stanovisko je niekedy odlišné od teórie, ktorou sa riadime, pretože ide o aktuálny spôsob, akým sa približujeme k našim klientom. Každá teória poradenskej práce môže byť využitá aj iným spôsobom, alebo z iného hľadiska. Stanovisko, ktoré práve zastávame, obsahuje aj prostriedok pre vyjadrenie našich osobných hodnôt, názorov a postojov.

V oblasti poradenstva pomáhajúcich profesií sa nedávno začala objavovať teória významu osobného života poradcu ako súčasť tréningu a supervízie. Ako vieme, tréning osobnosti poradcu bol donedávna orientovaný skôr na uvedenie si vlastných osobných problémov a nedostatkov, aby bol poradca dostatočne objektívny v zložitých situáciách a rôznych emocionálnych otázkach svojho klienta. (Aponte, 1994). Takáto supervízia, alebo tréning osobnosti terapeuta boli založené predovšetkým na deficitoch (nedostatkoch) a preto **patologizovali** poradcovu osobnosť. Uvedený tréning podnecoval poradcov, aby hľadali svoje problémy a nedostatky na pozadí svojej pôvodnej rodiny a svojich životných skúseností, aby vysvetľovali svoje hodnoty a názory na osoby, rodinu, život, atď. podľa zásad systémovej teórie.

Naopak, najnovšie výcvikové trendy skúmajú význam osobného života poradcov a zameriavajú sa skôr na to, ako vyzdvihnúť ich osobnosť, osobné názory, hodnoty a záväzky a integrovať ich do každodennej práce s tými, ktorí prichádzajú na poradenské konzultácie. Vyzývajú poradcov prísne skúmať svoje hodnoty, presvedčenia, a názory na život, rodinu a zmeny v nej spolu s posúdením skutočných morálnych účinkov na hodnoty a názory osôb, ktoré s nimi konzultujú. Poradcovia by mali byť zodpovední za seba ale aj za tých, ktorí s nimi konzultujú prostredníctvom skutočnej integrácie svojich osobných a teoretických názorov.

Nakoľko multikultúrny prístup v poradenstve je relatívne ešte stále novinkou, dôsledky pre prax sú len vo vývoji. No už existuje názor, že vzhľadom na udržanie integrity s novým odlišným prístupom, malo by sa multikultúrne poradenstvo snažiť budovať na najlepších výsledkoch súčasnej poradenskej praxe. Sue a ďalší (1992) vyvinuli konceptuálny rámec pre „interkultúrne kompetencie“, ktoré by mohli tomuto procesu pomôcť. Konceptuálny rámec

pozostáva z troch navzájom sa križujúcich matic, ktoré obsahujú najčastejšie využívané poradenské schopnosti.

Výber schopností, techník a stratégií, ktoré dolu uvádzame, podľa autorov Sue D.W. a Sue D. (1990), je usporiadaný podľa schopností, ktoré by mali mať kultúrne najskúsenejší poradcovia :

- vedomie vlastných predpokladov, hodnôt, predsudkov
- akceptovanie všeobecného názoru na kultúrne odlišného klienta
- vytvorenie primeraných intervenčných stratégií a techník

Budovanie kultúrneho povedomia

Niektorí autori v oblasti multikultúrneho poradenstva- medzi nimi Bimrose (1998), radia poradcov v praxi, aby začali budovať svoje kontinuálne multikultúrne povedomie, pričom využijú rôzne cvičenia a schémy vytvorené na to, aby pomohli dôkladnejšiemu skúmaniu seba samého. Odporúčajú, aby poradcovia oveľa viac o sebe premýšľali, ďalej aby identifikovali hodnoty dominantnej kultúry, v ktorej vykonávajú svoju prax, poradenstvo, alebo konzultácie a po tretie, aby skúmali aj alternatívne hodnotové orientácie.

Locke (1992, s.2) navrhuje, aby poradcovia v praxi pracovali podľa nasledujúcich otázok :

- Čo je moje kultúrne dedičstvo ?
- Aká bola kultúra mojich rodičov a prarodičov ?
- S ktorou kultúrou sa identifikujem ?
- Aký význam má moje meno v kultúrnom kontexte ?
- Aké hodnoty, názory a postoje ktoré uznávam, sú zhodné s dominantnou kultúrou ?
- Ktoré nie sú zhodné ? Ako ste sa o nich dozvedeli ?
- Prečo a ako som sa rozhodol byť poradcov ? Aké kultúrne štandardy boli zahrnuté do tohto procesu ?
- Aký je podľa mňa vzťah medzi kultúrou a poradenstvom ?
- Ktoré moje špecifické schopnosti, aspirácie, očakávania a limity by mohli ovplyvniť moje vzťahy s kultúrne odlišnými klientmi ?

Špecifické schopnosti, alebo multikultúrne kompetencie

V záujme zvyšovania svojho kultúrneho povedomia a rozvíjania vedomostí a pochopenia odlišností klienta, musia sa praktickí poradcovia zamyslieť aj nad spôsobom ako prispôsobiť, alebo zmeniť svoje schopnosti tak, aby sa prispôsobili potrebám určitých skupín klientov (Aponthe, 1992, Ivey a kol.,1997). Ivey tvrdí, že pre úspešné poradenské výsledky je kľúčové najmä kultúrne primerané neverbálne správanie. Odporúča, aby všetci poradenski pracovníci aspoň raz v živote „ začali študovať neverbálne komunikačné vzorce a ich variácie“. (Ivey, 1994, s.75). Poznáme rôzne kategórie neverbálneho správania a je známe, že každá kategória (očný kontakt, gestá, dotyky, hlasové zvuky atď.) má svoju kultúrnu implikáciu. Neverbálna komunikácia poskytuje jeden príklad zručnosti, v ktorej sa dajú rýchlo zistiť, ale i modifikovať predsudky. Efektívnou metódou pre posilnenie kompetencie sociálneho pracovníka v tejto oblasti je, keď si tieto zručnosti precvičuje s priateľom alebo kolegom, ku ktorému má dôveru.

Uvedomenie si zodpovednosti za blaho klienta u začínajúcich, ale aj skúsených sociálnych pracovníkov je dôležité nielen v záujme poskytnutia čo najkvalitnejšej služby, ale pomáha aj pri pochopení etických problémov. Pomáha chrániť klienta, ale aj samotného poradcu. Z týchto dôvodov je potrebné, aby sa v záujme zachovania etiky v poradenskej praxi veľmi striktne dodržiaval aktuálny etický kódex.

Etický kódex obsahuje predovšetkým požiadavku na kvalifikačné predpoklady, vedomosti, zručnosti a schopnosti poradcu, ochranu dôstojnosti klienta, netolerovanie predsudkov, ponechanie plnej moci klientovi, prejav trvalého záujmu o klienta, profesionálnu zodpovednosť, zodpovednosť za štandardnosť služieb, spoluprácu s inými a dodržiavanie dôvernosti.

Aj keď vo všeobecnosti možno povedať, že požiadavky nastolené v etickom kódexe poradcu by mali pamätať na všetky prípady a možné úskalia poradenského procesu tak, aby nedošlo k poškodeniu klientovho blaha, predsa sa môže stať, že napríklad v rámci multikultúrneho poradenstva by sme mohli niektoré otázky nielen „neustrážiť“, ale ich aj uspokojujúco nevyriešiť. V takýchto situáciách je potrebné ihneď konzultovať so skúseným supervízorom, kompetentným pomáhať pri riešení problémov multikultúrneho poradenstva.

Záver

Multikultúrne poradenstvo reprezentuje relatívne nový prístup a ponúka metódy, ktoré sú usposobené tak, aby podporili prax poradcu, integrovanú do požiadaviek súčasného života.

Je nesporné, že dôraz na rovnaké príležitosti v poradenstve zvyšuje nároky na osobnosť poradcu, jeho etický prístup a kvalitnú profesionálnu intervenciu, ktorá sa má efektívnym spôsobom prispôbiť klientovým potrebám.

Uvedená požiadavka je tiež alfou a omegou etického prístupu v multikultúrnom poradenskom procese, kde možno ešte viac ako inde a stále platí známe: „primum nihil nocere“.

Multikultúrna výchova sa principiálne neobmedzuje len na šírenie poznania o cudzích kultúrach. Nie je iba poučaním, vzdelávaním, lebo cez integráciu množstva poznatkov a informácií ešte nemusí vzniknúť hlbšie pochopenie odlišnosti iných kultúr.

Náplň multikultúrnej výchovy tkvie na jej rozhodujúcich hodnotách, zvlášť na úcte k individuálnemu človeku. Pretože cez vzdelávanie sociálnych pracovníkov môže multikultúrna výchova zasahovať mnohých oblastí života, možno aj o jej význame a užitočnosti hovoriť smerom k viacerým oblastiam života spoločnosti a štátu. Medzinárodné právne dokumenty o právach menšín (napr. Medzinárodná zmluva o ekonomických, sociálnych a kultúrnych právach, Dohovor UNESCO proti diskriminácii vo vzdelávaní, Hágske odporúčania) obsahujú články, týkajúce sa podpory identity a svojbytnosti menšín prostredníctvom materinského jazyka a poskytujú tak menšinám možnosť učiť sa svoj materinský jazyk alebo vzdelávať sa vo svojom materinskom jazyku. Deklarujú tak právo na udržanie vlastnej etnickej identity prostredníctvom vzdelávania, čo je podľa nášho názoru prvým predpokladom reálneho uplatňovania multikultúrnych princípov a základom pre vytváranie multikultúrnych spoločností.

Zoznam použitej literatúry

- APONTE, H.J. 1992. How personal can training get? *Journal of Marital and Family Therapy*. 20, s.3-15.
- BIMROSE, J.1998. Increasing Multicultural Competence . In Bayne, R., Nicolson, P. & Horton, I. (Ed): *Counseling and Communication Skills for Medical and Health Practitioners*, Leicester: BPS.
- DOHERTY, W.J. (1995). *Soul Searching - Why Psychotherapy must promote moral responsibility*. Basic Books, USA.
- GIELEN, U.P., DRAGUNS, J.G., & FISH, J.M (Eds.).(2008) *Principles of Multicultural Counseling and Therapy* . London, Routledge, ISBN: 978-0-8058-6204-1 .
- IVEY, A.E. (1994). (3rd edition). *Intentional Interviewing and Counseling: Facilitating client development in a multicultural society*, California, Brooks Cole Publishing
- IVEY, A.E., IVEY, M.B. & SIMEK-MORGAN, L. 1997. (4th Ed). *Counseling and Psychotherapy: a Multicultural Perspective*, Boston: Allyn & Bacon.
- KOPČANOVÁ, D. 2007. Multikultúrne poradenstvo: ďalšia výzva pre psychologické poradenstvo. In: GAJDOŠOVÁ, J.(Ed.) : *Psychologické poradenstvo- účinná pomoc deťom a mládeži na ceste k uplatneniu sa vo svete práce*. CD-rom zborník pri príležitosti 50.výročia založenia prvej PVK a KPPP Bratislava, (s.114-118).
- LOCKE, D.C.1992. *Increasing multicultural understanding*. Newbury Park, CA: SAGE Publications, Inc.

- PATTERSON, C.H. 1996. Multicultural counseling. From Diversity to Universality. *Journal of Counseling and Development*. 74, 227-231.
- PEDERSEN, P.B. 1991. Multiculturalism as a generic framework, *Journal of Counselling & Development*, 70, 1: 6-12.
- POPE-DAVIS, D. B., & COLEMAN, H. L. 1996. *Multicultural counseling competencies: Assessment, education and training, and supervision* (Vol. 7). Sage Publications.
- PRŮCHA, J. 2006. *Multikulturní výchova. Příručka nejen pro učitele*. Praha: TRITON, 2006. 263 s. ISBN 80-7254-866-2.
- SUE, D.W., ARRENDON, P. & McDavis, R.J. 1992. Multicultural Counseling Competencies and Standards: A call to the profession. *Journal of Counseling and Development*, vol.70, No.2. 477-486.
- SUE, D.W., IVEY, A.I., & PEDERSON, P.B. 1996. *A Theory of Multicultural Counseling & Therapy*, Pacific Grove: Brooks/Cole .
- SUE, D.W. & Sue, D. 1990. *Counseling the culturally different. Theory and practice* (2nd Ed.) New York: Wiley.
- VONTRESS, C.E. 1976. Racial and ethnic barriers in counseling. In R. Pederson et al. (Ed.) *Counseling Across Cultures*. p.42-64, Honolulu, HI. : University Press of Hawaii.

Odborný profil autorky

PhDr. Dagmar Kopčanová je výskumnou pracovníčkou na Výskumnom ústave detskej psychológie a patopsychológie (VÚDPaP) v Bratislave, s dlhoročnými praktickými skúsenosťami v oblasti psychologického a výchovného poradenstva, školskej psychológie a rodinnej terapie. Zároveň je doktorandkou sociálnej práce na VŠZaSP sv. Alžbety. V súčasnej dobe je na VÚDPaP vedúcou riešiteľkou výskumnej úlohy zameranej na skvalitnenie odbornej intervencie poskytovanej deťom a rodinám v porozvodovej situácii. Svoje poznatky a skúsenosti využíva nielen vo výskumnej a poradenskej praxi, ale aj v pedagogickom procese prostredníctvom vzdelávania študentov psychológie VŠZaSP sv. Alžbety. Okrem toho aktívne participuje na projektoch podporených medzinárodnou organizáciou UNESCO.

Kontakt na autora

Dagmar Kopčanová, PhDr.
VÚDPaP Bratislava
E-mail: dagmar.kopcanova@vudpap.sk
VŠZ a SP sv. Alžbety v Bratislave
E-mail: dkopcanova@yahoo.com

SEXUÁLNÍ DELIKVENCE V PERCEPCI SOCIÁLNÍ PRÁCE

Sexual delinquency in the perception of social work

Jana NOVOTNÁ

Abstrakt

Sexuální delikvence zahrnuje v širším smyslu všechny formy lidského sexuálního chování, které nejsou společností akceptované či ty, jež porušují sociální nebo právní normy. Vztah mezi sexuální delikvencí a sexuální deviací není přímý. Většina sexuálních deliktů je páchána jedinci, kteří nejsou sexuálně deviantní. Sexuální delikvence je celospolečenským problémem, na jehož řešení se podílí široké spektrum odborníků z různých oblastí. Jednou z neopomenutelných oblastí je také sociální práce. Sociální pracovník participuje primárně na resocializaci těchto jedinců zpět do jejich přirozeného prostředí. Příspěvek se zaměřuje na přiblížení problematiky sexuální delikvence za pomoci kazuistik, rovněž upozorňuje na význam úlohy sociálního pracovníka při práci s těmito osobami.

Klíčová slova: *Sexuální delikvence. Sociální práce. Sexuální deviace. Kriminalita.*

Abstract

Sexual delinquency includes in the broader sense all forms of human sexual behaviour that are not accepted by society or those that violate social or legal norms. The relationship between sexual delinquency and sexual deviation is not direct. Most sexual offenses are committed by individuals who are not sexually deviant. Sexual delinquency is a societal problem that is addressed by a wide range of professionals from different areas. Social work is also one of the unavoidable areas. A social worker participates primarily in the resocialization of these individuals back into their natural environment. The paper focuses on sexual delinquency with the help of case reports, and also draws attention to the importance of the social worker's role in working with these persons.

Key words: *Sexual delinquency. Social work. Sexual deviations. Criminality.*

Úvod

Sexualita patří neodmyslitelně k lidskému životu, mimo všeho pozitivního, je spojována i se skupinou trestných činů, které je možné označit jako sexuálně motivované. Právě na aspekty sexuálně motivované trestné činnosti se zaměřuje následující příspěvek.

Všechna sexuálně motivovaná jednání, která nejsou společensky tolerovaná a akceptovaná je možné označit za mravnostní kriminalitu. (Gřivna, Scheinost, Zoubková et al., 2014) Ve společnosti se můžeme často setkat se zaměřováním pojmu sexuální delikvence a sexuální deviace. Přesto se jedná o pojmy zcela rozdílné. Sexuální deviace jsou kvalitativní odchylkou struktury sexuálního motivačního systému. (Weiss, 2008) Sexuální deviace zahrnuje páchání sexuálně motivované trestné činnosti. Sexuální deviace jsou poruchami duševního zdraví, naopak sexuální delikvence je porušení sociálních a právních norem. Pouze zhruba čtvrtina sexuálních deliktů je spojena se sexuální deviací, která má pak nejčastěji formu sexuální agrese či sadismu. (Zvěřina, 2003) Rovněž nejčastější sexuálně motivovaný čin - znásilnění páchají a většinou muži bez přítomnosti sexuální deviace. (Šulová, Fait, Weiss et al., 2011)

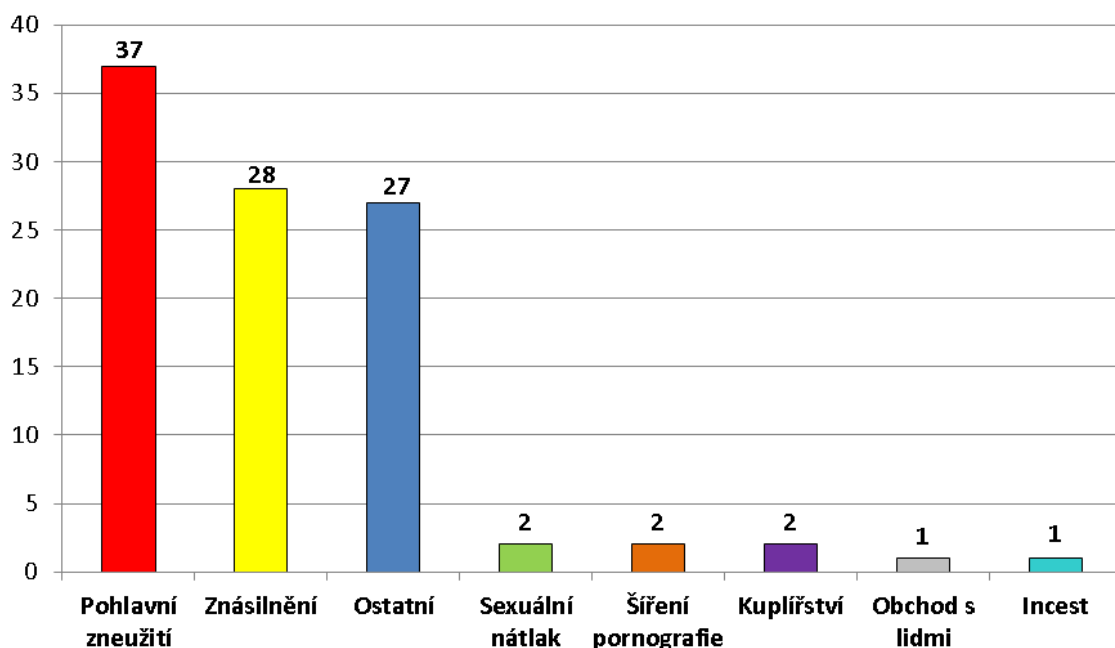
1 Incidence mravnostních trestných činů v ČR

Sexuálně motivované trestné činy jsou skupinou velmi závažných a společensky nebezpečných trestných činů, které jsou zpravidla páchány na osobách více zranitelných, jako jsou ženy a děti. (Urbaníok, 2003)

V roce 2013 bylo za mravnostní trestné činy v České republice stíháno celkem 1335 osob, z čehož bylo 30 % (399) recidivistů, 16 % (210) mladistvých osob, 81 dětí do 15 let a 6 %

žen. (83). Co se týká vlastního rozložení mravnostních trestných činů, je znázorněno na obrázku 1.

Obrázek 1: Mravnostní trestná kriminalita v ČR v %

Zdroj: Gřivna, Scheinost, Zoubková et al., 2014

2 Mladiství sexuální delikventi

Mladiství sexuální delikventi jsou osobami do 18 let, jež spáchají sexuální delikvenci. Mezi oběti mladistvých sexuálních delikventů patří nejčastěji nevlastní sourozenci, vlastní sourozenci, známé děti a dospělé ženy.

Dle Bínové (2008) je možné tyto mladistvé pachatele dělit:

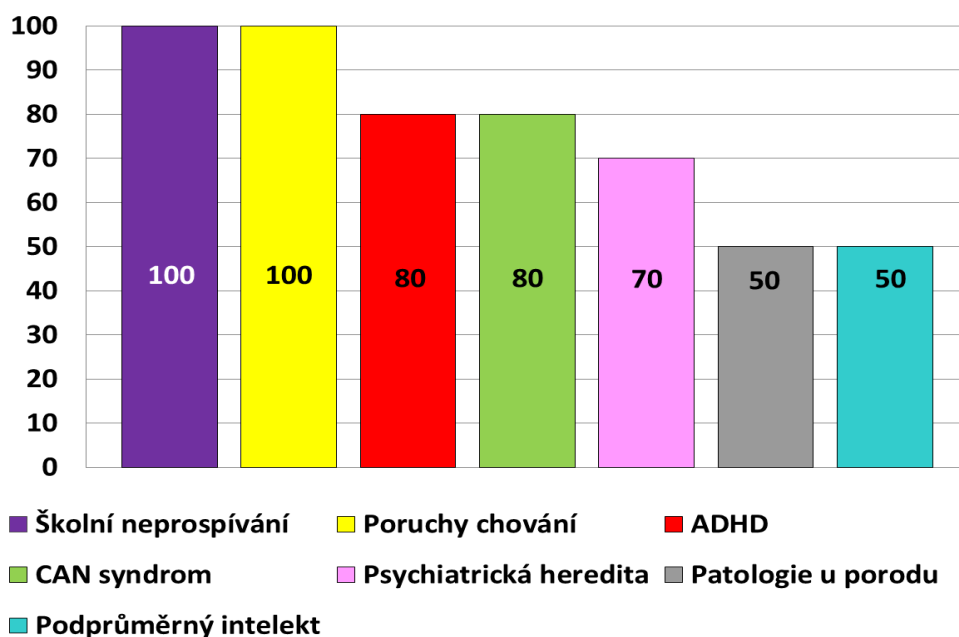
a) Sexuální delikt páchající na vrstevnicích či dospělých

Sexuální delikventi páchající delikt na vrstevnicích či dospělých poruchy jsou typičtí primárně poruchami chování a agresivitou. U této skupiny delikventů se většinou vyskytuje i jiná delikvence bez sexuální motivace. Oběťmi jsou zpravidla neznámé osoby, které jsou napadeny často za pomoci zbraně.

b) Sexuální delikt páchající na dětech

V tomto případě se jedná o děti mladší minimálně o pět let, než je sám pachatel. Ve 40 % jsou oběti této skupiny pachatelů sourozenci nebo příbuzní. Tito pachatelé mají časté problémy se sebepřijetím, nízkou sociální obratností, výraznou agresivitou či emoční poruchou.

Obrázek 2: Hlavní charakteristiky mladistvých pachatelů sexuálních deliktů (v %)

Zdroj: Bínová, 2008

Kazuistika č. 1

Chlapec ve věku 13 let napadl a sexuálně zaútočil na svou 13letou spolužačku, kterou rovněž pobodal a vhodil do potoka. Dívka po tomto útoku zemřela. Matka, která tohoto pachatele sama vychovávala, byla v mládí rovněž velmi problematická. Na základě odborného vyšetření byl diagnostikován u pachatele sadismus. Chlapci byla nařízena ochranná výchova. (Bínová, 2008)

3 Nejvýznamnější sexuální delikty

3.1 Pohlavní zneužívání

Sexuální zneužívání dětí je definováno jako veškerá interakce mezi dítětem a dospělou osobou, při níž je dítě poníženo na objekt uspokojení sexuálních nebo sexualizovaných potřeb dospělého. Sexualizované potřeby znamenají potřebu po moci a nadvládou nad někým či potřebu kontaktu s někým, která se odehrává sexuálním způsobem. (Grivna, Scheinost, Zoubková et al., 2014)

Věková hranice určená zákonem pro trestný čin pohlavního zneužití je stanovena pro heterosexuální i homosexuální chování dovršením 15 roku života. Pro posouzení motivace deliktu ze sexuologického hlediska je však potřeba přihlídnout především k tělesně zralosti oběti. Praktický význam pro rozlišení pedofilních deliktů má skutečnost, že oběť již vyvinuté sekundární pohlavní znaky. (Pavlovský, 2012)

Pachatele trestného činu pohlavního zneužití lze rozdělit:

- Vysoce sociální pachatel** - jedná se o pachatele, jež spáchá trestný čin proti dítěti, které zná, nevyhrožuje mu a k útoku nevyužívá sílu.
- Incestní pachatel** - v tomto případě je pachatel se svou obětí v příbuzenském vztahu.
- Asociální pachatel** - pohlavní zneužití je pro pachatele pouze jedním z trestných činů, jichž se dopouští.
- Senilní pachatel** - tento typ pachatele se od ostatních liší svým věkem a nižším vzděláním.

- e) **Kariérní pachatel** - pro tohoto pachatele je typická opakovanost páchaní trestného činu pohlavního zneužití.
- f) **Spontánně agresivní pachatel** - tento pachatel páchá pohlavně zneužívá osobu, kterou nezná, vyhrožuje jí a k útoku využívá sílu. (Grivna, Scheinost, Zoubková et al., 2014)

3.2 Sexuální nátlak

Trestného činu sexuálního nátlaku se dopustí ten, kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování. (Zákon č. 40/2009, Sb.)

3.3 Znásilnění

Trestný čin znásilnění patří mezi trestnou činnost, která není ve velké míře nahlášena. Odhaduje se, že je nahlášeno asi 8 % z celkového počtu znásilnění. (Kovář, 2008)

Za znásilnění není považována jen násilím vynucená dokonaná soulož, ale také další praktiky zasahující do některé intimní zóny oběti. Zásadním faktorem je, zda byl pachatelem překonáván odpor oběti. Významné však není, jakým způsobem se sama oběť do situace dostala. (Pavlovský, 2012)

Základní typy znásilnění:

a) Power rape (znásilnění plynoucí z moci)

Jedná se o znásilnění plynoucí z moci, kdy dochází k sexuální agresii při uplatnění kontroly a dominance. Pachatel se v tomto případě primárně orientuje na moc.

b) Anger rape (znásilnění z hněvu)

V tomto případě jde o násilnění z hněvu, kdy pachatel se dopouští znásilnění, aby ventilovat vztek a frustraci.

c) Sadistic rape (sadistické znásilnění)

Sadistické znásilnění znamená násilný sex, který uspokojuje patologickou potřebu pachatele, jehož hlavním cílem je způsobit utrpení. (Grivna, Scheinost, Zoubková et al., 2014)

Kazuistika č. 1

V Praze na Petříně byla přepadena žena, nejdříve po ní pachatel vyžadoval kabelku a následně ji přinutil k orálnímu styku. Po celou dobu aktu jí vyhrožoval se zbraní v ruce. Následně bylo zjištěno, že pachatel je patologický sexuální agresor a má na svědomí větší množství znásilnění a předání žen na území celé České republiky.

3.4 Expozice genitálu

Expozice genitálu na veřejnosti je trestný čin spáchaný muži a posuzuje se jako trestný čin výtržnictví.

Základní podoby expozice genitálu:

- a) Exhícionista se obnažuje před ženami a dospívajícími dívkami, toto jednání má silně nutkavý charakter a je bez agresivních projevů.
- b) Dále se jedná o exhibici před dětmi, toto jednání může signalizovat pedofilní orientaci pachatele a může být projevem sexuálně neobratného pokusu o navázání kontaktu s dětmi.
- c) Posledním typem jsou atypické expozice genitálií, při nichž se projevují sexuálně agresivní tendence pachatele (pokřikování na oběť apod.). (Pavlovský, 2012)

3.5 Vražda

Vražda je trestný čin, na kterém se může podílet sexuální motivace. Pro sexuální vraždu jsou považovány případy, kdy pachatel usmrtí oběť souvislosti se svým pohlavním zrušením.

Základní podoby sexuálních vražd:

- a) V prvém prípade je obeť prudkým útokem skolena, eventuálne usmrčena a teprve následne je s ní sexuálne manipulováno.
- b) V druhém prípade je obeť napadena, týrána, sexuálne zneužitá a až po té usmrčena.
- c) Ve třetím prípade je obeť usmrčena po znásilnění, za účelem umlčení svědka deliktu. (Gřivna, Scheinost, Zoubková et al., 2014)

Kazuistika č. 2

Chlapec ve věku 13 let napadl a sexuálně zaútočil na svou 13letou spolužačku, kterou rovněž pobodal a vhodil do potoka. Dívka po tomto útoku zemřela. Matka, která tohoto pachatele sama vychovávala, byla v mládí velmi problematická. Na základě vyšetření byl diagnostikován u pachatele sadismus. Chlapci byla nařízena ochranná výchova. (Bínová, 2008)

4 Práce s pachateli sexuální delikvence

Sexuální delikvence je celospolečenským problémem, na jehož řešení se podílí široké spektrum odborníků z různých oblastí. Jednou z neopomenutelných oblastí je také sociální práce. Sociální pracovník participuje primárně na resocializaci těchto jedinců zpět do jejich přirozeného prostředí.

Při práci s pachateli sexuální delikvence vyvstává v percepci sociálního pracovníka množství etických otázek, mezi ty nejvýznamnější patří:

- Zodpovědnost vůči pachateli, ale také ochrana společnosti.
- Zodpovědnost vůči pachateli, ale také oběti.

S těmito etickými aspekty se musí sociální pracovník vypořádat, aby mohl s těmito klienty pracovat jako profesionál.

V období pobytu odsouzeného pachatele v nápravném zařízení je práce zaměřena na oblast speciálně pedagogickou a psychoterapeutickou. Před propuštěním se práce zaměřuje především na efektivní resocializaci a návrat zpět do společnosti.

Závěr

Sexuální delikvence je velmi citlivým tématem, s nímž se musí vypořádávat státy na celém světě. Mezi nejvýznamnější sexuální delikty patří pohlavní zneužití, znásilnění, sexuální nátlak, expozice genitálu a sexuálně motivovaná vražda.

Při práci s těmito pachateli má svou významnou roli i sociální práce, která hraje významnou úlohu při resocializaci těchto jedinců zpět do společnosti. Efektivní resocializace pomáhá minimalizovat riziko recidivy těchto jedinců.

Seznam použité literatury

- BÍNOVÁ, Š. 2008. Sexuální násilníci dětského věku - diagnostika, léčba a další intervence. *Česká a Slovenská psychiatrie*, 104, 7, s. 365-371. ISSN 1212-0383.
- GŘIVNA, T. SCHEINOST, M. ZOUBKOVÁ, I. et al., 2014. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 536 s. ISBN 970-80-7478-614-3.
- KOVÁŘ, P. et al. 2008. *Sexuální agrese*. 1. vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 292 s. ISBN 978-80-7345-161-5.
- PAVLOVSKÝ, P. 2012. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4. vyd. Praha: Grada, 240 s. ISBN 98-247-4332-5.
- ŠULOVÁ, L. FAIT, T. WEISS, P. 2011. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, ISBN 978-80-7345-238-4.
- URBANIOK, F. 2003. *Was sind das für Menschen – was können wir tun: Nachdenken über Straftäter*. Zytglogge, Bern, ISBN 3-7296-0665-4.

- WEISS, P. 2008. *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*. 1. vyd. Praha: Portál, 351 s. ISBN 80-717-8634-9.
- ZÁKON č. 40/2009, Sb. (*Trestní zákoník*). Zákony Centrum [online]. Parlament ČR: 2009 [cit. 2017-05-12]. Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/trestni-zakonik/cast-2-hlava-3-paragraf-188?full=1>
- ZVĚŘINA, J. 2003. *Sexuologie (nejen) pro lékaře*. 1. vyd. Brno: CERM, 287 s. ISBN 80-720-4264-5.

Kontakt na autora

Jana Novotná, PhDr., Ph.D.
Vysoká škola polytechnická Jihlava,
Tolstého 16, 58601 Jihlava, ČR
E-mail: Jana.Novotnai@vspj.cz

Tento příspěvek vznikl za finanční podpory interního grantu Vysoké školy polytechnické Jihlava č. 1170/4/1713 s názvem Parafilie a jejich zdravotní a sociální aspekty.

OBCHOD S „BÍLÝM MASEM“ V PERCEPCI SOCIÁLNÍ PRÁCE

"White meat trade" in the perception of social work

Jana NOVOTNÁ, Michaela PRUKNAROVÁ

Abstrakt

Příspěvek se zabývá celosvětovým fenoménem, kterým je obchod s lidmi. Přestože se jedná o trestnou činnost o níž se veřejně moc nemluví, jde o velký celospolečenský problém. Jak uvádí Ministerstvo vnitra ČR, podle nejaktuálnější studie Mezinárodní organizace práce (ILO) je na celém světě 2,4 milionu osob obětí obchodu s lidmi, přičemž roční zisky pachatelů jsou odhadovány na 31,6 miliard dolarů. Příspěvek uvádí výsledky kvalitativního výzkumu, který prezentuje zkušenosti sociálních pracovníků s prací s osobami obchodovanými.

KLíčové slová: Obchod s lidmi. Sociální práce. Neziskové organizace. Krize.

Abstract

The paper deals with the global phenomenon of trafficking in human beings. Although it is a crime that is not publicly spoken about, it is a major social problem. As presented by the Ministry of the Interior of the Czech Republic according to the most recent study by the International Labor Organization (ILO), there are 2.4 million people trafficked worldwide with the annual profits of offenders estimated at 31.6 billion dollars. The paper presents the results of qualitative research which presents the experience of social workers with the work with trafficked people.

Key words: Trafficking in human beings. Social work. Non-profit organizations. Crisis.

Úvod

Obchodování s lidmi je ve společnosti známo také pod pojmem obchod s „bílým masem“. Jedná se o závažný problém, s nímž bojují státy na celém světě. Přestože se to na první pohled nemusí zdát, je to závažný problém i v České republice. Např. nestátní nezisková organizace LaStrada, která se specializuje na pomoc obětem obchodování s lidmi uvádí, že jejich služeb na území České republiky využilo 1 200 osob.

1 Obchod s lidmi

Obchod s lidmi se často nazývá jako novodobé otroctví. Jedná se o nelegální činnost, která je trestná. Jedná se hlavně o obchod s dětmi, se ženami a to za účelem prostituce a pornografie. Dále pak může jít i obchod s lidskými orgány. Tato trestná činnost bývá spojována s pašeráctvím, obchodem s drogami či zbraněmi. (MVCR, 2017)

Trestní zákoník definuje obchodování s lidmi následovně: „Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje, přijme nebo vydá dítě, aby ho bylo užito jiným k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání, obtěžování anebo k výrobě pornografického díla, či k odběru tkáně, buňky nebo orgánu z jeho těla, k službě v ozbrojených silách, k otroctví nebo nevolnictví, nebo k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, anebo kdo kořistí z takového jednání, bude potrestán odnětím svobody.“ (Trestní zákoník, 2015)

1.1 Příčiny obchodu s lidmi

Mezi nejčastější důvody obchodu s lidmi patří chudoba, politická nestabilita v zemích, nedostatečné právní vědomí, nedostatečná informovanost veřejnosti, vidina vysokého životního stylu, mýtus lehkého pokojného života. (MVCR, 2017)

1.2 Výskyt obchodu s lidmi

Jedná se převážně o oblasti, kde je vysoká nezaměstnanost, dále o města, kde je rozvinutý cestovní ruch a velká nabídka sexuálních služeb. V České republice se jedná hlavně o severní a západní Čechy – pohraničí, dále pak velká města jako je Praha a Brno.

Potenciálními oběťmi jsou lidé, kteří jsou nespokojeni se svým výdělkem, nachází se v tíživé životní situaci, dále pak ženy provozující prostituci nebo lidé ze sociálně vyloučených lokalit. Tito lidé jsou pak lákáni na dobré pracovní podmínky a vysoké finanční ohodnocení. Děti jsou využívány kvůli jejich bezbrannosti a naivitě.

Mezi země, kde největší výskyt obchodu s lidmi patří Ukrajina a další státy bývalého SSSR, dále Slovensko, Rumunsko, Bulharsko, Čína, Vietnam. Nyní se stále častěji objevuje obchod se ženami z Afriky, které pobývají na území některého státu v rámci víza.

V statistice ILO (2012) je uvedeno, že dominuje asijsko-pacifický region s 56 % podílem následovaný Afrikou (18 %), nicméně v rozvinutých ekonomikách a zemích Evropské unie bychom stále mohli nalézt zhruba 1,5 mil. nucených pracovníků. Ze statistiky také vyplývá, že více než 90 % novodobých otroků je vykořisťováno v rámci soukromého sektoru. Z tohoto počtu tvoří zhruba čtvrtinu případy sexuálního vykořisťování a zbytek oběti nucené práce v tradičních sektorech, jako jsou zemědělství, stavebnictví, výroba či domácí práce. (Střítecký, Topinka, et al., 2013)

1.3 Trasy obchodu s lidmi

Trasy obchodu s lidmi jsou flexibilní a rychle se mění. Tyto trasy závisí na cílové zemi, často se tak trasy obchodu s lidmi shodují s trasami, kde dochází k pašování drog a zbraní.

Česko zaznamenalo nárůst obchodu s lidmi na počátku 90. let. Ženy z východní Evropy se staly zbožím pro Evropu západní. Česká republika se stala atraktivní zemí pro obchodování s lidmi díky své ekonomické úrovni, sousedství s Německem a Rakouskem a především díky tomu, že je tranzitní zemí do Západní Evropy.

Nejedná se pouze o českou republiku, tento trend je celoevropský. Dlouhou dobu se jednalo pouze o sexuální vykořisťování, dnes dochází k častějšímu nárůstu obchodování s lidmi za účelem nucené práce a vykořisťování.

Fyzické násilí na obětech se objevuje zřídka. Výrazně častější je psychický nátlak. Dochází k potyčkám mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, zpoždění vyplácení mzdy, neznalost zákona, neznalost jazyka dané země, špatné hygienické podmínky.

Oběti jsou omezovány na svobodě, jsou pod neustálou kontrolou, nemohou kohokoliv požádat o pomoc, je jim vyhrožováno, že zabijí jejich děti, příbuzné či známé, pokud nebudou poslušní. Ojedinele dochází k tomu, že oběť zkontaktuje policii nebo nevládní organizace. (MVCR, 2017)

1.4 Hlavní formy obchodování

Formy obchodování s lidmi jsou různé a není možné vyjmenovat všechny případy. Nejčastěji však k obchodování s lidmi dochází na následujících místech, v profesích či situacích:

- sexuální průmysl včetně prostituce
- práce v domácnosti
- práce v zemědělství, stavebnictví, potravinářský průmysl,
- spotřební průmysl, služby
- sňatky, kdy je nevěsta koupena svým manželem ať již přímo od rodiny či prostřednictvím inzerátu
- další prostředí (např. pouliční žebrota, drobná kriminalita dětí). (LaStrada, 2017)

1.5 Způsoby najímání obětí

Způsoby najímání osob jsou neformální. V mnoha případech nedochází přímým kontaktem s obchodovanou osobou. Kontakt probíhá v místě bydliště oběti, a to v restauraci, hotelu, baru, na ulici atp. Ke kontaktu dochází prostřednictvím agentury – pracovní, modelingové, cestovní aj. a prostřednictvím inzerátů, kdy jejich autoři nabízejí erotické služby.

Jedná se zejména o pozice číšnice, barmanky, hostesky, uklízečky, společnice. Práce je pro oběti atraktivní a nabízí vysoké finanční ohodnocení. Ale pachatelé hned od počátku ví, že jedinou náplní činností bude prostituce nebo práce v otrockých podmínkách.

Smlouvy jsou z právního hlediska nenapadnutelné. Často bývají porušovány a nemají vliv na to, jak se s obětí nakládá. Pokud se jedná o získání skupiny osob jako levné pracovní síly, vybírá se hlavně stejná národnost, etnikum či region. To má vyvolat v jednotlivci pocit důvěry a to vede k podpisu smlouvy, které nemusí rozumět.

Finanční zisk oběti je velice nízký, často nulový. Řada osob se zadluží ještě v zemi, ze které pochází, aby mohla investovat peníze na to, aby mohla vycestovat. Následně jim jsou odebrány pasy, objevují se výhrůžky trestním stíháním z nelegálního pobytu v cizí zemi, provozováním práce „na černo“, ohrožením života blízkých osob a rodinných příslušníků. (Trávníčková, 2004)

2 Sociální práce s obětmi obchodování

Při práci s obětmi je nutné postupovat citlivým způsobem, jehož základem je získání důvěry. Sociální pracovník se snaží o minimalizaci další traumatizace oběti a o rychlou orientaci v klientově aktuální situaci. Zásadní je analýza potřeb klienta. (Prevence kriminality v ČR, 2017)

Mezi hlavní body sociální práce s obchodovanými osobami dle LaStrady (2017) patří:

a) Psychický stav potenciálně obchodované osoby

Obchodovaná osoba se může aktuálně nacházet v akutním stavu těsně po činu, kdy se u ní může projevovat akutní reakce na stres, tak i v různě dlouhou dobu po činu, kdy mohou být přítomny symptomy posttraumatické stresové poruchy.

Zde má nezastupitelné místo krizová intervence a práce s projevy posttraumatické stresové poruchy.

b) Psychická podpora a posilování osoby

V rámci psychické podpory a posilování obchodované osoby je důležité normalizovat následky prožité situace, umožnit zpracování pocitů viny, podporovat vyjadřování emocí a zajímat se o potřeby potenciálně obchodované osoby.

c) Bezpečnostní aspekty

Souvisejí se skutečností, že obchodování s lidmi je trestný čin. Potenciálně obchodované osobě je nutné sdělit základní bezpečnostní opatření tak, aby se potenciální rizika minimalizovala.

d) Komunikační bariéry

Na rozhovor mohou mít vliv komunikační bariéry a to primárně týkající se genderu, strachu z trestu či pomsty, vztahu s obchodníkem či obchodnicí, individuální situace, postojů pomáhajícího pracovníka apod.

e) Předsudky, stereotypy a postoje

Před samotným rozhovorem je vždy nutné, aby si pracovník uvědomil vlastní předsudky, stereotypy a postoje. Osoba, která rozhovor vede, by si vždy měla dát pozor na případnou viktimizaci či moralizování.

2.1 Nestátní neziskové organizace pomáhající obchodovaným osobám

Osobám obchodovaným může na území České republiky poskytnout základní pomoc široké spektrum nestátních neziskových organizací. Organizací, které se však na tento problém specializují, je jen velmi málo. Mezi ty nejvýznamnější patří organizace La Strada, Arcidiecézní charita Praha – projekt Magdala a Mezinárodní organizace pro migraci.

La Strada Česká republika, o.p.s

Organizace La Strada Česká republika, o.p.s. se zabývá komplexním řešením problematiky obchodování s lidmi.

Organizace poskytuje službu odborného sociálního poradenství, telefonickou krizovou pomoc, krizovou pomoc a azylové domy. Sociálními službami La Strady prošlo 1200 osob. (Hronková, 2015)

Mezinárodní organizace pro migraci (IOM Česká republika)

Mezinárodní organizace pro migraci je mezivládní organizace s hlavním sídlem v Ženevě. Hlavní aktivity této organizace jsou v rámci následujících okruhů: dobrovolné návraty a reintegrace, migrace a rozvoj, pracovní migrace, prevence a potírání obchodu s lidmi, budování kapacit v migračním managementu a integrace cizinců v České republice. (IOM, 2017)

Arcidiecézní charita Praha – Poradna projektu Magdala

Poradna Magdala se primárně zaměřuje na cílové skupiny jako jsou oběti obchodu s lidmi, oběti domácího násilí, osoby komerčně zneužívané, osoby které vedou rizikový způsob života nebo jím jsou ohroženy.

Hlavními poskytovanými službami je zprostředkování ubytování v režimu utajení, sociálně-terapeutické poradenství, sociálně-právní poradenství, podporovaná komunikace, preventivní aktivity a další. (Magdala, 2017)

3 Osoby obchodované v percepci sociálních pracovníků

V roce 2017 byl pod záštitou interního grantu Vysoké školy polytechnické Jihlava č. 1170/4/1716 realizován kvalitativní výzkum za použití techniky rozhovoru, zaměřený na sociální pracovníky pracující s osobami prostituujícími a obchodovanými. Do výzkumu se zapojili pracovníci organizace LaStrada, Projektu Magdala apod. Další text je zaměřen na prezentaci těchto výsledků.

3.1 Očekávání klientů při vstupu do interakce se sociálním pracovníkem

Osoby obchodované mají při vstupu do interakce se sociálním pracovníkem různá očekávání. Obecně je možné je rozdělit do tří hlavních skupin (viz schéma 1).

Schéma 1: Očekávání obchodovaných osob od intervence sociálního pracovníka

Zdroj: vlastní výzkum

První skupinou jsou klienti přicházející do interakce se sociálním pracovníkem **bez očekávání**. Nejčastěji se jedná o ty, jimž byla služba doporučena např. Policií ČR či jinou institucí. Nemají žádná očekávání a nemají představu o tom, v čem by jim spolupráce se sociálním pracovníkem mohla být přínosná.

Druhou skupinou jsou klienti vstupující do interakce se sociálním pracovníkem s **nereálným očekáváním**. Jedná se o postoj klienta, který sdělením svých útrap toto předává k vyřešení sociálnímu pracovníkovi, od něhož očekává, že vše sám vyřeší a zajistí. Další variantou tohoto typu klientů jsou ti, jež očekávají velmi bryskní vyřešení svých problémů – dochází tedy k nereálnému odhadu časového hlediska řešení situace.

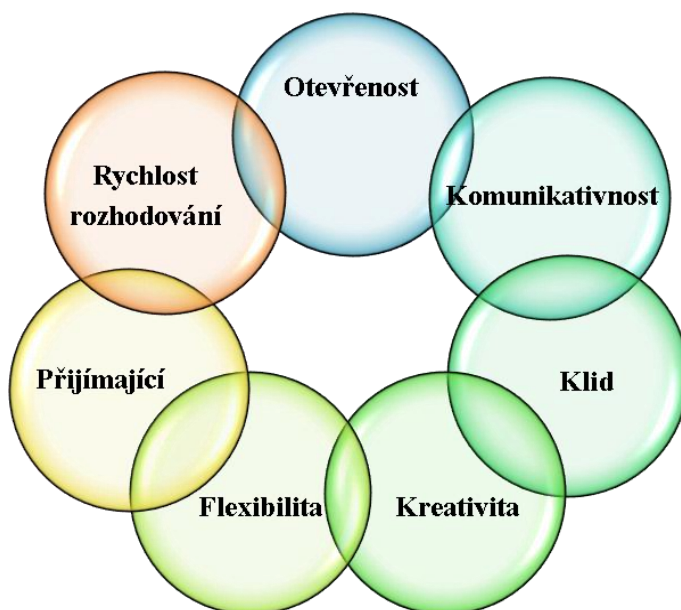
Třetí skupinou jsou klienti, kteří navazují spolupráci se sociálním pracovníkem, neboť požadují poskytnutí nějaké **specifické služby**. Často se jedná o vyřízení dávek, zajištění návratu do země původu, zajištění ubytování apod.

Zde hraje významnou roli schopnost sociálního pracovníka poskytnout klientovi dostatek informací pro to, aby pochopil, jak bude průběh spolupráce vypadat, v čem klientovi může být nápomocen a co je zcela nereálné. Což by následně mělo vést k nastavení reálného cíle společné spolupráce.

3.2 Vhodné vlastnosti sociálního pracovníka při práci s osobami obchodovanými

Sociální práce s osobami obchodovanými klade velké nároky na osobnost sociálního pracovníka, neboť se jedná o klienty v různém psychickém stavu, často přicházející v hluboké krizi nebo po prožitém silném traumatu.

Schéma 2: Vhodné vlastnosti sociálního pracovníka při práci s osobami obchodovanými

Zdroj: vlastní výzkum

Mezi nejvýznamnější vlastnosti sociálního pracovníka při práci s osobami obchodovanými patří otevřenost, komunikativnost, klid a rozvaha při jednání s klienty i přes traumatizující a otřesné zážitky, které jim klient sděluje. Dále je nutná kreativita, flexibilita, rychlost rozhodování a schopnost přijmout klienta takového, jaký je.

3.3 Metody a techniky sociální práce s obchodovanými osobami v praxi

Při práci s osobami obchodovanými se používá široké množství metod a technik sociální práce. Sociální pracovníci s praxí s touto cílovou skupinou uvedly jako nejvýznamnější metody a techniky uvedené ve schématu 3.

Schéma 3: Metody a techniky sociální práce používané při práci s osobami obchodovanými

Zdroj: vlastní výzkum

Závěr

Problematika obchodovaných osob je závažnou problematikou. S jedinci, kteří byli obchodováni, je možné se setkat v různých oblastech sociálního sektoru. Z tohoto důvodu by měli mít všichni sociální pracovníci alespoň bazální povědomí o práci s těmito osobami a o možnostech specializované pomoci zaměřené na tuto problematiku.

Seznam použité literatury

- HRONKOVÁ, Markéta. Výroční zpráva LaStrada 2015. [online]. [cit. 2017-10-03]. 36 s. Dostupné z: <http://www.strada.cz/publikace-odkazy-/vyrocni-zpravy?lang=cz>
- International Organization for Migration (IOM). 2017. [online]. [cit. 2017-10-03]. Dostupné z: <https://www.iom.cz/o-nas>
- LASTRADA. 2017. *Obchod s lidmi a vykořisťování jsou nepřipustné*. [online]. [cit. 2017-10-03]. Dostupné z: <http://www.strada.cz/cz>
- MAGDALA. 2017. [online]. [cit. 2017-10-03]. Dostupné z: <http://praha.charita.cz/sluzby/magdala/>
- MVCR. *Obchod s lidmi*. [online]. [cit. 2017-10-03]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-popis-situace-v-obchodu-s-lidmi-979350.aspx>
- PREVENCE KRIMINALITY V ČR. *Prevence a obchod s lidmi*. [online]. [cit. 2017-10-03]. Dostupné z: (<http://www.prevencekriminality.cz/projekty/overene-projekty-upr/obchodovani-s-lidmi/prevence-a-obchod-s-lidmi-48cs.html>)
- STŘÍTECKÝ, Vít. TOPINKA, Daniel. et al. 2013. *Obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování v teorii a praxi*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i. v Praze. 187 s. ISBN 978-80-87558-11-9.

TRÁVNÍČKOVÁ, Ivana. 2004. *Obchodování se ženami z pohledu České republiky*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). 148 s. ISBN 80-7338-030-7.

TRESTNÍ ZÁKONÍK, Úplné znění zákona č. 40/2009 Sb., Vydání: osmé. Praha: Armex Publishing, 2017. Edice kapesních zákonů. ISBN 978-80-87451-47-2.

Kontakt na autora

Jana Novotná, PhDr., Ph.D.

Vysoká škola polytechnická Jihlava,

Tolstého 16, 58601 Jihlava, ČR

E-mail: Jana.Novotnai@vspj.cz

Tento příspěvek vznikl za finanční podpory interního grantu Vysoké školy polytechnické Jihlava č. 1170/4/1716.

ZDRAVOTNÍ A SOCIÁLNÍ ASPEKTY SADOMASOCHISMU

Medical and social aspects of sadomasochism

Jana NOVOTNÁ, Alena KREJČOVÁ

Abstrakt

Sadomasochismus patří mezi parafilie, jež společností nejsou považovány za nebezpečné. Jedná se o sexuální preferenci, při níž sexuální chování nese znaky sadismu či masochismu. Při sadismu je sexuálního vzrušení dosahováno působením bolesti druhému, naopak u masochismu je tohoto vzrušení dosahováno přijímáním způsobované bolesti. Přesto se příslušníci této minority mohou setkávat s různými zdravotními nebo sociálními aspekty této parafilie. Příspěvek se zaměřuje na analýzu hlavních zdravotních a sociálních rizik souvisejících s touto sexuální preferencí.

Klíčová slova: *Sadomasochismus. Zdravotní rizika. Sociální rizika. Parafilie.*

Abstract

Sadomasochism is a paraphilia that is not considered dangerous by society. This is a sexual preference when sexual behaviour carries the features of sadism or masochism. In sadism, sexual arousal is achieved by the pain of another person, while in masochism this excitement is achieved by the acceptance of pain. Nevertheless, members of this minority may encounter various medical or social aspects of this paraphilia. The paper focuses on the analysis of the main medical and social risks associated with this sexual preference.

Key words: *Sadomasochism. Medical risks. Social risks. Paraphilia.*

Úvod

Přestože sadomasochismus nepatří mezi společensky problematické poruchy sexuální preference, jeho realizace s sebou může přinášet možná rizika. Tato rizika je možné rozdělit do dvou velkých skupin, a to na rizika zdravotní a sociální.

1 Sadomasochismus

Sadomasochismus se řadí mezi poruchy sexuální preference skládající se ze dvou sexuálních variací, a to sadismu a masochismu. Sadista je jedinec, jehož sexuální vzrušení spočívá ve způsobování fyzického a duševního utrpení oběti a pocitu, že má oběť ve své moci. Masochistu naopak vzrušuje vlastní ponížení či utrpení, které spočívá v absolutním odevzdání se partnerovi. (Weiss, 2010)

Masochismus může být i psychický, kdy se jedná o touhu po porážkách v soukromém či společenském životě. Charakterizuje se utrpením či iluzí méněcennosti. Takové osoby nemusí v rámci svého sexuálního života provozovat masochistické praktiky. Kdežto u sexuálního masochismu se jedná o potřebu pohlavního styku společně s působením bolesti a ponížením od sexuálního partnera. (Kubíková, 2004)

Sadismus lze také rozdělit na několik typů. Především na partnerský sadomasochismus, ale také na agresivní sadismus, pseudopedagogický sadismus, fetišistický sadismus, v neposlední řadě pedofilní, gerontofilní, či nekrofilní sadismus. Tyto jednotlivé typy sadismu zároveň zahrnují určitá specifika ve smyslu zaměření se na určitou formu uskutečnění či objekt. (Pavlovský, 2009)

Sadomasochisté k dosažení sexuálního vzrušení a orgasmu užívají různé činnosti a praktiky. Mohou to být aktivity typu bondage či flagelace, ale také se může jednat o metody psychologické, jakými je například metoda spojená s hraním rolí. (Weiss, 2010)

Výraz užívaný pro sexuální praktiky je BDSM. „BDSM je výměnnou zkratkou vzniklou z prvních písmen slov Bondage, Discipline (BD), Dominance, Submission (DS), SadoMasochism (SM).“ (Miller, Devon, 1995)

Bondage je erotická technika, která spočívá ve svazování za účelem omezení partnerova pohybu, ať již pouze symbolicky či s úmyslem naprostého znehybnění. Nezbytnou součástí těchto erotických praktik je již zmíněná submisivita. Mezi dvěma partnery je nejčastěji submisivní neboli poníženou osobou, stále jedna a tatáž osoba. Ke vztahu dominance a submisivity je třeba uvést, že jejich základ tvoří jasně stanovená pravidla a nic se nesmí činit bez svolení submisiva. (Fegatofi, 2016)

Dle Freuda je sadomasochismus jakýsi parciální pud projevující se při vývoji sexuálních instinktů a sadomasochistická osobnost se dle jeho teorie rozvíjí již v raném dětství. Freud také uvedl, že masochismus je výtvozem pudu smrti, který se často spojuje se sexuálním pudem a v tomto splynutí se projevuje jako sadomasochismus. (Čičmanec, 2009)

1.1 Partnerský sadomasochismus

Velmi častá forma sadomasochismu je partnerský sadomasochismus, který je možné z klinického hlediska zařadit mezi sexuální deviace v aktivitě. Tato sexuální deviace patří do subkategorie spadající dle MKN-10 (2014) pod diagnózu poruch sexuální preference.

Partnerský sadomasochismus se charakterizuje komplementaritou partnerů. Jedná se o partnery, kteří mají jak sadistické, tak masochistické vlohy či se může jednat o partnery, kteří se na základě svých požadavků mohou doplnit. Jeden z partnerů je tedy zaměřen sadisticky a druhý masochisticky. Sexuální praktiky těchto dvou partnerů jsou realizovány po vzájemném souhlasu a to bez pocitů studu či viny. (Weiss, 2008)

Dle Smolíka (2002) se mírný stupeň sadomasochismu užívá i při běžné sexuální aktivitě, tedy i u osob, které nemusí preferovat prvky sadismu či masochismu. V současnosti některé osoby realizují sadomasochistické aktivity za účelem zpestření sexuálního partnerského života a ne za účelem sexuálního uspokojení. (Jozífková, 2016)

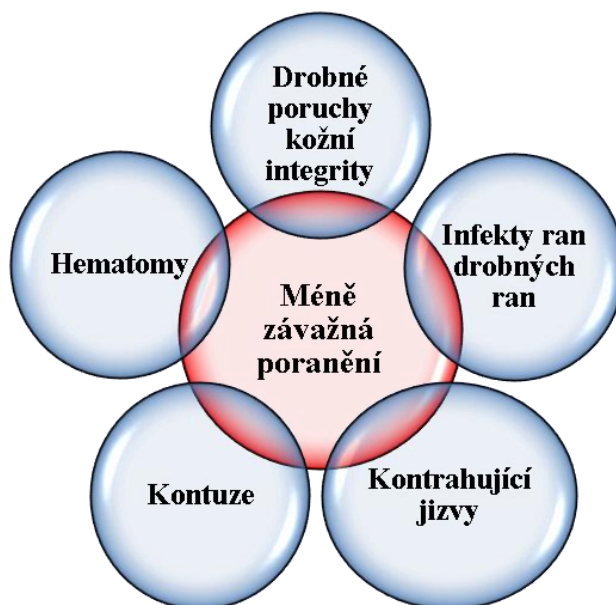
2 Zdravotní rizika související se sadomasochismem

V sadomasochismu lze realizovat řadu sexuálních aktivit, které mohou být i velmi nebezpečné. Jedná se především o aktivity zahrnující ponižování, omezování či bolest. Avšak se stále jedná o praktiky, jejichž smyslem je sexuální vzrušení a případně zranění není žádoucí. (Nielsen, 2010)

Významné zdravotní důsledky souvisí primárně s realizací některých extrémních sexuálních praktik. Zde se může jednat jak o nebezpečné formy realizace partnerské sexuality, tak i o nebezpečné autoerotické postupy. Některé techniky, které jsou při sadomasochistické sexualitě používány pro dosahování vzrušení, mohou přinášet zdravotní rizika různé intenzity, od drobných poruch integrity kůže až po mozkovou asfyxii (viz schémata 1 až 3). (Novotná, 2017)

Prezentované výsledky pochází ze sekundární analýzy dat a z provedené kvalitativní studie zaměřené na aspekty života osob s parafilii, realizovaný na Vysoké škole polytechnické Jihlava v letech 2015 až 2017.

Schéma 1: Méně závažná poranění v souvislosti s realizací sadomasochismu

Zdroj: analýza zdrojů a vlastní výzkum

Méně závažná poranění bývají spojována především s mechanismy jako je svazování, plácání, bičování apod. Jedná se zpravidla o poranění typu hematomu, kontuze, drobné poruchy integrity kůže či jejich infekty, případně se také může jednat o kontrahující jizvy.

Schéma 2: Závažná poranění v souvislosti s realizací sadomasochismu

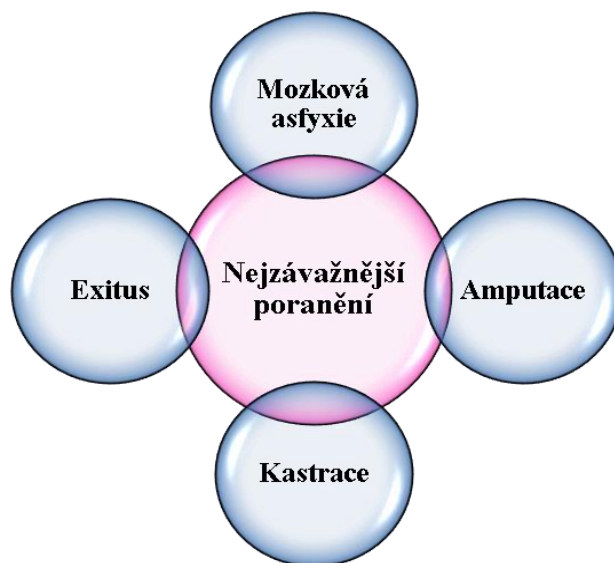

Zdroj: analýza zdrojů a vlastní výzkum

Do druhé skupiny je možné zařadit poranění závažnějšího charakteru. Mechanismus těchto poranění může být stejný jako u předchozích poranění za použití větší síly, ale může jít také o použití elektrického proudu, zasouvání těles do tělních otvorů, otravy či popáleniny.

Důsledkem použití těchto mechanismů jsou ruptury tělních otvorů, traumatické divulze a fisury, cizí tělesa v dutinách, otravy a popáleniny různého stupně a rozsahu.

Schéma 3: Nezávažnejší poranění v souvislosti s realizací sadomasochismu

Zdroj: analýza zdrojů a vlastní výzkum

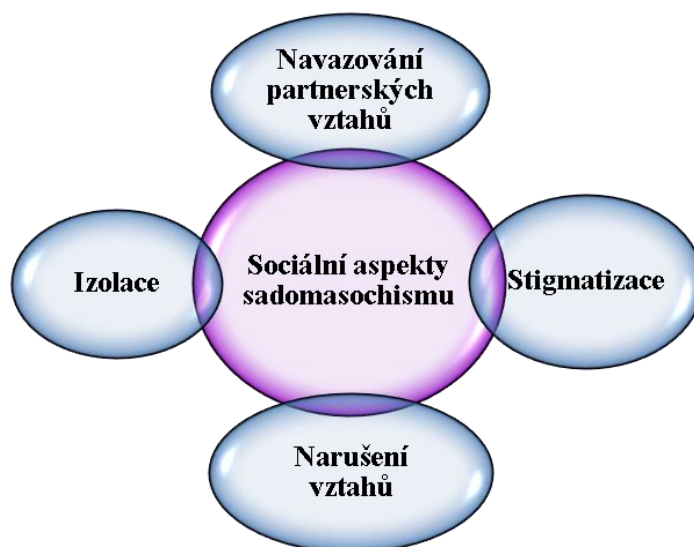
Poslední skupinou jsou nezávažnější poranění, která mohou oběť vážně ohrožovat na zdraví nebo životě. Jedná se o poranění, k nimž dochází velmi vzácně. Zde jsou nejčastějšími mechanismy vzniku poranění dušení, věšení, škrcení nebo použití ostrého předmětu.

Důsledkem takového počínání může být mozková asfyxie, které je dosahováno dušením, věšením nebo škrcením (cílem je dosáhnout většího sexuálního vzrušení). Důsledkem těchto postupů může být vznik hypoxického poškození mozku nebo i smrt. Amputace jakékoliv končetiny či prstů, ale také kastrace. K těmto poraněním dochází velmi vzácně při realizaci extrémních sexuálních praktik.

3 Sociální aspekty související se sadomasochismem

Neboť se nejedná o parafilii, která by primárně vedla k sexuální delikvenci, jde o poruchu sexuální preference, která je společensky spíše akceptována. Realizace sadomasochistických aktivit je zaměřena především na oblast partnerských aktivit či aktivit v rámci ohraničených minorit.

Schéma 4: Sociální aspekty související s realizací sadomasochistické sexuality

Zdroj: vlastní výzkum

Navazování partnerských vztahů je jedním ze zásadních sociálních aspektů této poruchy sexuální preference. Jedinci tohoto zaměření mají velké problémy s hledání vhodného životního partnera. Pokud si najdou partnera v majoritní společnosti, často popisují výrazné strádání v oblasti realizace partnerské sexuality. Pokud hledají osobu se stejnou sexuální preferencí, jedná se o dlouhodobou záležitost, neboť tento aspekt velmi ztěžuje jedinci výběr vhodného životního partnera.

Dalším sociálním aspektem je izolace, k níž zpravidla dochází při nenalezení vhodného partnera. Velmi často se jedná o jedince uchylující se spíše do virtuálního prostředí, kde mohou snadněji přijít do kontaktu s jedinci stejného zaměření nebo využít tento způsob pro ventilaci své sexuality.

Posledními významnými oblastmi jsou stigmatizace a narušení vztahů. K tomuto dochází zpravidla ve chvíli, kdy sociální prostředí jedince zjistí, jaká je skutečná sexuální preference tohoto jedince.

Závěr

Sadomasochismus patří doposud do poruch sexuální preference dle Mezinárodní klasifikace nemocí, ale celosvětově se začínají ozývat hlasy pro jeho vyřazení z těchto poruch. Rizika, jež tato porucha přináší, patří prioritně do oblasti partnerské, a tedy nejedná se ze společenského hlediska o závažný problém. Přesto je možné se setkat se zdravotními, ale i se sociálními důsledky souvisejícími s realizací sadomasochistické sexuality.

Seznam použité literatury

- ČIČMANEC, Norbert. 2009. *Sadomasochismus – sexuální variace, životní styl*. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
- FEGATOFI, Michelle. 2016. *Základy BDSM pro začátečníky: příručka pro dominanty a submisivy začínající objevovat tento životní styl*. Praha: Epoque, s. 35. ISBN 978-80-7557-018-5.
- JOZÍFKOVÁ, Eva. 2016. *Otázky a odpovědi: Jaké skupiny osob praktikují sadomasochismus, přestože nejsou sadomasochistického zaměření?* [online]. [cit. 2017-09-28]. Dostupné z: http://www.bdsm.info.eu/questions/otazka5_1.html
- KUBÍKOVÁ, Radka. 2004. *Sadomasochismus jako forma blízkosti*. Diplomová práce. Masarykova Univerzita v Brně.
- MILLER, Philip a DEVON, Molly. 1995. *Screw the roses, send me the thorns: the romance and sexual sorcery of sadomasochism*. Fairfield, CT: Mystic Rose Books. ISBN 0964596008.
- NIELSEN, M. E. J., Cohen, E. D. 2010. *Safe, Sane, and Consensual—Consent and the Ethics of BDSM*. International Journal of Applied Philosophy, ISSN 1468-5930.
- NOVOTNÁ, Jana. 2017. *Parafilie a jejich zdravotně-sociální aspekty*. Logos Polytechnikos. s. 129-136. ISSN 1804-3682.
- PAVLOVSKÝ, Pavel. 2009. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada, s. 232. ISBN 978-80-247-2618-2.
- SMOLÍK, Petr. 2002. *Duševní a behaviorální poruchy: průvodce klasifikací: nástin nozologie, diagnostika*. 2. vyd. Praha: Maxdorf, s. 504. ISBN 80-85912-18-X.
- WEISS, Petr. 2010. *Sexuologie*. Praha: Grada, s. 744. ISBN 978-80-247-2492-8.
- WEISS, Petr. 2008. *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*. Vyd. 2. Praha: Portál, s. 351. ISBN 978-80-7367-419-9.

Kontakt na autora

Jana Novotná, PhDr., Ph.D.
Vysoká škola polytechnická Jihlava,
Tolstého 16, 58601 Jihlava, ČR
E-mail: Jana.Novotnai@vspj.cz

Tento příspěvek vznikl za finanční podpory interního grantu Vysoké školy polytechnické Jihlava č. 1170/4/1713 s názvem Parafilie a jejich zdravotní a sociální aspekty.

SOCIÁLNA PODNIKOVÁ PRÁCA A JEJ SPOLOČENSKÁ ZODPOVEDNOSŤ

Social business activity and its jurisdiction

Michal VALACH, Miroslav PALUN, Katarína VALACHOVÁ SUBYOVÁ

Abstrakt

Príspevok sa zameriava na priblíženie aplikovania sociálnej práce v podnikoch a jej spoločenskú zodpovednosť. Zámerom príspevku je teoretické definovanie a analyzovanie podnikovej sociálnej práce a aj podnikovej sociálnej politiky. Následne je to aj praktické priblíženie konkrétneho realizovania a aplikovania spoločenskej zodpovednosti podniku za účasti popisovanej podnikovej sociálnej práce v rámci sociálnej oblasti podniku. Ciele príspevku sa naplnili, pričom sa zistili viaceré skutočnosti, ktoré ukazujú potrebu ďalšej aplikácie spoločenskej zodpovednosti v podnikoch. Ešte stále dochádza k mnohým problémom na poli zamestnancov v zmysle sociálnej sféry, sociálneho prostredia ako aj sociálnych podmienok. Príspevok je venovaný podnikom, ktoré sa usilujú postupnými krokmi plne a kvalitne realizovať spoločenskú zodpovednosť. Autori v článku približujú vybrané pojmy vzťahujúce sa k následnej výskumnej činnosti, vďaka ktorým realizovali kvalitatívny a kvantitatívny výskum. Zameriavajú sa na formulovanie cieľov výskumu, z ktorých odvodzujú výskumné otázky a výskumné hypotézy. Podstatným je aj popis výberového súboru, ďalej definované závislé a nezávislé premenné veličiny. Záver je venovaný popisu a charakteristike využívaných metód. Jednak približuje metódy, ktoré sa využili pri vypracovaní teoretických východísk práce a aj metódy, za pomoci ktorých je spracovaný výskum. Kvalitatívny výskum je spracovaný za využitia metódy interview (dotazník) a kvantitatívny výskum je spracovaný za využitia dotazníkovej metódy. Výskum bol realizovaný dotazníkovou technikou a výsledky spracované multivariačnou analýzou. Diskusia sa zameriava na výsledky výskumu. Zo zistených výsledkov je zrejmé, že mnohé podniky alebo firmy na území Slovenska sú skôr orientované na výkon, zisk, čo najviac produktov a zabúdajú na svojich zamestnancov. Práve spokojnosť zamestnancov, ich vysoká kvalita života je často tým najdôležitejším a určujúcim rast podniku, firmy alebo spoločnosti. Autori príspevku v závere poukazujú na to, že výsledky, ktoré zistili sú skôr negatívne, ako pozitívne. Na jednej strane je podniková sociálna práca kvalitná, a je s ňou spokojných mnoho zamestnancov. Na strane druhej mnohé aktivity a nástroje internej a externej sociálnej spoločenskej zodpovednosti absentujú.

Kľúčové slová: Sociálna práca. Spoločenská zodpovednosť. Zamestnanec. Podnik. Sociálny pracovník.

Abstract

The paper focuses on bringing social work in business closer to its social responsibility. The aim of the contribution is the theoretical definition and analysis of corporate social work and corporate social policy. Consequently, it is also a practical approximation of the concrete realization and application of corporate social responsibility with the participation of the described social work in the social sphere of the enterprise. The objectives of the contribution have been fulfilled, with a number of facts showing the need for further application of corporate social responsibility. There are still many problems in the field of employees in terms of the social sphere, the social environment as well as the social conditions. The contribution is dedicated to companies that are pursuing step by step full and high quality social responsibility. The authors approach the selected concepts related to the subsequent research activity, which led to qualitative and quantitative research. They focus on formulating the research objectives, from which they derive research questions and research hypotheses. Also important is the description of the sample file, further defined dependable and independent variables. The conclusion is devoted to the description and characteristics of the methods used. On the one hand, it approaches the methods used to elaborate the theoretical origins of work, as well as the methods with which the research is processed. Qualitative research is processed using the interview method and the quantitative research is processed using the questionnaire method. The research was realized by questionnaire technique and results processed by multivariate analysis. The discussion focuses on research results. It is clear from the results that many businesses or firms in Slovakia are more focused on performance, profits, as many products as possible and forget about their employees. Employee satisfaction, their high quality of life is often the most important and determining growth of a business, firm or company. In conclusion, the authors point out that the results they have found are more negative than positive. On the one hand, corporate social work is good, and many

employees are happy with it. On the other hand, many activities and instruments of internal and external social social responsibility are absent.

Key words: Social work. Social Responsibility. Employee. Company. Social worker.

Úvod

Sociálna práca je za pomoci sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce prítomná takmer vo všetkých oblastiach života. Jej potrebu a význam vidíme v zdravotníctve, v ústavných a v školských zariadeniach, v domovoch sociálnych služieb či na misiách v ďalekých krajinách. Mátel, Schavel (2011, 2015) uvádzajú, že sociálna práca je založená na praxi, ktorú vykonávajú sociálni pracovníci či asistenti sociálnej práce. Sociálna práca podporuje sociálnu zmenu, sociálnu súdržnosť. Jej princípmi sú spravodlivosť, dodržiavanie ľudských práv a slobôd. Radíme sem aj princípy spoločenskej zodpovednosti a rešpektovanie rozmanitosti. Brnula a kol. (2015) ju nazývajú pomáhajúcou činnosťou, ktorá aplikuje do praxe teoretické poznatky na základe rôznych metód a spôsobov.

Zmysel sociálnej práce je v pomoci, v starostlivosti o ostatných z nás. Táto humanitná veda, ale aj poslanie a v mnohom aj zmysel života sociálnych pracovníkov a sociálnych pracovníčok, sa dostáva aj do prostredia rôzne zameraných podnikov a firiem. Jednak celosvetovo, ale aj v rámci Slovenskej republiky. Sociálna práca je konkrétne zodpovedná za sociálnu sféru podniku alebo firmy. Podniková sociálna práca spoločne s vedením a manažmentom podniku aplikuje, tzv. spoločenskú zodpovednosť.

Aby sme však odborne definovali sociálnu prácu v podnikoch uvedieme, že jej obsahom „je riadenie, komunikácia, sociálna štruktúra, sociálna klíma, sociálna mobilita, účinky pracovného procesu a sociálne správanie, hierarchická sústava nadriadenosti a podriadenosti a jej sociálne účinky, vonkajšie vzťahy medzi podnikom na jednej strane, odvetvím a spoločnosťou na strane druhej“ (Tokárová, 2003, s. 44). Je nevyhnutným, aby podniky pripravili pre sociálnu prácu kvalitné zázemie, kde môžu sociálni pracovníci správne, vhodne a kvalitne realizovať a aplikovať spomínanú spoločenskú zodpovednosť ako dobrovoľné úsilie presahujúce rámec presne stanovených pracovných predpisov.

1 Podniková sociálna práca a spoločenská zodpovednosť vo výskumoch a štúdiách

Podnikovú sociálnu prácu možno definovať, ako vednú disciplínu, ktorá rieši rôzne sociálne problémy, zabezpečuje sociálne istoty, sociálne podmienky a vytvára priaznivé sociálne prostredie zamestnancov v podniku. Čiže sociálna práca v podnikoch využíva všetky teoretické poznatky, aplikuje ich do praxe. Sociálny pracovník využíva aj rôzne metódy a toto všetko je aplikované na zamestnancov, na pracujúcich v rôznych pozíciách toho ktorého podniku alebo firmy. Potrebu sociálnej práce v rôznych oblastiach života človeka spomínajú aj zahraničné štúdie od Kadushina, Harknessa (2014) a Ellisona (2007). Autori dávajú význam sociálnej práci, ako výraznej pomoci všetkým ľuďom, ktorí potrebujú pomoc vzhľadom na to, že sa ocitli v nevyhovujúcich, nepriaznivých podmienkach, z ktorých sa nevedia sami dostať. Podniková sociálna práca sa snaží taktiež o takúto pomoc a starostlivosť, ale práve primárne zameranú na zamestnancov.

Záber podnikovej sociálnej práce je veľký, jej miesto v podniku je nesmierne dôležité. Za pomoci autorov Hudecovej a kol. (2010), Barinkovej (2009), chceme uviesť pôsobenie podnikovej sociálnej práce v konkrétnych bodoch, ktoré poukážu na jej potrebu, funkciu pre každého zamestnanca v podniku:

- V prvom rade poskytuje rôzne sociálne služby zamestnancom podniku; stará sa o pracovné prostredie, sociálne prostredie, sociálnu klímu podniku.
- Presadzuje rôzne zamestnanecké výhody aj tie, ktoré sú nekomerčné; dané nekomerčné zamestnanecké výhody aj implementuje do podniku.

- Pripravuje a realizuje rôzne motivačné programy podniku vykonáva prevenciu podnikových i mimo podnikových sociálnych problémov.
- Zmierňuje podnikové a mimopodnikové sociálne problémy.
- Dané podnikové a mimopodnikové sociálne problémy aj odstraňuje alebo eliminuje.
- Uplatňuje pracovno-právne nároky zamestnancov.
- Uplatňuje, ale aj kontroluje dodržiavanie práv zamestnancov naviazaných na ich pracovné prostredie.

1.1 Cieľ

Hlavným cieľom príspevku je teoreticky popísať, definovať a prakticky analyzovať činnosť sociálnej práce vo vybraných podnikoch, pričom sa konkrétne zameriavame na realizovanie a aplikovanie koncepcie spoločenskej zodpovednosti v týchto podnikoch za priamej účasti sociálnych pracovníkov a sociálnej sféry.

Hlavný cieľ príspevku pozostáva z viacerých parciálnych cieľov:

- a) Prvým parciálnym cieľom je vypracovať teoretické východiská práce, ako teoretický základ pre uskutočnenie výskumu.
- b) Druhým parciálnym cieľom je realizovať kvalitatívny výskum za pomoci rozhovoru (interview) a kvantitatívny výskum za využitia dotazníkovej metódy so zámerom ozrejmiť priamu činnosť podnikovej sociálnej práce v zmysle aplikovania koncepcie spoločenskej zodpovednosti. Zameriavame sa na zamestnancov vybraných podnikov, ich motiváciu, sociálne prostredie, v ktorom pracujú ako aj na celý rad sociálnych podmienok, ktoré by mali byť v podniku zabezpečené.
- c) Posledným parciálnym cieľom je vyhodnotiť získané výsledky a spracovať ich do formy viacerých odporúčaní pre prax podnikovej sociálnej práce.

Zámerom príspevku je zistiť, či vo firmách a podnikoch dochádza nielen teoreticky, ale aj prakticky k aplikovaniu a dodržiavaniu koncepcie spoločenskej zodpovednosti za účasti podnikovej sociálnej práce. Ďalej sa zameriavame aj na podnikovú sociálnu prácu, podnikovú sociálnu politiku a spoločenskú zodpovednosť. V ďalšej podkapitole uvádzame metodológiu, v rámci ktorej rozoberáme základy vedúce k realizovaniu kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu. Príspevok venujeme v prvom rade sociálnym pracovníkom, ktorí pracujú v rôznych firmách a podnikoch a v druhom rade aj manažmentu a vedeniu podnikov. Získané výsledky sú zaujímavými aj pre široké masy, ktoré zistia, že aj v prostredí podnikov dochádza k vykonávaniu sociálnej práce za účelom pomoci a starostlivosti.

1.2 Metodika a metódy skúmania

Na základe zrealizovaného kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu sme sa zamerali na formulovanie cieľov výskumu, z ktorých odvodzujeme výskumné otázky a výskumné hypotézy. Podstatným je aj popis výberového súboru, ďalej definujeme závislé a nezávislé premenné veličiny. Ďalej uvádzame popis a charakteristiku využívaných metód. Jednak približujeme metódy, ktoré sme využili pri vypracovaní teoretických východísk práce a aj metódy, za pomoci ktorých sme spracovali výskum. Kvalitatívny výskum sme spracovali za využitia metódy interview (dotazník) a kvantitatívny výskum sme spracovali za využitia dotazníkovej metódy. Po týchto dvoch metódach - metódy literárnej analýzy a historicko-literárnej metódy sme využívali aj metódu indukcie, dedukcie. Jednotlivé poznatky sme porovnávali, kriticky sme vyberali iba podstatné informácie. Taktiež sme kriticky vyberali hodnoverné poznatky a poznatky, ktoré osvetlia riešenú problematiku stručne, jasne a zreteľne.

1.3 Výskumné hypotézy a indikátory

Zvolili sme si jednu hlavnú a štyri čiastkové výskumné hypotézy:

Hlavná hypotéza: Podniková sociálna práca prostredníctvom svojho vykonávateľa sociálneho pracovníka implementuje do podniku koncepciu sociálnej spoločenskej zodpovednosti vo vysokej miere, čo sa odzrkadľuje na mnohých využívaných aktivitách a nástrojoch jej internej a externej formy.

Prvá čiastková hypotéza: Vyšší počet zamestnancov oslovených firiem alebo podnikov uvedie široké uplatnenie podnikovej sociálnej práce, ktoré sa týka riadenia, komunikácie, riešenia a vyriešenia sociálnych problémov.

Druhá čiastková hypotéza: Viac oslovených zamestnancov podnikov/firiem je spokojných s podnikovou sociálnou prácou.

Tretia čiastková hypotéza: Vyššiemu počtu zamestnancov sa dostávajú rôzne finančné a nefinančné benefity.

Štvrtá čiastková hypotéza: Viac oslovených zamestnancov vykonáva aktivity v rámci externej sociálnej spoločenskej zodpovednosti.

1.4 Závislé a nezávislé premenné veličiny

V rámci kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu operujeme s rôznymi závislými a nezávislými premennými. Závislou premennou je spoločenská zodpovednosť a to jej sociálna oblasť, ktorá je ovplyvňovaná podnikovou sociálnou prácou, osobnosťou sociálneho pracovníka, používanými metódami sociálnej práce. Sociálna spoločenská zodpovednosť závisí aj od využívaných aktivít a nástrojov. Závislou premennou veličinou je aj spokojnosť zamestnancov. Táto spokojnosť je naviazaná na rôzne finančné a nefinančné benefity, na možnosť osobného rastu, na možnosť využívať flexibilnú pracovnú dobu, prácu z domu. Zamestnanci sú spokojní aj vtedy, ak sa vo svojej práci cítia bezpečne, ak majú pocit, že je ich zdravie chránené. Premenná veličina spokojnosť zamestnancov je závislá aj od možnosti oddychu, relaxácie. K ďalšej závislej premennej veličine radíme aj image firmy, ktorý je závislý od aktivít a nástrojov externej formy sociálnej spoločenskej zodpovednosti, hovoríme o dobrovoľníctve zamestnancov, benefičných akciách, podnikovej filantropii a iných.

1.5 Základný a výberový súbor

Celkovo sme oslovili 23 podnikov rôzneho zamerania. S našim výskumom súhlasilo 19 podnikov, pričom sme dotazník distribuovali 1300 zamestnancom. Vrátilo sa nám 1181 plne a čitateľne vyplnených dotazníkov (91 % návratnosť). S týmito dotazníkmi sme následne pracovali, výstupy uvádzame vo forme tabuliek a grafov s percentuálnym vyjadrením. Ku konkrétnym demografickým dátam sa vyjadrujeme vo výsledkoch. Za pomoci dotazníka sme teda realizovali kvantitatívny výskum. Kvalitatívny výskum sme realizovali s jedným sociálnym pracovníkom a s jednou sociálnou pracovníčkou. Sociálny pracovník pracuje v podniku, ktorý sa zaoberá automobilovým priemyslom. Má 39 rokov a prax podnikovej sociálnej práce vykonáva 11 rokov. Daný podnik je jeho druhým zamestnaním, predtým pracoval na miestnom Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny v menšom meste. Má ukončené magisterské vysokoškolské vzdelanie, v súčasnosti sa pripravuje na rigorózne konanie. Tento sociálny pracovník má rodinu, tri deti, býva v Bratislave. Podnik zaoberajúci sa automobilovým priemyslom, kde pracuje, sídli v Bratislavskom samosprávnom kraji (pre sľúbenú anonymitu presné miesto a ani názov podniku neuvádzame). Sociálna pracovníčka vykonáva podnikovú sociálnu prácu 7 rokov v menšom podniku v Nitrianskom samosprávnom kraji, jeho presné sídlo taktiež neuvádzame pre anonymitu. Podnik sa zaoberá výrobou, montážou a predajom nábytku. Má viacero predajní a vo vysokom manažmente má zahraničné zastúpenie. Sociálna pracovníčka má 44 rokov. Pred prácou v uvedenom podniku pracovala v Košiciach vo firme zameranej na poľnohospodárstvo. Kvôli manželovi sa presťahovala do Nitry, má jedno dieťa. Je magisterského vzdelania, navštevuje rôzne kurzy a školenia týkajúce sa práve sociálnej práce v podnikoch, keďže podnik, v ktorom pracuje, chce expandovať do zahraničia.

1.6 Výsledky kvalitatívneho výskumu

I. Okruh – Pôsobenie podnikovej sociálnej práce

Oboznámili ste sa pred nástupom do práce so štruktúrou podniku?

Využívate vo svojej práci teoretické základy a aké metódy sociálnej práce využívate najčastejšie?

Vychádzate vo svojej práci zo zákonných predpisov svojho pracoviska, firmy a napájate to na etický kódex, na svoje kompetencie, ako sociálneho pracovníka?

Stretávate sa aj s konfliktami medzi týmito dvomi aspektami?

II. Okruh – Interná sociálna spoločenská zodpovednosť

Realizujete v podniku rôzne prieskumy, dotazníky na to, aby ste získali od klientov/zamestnancov spätnú väzbu?

Aké nekomerčné výhody a benefity poskytujete svojim klientom/zamestnancom?

Ktoré nekomerčné benefity absentujú a vidíte potrebu zaradiť ich do podniku?

V akom meradle sa Vám darí vyvážiť pracovný a osobný život zamestnancov a aké nástroje na to využívate?

III. Okruh – Externá sociálna spoločenská zodpovednosť

Zapájate zamestnancov do dobrovoľnej činnosti?

Využíva podnik aj firemné darcovstvo?

Podporuje aj vzdelávanie mladých ľudí, študentov tým, že umožňujete rôzne stáže alebo možnosť realizovať výskum v rámci ich záverečných prác?

Pozorujete, že externá sociálna spoločenská zodpovednosť má svoj význam, podieľa sa na pozitívnom image firmy?

Na základe vyššie uvedených skutočností sme dospeli k nasledovným hlavným záverom kvalitatívneho výskumu: sociálny pracovník a aj sociálna pracovníčka sa pred nástupom do práce zoznámili so všetkými internými predpismi podniku, oboznámili sa s jeho charakterom, s tým ako funguje, aké má zásady a princípy, na čom „stavia“.

Obidvaja participanti vždy a za každých okolností vychádzajú z teoretických východísk podnikovej sociálnej práce, sociálnu prácu vykonávajú na základe svojich kompetencií a rešpektujú aj pokyny od vedenia podnikov.

Pri svojej práci využívajú najčastejšie metódu – rozhovor, resp. riadený rozhovor, potom je to aj neštrukturované pozorovanie, sociálny pracovník chce v budúcnosti využiť aj dotazníkovú metódu na zisťovanie spätnej väzby.

Sociálny pracovník uviedol, že poskytovanie nekomerčných výhod a benefitov je v jeho podniku veľmi slabé, obmedzuje sa iba na podnikovú škôlku a možnosť skrátenej pracovnej doby. Naopak sociálna pracovníčka konštatovala, že podnik, v ktorom pracuje poskytuje vzdelávanie svojim zamestnancom, flexibilnú pracovnú dobu a možnosť práce z domu.

Obaja participanti uviedli, že v ich podniku absentuje vyvažovanie pracovného a osobného života zamestnancov. Sociálna pracovníčka sa snaží navrhovať rôzne nové aktivity ako realizovanie letných táborov pre rodiny z deťmi.

Negatívom, ktoré sme zistili je to, že podniky sa nezapájajú do dobrovoľnej činnosti, firemné darcovstvo funguje iba v rámci vedenia a vrcholových manažérov. V podniku, v

ktorom pracuje oslovená sociálna pracovníčka, je dobre aplikované vzdelávanie študentov, zamestnanci podniku pomáhajú študentom s výskumami, so smerovaním záverečných prác.

Na základe skutočností, resp. odpovedí dvoch participantov, konštatujeme, že sociálna spoločenská zodpovednosť výrazne absentuje vo svojich viacerých oblastiach.

Pozitívum vidíme iba v prípade podniku, ktorý sídli v Nitre. Daný podnik chce expandovať do zahraničia a preto začína pomaly aplikovať rôzne aktivity a nástroje spoločenskej zodpovednosti najmä v rámci sociálnej roviny.

1.7 Výsledky kvantitatívneho výskumu

Zhodnotenie kvantitatívneho výskumu

Kvantitatívny výskum zhodnotíme na základe uvedených odpovedí oslovených zamestnancov, klientov podnikovej sociálnej práce. Vyberieme iba najhlavnejšie výstupy a závery kvantitatívneho výskumu za pomoci dotazníkovej metódy, ktorými sú: podniková sociálna práca sa vo vysokom percentuálnom podiele podieľa na riadení v rámci sociálnej roviny spoločenskej zodpovednosti. Taktiež vykonáva rôzne preventívne aktivity, komunikuje so zamestnancami podnikov. Podieľa sa aj na riešení rôznych sociálnych problémov a sociálno-patologických javov ako šikanovanie na pracovisku, nerovnaké podmienky, diskriminácia žien a iné.

Podniková sociálna práca v podniku/firme zavádza aj rôzne sociálne služby akým je sociálne poradenstvo. Avšak iba v malom dochádza k poskytovaniu sociálnych služieb, ktoré by boli nad rámec zákonných predpisov, pozitívnou skutočnosťou je to, že s prácou sociálnych pracovníkov je spokojných veľa zamestnancov, avšak mnohí vidia aj možné zlepšenia.

Na základe dotazníkovej metódy sme zistili aj negatívne skutočnosti a to, že vysoké percento zamestnancov uviedlo, že absentuje spravodlivé platové ohodnotenie, aj dostávanie finančných a nefinančných benefitov absentuje u viacerých z nich. Taktiež sme zistili, že absentujú benefity zvyšujúce osobný komfort.

Vyšší počet zamestnancov sa zúčastňuje školení a kurzov, avšak už menej zamestnancov dostáva nadštandardné príspevky na zdravotnú starostlivosť. Oslovené podniky alebo firmy skôr nezamestnávajú zamestnancov, ktorí by boli rôznej farby pleti, ktorí by boli telesne alebo duševne postihnutí.

Negatíva sme zistili aj v rámci sociálnej spoločenskej zodpovednosti týkajúce sa jej externej formy. Iba minimum firiem a podnikov sa zúčastňuje na benefičných akciách a na dobrovoľnej práci.

Oslovení zamestnanci/klienti podnikovej sociálnej práce uprednostňujú skôr finančnú motiváciu, potom dodržiavanie bezpečnostných predpisov, podniková sociálna práca dostatočne motivuje svojich klientov.

Zistili sme veľmi negatívne skutočnosti, ktoré ukazujú to, že aplikovanie spoločenskej zodpovednosti, jej sociálnej roviny, je nedostatočné a vyžadujúce zmenu.

Interpretácia demografických položiek uvedených v dotazníku:

Tabuľka 1: Pohlavie oslovených respondentov

<i>Možné odpovede</i>	<i>Počet respondentov</i>	<i>Podiel respondentov</i>
Žena	380	32
Muž	801	68
Sumár	1181	100 %

Zdroj: vlastné spracovanie

Výberovú vzorku zastupovali ženy a aj muži. Muži dominovali v percentuálnom podiele 68%, ženy tvorili 32%.

Tabuľka 2: Vek oslovených respondentov

<i>Možné odpovede</i>	<i>Počet respondentov</i>	<i>Podiel respondentov</i>
od 18 do 25 rokov	261	22
od 26 do 35 rokov	305	26
od 36 do 45 rokov	280	24
od 46 do 55 rokov	204	17
viac ako 55 rokov	131	11
<i>Sumár</i>	<i>1181</i>	<i>100 %</i>

Zdroj: vlastné spracovanie

Vek oslovených respondentov sa pohyboval od 18 do 68 rokov. Dominovali respondenti vo veku od 26 do 35 rokov, čo predstavuje 26%. Po danom vekovom rozmedzí dominovali respondenti od 36 do 45 rokov a to 24%.

Tabuľka 3: Roky zamestnania v podniku

<i>Možné odpovede</i>	<i>Počet respondentov</i>	<i>Podiel respondentov</i>
od 0 do 5 rokov	301	25
od 6 do 10 rokov	330	28
od 11 do 15 rokov	271	23
od 16 do 20 rokov	151	13
viac ako 20 rokov	128	11
<i>Sumár</i>	<i>1181</i>	<i>100 %</i>

Zdroj: vlastné spracovanie

Od 6 do 10 rokov pracovalo v oslovených podnikoch najviac respondentov, a to konkrétne 28%. Druhé najvyššie zastúpenie je rozmedzie rokov od 0 do 5., čo predstavuje 25%. Od 16 do 20 rokov pracovalo v podnikoch 13% oslovených respondentov.

Tabuľka 4: Zameranie podniku

<i>Možné odpovede</i>	<i>Počet respondentov</i>	<i>Podiel respondentov</i>
Automobilový priemysel	245	21
Strojársky priemysel	201	17
Odevný priemysel	198	17
Poľnohospodárstvo	165	14
Administratíva	158	13
IT podniky	214	18
Sumár	1181	100 %

Zdroj: vlastné spracovanie

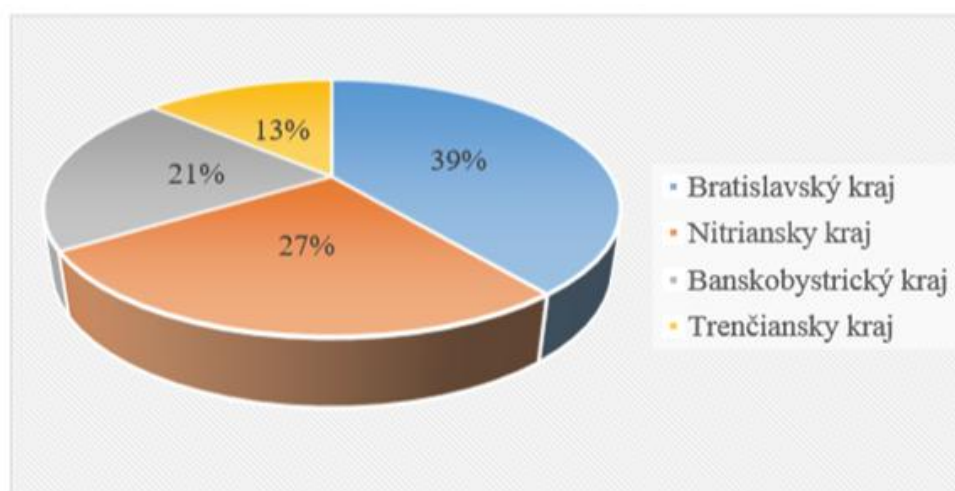
Podniky, kde sme realizovali výskum, boli zamerané na automobilový priemysel, strojársky, odevný priemysel, ďalej podniky, ktoré sa zameriavali na poľnohospodárstvo a administratívu. Išlo aj o podniky IT. Najvyšší percentuálny podiel 21% sme zaznamenali v automobilovom priemysle.

Tabuľka 5: Kraj, kde sídli podnik

<i>Možné odpovede</i>	<i>Počet respondentov</i>	<i>Podiel respondentov</i>
Bratislavský kraj	465	39
Nitriansky kraj	314	27
Banskobystrický kraj	244	21
Trenčiansky kraj	158	13
Sumár	1181	100 %

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 1: Podiel podnikov

Zdroj: vlastné spracovanie

Oslovené podniky sídlili v Bratislavskom, Nitrianskom, Banskobystrickom a v Trenčianskom samosprávnom kraji. S 39% dominoval Bratislavský samosprávny kraj. Nitriansky samosprávny kraj bol v podiele 27%. Podniky, ktoré sídlia v Banskobystrickom kraji predstavovali 21%. Iba 13% sme zaregistrovali v Trenčianskom samosprávnom kraji.

Tabuľka 6: Účasť podnikovej sociálnej práce na riadení v rámci sociálnej sféry

<i>Možné odpovede</i>	<i>Počet respondentov</i>	<i>Podiel respondentov</i>
áno - pozorujem to denne	408	35
áno - viac-krát za pracovný týždeň	384	32
viac áno - viac-krát za mesiac	299	25
skôr nie – pár-krát za mesiac	69	6
skôr nie – minimálne	21	2
nie – nikdy	0	0
Sumár	1181	100 %

Zdroj: vlastné spracovanie

Najvyšší percentuálny podiel respondentov, čo predstavuje 35% pozoruje denne – účasť na podnikovej sociálnej práci na riadení v rámci sociálnej sféry oslovených podnikov. Po danej odpovedi to bola položka – viac-krát za pracovný týždeň vidím účasť podnikovej sociálnej práce na riadení.

Tabuľka 7: Rozsah podnikovej sociálnej práce

<i>Možné odpovede</i>	<i>Počet respondentov</i>	<i>Podiel respondentov</i>
od 0 do 20 %	143	12
od 20 do 40 %	487	41
od 40 do 60 %	551	47
od 60 do 80 %	0	0
od 80 do 100 %	0	0
nepodiel'a sa na riadení	0	0
Sumár	1181	100 %

Zdroj: vlastné spracovanie

V rámci tejto položky sme zisťovali v akom meradle sa podiel'a podniková sociálna práca na riadení danej sociálnej sféry pri porovnaní s inými vedúcimi pracovníkmi alebo manažérmi. Najviac – 47% respondentov uviedlo odpoveď od 40 do 60%. Odpoveď od 20 do 40 uviedlo 41% respondentov.

Tabuľka 8: Poskytovanie sociálnych služieb aj nad rámec zákonných predpisov

<i>Možné odpovede</i>	<i>Počet respondentov</i>	<i>Podiel respondentov</i>
áno – dochádza vo vysokom meradle	0	0
áno - dochádza vo vyššom meradle	19	2
skôr áno – dochádza, ale v menšom meradle	91	8
skôr nie – dochádza, ale iba minimálne	288	24
nie – sú poskytované iba služby v rámci zákona	783	66
Sumár	1181	100 %

Zdroj: vlastné spracovanie

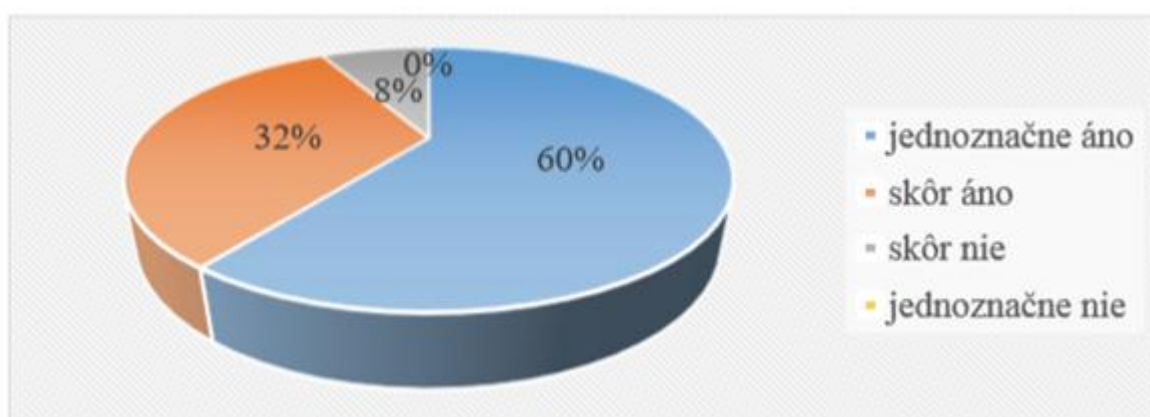
Odpoveď nie- sú poskytované iba sociálne služby v rámci zákona, uviedlo najviac, až 66% oslovených respondentov. Druhou najviac zastúpenou odpoveďou bola odpoveď skôr nie-dochádza, ale iba minimálne u 24% respondentov.

Tabuľka 9: Dodržiavanie základných ľudských práv a slobôd

<i>Možné odpovede</i>	<i>Počet respondentov</i>	<i>Podiel respondentov</i>
jednoznačne áno	708	60
skôr áno	381	32
skôr nie	92	8
jednoznačne nie	0	0
Sumár	1181	100 %

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 2: Podiel v percentách

Zdroj: vlastné spracovanie

V rámci tejto dotazníkovej položky sme sa pýtali na dodržiavanie základných ľudských práv a slobod. Najvyšší percentuálny podiel z oslovených respondentov 60% uviedlo odpoveď - jednoznačne áno. Skôr áno udiedlo 32% respondentov.

1.8 Diskusia

Potreba sociálnej práce je vysoká, jej pomoc je využívaná rôznymi klientami, sociálnymi inštitúciami, ale aj podnikmi, firmami alebo rôznymi organizáciami. Na základe kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu sme dospeli k viacerým skutočnostiam. Potvrdili sa tvrdenia Tokárovej a kol. (2007), že pôsobnosť podnikovej sociálnej práce v podniku, či vo firme je široká. Zistili sme, že sa zúčastňuje na riadení sociálnej sféry podniku, komunikuje so všetkými zamestnancami, od rádoových, cez vedúcich, manažérov až po vedenie. Za zreteľ vždy berie zamestnanca, zamestnanci sú jej hlavným a oporným bodom, sú jej cieľovou skupinou. Vždy sa riadia svojimi kompetenciami. Pred začatím praxe podnikovej sociálnej práce si našudovali interné materiály, zoznámili sa s charakterom podniku. Avšak zistili sme aj skutočnosti, ktoré spomínajú Hudecová a kol. (2010), že často medzi podnikovou sociálnou prácou a predpismi podniku nastávajú rozpory. Často oslovení participanti narážajú na protichodné predpisy a nariadenia z vedenia. Za pomoci dotazníkovej metódy sme zistili, že podniková sociálna práca sa okrem riadenia, komunikovania so zamestnancami podieľa na vytváraní pozitívnej a priaznivej sociálnej klímy, vytvára priateľské pracovné prostredie. Dané pôsobenie podnikovej sociálnej práce nachádzame aj v prácach Piskorski (2011) alebo Bowen (2013). Okrem toho podniková sociálna práca rieši mnohé problémy a to rôzne sociálne problémy ako aj sociálno-patologické javy. V podnikoch, vo firmách, či v rôznych organizáciách narážame na šikanovanie na pracovisku, krádeže, dochádza aj k diskriminovaniu žien, zamestnancov rôznych etník alebo zamestnancov, ktorí sú telesne alebo duševne postihnutí. Dané rôzne sociálne problémy a sociálno-patologické javy rieši podniková sociálna práca často. Vo vysokom percentuálnom podiele mnohé problémy aj vyrieši. Okrem toho sa podieľa aj na rôznych preventívnych opatreniach.

Podľa nášho názoru mnohé podniky alebo firmy na území Slovenska sú skôr orientované na výkon, zisk, čo najviac produktov a zabúdajú na svojich zamestnancov. Práve spokojnosť zamestnancov, ich vysoká kvalita života je často tým najdôležitejším a určujúcim rast podniku, firmy alebo spoločnosti. Aj Smith (2004) poukazuje na to, že spokojnosť zamestnancov sa odráža na celej firme. Dospeli sme k názoru, že táto externá forma sociálnej spoločenskej zodpovednosti je aplikovaná iba v rámci vedenia alebo potom v rámci vrcholového manažmentu. V tomto smere dochádza ku konaniu rôznych benefičných akcií, prípadne k darcovstvu. Avšak samotní zamestnanci uviedli negatívnu skutočnosť, že sa dobrovoľnej práci nevenujú. Taktiež nevykonávajú darcovstvo, nezúčastňujú sa charitatívnych a benefičných akcií. Myslíme si, že dobrovoľníctvo alebo darcovstvo bude v radoch zamestnancov ešte dlho nereálnym. Z toho dôvodu, že zamestnanci sú v podnikoch, firmách na území Slovenskej republiky skôr nedostatočne ako dostatočne zaplatení. Často nemajú peniaze na vyplatenie povinných mesačných platieb a nie ešte na charitu alebo na vykonávanie dobrovoľnej práce mimo podniku vo svojom voľnom čase. Sumárne môžeme konštatovať, že výsledky, ktoré sme zistili sú skôr negatívne ako pozitívne. Na jednej strane je podniková sociálna práca kvalitná, je s ňou spokojných mnoho zamestnancov. Na strane druhej mnohé aktivity a nástroje internej a externej sociálnej spoločenskej zodpovednosti absentujú. V danom prípade zavádzanie nových nástrojov je skôr úlohou pre vedenie oslovených podnikov a firiem, pretože vedenie je tou konečnou bodkou, ktorá buď odobrá alebo naopak neodobrá rôzne aktivity a nástroje spomínanej internej a externej sociálnej spoločenskej zodpovednosti.

Odporúčame a navrhujeme:

Sociálnym pracovníkom a sociálnym pracovníčkam, ktorí vykonávajú prax podnikovej sociálnej práce, aby vždy vychádzali z teoretických východísk tejto sociálnej práce, zo svojich kompetencií a z inštrukcií, interných predpisov firmy alebo podniku, pričom treba zosúladiť

tieto dva aspekty vždy a za každých okolností v prospech zamestnancov, resp. klientov podnikovej sociálnej práce.

Odporúčame vytvárať pozitívne a priateľské pracovné prostredie, zabezpečiť vyriešenie všetkých sociálnych problémov a sociálno-patologických javov, ktoré sa vyskytnú medzi zamestnancami/klientami podnikovej sociálnej práce.

Všetkým podnikom a firmám na území Slovenskej republiky odporúčame aplikovať rôzne aktivity a nástroje internej ako aj externej sociálnej spoločenskej zodpovednosti, jednak sa zamerať na spokojnosť svojich zamestnancov a na strane druhej je nutné budovať si týmto pozitívny image firmy.

Navrhujeme vo vyššej miere aplikovať aktivity, ktoré zosúladia pracovný a osobný život zamestnancov, odporúčame realizovať rôzne letné tábory pre rodiny s deťmi, poskytovať zamestnancom nadštandardné príspevky na rekreáciu, dovolenky, relaxáciu, taktiež by mali výkonní zamestnanci dostávať, napríklad notebook, mobil na zvyšovanie svojho osobného komfortu.

Dôležitou súčasťou image firmy sú aktivity a nástroje externej sociálnej spoločenskej zodpovednosti, odporúčame viac sa zapájať do dobrovoľníctva, darcovstva. Z začať od darovania 2 % daní, pokračovať v organizovaní benefičných akcií aspoň pre vedúcich pracovníkov. Navrhujeme spojenie firmy/podniku so strednými školami, učilišťami a vysokými školami, vidíme pozitívum v tom, že firmy či podniky si môžu sami „vychovať a vzdelat“ budúceho špičkového zamestnanca.

Napokon navrhujeme motivovať zamestnancov/klientov podnikovej sociálnej práce, okrem finančnej je nutnou aj nefinančná motivácia. Navrhujeme riadiť sa pravidlom.

– iba motivovaný a spokojný zamestnanec je dobrým, výkonným a efektívnym zamestnancom prinášajúcim firme/podniku zisk, či produkt.

Záver

Výstupy štatistických analýz dvoch dotazníkových položiek sú vyššie ako hladina významnosti (0,05) a preto poslednú čiastkovú hypotézu zamietame. Vyšší počet oslovených zamestnancov viacerých podnikov a firiem nevykonáva aktivity v rámci externej sociálnej spoločenskej zodpovednosti. Pričom prijímame nulovú hypotézu a uvádzame, že iba minimálny počet zamestnancov vykonáva aktivity akými je dobrovoľná práca, zúčastňovanie sa na rôznych benefičných akciách.

Na základe vyššie uvedených skutočností – verifikovanie prvých dvoch a zamietnutie posledných dvoch čiastkových výskumných hypotéz hlavnú hypotézu zamietame. Síce na jednej strane je význam a prínos podnikovej sociálnej práce vysoký v prípade riešenia sociálnych problémov, sociálno-patologických javov, motivovania zamestnancov, ale na strane druhej absentujú alebo iba v malom sa využívajú rôzne finančné a nefinančné benefity, možnosti vzdelávania, neštandardné príspevky.

Záverom konštatujeme, že podniková sociálna práca prostredníctvom svojho vykonávateľa sociálneho pracovníka neimplementuje do podniku koncepciu sociálnej spoločenskej zodpovednosti vo vysokej miere, absentujú rôzne aktivity a nástroje jej internej a externej formy.

Zoznam použitej literatúry

- BARGEL, M. – MÜHLPACHR, P. a kol. 2010. *Inkluziversusexkluze – dilemma sociálni patológie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010. ISBN 978-80-8718212-3.
- BĚLČÍK, M. - PAVLÍK, M. 2010. *Společenská zodpovědnost organizace. CSR v praxi a jak s ním dál*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-31575.
- BRNULA, P. a kol. 2015. *Úvod do teorií sociální práce*. Učebné texty/skriptá. Bratislava: IRIS, Vydavateľstvo a tlač, s.r.o., 2015. ISBN 978-80-89726-36-3.

- Business Leaders Forum. 2008. Business Leaders Forum. [online]. 2008. [cit. 2017-1502]. Dostupné na internete: <http://www.blf.sk/business-leaders-forum>.
- ČARNOGURSKÝ, K. – ČERNÁ, Ľ. 2012. *Spoločenská zodpovednosť organizácie v sociálnej oblasti podniku*. Corporate social responsibility at the social scope of company. [online] 2012. [cit. 2017.01-03]. Dostupné na internete: http://www.cutn.sk/Library/proceedings/mch_2012/editovane_prispevky/%C4%8Carnogursk%C3%BD-%C4%8Cern%C3%A1.pdf
- FAUZI, H. a kol. 2010. Triple Bottom Line as Sustainable Corporate Performance: A Proposition for the Future. *In Sustainability*. roč. 2. ISSN 2071-1050.
- GAVORA, P. a kol. 2010. *Elektronická učebnica pedagogického výskumu*. [online]. Bratislava: Univerzita Komenského, 2010. [cit. 2017.04.01.] Dostupné na internete: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk>. ISBN 978-80-223-2951-4.
- HARDY, M. – MÁTEL, A. 2013. *Vybrané kapitoly z metód sociálnej práce II*. Bratislava, 2013. ISBN 978-80-8132-074-3.
- HETTEŠ, M. 2014. Nová definícia sociálnej práce. [online]. *In Prohuman - Vedeckoodborný recenzovaný internetový časopis*, 2014. [cit. 2017-06-01]. Dostupné na internete: <http://www.prohuman.sk/socialna-praca/nova-definicia-socialnej-prace>
- HRAŠKOVÁ, D. 2010. Podniková sociálna politika. *In Práce a Mzdy*. 2010. č. 12. [online]. 2010. [cit. 2017-19-03]. Dostupné na internete: <http://www.poradca.sk/SubPages/OtvorDokument/Clanok.aspx?idclanok=113397>
- KARVAI, A. 2017. *Kvalitatívny výskum*. [online]. 2017. [cit. 2017.01.03.] Dostupné na internete: <http://www.tns-global.sk/vyskumne-metody/kvalitativny-vyskum>
- LOVAŠOVÁ, S. 2016. *Sociálna práca: formy, postupy a metódy*. [online] Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Filozofická fakulta. Katedra sociálnej práce, 2016. 101 s. [cit. 2017.09-02]. Dostupné na internete: <http://studovna.uk.upjs.sk/img/cms/2016/filozoficka/lovasova-ucebnica-socialnapraca.pdf> ISBN 978-80-8152-386-1
- MÁTEL, A. – SCHAVEL, M. 2015. *Teória a metódy sociálnej práce I*. Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce, 2015. ISBN 978-80-971445-6-2.
- MÁTEL, A. - OLÁH, M. - SCHAVEL, M. 2011. *Vybrané kapitoly z metód sociálnej práce I*. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. ISBN 978-80-8132-027-9.
- MATULOVA, S. – PERICHTOVA, B. – ŠKVARKOVÁ, V. 2007. *Pracovné podmienky ako determinanty rodovej nerovnosti práce*. Working Conditions as Determinants of Gender Inequality of Work. [online] In Inštitút pre výskum práce a rodiny. Central and Eastern European Online Library GmbH. 2007. [cit. 2017.23.03]. Dostupné na internete: <https://www.ceeol.com/search/articleDetail>
- MOJTOVÁ, M. – SEDLÁROVÁ, K. - ŠRANK, M. 2013. *Klinický sociálny pracovník*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2013. ISBN 978-80-5580269-5.
- OLÁH, M. a kol. 2009. *Vybrané kapitoly z dejín, teórie a metód sociálnej práce*. Bratislava: VŠ Z a SP sv. Alžbety, 2009. ISBN 80-9694-496-7.
- OLŠAVSKÁ, M. 2014. *Niektoré základné informácie k prevencii sociálno-patologických javov I. časť*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2014. ISBN 97880-8052-684-9.
- RITOMSKÝ, A. 2010. Projektovanie výskumu – záverečnej práce. Metodologická inovácia na Slovensku. *In Sociálne a politické analýzy*. č. 2. roč. 4. s. 1-15. ISSN 1337-5555.
- RITOMSKÝ, A. 2011. Realizácia výskumného projektu. Metodologická inovácia na Slovensku. *In Sociálne a politické analýzy*. Č. 1. roč. 5, s. 1-16. ISSN 1337-5555.
- SCHAVEL, M. - OLÁH, M. 2012. *Sociálne poradenstvo a komunikácia*. Bratislava: ISBN 978-80-89535-08-8.
- Sociálna zodpovednosť podnikov (SZP) v EÚ, 2017. *Sociálna zodpovednosť podnikov (SZP) v EÚ. Čo je to sociálna zodpovednosť podnikov (SZP)?* [online] 2017. [cit. 2017.26.02]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=331&langId=sk>

- Spoločenská zodpovednosť firiem a jej certifikácia, 2017. *Čo zahrňa spoločenská zodpovednosť v praxi?* [online]. 2017. [cit. 2017-19-03]. Dostupné na internete: <http://www.eurocert.sk/certifikace/sk/spolecenska-odpovednost>.
- Study on the incorporation of Social Considerations in Public Procurement in the EU-Proposed Elements, 2007. *Study on the incorporation of Social Considerations in Public Procurement in the EU-Proposed Elements*. [online] 2007. [cit. 2017.24.03]. Dostupné na internete: ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=1477&langId=en
- ÚPSVaR. 2016. *Spoločenská zodpovednosť podnikov*. [online] 2016. [cit. 2017.03-03]. Dostupné na internete: http://www.upsvar.sk/vysledky-vyhľadavania.html?page_id=242&search=spolo%C4%8Densk%C3%A1+zodpovednos%C5%A5+&x=0&y=0
- Zákon č. 219/2014 Z. z. o sociálnej práci, 2014. Zákon č. 219/2014 Z.z. z 9. júla 2014 o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online] 2014. [cit. 2017.24.01]. Dostupné na internete: <http://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/82449/1/2>
- Zákon č. 311/2001 Z. z., 2001. Zákonník práce. [online] 2001. [cit. 2017.09-02]. Dostupné na internete: <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/uvod/legislativa/pracovna-legislativa/zakonnik-prace.pdf>
- Zákon č. 448/2008 o sociálnych službách, 2008. Zákon č. 448/2008 Z.z. z 30. októbra 2008 o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov. [online] 2008. [cit. 2017.26.01]. Dostupné na internete: <http://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/67706/1/2>

Kontakt na autorov

Michal Valach, PhDr., PhD.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety

Ústav sv. Cyrila a Metoda, Partizánske, 95801

E-mail: michalvalach@azet.sk

Miroslav Paľun, doc. PaedDr. Ing. Phd., MHA., I-P IGIP, mim. prof.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety

Ústav sv. Cyrila a Metoda Partizánke, 95801

E-mail: mpalun@gmail.com

Katarína Valachová Subyová, PhDr., PhD.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety

Ústav sv. Cyrila a Metoda, Partizánske, 95801

E-mail: ksubyova@azet.sk

KOMUNITNÁ PRÁCA V MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKYCH KOMUNITÁCH - ANALÝZA FUNKCIE POLICAJNÉHO ŠPECIALISTU PRE PRÁCU S KOMUNITAMI

Community work in marginalized Roma communities – analysis of the function of the police specialist for working with communities

Zuzana KOTLÁROVÁ

Abstrakt

Komunitná práca je jednou z činností, ktorú zaradujeme medzi série profesií, ktoré pomáhajú spoločnosti vo všeobecnosti, no hlavne sa táto práca vykonáva v marginalizovaných rómskych komunitách. Komunitná sociálna práca v sebe zahŕňa prvky sociálno-právnej činnosti, kurátorskej činnosti a je závislá na častej komunikácii s úradmi a represívnymi štátnymi zložkami. Projekt policajných špecialistov pre prácu s komunitami je primárne orientovaný na rómsku komunitu a preto v príspevku venujeme pozornosť marginalizovanej rómskej komunite a komunitnej sociálnej práci. Naším cieľom je predstaviť a prezentovať Projekt policajných špecialistov pre prácu s komunitami širokej odbornej aj laickej verejnosti a poukázať na dôležitosť vykonávania komunitnej práce v marginalizovaných rómskych komunitách a na dôležitosť spolupráce medzi policajnými špecialistami a ostatnými inštitúciami.

Kľúčové slová: Komunitná práca. Marginalizovaná rómska komunita. Preventívna činnosť. Spolupráca.

Abstract

Community work is one of the activities we rank amongst a series of professions that help society in general, but mainly this work is done in marginalized Roma communities. Community social work includes elements of socio-legal activity, curatorial activity and is dependent on frequent communication with authorities and repressive state components. The project of police specialists for working with communities is primarily focused on the Roma community and therefore, in the contribution we pay attention to the marginalized Roma community and community social work. Our goal is to introduce and present the Project of Police Specialists for working with communities of wide professional and lay public and to highlight the importance of community work in marginalized Roma communities and the importance of cooperation between police specialists and other institutions.

Key words: Community work. Marginalized Roma community. Preventive activity. Cooperation.

Úvod

Komunitná práca je jednou z činností, ktorú zaradujeme medzi série profesií, ktoré pomáhajú spoločnosti vo všeobecnosti, no hlavne sa táto práca vykonáva v marginalizovaných rómskych komunitách. Komunitná sociálna práca v sebe zahŕňa prvky sociálno-právnej činnosti, kurátorskej činnosti a je závislá na častej komunikácii s úradmi a represívnymi štátnymi zložkami. Projekt policajných špecialistov pre prácu s komunitami je primárne orientovaný na rómsku komunitu, a preto v príspevku venujeme pozornosť marginalizovanej rómskej komunite a komunitnej sociálnej práci, čím takto objasníme potrebu vzniku Projektu policajných špecialistov pre prácu s komunitami.

Naším cieľom je predstaviť a prezentovať Projekt policajných špecialistov pre prácu s komunitami širokej odbornej aj laickej verejnosti, keďže Projekt policajných špecialistov pre prácu s komunitami neostal len vo fáze projektu ako mnohé iné preventívne projekty, programy a aktivity a poukázať na dôležitosť vykonávania komunitnej práce

v marginalizovaných rómskych komunitách a dôležitosť spolupráce medzi policajnými špecialistami a ostatnými inštitúciami.

1 Komunitná práca v marginalizovaných rómskych komunitách

Komunitná práca je v súčasnom období etablovanou metódou sociálnej práce so sociálne vylúčenými, resp. sociálnym vylúčením ohrozenými skupinami. Bezpochyby najohrozenejšou a v mnohých ohľadoch už sociálne vylúčenou komunitou na Slovensku je rómska menšina. Komunitná práca s rómskym etnikom (presnejšie v rómskej komunite) je najkomplexnejším, ale zároveň aj najnáročnejším súhrnom aktivít zameraných na zlepšovanie situácie Rómov. Vyznačuje sa predovšetkým každodenným a cieľovým pôsobením vnútri rómskej komunity. V poslednom období sa ukazuje, že práve komunitná práca založená na individuálnych a skupinových metódach sociálnej práce sa môže z dlhodobého hľadiska stať najefektívnejším nástrojom zlepšovania životných podmienok Rómov (najmä tých, ktorí žijú v segregovanom, marginalizovanom prostredí a postavení). Primárnym cieľom komunitnej práce je komunitný rozvoj prostredníctvom zvyšovania osobnej angažovanosti členov komunity pri riešení vlastných problémov.

Poslaním komunitnej práce je snaha o vnesenie tolerancie medzi členov komunity, o vytváranie vhodných susedských vzťahov, vedenie k sociálnej zodpovednosti, o elimináciu diskriminácie a strachu medzi členmi a takisto o podpore menších skupín v komunite, ktoré stoja v pozadí a boja sa prezentovať svoje názory.

Ako píše Matoušek (Matoušek, 2008) je komunitná práca metóda veľmi univerzálna, dajú sa s ňou riešiť lokálne problémy v oblasti sociálnych služieb, etnického napätia, susedských vzťahov, vzdelávania, atď. V Encyklopédii sociálnej práce (Matoušek, 2013) autor uvádza, že komunitná práca bude narastať na význame predovšetkým s marginalizovanými a znevýhodnenými skupinami.

1.1 Pilotný projekt policajných špecialistov pre prácu s komunitami

Na základe uznesenia ministra vnútra Slovenskej republiky č. 36 zo dňa 21. 04. 2006, bol s účinnosťou dňom 01. 01. 2007 realizovaný „Pilotný projekt policajných špecialistov pre prácu s komunitami.“

Tvorba Pilotného projektu policajných špecialistov pre prácu s komunitami, jeho realizačná fáza, vyhodnotenie a zavedenie projektu do rutínnej praxe boli v gescii odborného pracoviska Prezídia Policajného zboru – odboru poriadkovej polície.

Pri určovaní všeobecného cieľa projektu policajných špecialistov pre prácu s komunitami /ďalej len referent špecialista/ sa vychádzalo zo skutočnosti, že tento projekt nebude ako samotný program, ale činnosť tohto projektu má nadväzovať sa rozbehnuté programy iných rezortov ako sú napríklad terénny sociálny pracovníci a súčinnosť referentov špecialistov s nimi. Hlavným cieľom uskutočnenia a následného zavedenia projektu referentov špecialistov pre prácu s komunitami bolo dosiahnutie zmeny v rómskych osadách, aby každý Róm, ktorý žije v týchto rómskych osadách a getách mal rovnocenný prístup k všetkým výhodám a aktivitám. Funkcia referenta špecialitu pre prácu s komunitami zastáva záujmy rómskeho obyvateľstva v rómskych osadách a participuje na riešení konfliktov na úrovni činnosti Policajného zboru.

Zo všeobecných cieľov boli následne odvodené aj čiastkové ciele projektu referentov špecialistov, ktoré boli aj stratégiami naplnenia všeobecného cieľa projektu. Medzi tieto čiastkové ciele patrí:

- Pravidelné stretávanie sa referentov špecialistov s Rómami a všetkými zainteresovanými sociálnymi terénnymi pracovníkmi.
- Rokovanie o situácii v konkrétnom mikroregióne.
- Hľadania optimálneho riešenia identifikovaných problémov.

- Dodržiavanie verejného poriadku a riešenie drobných sporov v rómskych komunitách, ktoré dosiahli mieru priestupku.
- Pôsobenie na zvyšovanie právneho vedomia v rómskych komunitách.
- Poskytovanie drobnej poradenskej služby.
- Garantovanie dodržiavania základných ľudských práv Rómov zo strany Policajného zboru.

Určovanie týchto cieľov malo za hlavnú úlohu zlepšiť spoluprácu rómskeho obyvateľstva s Policajným zborom a taktiež zmierniť sociálne dopady na rómske spoločenstvo.

Pri stanovení hlavného cieľa Pilotného projektu sa zohľadňoval fakt, že tento projekt nebol vypracovaný ako samostatný program riešiaci len vzťah príslušník Policajného zboru a Róm, ale zasahuje aj do iných sociálnych vzťahov. Cieľom projektu je teda prostredníctvom policajných špecialistov pre prácu s komunitami zúčastňovať sa a spolupracovať už s rozbehnutými programami iných rezortov, medzi ktoré patrí napríklad „program sociálnej terénnej práce“ a aby obyvatelia rómskej komunity vnímali referentov špecialistov ako „svojich policajtov“.

Zavedením tohto projektu do praxe sa sleduje predovšetkým dosiahnutie zmeny v rómskych osadách, tak aby bol všetkým obyvateľom zabezpečený rovnaký prístup k všetkým výhodám a aktivitám, ktoré obec bežne ponúka. V celom projekte dominuje snaha o vytvorenie optimálneho profilu policajného špecialistu pre prácu s komunitami a budovanie dôvery Rómov voči „svojmu“ policajtovi. Samotný profil sa zameriava na tie policajné činnosti, na ktoré sa zamerala aj pracovná skupina pri tvorbe funkcie policajného špecialistu, a ktoré by boli prijateľné pre rómsku komunitu tak, aby sa dosiahla zhoda medzi Policajným zborom a rómskou komunitou a aby pôsobenie policajného špecialistu v komunite bolo úspešné. Účelom Policajného zboru je týmto projektom odstrániť bariéru nedôvery rómskej komunity v Policajný zbor.

K neodmysliteľnej služobnej činnosti referentov špecialistov patrí aj preventívne pôsobenie v osadách. Referenti špecialisti v rámci preventívnej činnosti a za účelom riešenia problémov komunity:

- Vykonávajú stretnutia:
  - so starostami obcí
  - so zástupcami verejnej správy
  - so zástupcami škôl
  - terénnymi sociálnymi pracovníkmi
  - s rómskymi aktivistami
  - so zástupcami mimovládnych organizácií.
- Zúčastňujú sa na zasadnutiach obecných zastupiteľstiev.
- Vykonávajú prednášky na školách k problematike rómskych komunit s účasťou Rómov.
- Zúčastňujú sa na rokovaní komisie KR PZ; eliminácia rasovo-motivovaného násillia a extrémizmu.
- Získavajú dobrovoľných strážcov poriadku – osôb z komunity konajúcich v prospech PZ.
- Vypracovávajú projekty na zlepšenie ochrany verejného poriadku v komunite.
- Začleňujú deti do prostredia ZŠ – prevencia záškoláctva.
- Aktivizujú sa na úseku publikačnej a lektorskej práce.
- Predkladajú návrhy riešenia problémov v komunite.
- Preventívne pôsobia v komunite so zameraním na zníženie kriminality Rómov.
- Poradenská a odborná činnosť pre komunitu v oblasti trestného, priestupkového a občianskeho práva.
- Zúčastňujú sa na komunitných podujatiach a akciách.

- Spolupracujú s „rómskou poriadkovou službou.“

1.2 Analýza funkcie policajného špecialistu pre prácu s rómskymi komunitami

Počas výskumu tohto projektu bolo zistené, že referent špecialista má pri svojom výkone v prvom rade plniť preventívnu funkcie a represívnu časť práce by mal prenechať iným zložkám a inštitúciám. Referent špecialista by mal s pomocou sociálneho terénneho pracovníka pôsobiť priamo z rómskej osady, kde by rómske obyvateľstvo videlo v práci policajného špecialistu oporu a pomoc, čo je hlavným princípom toho projektu.

Funkcia referenta špecialistu bola vytvorená predovšetkým na výkon **prevencie**. Hlavným princípom tohto projektu je, aby rómske obyvateľstvo videlo v práci referenta špecialistu oporu a pomoc. Preto referenti špecialisti vystupujú, a tak to musí aj ostať, v role „dobrých policajtov“, ktorí sa okrem iného snažia hľadať možnosti a spôsoby, ako členom komunit pomôcť. Okrem plnenia úloh v zmysle právnych predpisov a interných aktov riadenia referenti špecialisti neustále **preventívne pôsobia** v pridelených rómskych komunitách. Pri výkone svojho povolania vykonávajú činnosti v oblasti **právnej osvety** a **prevencie kriminality, spolupracujú** s terénnymi sociálnymi pracovníkmi a komunitnými centrami, mimovládnyimi organizáciami a záujmovými združeniami, právnickými osobami a fyzickými osobami, ktoré sa zaoberajú problematikou rómskych komunit, ako aj s predstaviteľmi rómskych komunit. Najčastejšia je však spolupráca s predstaviteľmi a vodcami komunit, pracovníkmi Úradu práce sociálnych vecí a rodiny oddelenia sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately, predstaviteľmi samospráv a školami. V neposlednom rade sústreďujú títo referenti špecialisti relevantné poznatky získané pri výkone zverených činností. Získané poznatky a skúsenosti premietajú do prednáškovej, lektorskej a publikačnej činnosti.

Referenti špecialisti spolu s terénnymi sociálnymi pracovníkmi sú prvými pracovníkmi, ktorí prichádzajú do kontaktu s rómskym obyvateľstvom v osadách a komunitách. Spolupráca referentov špecialistov so základnými školami a so špeciálnymi základnými školami je intenzívne prepojená. Referenti špecialisti pracujú priamo v teréne, kde sa pomoc snažia obyvateľom rómskej komunity poskytnúť okamžite po zistení nepriaznivého stavu.

Problémy v rómskych osadách a komunitách sú rôzne, no najčastejšie vyskytujúce sa „problémy“ v marginalizovaných rómskych komunitách sú alkoholizmus, toxikománia, patologické hráčstvo, záškoláctvo, skoré rodičovstvo, trestná činnosť a iné sociálno-patologické javy, ktoré narúšajú riadny a spoločensky uznávaný život v rómskych komunitách. Preto je prevencia najefektívnejšou investíciou pri riešení už spomínaných „problémov“. Situácia rómskeho obyvateľstva v marginalizovaných rómskych komunitách je veľmi zložitá a je akútna potreba jej riešenia. Policajný zbor sa tejto problematike nevyhýba a aktívne pristupuje k riešeniu situácie.

Záver

Práca Policajného zboru je založená na profesionálnych štandardoch vychádzajúcich z práva medzinárodných štandardov a princípov ľudských práv. Polícia vykonáva kľúčovú činnosť pri ochrane práv a slobôd všetkých občanov bez ohľadu na ich národnosť, čím takto prispieva úspešnej integrácii rómskeho spoločenstva do spoločnosti.

Činnosť Policajného zboru má veľký význam pre zaistenie bezpečnosti a stability všetkých častí spoločnosti, a preto táto činnosť musí byť spolu s inými zložkami viac zdôrazňovaná, aby bola v centre záujmu politik týkajúcich sa rómskych komunit. Prácou polície s inými organizáciami je potrebné viac sa zaoberať, nakoľko je táto práca zameraná na integráciu rómskeho obyvateľstva do majoritnej spoločnosti.

Policajný zbor je najväčším prejavom úradnej moci v krajine a vykonáva činnosť, ktorá je najbezprostrednejšia s cieľom zabezpečiť spokojnosť všetkých jednotlivcov spoločnosti ako i komunitám. Všetky policajné zložky vyvíjajú a realizujú svoju činnosť na základe požiadaviek a potrieb štátu a kladú dôraz na pomoc tým členom spoločenstva, ktorí sú na to

najviac odkázaní tak, ako je na tom v súčasnej dobe marginalizovaná rómska komunita. Z tohto dôvodu referenti špecialisti pracujú priamo v teréne a to v rómskych osadách a getách, v ktorých sa túto pomoc snažia obyvateľom rómskej komunity poskytnúť okamžite po zistení nepriaznivého stavu. Polícia je cez činnosť referentov špecialistov súčasťou celospoločenských snáh, ktoré vedú k posilňovaniu právnej ochrany rómskeho obyvateľstva a k zabezpečeniu bezpečnosti rómskeho obyvateľstva. Lepšia spolupráca a celkový prístup medzi Policajným zborom teda referentmi špecialistami a predstaviteľmi samosprávy a vodcami komunit zredukuje napätie a konflikty, ktoré sú často súčasťou práce referentov špecialistov.

Zoznam použitej literatúry

- MATOUŠEK, Oldřich. 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. 576s. ISBN 978-80-262-0366-7.
- MATOUŠEK, Oldřich, kol. 2008. *Metody sociální práce*. Praha: Portál. 384s. ISBN 978-80-7367-502-8.
- KRALČÁKOVÁ, Eva. 2009. *Projekt policajných špecialistov pre prácu s komunitami - Príručka*. Bratislava: MV SR. 42s.
- POLÍCIA, RÓMOVIA A SINTOVIA: *Príklady dobrej praxe pri budovaní dôvery a porozumenia*. 2012. Bratislava: MV SR. 140s. ISBN 978-80-966971-3-8.
- ZLEPŠENIE EFEKTÍVNOSTI PRÁCE POLÍCIE: *Čo je diskriminačné etnické profilovanie a ako mu predísť: príručka*, 2011. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. 80s. ISBN 978-92-9192-723-4.

Kontakt na autora

Zuzana Kotlárová, PhDr.
Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety
Palackého č. 1
P.O. Box 104
810 00 Bratislava
E-mail: zkotlarova@gmail.com

CESTA DUCHOVNÍ FORMACE – IMPULZY ZE SPIRITUALITY U VYBRANÉ CÍLOVÉ SKUPINY

Way of seeking faith - spiritual impulses encountered in a defined target group

Monika NOVÁ

Abstrakt

Príspevok pojedná o modeloch duchovného vývoje. Zamieri sa na tradičnú duchovnú teóriu podľa Jamesa Fowlera. Autorka primárne pojedná o cílovej skupině ľudí z úspešnej podnikateľskej sféry, ďalej z rad manažerů, úspešných ľudí v oboru a jejich hledání cesty přes duchovní / spirituální rozměr.

Kľúčové slová: Podnikateľ. Spiritualita. Úspešnosť.

Abstract

The paper treats the subject of spiritual development. Concentrating on the traditional theory of faith development formulated by James W. Fowler, the author addresses primarily the target group of successful businessmen, managers and professionals, trying to follow their ways of seeking faith and the spiritual dimension of life.

Key words: Businessmen. Spiritual. Successful.

Úvod

Pravý duchovní život člověka není jen jednou jeho součástí, nemůžeme ho chápat odděleně od ostatních. Vycházím z toho, že člověk především tvoří jednotu. Je to ale jednota natolik složitá a komplexní, že při jeho zkoumání a poznávání můžeme vycházet z různých úhlů pohledu. Můžeme člověka vnímat z hlediska jeho materiálního a fyzického těla tak, jak to dělá klasická medicína. Dále můžeme člověka poznávat z hlediska jeho duše, jeho intelektu, emocí, identity, prožívání a myšlení tak, jak se o to snaží psychologie. O člověku se dá také uvažovat z hlediska jeho vztahů, které mu dávají zpětnou vazbu, ovlivňují ho výchovou a svými názory. Mohou to být vztahy s rodiči, autoritami, vrstevníky, podřízenými nebo vlastními dětmi.

1 Stádia duchovního vývoje

Jednu z nejuživnějších teorií představuje v osmdesátých letech dvacátého století James Fowler, který byl profesorem psychologie náboženství na Harvardské univerzitě. Ze strany psychologie byl inspirován prací L. Kohlberga, J. Piageta a především E. Eriksona. Z teologické roviny se nechal inspirovat především od teologů P. Tillicha a R. Niebuha (Wilhoit & Dettoni, 1995). Fowler popsal sedm stádií víry (Fowler, 1978). Tato stádia jsou v dětství vázána na věk, v dospělosti už je ale vztah mezi věkem a stádiem oslaben. Mnozí lidé podle Fowlera nedospějí dále než do stádia číslo tři (Klāden, 2006). Stádia podle Fowlera jsou následující: 0) Nediferencovaná víra (do jednoho roku) – na základě toho, jak se k němu chovají rodiče, se dítě učí, jestli se může s vírou spolehnout v dobrý svět nebo ne. 1) Intuitivně-projektivní víra (předškolní dítě) – dítě je ovlivňováno příběhy a obrazy, nad kterými logicky neuvažuje. Přejímá náboženské postoje rodičů. 2) Mýticky-literární víra (mladší školní věk) – dítě chápe Bibli doslovně a má rádo příběhy. 3) Synteticky-konvenční víra (dospívání) – dospívající si vytváří ucelený systém náboženského přesvědčení, ujasňuje

si, čemu věří a čemu nikoliv. Je vysoce konvenční v rámci vrstevnické skupiny, nebo jeho referenční skupiny, vůči ostatním lidem je naopak silně nekonvenční. 4) Individuálně-reflektující víra (mladá dospělost) – dospělý člověk překonává konvenčnost vůči náboženské skupině, dokáže být kritičtější i sám k sobě, jeho identita tím není ohrožena. Zároveň se objevuje postkonvenční morální hodnocení světa. 5) Konjunktivní víra (ne dřív než ve střední dospělosti) – člověk přijímá, že pravda má víc rozměrů, dokáže chápat svět z různých úhlů pohledu, necítí se tím ohrožen a stanoviska vidí v dialogu. 6) dokáže chápat svět z různých úhlů pohledu, necítí se tím ohrožen a stanoviska vidí v dialogu.

1.1 Model vztahové spirituality

V roce 1998 sociolog náboženství Robert Wuthrnow představuje rozlišení dvou druhů lidské spirituality. První z nich nazývá „Dwelling“ – „Přebývání“ a druhou „Seeking“ – „Hledání“. Duchovní přebývání je charakterizováno tím, že se člověk stane součástí duchovní komunity a tradice. S touto tradicí se ztotožňuje a čerpá z ní. Rozumí jednotlivým obřadům a je jimi naplňován. Duchovní hledání je naopak charakterizováno určitou nestálostí, hledáním, nejistotou, otázkami a pochybnostmi. Jedná se o neustálé hledání nového autentického naplnění a ujištění. Wuthrnow měl za to, že tyto dvě zbožnosti existují vedle sebe a každý má tendenci se k jedné přiklonit (Sandage & Jankowski, 2010). Na Wuthrnova navazují Steven Sandage a LeRon Shults, kteří představují model, kterým se snaží popsat dynamiku duchovního růstu člověka (Shults & Sandage, 2006). Vytvořením dynamického modelu se snaží vyvážit definitivnost a strnulost některých stádiových modelů vývoje. Tito autoři deklarují tzv. zintenzivňování duchovního života a na spiritualitu nahlízejí především jako na vztah člověka k tomu, co ho přesahuje. Proto nazývají svou teorii „vztahovou spiritualitou“. Vycházejí z Wuthrnowých druhů zbožnosti, ale tvrdí, že to jsou dva neustále se opakující a střídající způsoby zbožnosti. Není to tak, že by si člověk jeden vybral a v něm žil po celý život. To by byla chyba, protože by dál nerostl. Proces systematického balancování mezi „přebýváním“ a „hledáním“ zhruba koresponduje s cykly růstu a stability v jiných oblastech vývoje člověka (Sandage & Shults, 2007), a proto je možné jej použít i obecněji, ne jen na vztah člověka k Bohu. Jedná se o cyklický model, který je velmi blízký konceptu gestaltového cyklu uspokojení potřeb organismu, se kterým operuje gestalt psychologie. Podobnost spočívá ve fázích klidu, vzniku nestability a ve snaze opět dospět k vyváženosti (Mann, 2010). Další podobnost můžeme vidět se Schnarchovým modelem sexuální terapie, který pracuje s myšlenkou systemického balancování období růstu a stability v partnerském vztahu (Schnarch, 1997). Tato podobnost je velmi důležitá, protože Sandage a Shults svým způsobem také považují vztah člověka a Boha za vztah podobně intimní. Podle Downinga tento proces odpovídá tradičnímu archetypálnímu formátu hrdinských příběhů, kdy člověk vyrůstá v určité komunitě, poté se vydává do světa na zkušenou, tam bojuje s nepřáteli a překonává překážky a nakonec se vrací a obohacuje vlastní komunitu svým příběhem a novými zkušenostmi (Downing, 1998)

2 Cílová skupina úspěšných manažerů a jejich cesta k odpočinku do kláštera

V této kapitole využíváme zrealizovaných a publikovaných rozhovorů o cílové skupině z řad úspěšných podnikatelů, vysoce postavených manažerů, kteří ať jsou či nejsou věřícími vyhledávají na určitou dobu pro svoje vnitřní zklidnění, dále k hledání nové inspirace a nápadům místo, které je za zdí kláštera nebo fary. Pravidelný režim, skromné jídlo a vypnutý mobil. Relax za zdmi kláštera si na západě Evropy běžně dopřávají podnikatelé, manažeři nebo lidé unavení každodenním stresem. Tento způsob odpočinku přichází i do České republiky. Kláštery a fary mají stále víc zájemců a nejsou to pouze věřící. Podle Jiřího Jemelky ze sdružení křesťanských podnikatelů Kompas chce relaxovat v tichu stále víc byznysmenů. Konstatuje, že je to i zajímavá záležitost pro strategické plánování, začínají vyplývat i různé myšlenky, co by se dalo nového zrealizovat za projekty. „Sedmdesát procent lidí jsou praktikující katolíci a těch třicet procent hledající, protestanti nebo lidé prožívající

nějaký životní zlom,” dodává převor kláštera Jan Poříz. Podle generálního sekretáře České biskupské konference Stanislava Příbyla se trend šíří ze Západu, kde se kláštery na stresem přetížené hosty zaměřují. „Jsou v prostředí, kde je strukturovaný život. Další věc, která je pro ně důležitá, je ticho. Náš život je plný informačního smetí, což unavuje,” shrnuje. Příbyl proto očekává, že zájem o pobyty v kláštorech poroste i v Česku.

Strach o práci, příliš stresující povinnosti i obavy z budoucnosti zřejmě stojí v době krize za zvýšeným zájmem manažerů o duchovní hodnoty. Rostoucí zájem o pobyt v kláštorech je o to zajímavější, že lidé, kteří se snažili najít klid a duševní pohodu, dosud nejčastěji hledali únik od stresu a napětí v meditacích, v cestování do exotiky. S uvedených rozhovorů dále kontujeme, že ve výpovědích respondentů z řad manažerů uváděli, že hledají klid a vnitřní rovnováhu a tzn. nadčasové věci. Taktéž se shodují, že rozhovory s řádovými sestry a knězi jsou pro ně samotné obohacující z hlediska, že dobře znají život a mají velký přesah ve vzdělání a nadhled.

Nový trend zaznamenali premonstráti z Želivského kláštera. Řada manažerů v poslední době začala želivským řeholníkům svěřovat své problémy a hledá rady, co v obtížné situaci dělat. Nejsou to však jen šéfové, kdo hledá klid. Podle sestry Marty z kláštera Božího milosrdenství v Nových Hradech obecně roste zájem lidí o to, najít klidné a duchovní místo, kde si mohou odpočinout od každodenních starostí. „Klášter je místo kde můžeme v tichosti nalézt vnitřní pokoj,” říká sestra Marta. Není rozhodující, zda jsou hosté klášterů věřící či nikoli, muži či ženy. A pokud neumíte ani otčenáš a budete-li chtít, modlit se vás naučí, slibuje sestra Marta. Podle ní je totiž právě modlitba tím nejlepším způsobem odpočinku.

Možná začínáme zjišťovat, že nám dechová cvičení a meditace ovlivněné východními filozofiemi nestačí. Zřejmě nejde už jen o to, jak načerpat novou energii a relaxovat. „Ani tolik netrpíme ekonomickou krizí, ale trápí nás čím dál více krize vztahů a morálky,” soudí Rostislav Střílka, proč se nejen manažeri, v převážně ateistickém Česku rozhodli hledat duchovní útěchu během jednodenních i vícedenních pobytů v kláštorech.

K rozjímání nikoho nenutí. Podobné jsou i postřehy správce premonstrátského kláštera v Želivě Františka Marka. „Cesty manažerů k nám nejsou nijak organizované. Málo je však zatím těch, kteří se přímo zapojí do života řádu a už v půl sedmé ráno se účastní spolu s mnichy rozjímání, modliteb, následně snídaně a denních prací. Nikoho k ničemu nenutíme. Mohou si vybrat, zda půjdou na houby, ochutnají pivo v našem pivovaru, anebo se s námi budou modlit,” říká s tím, že lidé většinou dávají přednost rozmluvě s knězem a mnichy. „Jeden z našich bratrů je psycholog, takže můžeme domluvit i setkání s ním““ dodává správce kláštera v Želivě.

Kláštery začínají být pro mnohé lákavější než třeba pobyt v populárních wellness hotelích a centrech. Skromné ubytování v klášteře stojí obvykle nejvýše za 350 korun na noc. Oběd nebo večeře, které se spolu se snídaní platí zvlášť, zpravidla nevyjde na více než sto korun. Na požádání vám připraví i vegetariánské jídlo, anebo sladkosti. I když odpočinek v klášteře tedy vyjde mnohem levněji než luxusní hotel za tisíce, důvod vyhledávání není u této cílové skupiny především ekonomický.

3 Diskuze

Stres a hektický životní styl vede v posledních letech lidi k hledání ticha a klidu v zázemí klášterů. Bez televize, mobilu a notebooku volí pobyt zejména manažeri, kteří chtějí načerpat novou energii a uvědomit si sami sebe. Jde o celosvětový trend, lidé preferují obzvláště kláštery přísných řádů, kde mohou určitou dobu pobýt a žít ve zcela jiném životním rytmu, říká kněz, teolog, pedagog a publicista Tomáš Halík. Terapie v kláštorech nabízí meditace, přednášky, modlitby i čas na procházky přírodou. Souhlasíme i s dalším tvrzením prof. Halíka, který uvádí, že „tento pobyt vyčistí hlavu a člověk zjistí, že je jiná dimenze života než zná. Kláštery, které jsou schopny toto nabídnout, hrají významnou roli“.

Vysoké pracovní tempo, stres a tlak neustále udržovat pozornost může vést k problémům takzvané nadprahové zátěže. Jde o zátěž, kterou lidé nemohou snést, protože je jí příliš mnoho, nebo je sužují problémy, které nejsou schopni řešit. Autorka Gállová, Berki (2014) o tomto tvrzení dále pojednává i v kontextu řešení této situace způsobem, že dotyčný vidí jako jediné reálné řešení často podání výpovědi, jelikož nadřízený neumožní neplánovanou dovolenou. Určitou roli sehraje i zajištění finanční a pojmání bohatství, kde popisovaná cílová skupina je ve fázi, že peníze již nejsou na prvním místě a bohatství je neuspokojuje v jejich smyslu života a žití. Autoři Pavelková, Preuss taktéž upozorňují i na souvislosti finanční v opačném kontextu a to u jednotlivců, kteří nezvládají svoji situaci v zadlužení v rovině nezvládnutí vlastní finanční gramotnosti. Následně i tito lidé někdy vyhledávají i spirituální prostředí pro řešení své tíživé sociální události.

Z psychiatrického hlediska uvádíme i tvrzení psychiatra Cimického „Pro spoustu lidí, kteří jsou ve velkém napětí a nedokážou z něj úplně tzv. vyjít, je zázemí klášterů dobrým řešením. Pokud by jeli někam k moři, jejich psychika se během tří dnů v podstatě rozsype, protože je zvyklá na neustálé napětí,“ tvrdí psychiatr Jan Cimický. S tímto tvrzením se shodujeme, jelikož prostředí klášterů a far poskytuje i výše zmiňované cílové skupině, psychosociální podporu ve formě rozhovorů s duchovními.

Uvádíme i příklady ze zahraničí. V Německu se otevřely zájemcům o přechodný pobyt dvě stovky klášterů. V Dolním Sasku existuje dokonce komora klášterů. Podle ní prošlo předloni kláštery v tomto regionu přes 200 000 návštěvníků, kteří zde absolvovali jednodenní nebo seminární pobyty.

V České republice také tuto možnost krátkodobých pobytů začínají nabízet katolické kláštery. Mezi ně například patří karmelitáni v Kostelním Vydří, jejichž zázemí využívá každoročně zhruba stovka lidí. Společný program se skládá podle řeholníka Jeronýma z přednášek na duchovní téma, společných modliteb, breviářů a mší. „Individuální pobyty jsou hodně o předjímání v tichu, modlitbě a četbě. Pokud někdo chce, může se setkat s některým z kněží a rozmlouvat o svém životě,“ přiblížil zázemí kláštera. Hosté bydlí ve skromně zařízených pokojích. Jak zdůraznil Jeroným, po dobu, kterou lidé v tomto klidném prostředí stráví, by se neměli rozptylovat rozhlasem ani televizí a měli by se věnovat pouze duchovnu.

Závěr

Církev v Česku by měla umět vnímat aktuální potřeby doby. Kláštery hrály v minulosti vždy významnou roli kulturní, duchovní a politickou a, jak tvrdí profesor Halík, toto je jeden způsobů služby, kterou mohou vnést do dnešní doby. Poskytnout však takové zázemí ale vyžaduje investice. České a moravské kláštery mají podle Halíka své obtíže, především kvůli nevyjasněným majetkovým vztahům. V mnoha případech se také klášterní objekty, které v období komunismu staly ruinami.

Z realizovaných analýz rozhovorů však konstatujeme, že myšlenka duchovního odpočinku v zázemí klášterů v tuzemsku naráží spíše na existenční problémy řeholních řádů. Poptávka ze strany cílové skupiny podnikatelů, manažerů, ale i lidí, kteří si chtějí psychicky odpočinout či odlehčit svým problémům v omezené časové době v prostorách kláštera, či fary v ČR existuje a je stále poptávanější.

Seznam použité literatury

- DOWING, F. L. (1998). The Dangerous Journey Home: Charting the Religious Pilgrimage in Fowler and Peck. *Perspectives in Religious Studies*, 25, 249-266.
- FOWLER, James. (1995). *Stages of Faith, The Psychology of human Development and the Quest For Meaning*. New York: HarperCollins. p. 332. ISBN: 0-06-062840-5.
- FOWLER, James. (2000). *Becoming Adult Becoming Christian*. San Francisco: Jossey-Bass. p. 126. ISBN 0-7879-5134-X.

- FOWLER, James. (2001). Faith Development Theory and Postmodern Challenges. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 11, p. 159-172.
- GÁLLOVÁ, A., BERKI, J. (2014). Regionálne podniky a ich význam pri riešení regionálnych disparít. In *Nezamestnanosť v SR. Zborník z vedeckej odbornej konferencie. OZ PIANO*, Rimavská Sobota. 2014. ISBN 978-80-971985-7-2 s. 235 – 264.
- HALÍK, T. Kláštéry nabízí azyl lidem vyčerpaným civilizací. [Online]. 2017 [cit. 2017-23-09]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/cestovani/154436-klastery-nabizi-azyl-lidem-vycerpanym-civilizaci.html>
- IDNES: Meditace a jóga manažerům již nestačí. [Online]. 2017 [cit. 2017-23-09]. https://finance.idnes.cz/meditace-a-joga-uz-manazerum-nestaci-hledaji-klid-v-klasterech-put-podnikani.aspx?c=A090901_1250258_firmy_rady_bab
- KLADEN, T. (2006). Stages of Lifespan? An Alternative Approach to Religious Development in Adulthood. *Journal of Empirical Theology*, 1(19), 96-116.
- MANN, D. (2010). *Gestalt Therapy: 100 Key Points and Techniques*. East Sussex: Routledge
- PAVELKOVÁ, J, PREUSS K. (eds). 2012. Sociální a vzdělanostní souvislosti finanční gramotnosti. Praha: BIVŠ. s. 131. ISBN 978-80-7265-224-2.
- SANDGE, S. J., & SHULTS, L. F. (2007). Relational Spirituality and Transformation: A Relational Integration Model. *Journal of Psychology and Christianity*, 261-270.
- SANDGE, S. J., & Williamson, T. I. (2009). Longitudinal analyses of religious and spiritual development among seminary students. *Mental Health, Religion & Culture*, 787 - 801.
- SHULTS, L., & S SANDGE, S. (2006). *Transforming Spirituality*. Baker Academics.
- SCHNARCH, D. M. (1997). *Passionate marriage: Keeping love and intimacy alive in committed relationships*. New York: Henry Holt and Co.

Kontakt na autora

Monika Nová, PhDr, PhD

Univerzita Karlova v Praze, Husitská teologická fakulta, Pacovská 4, Praha 4, 140 21

E-mail: monika.nova@htf.cuni.cz

VYUŽITIE EXPRESÍVNYCH TERAPIÍ PRI ROZVÍJANÍ EMPATICKÝCH SCHOPNOSTÍ SOCIÁLNYCH PRACOVNÍKOV

Use of expressive therapy developing empathical skills social workers

Jaroslava MALČEK

Abstrakt

Príspevok sa venuje prezentovaniu významu expresívnych terapií pre sociálnu prácu. Predstavuje skupinový program, v ktorom sa využitím terapeutických techník v sociálnej práci, umeleckými prostriedkami realizovala snaha rozvíjať empatické schopnosti sociálnych pracovníkov.

Kľúčové slová: Umenie. Empatia. Expresívne terapie. Sociálna práca.

Abstract

The contribution focuses on the presentation of the meaning of expressive therapies for social work. It represents a group program in which, through the use of therapeutic techniques in social work, the artistic means made an effort to develop the empathic abilities of social workers.

Key words: Art. Empathy. Expression therapy. Social work.

Úvod

Umenie symbolizuje významy, je svedectvom, ktoré je prezentované vo svojej expresívnej, umeleckej forme. Čerpá zo zdrojov vlastných človeku a stimuluje ich vyjadrenie, vo svojej výrazovej forme vplýva na percipienta.

Umenie svojimi vyjadrovacími prostriedkami komunikuje vnútorný svet autora, sprostredkováva vnútornú realitu vnímateľovi umeleckými prejavmi, napríklad hudbou, obrazom, pohybom. Pocity, myšlienky, hodnoty autora artefaktu sa zrkadlia z vnútra jeho prežívania vo vonkajšej realite.

Umenie ponúka sebavyjadrenie. Ľudské telo, naše zmysly nám umožňujú vizualizovať, tvoriť artefakty, pretože máme uši, aby sme počuli, zrak, aby sme videli, telo, aby sme sa pohybovali. Vieme tvoriť hudbu, lebo počujeme; kresliť, maľovať, lebo vidíme; tancovať, lebo máme svaly, kosti.

Umením reagujeme na svet a meníme svet v aktívnej expresii, tu sa odzrkadľuje sociálny aspekt umenia. Potenciality k tvorbe má každý z nás.

1 Empatia

Pojem „empatia“ bol prvý krát použitý v roku 1909 E. B. Titchenerom, anglickým psychológom. Jedná sa o grécky výraz, kde „empathia“ znamená afekt a „pathos“ utrpenie (Buda, 1994).

Empatiu definuje Oxfordský psychologický slovník ako schopnosť pochopenia a „vstúpenia“ do pocitov a emócií druhého človeka.

Kassin, Fein, Markus (2006) vymedzujú empatiu v spojitosti s altruizmom.

Iní autori, ako Davis et al., Eisenberg, Preston (in Kassin, Fein, Markus, 2006) ju definujú ako komplexný fenomén spájajúci kognitívne a emotívne prvky.

Psychologický slovník (Hartl, Hartlová, 2010) definuje empatiu ako schopnosť vcítiť sa do pocitov a správania druhej osoby. Empatia je považovaná za súčasť emočnej inteligencie, ktorú je možné cielene rozvíjať. Jedná sa o emocionálne stotožnenie sa s videním, cítením, chápaním druhej osoby.

Mnoho výskumníkov dospelo k záveru, že empatia často sprostredkúva prosociálne správanie, a to tak v konkrétnych situáciách, ako aj v dispozičnej úrovni.

Definícia termínu "empatia" od rôznych autorov, vedie k záveru, že jej jednou z dôležitých súčastí je porozumenie, intuitívne chápanie situácie inej osoby, jej pocitov, myšlienok a činov.

Komunikácia je bytostnou súčasťou života človeka vo verbálnej či neverbálnej podobe. Prostredníctvom jej výrazových prostriedkov sa ľudia snažia pochopiť či vyjadriť myšlienky, pocity, názory, hodnoty, postoje atď.

2 Umenie a expresivita

Umenie využíva komunikačné prostriedky tvarov, farieb, symbolov predovšetkým v neverbálnej rovine. Vnímanie artefaktov predkladá emocionálne stavy autora percipientovi, pre pochopenie, ako základ etického konania. Jedná hlavne o zdieľanie emócií.

Autor transformuje sebareflexiu divákovi. V prípade obrazu, básne, hudobnej skladby, tanca, pomáha divákovi porozumieť prostredníctvom symbolov i napriek psychologickej vzdialenosti nájsť slová, verbalizovať pociťované z expresie. Percipovanie sa mení na dialog.

Buda (1994, s. 221): *„Ak je predmetom umeleckého zobrazenia človek alebo ľudské dianie, puto medzi osobnosťou umelca a percipienta je puto užšie, pretože pri pochopení zobrazenia možno použiť niektorú časť kódov bezprostrednej ľudskej komunikácie. Percipovanie a pochopenie umeleckého diela si vyžaduje pozornosť, empatické chápanie ak sa človek nemieni uspokojiť s povrchným umeleckým zážitkom. Zdrojom ozajstných zážitkov sa umenie stáva vtedy, keď sa v nich osobnosť snaží rozplynúť, keď sa pokúša situáciu prežívať.“*

Umenie môže v mnohom napomáhať rozvoju empatie, môže prispieť k zvyšovaniu psychologickej kultúry.

3 Expresívne terapie a empatia

Psychologický slovník (Hartl, Hartlová, 2010) definujú expresívne terapie ako formu psychoterapie pri ktorej je klient pobádaný, aby otvorene hovoril o svojich problémoch a bez zábran vyjadroval svoje emócie. Jedná sa o celú škálu terapií postavených na využívaní neverbálnych techník, napr. výtvarné vyjadrovanie, tanec, pohyb k uľahčeniu zmeny.

Medzi expresívne terapie patrí arteterapia, ktorá využíva ku komunikácii výtvarnú „reč“, tanečnopohybová terapia, ktorá využíva „reč“ tela, pohybu, tanca, muzikoterapia využíva hudobnú „reč“, biblioterapia a poetoterapia využívajú samotnú verbálnu reč poézie a prózy.

Hudba pomáha prežívať nálady a afektívne napätia, maliarstvo prostredníctvom reči farieb a tvarov zachycuje čo cíti a čo si myslí zobrazovaný objekt. Poézia poskytuje symboly, literatúra prirovnania na vyjadrenie pocitov a spôsobov správania ľudí v rôznych sociálnych situáciách. Aktívna tvorba umožňuje splývanie s emóciami autora, ale aj premenu do emočných stavov rolových partnerov (Buda, 1994).

4 Sociálna práca a empatia

Domnievame sa, že naratívne pochopenie inej osoby má zásadný význam, pretože obsahuje úplnejší obraz človeka. Vyžaduje starostlivý, veľmi správny postoj k dôstojnosti partnera, klienta. Formuje morálnu a duchovnú podstatu osobnosti profesionála, sociálneho pracovníka.

Řezníček (in Schavel, Oláh, 2010) uvádza, že nápomocnými pre vzťah zo strany sociálneho pracovníka je predpoklad najmä empatie, vrelosti a autenticity, ale i tvorivosti.

Empatia zahŕňa vstup do citového sveta, emócií inej osoby. Takáto penetrácia sa prejavuje v interakcii, komunikácii ľudí všetkých profesií, teda aj v sociálnej práci.

Predpokladáme, že empatia môže pôsobiť ako hnacia sila altruistického správania, ako kognitívny akt v procesoch sociálnej percepcie a riešenia problémov, ako regulátor medziľudskej interakcie.

Našou snahou bolo vstúpiť do empatického dialógu medzi dvoma ľuďmi, prostriedkom nám mali byť tvorivé, umelecké terapie. Analýzu a tvorbu výtvarných, literárnych, hudobných, pohybových útvarov, ako prostriedku vyjadrenia vnútorného prežívania sme pri hľadaní, objavovaní, pochopení hodnôt druhého človeka považovali za kľúčovú (už samotné kognitívne zaoberanie sa situáciou druhého človeka môže mobilizovať empatické schopnosti).

Zámerom nášho snaženia bolo využiť prvky expresívnych terapií: arteterapie, biblioterapie, muzikoterapie, tanečnopohybovej terapie, pre umožnenie vcítenia sa do vnútorného sveta autora sociálnym pracovníkom. Sprostredkovali sme tvorbu renesančného umelca Leonarda da Vinciho, narodený 1452, zomrel 1519. Skupinového stretnutia sa v lete 2017 zúčastnilo desať sociálnych pracovníčok, účastníčok vzdelávania v rámci modulu Terapeutické techniky v sociálnej práci v Inštitúte ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov, ktoré je súčasťou Vysoké školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave.

Naším cieľom bolo, aby sociálne pracovníčky prostredníctvom umeleckých artefaktov tvorcu Leonarda da Vinciho (obrazu, básne, hudby) pasívne percipovali psychické prežívanie a aktívne ho prejavili v následnej vlastnej tvorbe obrázku, básne, hudby, pohybu.

Výsledný produkt-artefakt vyjadrený v podobe obrázku, básne a tanca sa stal v konečnom dôsledku prostriedkom rozvoja empatie, pri dialógu medzi autorom a percipientom v pasívnej aj aktívnej forme.

Priebeh skupinového stretnutia a výsledné artefakty prezentujeme názorne na obrázkoch č. 1 – 5 a vo videoprojekcii.

Obrázok 1: Využitie prvkov arteterapie

Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok 2: Využitie prvkov arteterapie

Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok 3: Využitie prvkov biblioterapie

Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok 4: Využitie prvkov biblioterapie

Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok 5: Využitie prvkov muzikoterapie

Zdroj: vlastné spracovanie

Záver

Našou snahou bolo predstaviť, ponúknuť prvky expresívnych terapií pre rozvíjanie empatie sociálnych pracovníkov.

Empatia, táto neodmysliteľná kvalita pre profesionálne pôsobenie sociálneho pracovníka sa dá rozvíjať. Rozvíjať túto schopnosť sme sa pokúsili prostredníctvom mechanizmov pasívnej percepcie a aktívnej tvorby artefaktov, ktorými sme predpokladali umožnenie identifikácie s objektom empatie-umeleckým dielom.

Myslíme si, že rozvíjať empatické schopnosti sociálneho pracovníka môžeme ľudskými prostriedkami, a preto sme ponúkli skupinový program s prvkami expresívnych terapií, arteterapie, biblioterapie, muzikoterapie, tanečnopohybovej terapie.

Umelecké produkty, podľa nás predstavili priestor na prezentovanie vnútorného prežívania autora a sprostredkovali emócie, postoje, myšlienky.

Sme presvedčení, že expresívne terapie svojim bohatstvom výrazových prostriedkov tvoria cenný zdroj inšpirácie pre prax sociálnej práce.

Zoznam použitej literatúry

- BUDA, Béla. 1994. *Empatia*. Nové Zámky: Psychoprop. 340 s. ISBN 80-967148-0-5.
- HART, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. 2010. *Veľký psychologický slovník*. Praha: Portál. 790 s. ISBN 978-80-7367-686-5.
- COLMAN, A., M. 2006. *Oxford Dictionary of psychology*. London: Oxford University Press, 2006. 882 s. ISBN 0-19-861035-1pbk.
- KASSIN, Saul, FEIN, Steven, MERKUS, Hazel Rose. 2006. *Social psychology*. Belmont: Wadsworth Cengage Learning, 784 s. ISBN 13:978-0-495-80945-6.
- SCHAVEL, Milan, OLÁH, Michal Oláh. 2010. *Sociálne poradenstvo v sociálnej práci*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety Bratislava. 160 s. ISBN 978-80-89392-19-6.

Kontakt na autora

Jaroslava Malček, PhDr. Bc.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Palackého 1, Bratislava

E-mail: jaroslavamalcek@gmail.com

SYNDRÓM ROZPADU V SOCIÁLNEJ PRÁCI

A disorder syndrome in social work

Peter ĎURKOVSKÝ

Abstrakt

Denndenne sme svedkami alebo účastníkmi udalostí, keď sa zhubný narcizmus zamieňa s vierou, keď sa v mene viery koná proti viere, keď domnelá realizácia kresťanských myšlienok je v samotnej podstate pohanstvom. V praxi napriek deklaráciám je odkázaný často len syndrómom, za ktorý sa ukryjú nekalé obchodné praktiky.

Kľúčové slová: Kulty. Kultová závislosť. Sekty. Teománia.

Abstract

Every day we are witnesses or participants of confusion narcissism and belief. Dependant on social help in practise is coulisse of crime

Key words: Cults. Dependance of cult. Sects. Godmania.

Úvod

Ježiš vo Večeri Pána podľa Evanjelia podľa Jána hovorí: „Kto sa okúpala, potrebuje si umyť nohy a je celý čistý.“ (Jn 13, 21-13, 30) Ide o viacrozmerú vetu. Okúpať sa znamená prejsť krstom, skutkami sa očistiť od hriechov, očistiť sa neformálnou spoveďou pred sebou samým, a v konečnom dôsledku očistiť sa neformálnou spoveďou pred Stvoriteľom. Vstúpiť do duše blížneho a do príbytku Otca zároveň len čistými nohami, čiže dušou pripravenou prijať osvietenie.

Brazílsky psychiater Norberto Keppe definoval jednu z najbežnejších duševných porúch. Teomániu, ktorá sa prejavuje myslením a konaním v prudkom rozpore s vyššie uvedenými myšlienkami. Ide o „sebaklam, že my ľudia môžeme byť Bohom.“ (Peck, 1994, s.177) Je to v podstate prejav zhubného narcizmu, o ktorom vypracoval viaceré vedecké štúdie aj kontroverzný sociálny pracovník X. Crément. (Crément, 1998) Hoci sa on sám o tomto jave vyjadruje tými najpejoratívnejšími výrazmi, široké vrstvy spoločnosti môže osloviť viac než ktorákoľvek deklarácia autority, keďže dav si aj vďaka spomínanej teománii stotožňuje autoritu s podvodom. (Teomániou môže byť napríklad aj verejný prejav známeho slovenského eurokomisára, keď sa o Slovenskej republike ako o slobodnom štáte, ktorý využíva dispozičné právo dané medzinárodným právom, aby sa v zmysle Ústavy SR rozhodla, či sa zaručí bohatým gréckym dôchodcom za ich nadpriemerné dôchodky, vysloví týmito slovami: „Únia nemôže stále prežívať naše drámy, Slovensko si ako člen najelitnejšieho klubu Európskej únie musí uvedomiť, že nesie globálnu zodpovednosť (Pravda: 1. október 2011, s. 1)“. Teománia je aj jav, ktorý možno nazvať povyšovaním svojvôle nad pozitívne a prirodzené právo.

Zhubné kulty v oblasti pomoci

Kult je slovo, ktoré sa odvodilo z latinského *cultus*, čo znamená uctievanie. Psychickou manipuláciou dochádza k zmene pôvodnej identity človeka do tzv. kultovej identity bez toho, aby si to dotyčný uvedomoval“ (Jusko, 2004, s.107) Akokoľvek sa môžeme odvolávať na kresťanské hodnoty našej židovsko – kresťanskej európskej kultúry, kde nie sú brzdy a protiváhy, tam sa brzdiť nedá. Zjednodušene povedané, ak je odkázaný človek

v starostlivosti skupiny, ktorá sa riadi nepísanými normami zhubného kultu, nie je v súčasnosti mechanizmus, ktorý by tento zhubný kult zastavil v zneužívaní. Takto napokon končí odkázaný ako človek, ktorý v posledných okamihoch života odkáže celý majetok na dobročinné účely, z ktorých sa po jeho skone vyklúje medzikontinentálne cestovanie, podpora súkromných podnikateľských aktivít, obchodovanie s ľuďmi, alebo financovanie patologických závislostí. Čakať na legislatívne zmeny, či len formálne apelovať na svedomie nie je riešením.

Zhubné sekty v oblasti pomoci

Podľa J. Jandourka je sekta „typicky náboženská organizácia chápaná seba samu ako spoločenstvo vyvolených, ktorí uskutočňujú pravú vieru a prax, a rezignujú preto na univerzalitu“ (Jandourek, 2007, s.212) Zhubná sekta, ktorá dlhodobším pôsobením taktiež vyvoláva kultovú závislosť, je síce navonok prepojená s okolím ako zhubný kult, avšak má tendenciu byť voči jej obetiam, v našom prípade voči odkázaným, a aj voči vlastným členom viac diktátorská. Zo známych prípadov ide napríklad o zariadenia služieb sociálnej starostlivosti, ktoré klientov z dôvodu rýchleho zvýšenia zisku nechávali bez pomoci umierať v garážach.

Skupinová psychóza po vzniku kultovej závislosti

Vznikom kultovej závislosti a zmenou identity postihnutého jedinca sa automaticky mení i jeho myslenie, cítenie a konanie. V prostredí, ktoré túto závislosť vyvolalo, často i mimo neho, koná v rozpore s pudom sebazáchovy. C. G. Jung v roku 1935 tieto mechanizmy demonštroval na davovej psychóze po nástupe fašizmu v Nemecku takto : „*Dokonca i moji priatelia sú fascinovaní a keď som v Nemecku, verím tomu sám, chápem to všetko a viem, že to musí byť tak, ako to je. Nedá sa tomu odolať. Ide vám to pod pás a nie do vašej mysle, váš mozog je proste nanič, je zachvátený váš sympatický systém.*“ (Jung, 1992, s.172)

Odborná literatúra doposiaľ nemá ohľadom kultov a siekt jednotnú terminológiu. Pod pojem kult takmer vždy zahŕňa donucovací kult i donucovaciu sektu. Podľa E. Komárika je kult v tomto význame vždy:

- a) autoritársky,
- b) opozičný,
- c) výlučný,
- d) legalistický,
- e) subjektivistický,
- f) s pocitom prenasledovania,
- g) kladúci dôraz na sankcie,
- h) ezoterický,
- i) protikňazský.“ (Komárik, 1998, s.88)

Podľa S. Hassana „mnoho z týchto skupín má na svedomí nervové zrútenia, rozpad manželstva alebo úpadok obchodného podnikania, nehovoriac o dokladovaných samovraždách a smrteľných haváriách.“ (Hassan, 1994. s. 69). Potreba prináležania a lásky patrí medzi psychologické potreby (Košč, 1996, s. 40.). Keď jej naplnenie začne do určitej miery absentovať, jedinec má prirodzenú tendenciu obnoviť rovnovážny stav. Na poli záchrany človeka, jeho blaha, vnútorného rastu a šťastia podľa E. Fromma „nezostali žiadne slová, ktoré by neboli skomercializované, skorumpované a inak zneužitú.“ (Fromm, 1994, s.18)

Záver

Známy poslanec európskeho parlamentu v súvislosti s požiadavkami bohatého Grécka na neustále vydržovanie eurozónou „upozornil, že ak by Slovensko euroval neschválilo, otvorila by sa otázka, či nemá vypadnúť z rozhodovacích právomoci súvisiacich s eurozónou“. (Pravda, 01. október 2011, s.3) Inými slovami, tento politik odkázal Slovensku, že ak nebude

poslúchať, poslúchať bude musieť. Hoci na rozdiel od tohto politika pozitívne a prirodzené právo hovorí niečo iné. Sociálny pracovník, ktorý chce obdobným spôsobom zneužiť, alebo ktorý pod zámienkou solidarity svojvoľne zneužíva na bezdôvodné obohacovanie sa klienta zariadení sociálnej starostlivosti, si má uvedomiť, že z kresťanského hľadiska sa všetko počíta, a že monopol na pravdu má naozaj iba Boh.

Zoznam použitej literatúry

- CREMENT, X.: *KJV*. Olomouc: Votobia, 1998. ISBN 80-7198-335-7.
- ĎURKOVSKÝ, P.: *Výskyt sociálnopatologických javov u detí a mládeže ako dôsledok týrania, zanedbávania a zneužívania v rodine*. Diplomová práca. Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela. Banská Bystrica: 2007.
- FROMM, E. : *Umění být*. Praha : Naše vojsko, 1994. ISBN 80-206-25-9.
- HASSAN S. : *Jak čelit psychické manipulaci zhoubních kultů*. Brno : Nakladatelství Tomáše Janečka, 1994. ISBN 80-85880-03-2.
- JANDOUREK, J. : *Sociologický slovník*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0
- JUNG, C. G. : *Analytická psychologie. Její teorie a praxe*. Praha : Academia, 1992. ISBN 80-200-0418-1.
- JUSKO, P. : Kultová závislosť. In : Hroncová, J. a kol. : *Sociálna patológia*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-8055-926-0.
- KOMÁRIK, E.: *Pedagogika emocionálne a sociálne narušených*. Bratislava: 1998. ISBN 80-223-1289-4.
- KOŠČ, M. : *Základy psychológie*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1996. ISBN 80-08-01216-1.
- PECK, M. S. : *Dále nevyšlapanou cestou*. Olomouc : Votobia, 1994. ISBN 80-85885-12-3.
- PRAVDA: 01. október 2011, s. 1, 3. ISSN 1335 – 4050.

Kontakt na autora

Peter Ďurkovský, JUDr. PhDr., PhD.
 Národné centrum prevencie sociálnej patológie
 E-mail: peter.durkovsky1@gmail.com

QUO VADIS KOMORA?

Quo Vadis Chamber?

Anton DOKTOROV, Jarmila DOKTOROVOVÁ

Abstrakt

Príspevok rieši súčasnú situáciu a právny rámec komory sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce. Prináša analýzu súčasného stavu a návrh na úpravu stávajúcej legislatívy. Príspevok rieši niektoré nejasnosti v právnom definovaní tejto profesijnej komory.

Kľúčové slová: Komora. Profesionálna organizácia. Sociálna práca. Legislatíva. Definovanie podnikania v sociálnej práci.

Abstract

The contribution addresses the current situation and the legal framework of the Chamber of Social Workers and Social Workers Assistants. It presents an analysis of the current situation and a proposal to modify the existing legislation. The contribution addresses some uncertainties in the legal definition of this professional chamber.

Key words: Chamber. Professional Organization. Social Work. Legislation. Defining Business in Social Work.

Úvod

Zákomom 219/2014 o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov vznikla Komora sociálnych pracovníkov. V našom právnom systéme to nie je žiadna novinka. Profesionálne komory tu pôsobia už veľa rokov. Ich základnou úlohou je koordinácia a dohľad nad odbornými činnosťami svojich členov, ktorí na základe členstva komory vykonávajú svoju odbornú činnosť ako samostatné podnikanie na základe tzv. osobitného zákona, nie živnostenského listu. Takto v našej republike podnikajú už celé roky advokáti, notári, audítori a ostatní odborníci. Nakoniec, niektoré profesie sa vykonávajú len na základe členstva v komore, je nutnou podmienkou na legálne podnikanie. Takto si nevieme predstaviť činnosť notára ako zamestnanca vo verejnej správe, či už člena alebo nečlena komory. Komora v týchto prípadoch reguluje súkromné podnikanie svojich členov, pričom dbá na odbornú a kvalifikačnú úroveň svojich členov. Zároveň vydáva právne predpisy, ktoré regulujú podnikanie svojich členov, ako sú sadzobníky prác vykonávaných členmi komory.

Ďalším zmyslom profesionálnych komôr je ich činnosť, ako reprezentant a zástupca svojich členov ako zamestnancov v kolektívnom vyjednávaní, pričom tieto komory supľujú úlohu odborových združení. Takto vnímame postavenie komory učiteľov na Slovensku, ktorá neriadi podmienky vykonávania učiteľskej profesie ako podnikateľskej činnosti, a nefunguje ani ako garant odborného rozvoja učiteľa, nakoľko toto rieši špeciálna legislatíva. Tu komora učiteľov vystupuje ako alternatívny odborový orgán. Zaujímavá je definovaná úloha komory sociálnych pracovníkov v §15, kde uvádza: „komora ... sprostredkúva členom komory v prípade potreby zastupovanie v konaní pred súdmi vo veciach súvisiacich s výkonom sociálnej práce...“. Týka sa to aj konanie pred trestnými senátmi? Nedávno odsúdená sociálna kurátorka v kauze Hrotákovcov bola uznaná vinnou zo spáchania trestnej činnosti v súvislosti s výkonom sociálnej práce. Nie je vôbec jasné, či toto zastupovanie sa vykoná priamym zastupovaním člena komory v trestnom konaní namiesto advokáta, čo by chcelo úpravu

trestnej legislatívy, alebo len sprostredkuje, čiže najme a zaplatí advokáta, člena komory advokátov pre účely zastupovania v trestnej kauze člena komory sociálnych pracovníkov.

Podme sa z tohto pohľadu pozrieť na činnosť komory sociálnych pracovníkov.

Komora ako zástupca sociálnych pracovníkov v kolektívnom vyjednávaní.

Túto úlohu si komora sociálnych pracovníkov nikdy nedávala, ani tak nefungovala. Profesijné komory dokážu vytvárať alternatívu k odborovým orgánom. Komora učiteľov vystupuje agresívnejšie a podľa mienky učiteľov aj razantnejšie v kolektívnom vyjednávaní, alebo v tlaku na orgány štátu za účelom riešenia sociálnej situácie svojich členov. Komora sociálnych pracovníkov sa doteraz nikdy nevyjadrovala k sociálnemu postaveniu svojich členov. Naopak, pod vplyvom nie vhodnej sociálnej legislatívy, ktorá kladie čoraz vyššie nároky na výšku vzdelania sociálneho pracovníka, pričom tejto komore ani trochu nevaďí, že vysokoškolsky vzdelaní pracovníci s magisterským titulom, s vysokou mierou osobnej zodpovednosti na pozícii sociálneho kurátora sú zaraďovaní do šiestej platovej triedy (samostatný radca), kde ich tabuľkový príjem neprevyšuje 600,-EUR brutto! Absolútne ignorovanie stredoškolského úplného odborného vzdelávania zapríčinilo, že malé obecné úrady v obciach do dvoch tisíc obyvateľov, čo predstavuje okolo 90% obcí na Slovensku, si nemôže dovoliť zamestnať drahého sociálneho pracovníka s vysokoškolským vzdelaním, hoci im to zákon prikazuje. Takže na malých obciach je situácia, že namiesto drahého sociálneho pracovníka radšej žiadajú. Ani tento stav komore sociálnych pracovníkov nevaďí. Nevidel som doteraz žiadny tlak na orgány štátu, aby túto situáciu riešil, nie je mi známa žiadna spolupráca so Združením obcí a miest SR.

Komora ako nositeľ požiadaviek na odbornosť svojich členov.

Takúto úlohu plní napríklad komora notárov, exekútorov na Slovensku. V prvom rade sa tieto komory nespoliehajú na úroveň vzdelávania svojich členov, ale sami aktívne pristupujú k deklarovaniu požiadaviek na odbornú úroveň svojich členov. Preto členom komory advokátov (a iných) sa nemôže stať hocikto, ktorý splňa odborné požiadavky na výkon povolania právnika, ale komora si vydobyla odbornú prax iba u už platného člena komory, pričom členstvo v komore je podmienené absolvovaním prísnej skúšky pred orgánmi komory. Komora sociálnych pracovníkov si tieto predsavzatia nezobrala za svoje. Nielenže nevyžaduje osobitné skúšky na výkon povolania pred orgánmi komory, ale ani nevystupuje pred orgánmi štátnej správy v školstve ako zástupca zamestnávateľov. Takto sa stalo, že komore sociálnych pracovníkov vôbec nevaďí, že zákon 219/2014 Z. z. a zákon 448/2008 Z. z. vôbec nepoznajú stredoškolskú kvalifikáciu sociálneho pracovníka, pričom v systéme regionálneho školstva takýto študijný odbor existuje!

Tabuľka 1: Príloha č. 4 k vyhláske č. 64/2015 Z. z.

W.76	UČITEĽSTVO		
1.7646 M	vychovateľsko-opatrovateľská činnosť	7646 M	2), 4)
2.7649 M	učiteľstvo pre materské školy a vychovateľstvo	7649 M	2), 4)
3.7661 M	sociálno-výchovný pracovník	7661 M	2), 4)
4.7662 M	animátor voľného času	7662 M	2), 4)
5.7667 N	starostlivosť o seniorov v sociálnych službách	7667 N	1), 4)
6.7670 M	pedagogický asistent		2), 4)

Komora sociálnych pracovníkov ponecháva odbornú prípravu na pleciach všeobecne platnej legislatívy, pričom nezastupuje svojich členov ako zamestnávateľ pred orgánmi štátnej

správe v školstve, ani nerieši svoju vlastnú legislatívu pre vzdelávanie svojich členov. Ako dôkaz môžem poskytnúť, že Štátny inštitút odborného vzdelávania MŠ SR neeviduje v svojich odborných komisiách pre tvorbu štátnych vzdelávacích programov v odbornom vzdelávaní ako člena a odborníka ani jediného zástupcu komory sociálnych pracovníkov. V odborných komisiách ŠIOV u sú zastúpení nasledovní odborníci, a to Prof. Levická a doc. Doktorov.

Komora ako orgán usmerňujúci súkromné podnikanie.

Komora sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce vylúčila asistentov sociálnej práce z výkonu samostatne zárobkovej činnosti, nakoľko v odseku 3 §3 uvádza:“

Asistent sociálnej práce vykonáva sociálnu prácu v pracovnoprávnom vzťahu alebo v obdobnom pracovnom vzťahu.“. Takto je komora vlastne dvoj komora, nakoľko pre obe kategórie sociálnych pracovníkov vystupuje ako profesijná komora, hoci výkon podnikateľskej činnosti umožňuje iba jednej z nich. Kým si nevieme predstaviť notára ako zamestnanca štátu, obce alebo verejnej správy, tak si zatiaľ nevieme predstaviť sociálneho pracovníka ako samostatne zárobkovo činnú fyzickú osobu. Nie z dôvodu neodbornosti, ale z dôvodu platieb. Nesmieme si pliesť právnické osoby pôsobiace ako neverejný poskytovateľ sociálnych služieb, pričom poberajú príspevok od obce alebo VÚC!! Právnická osoba nie je členom komory. Komora to asi s tým podnikaním svojich členov asi nemyslí vážne, nakoľko dodnes neriešila sadzobník odborných a obslužných služieb svojich členov, riešenie reklamácie týchto služieb, posudzovanie odbornej úrovne týchto služieb apod. Zákon veľmi vágne určuje, že sociálny pracovník poskytujúci svoje služby v rámci výkonu samostatne zárobkovej činnosti fyzickej osoby musí mať zabezpečenú supervíziu, (v §7 sa uvádza, že žiadateľ o povolenie na výkon samostatnej praxe sociálneho pracovníka „*by mal mať zabezpečenú supervíziu na výkon samostatnej praxe sociálneho pracovníka*“). Ale zákon vôbec nerieši, ako sa má táto supervízia zabezpečiť, na základe akého vzťahu (pracovný alebo obdobný pomer, podnikateľská činnosť, osobitné povolenie apod.), či stačí jedna hodina supervízie za rok, alebo jedna hodina denne, čiže sa vôbec neurčil rozsah supervízie. Zákon vôbec nerieši výstupy z tejto supervízie, napríklad formou výročnej správy, formou dobro vzdania alebo bozku na čelo sociálneho pracovníka. Ťažko si vieme predstaviť poskytovanie sociálnej služby v rámci samostatnej praxe sociálneho pracovníka v zariadení poskytujúce sociálne služby. Tieto zariadenia sú kreované ako právnické osoby, takže zamestnávať sociálneho pracovníka ako človeka s povolením na výkon samostatnej praxe vôbec nemá zmysel, nakoľko podľa súčasného zákona o dani z príjmu by sa jednalo nie o podnikateľskú činnosť podľa §6 tohto zákona, ale o §5 tohto zákona, čiže o závislú činnosť! Takže sociálnemu pracovníkovi podnikajúcemu podľa zákona ostávajú len odborné činnosti vykonávané mimo zariadení poskytujúce sociálne služby. Problémom stále ostáva, kto by bol ochotný a najhlavnejšie, kto by bol schopný za tieto služby zaplatiť a koľko. Nakoniec sa javí, že predmetom podnikania sociálneho pracovníka môže byť práve poskytovanie supervízie, problém je v tom, že zákon ustanovuje zabezpečenie supervízie aj pre výkon supervízie... Čiže sa dvaja dohodnú, že si navzájom budú vykonávať supervíziu? Je zaujímavé, že komory advokátov, notárov, ktorých členovia rieši majetkové kauzy v hodnotách rozpočtu malého mesta, vôbec neriešia supervíziu. Riešia však veľmi podrobne prípady procesného zlyhania svojho člena pri výkone podnikateľskej odbornej činnosti, pričom sú definované orgány a postup ich práce pri riešení týchto prípadov. Na stránke komory sociálnych pracovníkov SR som však našiel registrovaných až dvoch sociálnych pracovníkov pre výkon samostatnej praxe, čo svedčí o veľkom záujme vykonávať túto činnosť.

Obrázok 1: Register povolení

Slovenská komora
sociálnych pracovníkov
a asistentov sociálnej práce

Register povolení na výkon samostatnej praxe sociálneho pracovníka

podľa zákona č. 219/2014 Z.z. o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov ďalej len „zákon“).

Evidenčné číslo	Titul pred menom	Meno	Priezvisko	Titul za menom	Splnenie kvalifikačného predpokladu	Právny predpis, na účely ktorého je vydané povolenie	Miesto výkonu samostatnej praxe SP, kontaktné údaje.	Dátum udelenia povolenia	Dátum zániku / odňatia povolenia	Dátum pozastavenia platnosti povolenia	Dátum obnovenia platnosti povolenia
SP0001	PhDr.	Ida	Želinská		áno	<ul style="list-style-type: none"> opatrenie podľa § 11 ods. 3 písm. b) opatrenie podľa § 12 ods. 1 písm. d) sociálne poradenstvo podľa § 44a ods. 1 písm. a) a opatrenia podľa § 44a ods. 1 písm. b) povinnosť uvedenú v § 14 ods. 1 v druhej vete zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálno-právnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov	Bebravská 3, 821 07 Bratislava ako administratívny priestor / v teréne podľa potreby klientov / online podľa potreby klientov na tel. č. 0903 373 428 / Moskovská 29, Bratislava ako priestor na osobné stretnutia s klientami na základe dohody	22.3.2016			
SP0002	PhDr.	Gabriela	Zatková		áno	<ul style="list-style-type: none"> opatrenie podľa § 11 ods. 3 písm. b) opatrenie podľa § 12 ods. 1 písm. d) sociálne poradenstvo podľa § 44a ods. 1 písm. a) a opatrenia podľa § 44a ods. 1 písm. b) povinnosť uvedenú v § 14 ods. 1 v druhej vete zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálno-právnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov	Bakalárska 2, 971 01 Prievidza ako administratívny priestor a priestor na osobné stretnutia s klientami na základe dohody / v teréne podľa potreby klientov / online podľa potreby klientov, tel. č. 0917 522 558, gzatkova@gmail.com	23.3.2017			

Zdroj: http://socialnapraca.sk/wp-content/uploads/2017/03/Register-povoleni-na-vykon-SPSP_23_3_2017.pdf dňa 18.7.2017

Vadí mi aj svojská terminológia zákona 219/ 2014 Z. z., kde podnikanie v sociálnej oblasti označuje ako samostatnú prax. Takýto pojem je našej legislatíve neznámy, v oblasti podnikania tento pojem neexistuje. Ale samostatná prax podľa tohto zákona je podnikaním, čiže ide o podnikateľa, ktorý podniká na základe iného než živnostenského oprávnenia podľa osobitných predpisov, pričom zákon o komore sociálnych pracovníkov je tento osobitný predpis. Prečo sa hanbíme za pojem podnikanie v sociálnej oblasti?

Veľmi zaujímavé je riešenie v tomto zákone disciplinárna komisia a disciplinárne konanie pred touto komisiou. Zákon uvádza:

„§ 24

Disciplinárna komisia komory

(1) Disciplinárna komisia komory

a) rozhoduje v prvom stupni v mene komory v disciplinárnom konaní na návrh dozornej rady komory, profesijnej rady komory alebo z vlastného podnetu,...“

Kto však plní úlohu odvolacieho orgánu v tomto konaní zákon nezjavuje, čo je fatálny legislatívny nedostatok. Zákon neurčuje, kto bude plniť úlohu odvolacieho orgánu, čiže druhostupňového orgánu v správnom konaní, hoci toto správny zákon vyžaduje. Týmto sa zákon 219/2014 Z. z. dostáva do kontradikcie so zákonom 71/1967 Zb. o správnom konaní, čo je nezákonný stav.

Záver

Účelom tohto príspevku je otvorene hovoriť o niektorých problémoch a nedotiahnutých veciach, ktoré sa udiali pri zakladaní Komory sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce. Treba vychádzať z faktu, že komora je nový subjekt v rámci sociálnej práce, a že tvorba každej organizácie je spojená so začiatocnými chybami, ktoré sme v tomto príspevku identifikovali, a ktoré môžu byť riešené v najbližšom čase.

Zoznam použitej literatúry

- DOKTOROV, A. - DOKTOROVOVÁ, J. 2015. *Comments on the Amendment of Social Laws CYRIL-METHODIUS DAYS OF SOCIAL SERVICES*. Proceedings of the international expert - scientific conference. Budapest, Hungary: HERALDIKA KIADÓ, 2015, 325 p. ISBN 978-963-9204-99-7. Editors: Jaroslav Stančiak, Silvia Dončevová, Angelika Dudžáková, Peter Slovák Reviewers: Dušan Polonský, Milan Schavel
- DOKTOROV, A. - DOKTOROVOVÁ, J. *Kritické postrehy k novele sociálnych zákonů*. In: Sociálně zdravotnícky horizont: Vědecký a odborný časopis, České Budejovice, ročník 3, číslo 1, 2016, ISSN 2336-3479.
- Vyhláška č. 64 Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky z 24. marca 2015 o sústave odborov vzdelávania a o vecnej pôsobnosti k odborom vzdelávania.
- Zákon č. 219/2014 o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní v znení neskorších predpisov.

Kontakt na autorov

Anton Doktorov, doc. Ing., PhD.

Jarmila Doktorovová, PhDr., PhD.

Vedecko-výskumné centrum prof. Vladimíra Krčméryho v Skalici

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety n.o. Bratislava

E-mail: anton.doktorov@gmail.com

SENIOR A ASPEKTY STARNUTIA

Senior and aspects of ageing

Peter HASA

Abstrakt

Odborný príspevok sa zaoberá problematikou staroby a riešením problémov spojených s obdobím tejto životnej etapy. Autor odborného príspevku sa snaží poukázať že i napriek sa zvyšujúcemu počtu starších ľudí sa nevenuje dostatočná pozornosť a snaha vybudovať pre seniorov našej spoločnosti adekvátny priestor pre zdravý a aktívny život. Hlavným cieľom príspevku je priblížiť problematiku staroby a spolu s ňou spojenými životnými zmenami, psychologickými, fyziologickými, sociálnymi či duševnými a priblížiť faktory, ktoré starobu ovplyvňujú. Autor poukáže i na nevyhnutnosť integratívnej starostlivosti o seniorov a na dôležitosť rolí sociálneho pracovníka v práci so seniorom .

Kľúčové slová: Staroba. Senior. Kvalita života. Prevencia. Riešenie problémov.

Abstract

This topic deals with the issues of ageing and the solution of problems connected with the period of this life stage. The author of this work is trying to point out a fact that in spite of the increasing number of elderly people is not sufficient attention and effort to build for seniors of our community an adequate space for a healthy and active life. The main aim of this work is to bring closer the issue of old age together with new life – changing, psychological, physiological, social and introduce factors that affect old age. The author points out the need for integrated care for the elderly and the role of a social worker in working with a senior.

Key words: Old age. Quality of life. Prevention. Problem solving.

Úvod

„Krásni mladí ľudia sú hračkou prírody,
Ale krásni starí ľudia sú umelecké diela.“
(Johann Wolfgang von Goethe)

Starnutie a problematika staroby je veľmi často diskutovaná téma a vždy i bude, keďže touto etapou prejde každý jedinec sám. Nezvratný proces, ktorým prechádzame do záverečnej fázy života. Problémy spájané s touto etapou života sú rôzne a okrem genetických predispozícií sú ovplyvňované i variabilnými aspektmi sociálneho prostredia, rodinného zázemia, fyzického zdravia, psychického stavu a ekonomického zabezpečenia.

Odborný príspevok sa zaoberá problematikou staroby a riešeniami problémov spojených s týmto obdobím života. Počet seniorov neustále rastie, no i napriek tomu sa riešeniu problémov spájaných so starobou nevenuje dostatočná pozornosť. Spoločnosť nevytvára adekvátny priestor pre zdravú a aktívnu starobu. Hlavným cieľom odborného príspevku je poukázať a priblížiť problematiku staroby spolu s ňou spojenými životnými zmenami.

Osobnou motiváciou príspevku je pocit, že i napriek globálnemu snaženiu sa riešiť problematiku staroby, nie je dostatočne táto súčasť nášho života riešená.

Odborný príspevok je rozdelený na kapitoly a následné vyhodnotenie predložených výsledkov, ktoré sú posunuté do diskusie.

Cieľom príspevku bolo odkryť najčastejšie problémy staroby a predniesť odbornej i laickej verejnosti závery, ktoré v tomto príspevku sú publikované.

Pri písaní príspevku boli použité a využívané literárne zdroje od slovenských i českých autorov ako i anglicky písaná literatúra. Medzi hlavné zdroje z ktorých čerpáme informácie sú diela autorov ako docent Határ, doktor Hetteš, autorka Hrozenská či Balogovej. Príspevok bude venovaný odbornej verejnosti, kompetentným pracovníkom, ktorí majú záujem riešiť problémy seniorov.

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANEJ PROBLEMATIKY

Život človeka je zložený z viacerých etáp, z ktorých každá je určitým spôsobom špecifická a predostiera isté možnosti, ale i obmedzenia. Poslednou životnou etapou je staroba. Na starobu je možné nazerať z viacerých uhlov pohľadu. Na jednej strane je to síce záverečná fáza, ktorou sa život končí. Na druhej strane sa však starobou otvára celá škála nových možností a pozitív, ktoré len treba vedieť správne uchopiť.

V prvej časti príspevku tejto práce charakterizujeme pojmy ako staroba, kvalita života seniorov, z dôrazom na jej sociálno-ekonomickú rovinu, či pojem celoživotné vzdelávanie a pod. Budeme sa venovať jednak demografii, pričom špecifikujeme starnutie populácie a postavenie seniorskej populácie v súčasnej spoločnosti, definujeme pojem ageizmus a priblížime si ľudské práva. Zároveň predostrieme legislatívny rámec, resp. zmapujeme prostredie sociálnych služieb a zdravotnej starostlivosti o seniorov na Slovensku.

1.1 Charakteristika staroby a postavenie seniorov v súčasnej spoločnosti

Hodnotový systém väčšiny súčasných spoločností je nastavený spôsobom, zdôrazňujúcim predovšetkým zachovávanie biologicky podmienených kompetencií mladosti a takých atribútov, ako je energia, výkonnosť a pod. Starnutie, ako aj samotná staroba, je naopak považovaná skôr za negatívny jav, resp. etapu života. Podľa Kovala (2004, s. 101) „sociálny status starého človeka patrí do nevýhodnej kategórie starobného dôchodcu, pričom je zafixovaný v spoločenských zvykoch, zákonoch a je tabu“. Oproti majorite sa teda seniorská populácia ocitá v nevýhodnej pozícii. Dôležité je ale uvedomiť si, že rovnako ako mladí ľudia, tak aj seniori tvoria neoddeliteľnú a integrálnu súčasť spoločnosti. Hetteš (2011, s. 6) na margo toho uvádza, že „perspektívy dôstojného života pre staršie osoby zostávajú veľkou výzvou nielen pre sociálnu prácu, ale z dôvodu demografických zmien aj pre celú spoločnosť“.

Staroba je poslednou životnou etapou človeka. V určitom zmysle predstavuje završenie procesu starnutia. Je výsledkom kombinácie minulých zážitkov a skúseností, premietaných do prítomnosti v podobe spomienok, prítomných okamihov, ale i budúcnosti. Z gerontologického hľadiska je charakteristická predovšetkým poklesom adaptačných mechanizmov, špecifickými zmenami, resp. priebehom degeneratívnych zmien, akumuláciou patologických procesov, ďalej zmenami v oblasti psychického zdravia a v neposlednom rade sociálno-ekonomickými zmenami. Hamžík (2003, s. 13) definuje starobu ako „prirodzenú a zákonitú etapu vnútorného i fyzického života človeka“, ku ktorej je možné pristupovať viacerými spôsobmi. Podľa uvedeného autora predstavuje staroba totiž nielen „bod, v ktorom sa život končí“, t. j. záverečnú fázu života, ale aj obdobie, ponúkajúce mnoho pozitív a najmä celú škálu nových možností a príležitostí. Záleží však aj od toho, ako starneme. Podobne, ako predchádzajúce vývinové etapy, má teda aj staroba svoj význam. Ten, podľa nemeckého psychológa Eriksona (In Spar, Rue, 2002), tkvie predovšetkým v dosiahnutí integrity a pochopení zmyslu vlastného života. Nie je to však jednoduchý proces, pričom dosiahnutie integrity si vyžaduje splnenie viacerých podmienok. Patrí k nim napríklad pravdivosť a úprimnosť k sebe samému, kontinuita, t. j. pochopenie vlastného života vo vzťahu nielen k prítomnosti, ale aj minulosti a budúcnosti, či generalizácia životných postojov a ďalšie. Konečným cieľom tohto procesu je zmierenie, resp. prijatie života takého, aký je, bol a aký bude a vyrovnanie sa s umieraním a smrťou.

Faktory, ktoré ovplyvňujú proces starnutia, môžeme zatriediť do troch hlavných kategórií, a to do kategórie medicínskych, psychologických a sociálno-ekonomických

faktorov. Kategória medicínskych faktorov zahŕňa dedičnosť, resp. určité genetické predpoklady, variabilitu biologických procesov, priebeh a liečbu chorôb, stravovanie a celkový zdravotný stav človeka. Psychologické faktory znamenajú predovšetkým subjektívnu percepciu kvality života, patria k nim však aj kognitívne funkcie, úroveň zmyslového vnímania, tvorivosť, či celková charakteristika osobnosti. Poslednou kategóriou sú sociálno-ekonomické faktory, ktoré zahŕňajú najmä preferovaný spôsob života, ale tiež kvalitu sociálnych vzťahov, materiálne a finančné zabezpečenie, sociálny status a kontakty, pracovné podmienky v predchádzajúcich zamestnaniach, či záujem o okolité dianie, kultúru, edukáciu, voľno časové aktivity a pod. (Balogová, 2009).

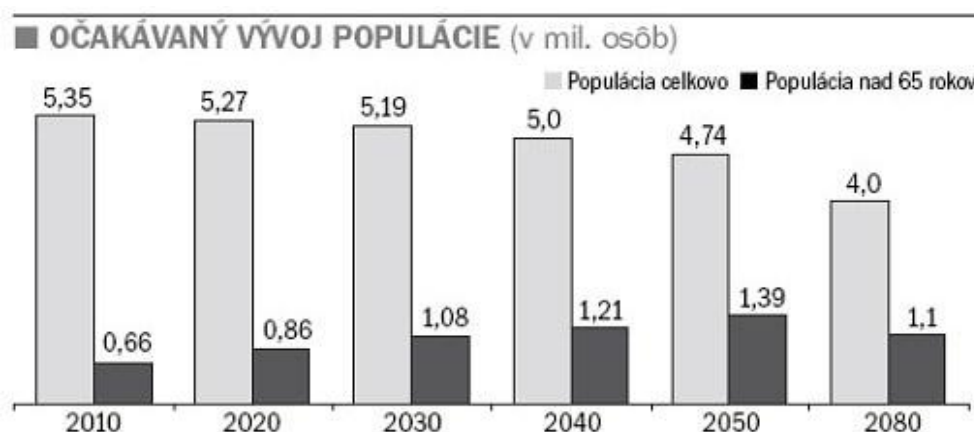
1.1.1 Starnutie populácie

Starnutie populácie predstavuje v dnešnej dobe jeden z najviac skloňovaných pojmov. Tento fenomén sa aktuálne týka nielen Slovenska a Európskej únie, ale takmer všetkých vyspelých štátov sveta. Vo všeobecnosti môžeme starnutie populácie definovať ako rýchly nárast relatívneho počtu starších skupín obyvateľstva v spoločnosti.

„Je to globálna demografická zmena, ktorá znamená iba určitý dočasný posun. Neznamená, že by ľudstvo mohlo byť neustále a nekonečne staršie, bez spomalenia, resp. bez stabilizovania tohto vývoja. Model spoločnosti, ktorá je nepriateľsky naklonená starším, sa ale stáva stále globálnejším“ (Hetteš, 2011, s. 11).

V dôsledku starnutia populácie dochádza obvykle v spoločnosti k mnohým výrazným zmenám. Ide o zmeny obsahu politických programov – s výraznou zmenou vekovej štruktúry obyvateľstva sa kľúčovým stáva politický názor starších voličov, ďalej o zmeny v sociálnom systéme, ale napríklad aj o zmenu vnímania zmyslu a potreby celoživotného vzdelávania a pod. S rýchlym nárastom počtu starších obyvateľov v dôchodkovom veku sa automaticky spájajú vyššie náklady na služby v oblasti zdravotnej a sociálnej starostlivosti. Z ekonomického hľadiska zas vyvstáva potreba reštrukturalizácie a sústavného zvyšovania dôchodkového veku, ako i dôchodkového zabezpečenia. Do popredia sa tak v kontexte s danou problematikou dostávajú otázky ekonomického, sociálneho, medicínskeho, ale aj psychologického, či politického charakteru. Ako konštatujú Hrozenská a kol. (2008, s. 8) „starnutím jedincov totiž starne celá spoločnosť“.

Schéma 1: Populácia nad 65 rokov v komparácii s celkovou populáciou – očakávaný vývoj do roku 2080

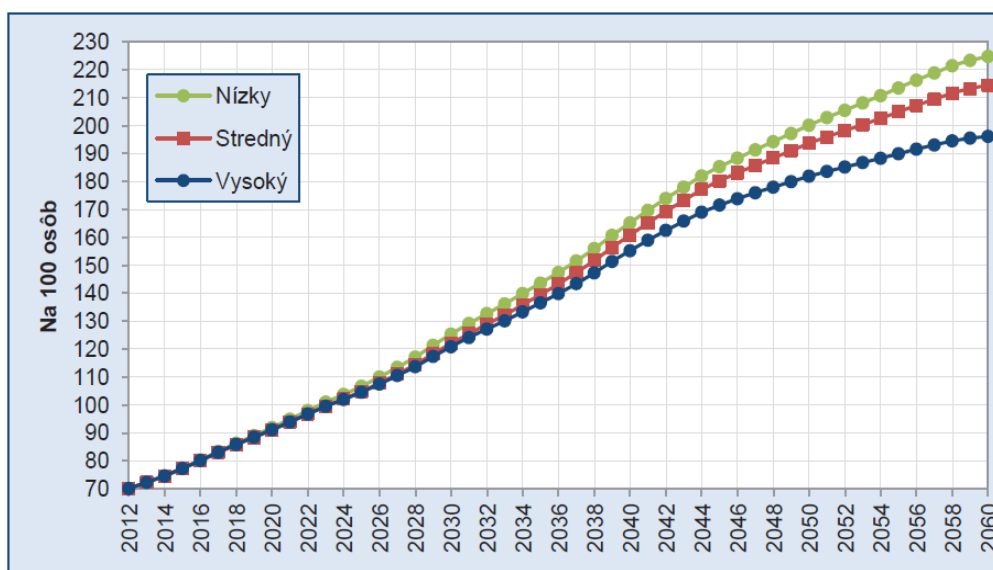
Zdroj: Inštitút finančnej politiky MF SR, 2015

Starnutie populácie je možné sledovať prostredníctvom nasledovných troch ukazovateľov:

- Index starnutia - počet osôb v poproduktívnom veku 65 a viac rokov na 100 osôb v predproduktívnom veku do 15 rokov. Na Slovensku sa od roku 2001 index starnutia neustále zvyšuje, pričom v roku 2012 dosiahol priemernú hodnotu 85,5.
- Priemerný vek obyvateľstva - vážený aritmetický priemer počtu rokov, ktoré do určitého okamihu prežili príslušníci danej populácie. Podobne, ako index starnutia, aj priemerný vek obyvateľov Slovenska sa postupne zvyšuje. V roku 2012 bol priemerný vek obyvateľstva 39,3 roka, pričom u mužov to bolo 37,7 a u žien 40,9 roka. V roku 2016 bola jeho hodnota 40,2 roka a očakáva sa, že v roku 2060 stúpne dokonca až na vyše 49 rokov.
- Stredná dĺžka života - priemerný počet rokov dožitia u osôb oboch pohlaví a veku za predpokladu, že nedôjde k zmenám úmrtnostných pomerov. (Štatistický úrad SR, 2014).

V porovnaní s inými európskymi krajinami, patrí Slovensko zatiaľ k tým menej „starým“. V dôsledku demografických zmien a zvyšovania kvality zdravotnej starostlivosti, najmä v posledných dvoch desaťročiach, je však zrýchľovanie starnutia populácie viditeľné už aj u nás. V Národnom programe aktívneho starnutia na roky 2014 – 2020 sa uvádza, že kým v rámci EÚ bude v dôsledku starnutia populácie v roku 2050 chýbať 15 % pracovnej sily, na Slovensku to bude pravdepodobne až 21 %. Slovensko tak bude nielen staršie, ale keďže je menej početné, predpokladá sa, že bude aj etnicky chudobnejšie. Pri zachovaní súčasnej intenzity pôrodnosti, je dokonca prognóza, že v druhej polovici 21. storočia budeme tvoriť jednu z najstarších európskych populácií. (Bleha, Šprocha, Vaňo, 2013).

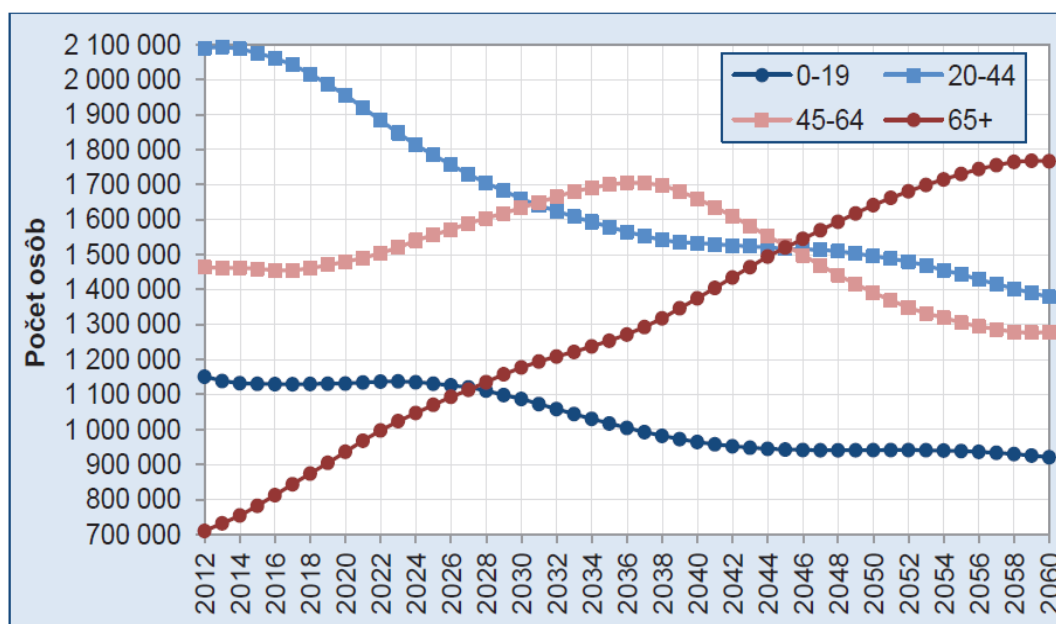
Schéma 2: Prognóza starnutia populácie na Slovensku do roku 2080

Zdroj: Bleha, Šprocha, Vaňo, 2013

Ako je viditeľné z vyššie uvedenej schémy, kým v roku 2016 pripadalo na 100 občanov v predproduktívnom veku približne 80 seniorov, tak v roku 2060 by to podľa prognóz malo byť až okolo 230 seniorov vo veku nad 65 rokov. Nárast seniorov by sa tak v nasledujúcich piatich desaťročiach mal zvýšiť o viac ako 1 milión osôb. (Bleha, Šprocha, Vaňo, 2013).

Schéma 3: Stredný variant očakávaného vývoja počtu obyvateľov podľa hlavných vekových skupín na Slovensku do roku 2060

Zdroj: Bleha, Šprocha, Vaňo, 2013

Napriek skutočnosti, že starnutie populácie býva zväčša chápané ako niečo negatívne, resp. ako problém, na tento jav je možné nazerať aj z inej, a to pozitívnej stránky. Starnutie populácie predstavuje totiž aj veľkú príležitosť. Ako uvádza Hetteš (2011, s. 20) „je to triumf z hľadiska zdravotného, sociálneho a hospodárskeho pokroku. Existujúcim systémom sociálnej pomoci prináša výzvy a ovplyvňuje prakticky všetky oblasti spoločnosti. V kontexte dlhšieho života sa význam konvenčných a zákonom stanovených vekových zlomov životných prechodov, ako je odchod do dôchodku, mení, keďže podiel obyvateľov prežívajúcich ešte dlho po tomto veku narastá“.

1.1.2 Seniori a ľudské práva

Ľudské práva predstavujú univerzálny, všeobecne akceptovaný pojem, tvoriaci základ ľudskosti ako takej. Dôležité je uvedomiť si, že pri narodení sme si všetci rovní a tiež to, že bez ohľadu na národnosť, etnickú príslušnosť, rasu, farbu pleti, sexuálnu orientáciu, vek, či vzdelanie, disponujeme všetci rovnakými právami. Vychádzajúc z uvedeného, seniori majú teda rovnaké ľudské práva ako každý iný človek. Napriek tejto skutočnosti sú však ich práva často prehliadané.

Hetteš (2011, s. 12) uvádza, že napriek existencii Všeobecnej deklarácie ľudských práv, v rámci medzinárodných práv, ktoré zaväzujú vlády pri ich naplňaní, nie sú seniori menovite uznaní. Ako ďalej autor dodáva, je len jeden medzinárodný ľudsko-právny dohovor, ktorý sa zaoberá, resp. chráni pred vekovou diskrimináciou. Ide o Medzinárodný dohovor o ochrane práv všetkých migrujúcich pracovníkov a členov ich rodín. „Tento dohovor však nie je ratifikovateľný nateraz zo strany členov Európskej únie a taktiež Slovenska. Závazky voči právam starších ľudí existujú, tak ako je to v rámci Madridského medzinárodného akčného plánu týkajúceho sa starnutia (MIPAA). Avšak takéto záväzky nie sú právne záväzné a tvoria iba akúsi morálnu povinnosť vlád pre ich implementovanie“.

V roku 2012 bol, s finančnou podporou Úradu vlády SR v rámci dotačného programu Podpora a ochrana ľudských práv a slobôd, realizovaný výskumný projekt so zameraním na aktívne starnutie, vekovú diskrimináciu a medzigeneračné vzťahy, resp. vekové stereotypy a predsudky. Hlavným cieľom tohto projektu bolo priniesť nové poznatky o životnej situácii

seniorov a ich skúsenostiach s diskrimináciou, ako aj o miere ich participácie v rôznych oblastiach sociálneho života. K vytýčeným cieľom patrilo tiež spoznať názory majoritnej verejnosti na postavenie seniorov v súčasnej spoločnosti, či analyzovať pripravenosť občanov na akceptáciu modelu aktívneho starnutia a pod. Zber dát prebiehal prostredníctvom dotazníka určeného pre dospelú populáciu od 18 rokov, ale aj individuálnymi a skupinovými rozhovormi so seniormi a s ľuďmi vo veku 45 až 64 rokov.

Inštitút pre verejné otázky, prezentujúci výsledky výskumu, rozdelil tieto do troch hlavných kategórií:

- Aktívne starnutie očami verejnosti – pojem „aktívne starnutie“ nepoznala takmer polovica respondentov z celkovej populácie (47 %). Najvýraznejším bol kontext pracovnej aktivity seniorov (21 %), ktorý bol však z viacerých dôvodov (vysoká miera nezamestnanosti, vyčerpanosť seniorov, ich neuspokojivý zdravotný stav a pod.) vnímaný ambivalentne.
- Veková diskriminácia – dá sa konštatovať, že tolerancia voči vekovej diskriminácii má v posledných rokoch stúpajúcu tendenciu. Jednou z hlavných príčin tohto negatívneho javu je pravdepodobne vysoká miera nezamestnanosti, resp. rozšírenie neadekvátnej predstavy medzi verejnosťou, že zamestnanci v dôchodkovom veku predstavujú konkurenciu a zaberajú miesto mladým. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že osobnú skúsenosť s diskrimináciou má približne pätina ľudí vo veku 45 až 64 rokov, pričom častejšími obeťami sú ženy, nezamestnaní a ľudia s nižším vzdelaním. Najzávažnejšími oblasťami vekovej diskriminácie sú podľa verejnosti - trh práce (51 %), zdravotníctvo (34 %), úrady a služby (28 %). Väčšina respondentov z celkovej populácie si myslí, že seniori nedostatočne obhajujú vlastné práva (73 %), pričom ich aj nedostatočne poznajú (68 %).
- Sociálna a politická participácia seniorov - takmer dve tretiny ľudí vo veku 45 až 64 rokov sa zaujímajú o politické dianie (69 %), pričom vyšší záujem prejavujú zamestnaní a vysokoškolsky vzdelaní ľudia. Rozdiely medzi zamestnanými a nezamestnanými v uvedenej vekovej kategórii sú viditeľné aj v súvislosti s voľnočasovými aktivitami. Kým zamestnaní sa vo väčšej miere venujú svojmu vzdelávaniu, spoločenskému životu, dobrovoľníckej, či verejnoprospešnej činnosti, nezamestnaní trávia viac času sledovaním televízie a prácami v domácnosti alebo záhrade. (Bútorová, Filadelfiová, 2012).

1.1.3 Ageizmus

Pojmom ageizmus je možné označiť všetky formy diskriminácie a uplatňovania stereotypov v súvislosti so seniorskou populáciou. Do povedomia verejnosti vstúpil tento pojem koncom 70. rokov minulého storočia, konkrétne v r. 1968, kedy ho vôbec prvýkrát použil R. N. Butler v článku pre „Washington Post“. Jeho použitie súviselo so segregáčnou bytovou politikou. Daný autor prirovnával v článku ageizmus k rasizmu - diskriminácii na základe farby pleti, pričom ho definoval ako proces systematickej diskriminácie ľudí, na základe toho, že sú starí. (Vidovičová, 2008).

Postoje k pochopeniu ageizmu odrážajú dve roviny. Prvou je diskriminácia, predsudky a systematické uplatňovanie stereotypov, vychádzajúce zvyčajne z nesprávneho chápania kvalitatívnych nerovností jednotlivých fáz ľudského života a značne subjektívneho vnímania seniorskej populácie. Druhá rovina predstavuje pocit diskriminácie samotných seniorov, ktorý je založený na nerešpektovaní vlastného ega, príp. negatívnych postojov voči starobe ako takej. (Gutman, Spencer, 2010).

1.2 Kvalita života seniorov

Kvalita života patrí v súčasnosti v mnohých oblastiach k najčastejšie používaným pojmom. Tento pojem sa dostal do povedomia odbornej verejnosti približne v 60. rokoch minulého storočia. Jeho vznik úzko súvisel s vtedajším prudkým nárastom populácie, ako aj z

ekonomickými problémami, vznikajúcimi v dôsledku nepomeru distribúcie zdrojov a subjektívnej pohody jedincov. Koncept kvality života je totiž výsledným konštruktom práve subjektívnej pohody a individuálneho prežívania človeka v interakcii s faktormi objektívnej reality, pričom tieto pokrývajú celú škálu rôznorodých oblastí. Ide napríklad o environmentálnu, politickú, geografickú, kultúrnu, či sociálno-ekonomickú oblasť a pod., ich vzájomné vzťahy a spolupôsobenie.

Svetová zdravotnícka organizácia (WHO In Dragomerická, Prajsová, 2009) definuje kvalitu života ako vyjadrenie individuálnej percepcie pozície v živote človeka, v kontexte jeho kultúry, hodnotových systémov a interakcií k vlastným štandardom, očakávaniam, cieľom a záujmom.

Ako vyplýva z vyššie uvedeného, kvalita života sa odvíja od množstva rozličných faktorov a ich vzájomných interakcií a nie je teda možné na ňu nazerať len zo sociálno-ekonomického hľadiska. V dnešnej dobe predstavuje kvalita života koncept, odrážajúci záujem mnohých odborníkov pomáhajúcich profesií, ktorých snahou je zabezpečiť, podľa možností a v daných podmienkach, čo najlepšie prežitý život svojich klientov. V súvislosti so seniorskou populáciou, resp. starobou, sa pojem kvalita života objavuje čoraz častejšie.

Podľa Kamanovej (2007, s. 36) „ak chceme hovoriť o kvalite života seniora, hovoríme o hodnotení individuálnej kvality života. Tak definujeme kvalitu života, ako súhrn objektívne a subjektívne posudzovaných indikátorov na makro-mezo-mikro rovine individua.“ U seniorov narastá predovšetkým význam subjektívneho hodnotenia zdravia, pričom kvalita života sa v súčasnosti javí byť vhodnejším indikátorom zdravia ako morbidita a mortalita. (Butler, 2010). Okrem zdravia odráža však kvalita života seniorov aj viaceré ďalšie faktory. Je to napríklad emocionálne prežívanie, zamestnanosť, schopnosť adaptácie, spiritualita, participácia na spoločenskom živote, spôsob trávenia voľného času, či sociálne prostredie, resp. prijímaná psychická a sociálna podpora a ďalšie.

1.2.1 Sociálno-ekonomická rovina

Sociálno-ekonomickú rovinu kvality života seniorov tvorí sociálne prostredie, resp. finančné a materiálne zabezpečenie domácnosti, doprava, bezpečnosť, zdravotná starostlivosť, sociálne služby, prístup k informáciám a k ďalším zdrojom, ktorými disponuje spoločnosť a pod. Monitoruje sa pomocou takých ukazovateľov, ako hrubý domáci produkt, stredná dĺžka života a gramotnosť obyvateľstva. Hrubý domáci produkt na obyvateľa hovorí o sile ekonomiky a možnostiach, aké dáva k dispozícii. Stredná dĺžka života a gramotnosť obyvateľstva sú odrazom kvality sociálnych služieb a zdravotnej starostlivosti, ako aj vzdelanostnej úrovne obyvateľstva. (Hrozenská a kol., 2008).

Seniori tvoria skupinu obyvateľstva, ktorá je do značnej miery ohrozená nielen diskrimináciou, ale aj chudobou a sociálnou exklúziou. Jednu z najvýraznejších zmien staroby v sociálno-ekonomickej oblasti predstavuje odchod do dôchodku. V dôsledku odchodu do dôchodku dochádza totiž k zmenám nielen ekonomickej, resp. finančnej situácie dôchodcu, ktorá sa spravidla zhoršuje, ale vplyvom toho aj k zmenám predošlého spôsobu života. Venglářová (2007) rozumie pod optimálnym spôsobom života seniora predovšetkým udržiavanie sociálnych vzťahov a kontaktov, zachovanie si sebaúcty, sociálneho statusu, autonómie a podľa možností aj sebestačnosti do čo najvyššieho veku. Odchodom do dôchodku však dôjde väčšinou k situácii, že senior nemá dostatok finančných prostriedkov na udržiavanie spoločenských, voľnočasových a ďalších aktivít z predchádzajúceho obdobia. Tak dochádza aj k postupnému oslabovaniu jeho sociálnych vzťahov, k strate kontaktov a napokon môže dôjsť aj k zmene sociálneho statusu.

1.2.2 Zdravie seniorov

Zdravie je predpokladom spokojnosti s kvalitou života a dosahovania cieľov. Je determinované viacerými vonkajšími a vnútornými činiteľmi, ku ktorým patrí genetika, vek,

či pohlavie. K vonkajším činiteľom zaraďujeme napríklad životné prostredie, zdravotnú starostlivosť, stravovacie návyky, životný štýl a pod. Úroveň zdravia je istým spôsobom podmienená vyváženosťou a harmóniou pri spolupôsobení fyzickej, psychickej a sociálnej stránky osobnosti jedinca. Podľa Robinsona (2008) zdravie v sebe saturuje určité kompetencie vo vzťahu k akémukoľvek hodnotovému modelu zmyslu kvality života. WHO definuje zdravie ako stav úplnej fyzickej, psychickej a sociálnej pohody. Nie je to len neprítomnosť choroby alebo slabosti.

1.2.3 Meranie kvality života

Pri meraní kvality života je nevyhnutné brať do úvahy všetky faktory, ktoré sa premietajú do jej posudzovania. Okrem veku, fyzického a psychickeho zdravia, je to napríklad faktor vzdelanostnej úrovne, životného prostredia, situácia v rodine, podmienky bývania, profesia, sociálny status, ale napríklad aj pohlavie, voľnočasové aktivity, či vierovyznanie.

Podľa Mühlpachra (2004) predstavuje kvalita života veľmi subjektívny pojem, je vyjadrená rôznymi aspektmi pre rôznych ľudí a v rôznom čase. Subjektívna rovina kvality života je tvorená najmä subjektívnou pohodou jednotlivca, jeho spokojnosťou, pocitmi a prežívaním. Michalos (2014) uvádza, že na jej meranie sa používajú tzv. „mäkké dáta“, získavané prostredníctvom prieskumov verejnej mienky. Naopak, pri meraní objektívnej roviny kvality života, ktorá predstavuje napĺňanie sociálnych a kultúrnych potrieb v závislosti od fyzického zdravia, materiálneho zabezpečenia a spoločenskej akceptácie, sa uplatňujú indikátory z oblasti zdravotníctva, sociálnej politiky, ekonomiky a pod.

V medzinárodnom kontexte je meranie kvality života podmienené tromi základnými kritériami, a to:

- vzdelanostnou úrovňou obyvateľstva - počet negramotných jednotlivcov, maturanov a vysokoškolsky vzdelaných ľudí celkovo v populácii, aj v jednotlivých populačných ročníkoch (niekedy sa indexy zvyknú uvádzať len z ekonomicky činnejšej populácie),
- zdravotnou starostlivosťou – vyjadruje ju priemerná dĺžka dožitia a náklady na zdravotnú starostlivosť za jeden kalendárny rok na osobu,
- ukazovateľmi životnej úrovne - operacionalizované do času potrebnej práce na nákup základného spotrebného koša. (Zelina, 2004).

Z určitého uhla pohľadu sa meranie kvality života javí ako problematické. Ide predovšetkým o kvalitu života seniorov, ktorá, ako konštatuje Hrozenková (2008) je úzko prepojená s historickým, ekonomickým a spoločenským kontextom, v ktorom sa seniori nachádzajú, pričom ju jednotlivci ovplyvňujú ich životné skúsenosti. Ako autorka ďalej uvádza, práve z toho dôvodu, by pri meraní kvality života, mala byť určujúca predovšetkým subjektívna rovina, resp. individuálny pohľad seniorov na kvalitu života.

Čornaničová (In Hrozenková a kol., 2008, s. 50-51) uvádzajú štyri základné roviny merania kvality života. Okrem sociálno-ekonomickej roviny, ktorej pravidelný monitoring zabezpečuje OSN a psychologickej roviny, odrážajúcej subjektívnu percepciu kvality života, sú to:

- aplikačná rovina, s akcentom na medicínsku a sociálnu oblasť, týkajúcu sa najmä manažmentu intervencií v konkrétnych krízových zdravotných a sociálnych situáciách
- a syntetizujúca prakticko-teoretická rovina.

Databáza Eurostatu uvádza sedem hlavných oblastí, ktoré sa týkajú kvality života. Tie obsahujú dokopy viac ako päťdesiat indikátorov. Najjednoduchším jednorozmerným indikátorom merania kvality života je hrubý domáci produkt (HDP), ktorý vyjadruje trhovú hodnotu tovarov a služieb vyprodukovaných v krajine pred odpočítaním spotreby fixného kapitálu. Na účely odhadu miery kvality života v určitej krajine sa tento indikátor, prepočítaný na jedného obyvateľa, dodatočne váži paritou kúpnej sily (Purchase Power Parity, PPP) v danej krajine, čo umožňuje porovnávať krajiny s rozličnou efektívnosťou ekonomiky.

Do akej miery tento indikátor skutočne vystihuje kvalitu života, je však otázne. Faktom ale je, že stojí v pozadí mnohých jej komplexnejších operacionalizácií. (Gurková, 2011).

Tabuľka 1: Indikátory merania kvality života

Oblasť	Indikátory
Materiálne podmienky bývania	Príjmy - 4 indikátory Materiálne podmienky - 4 indikátory
Pracovná činnosť	Kvantita zamestnania - 5 indikátorov Kvalita zamestnania - 14 indikátorov
Zdravie	Zdravotný stav obyvateľstva - 9 indikátorov Hnacia sila: zdravé a nezdravé správanie - 4 indikátory Prístup k zdravotnej starostlivosti - 2 indikátory
Vzdelanie	Schopnosti a zručnosti - 1 indikátor Celoživotné vzdelávanie - 1 indikátor
Ekonomická a osobná bezpečnosť	Ekonomická bezpečnosť a zraniteľnosť - 2 indikátory Fyzická a osobná bezpečnosť - 2 indikátory
Riadenie a základné práva	Diskriminácia a rovnosť príležitostí - 2 indikátory
Prírodné prostredie	Znečistenie (vrátane hluku) - 3 indikátory

Zdroj: Eurostat

Ondrejko (2003) uvádza kategorizáciu merania kvality života na základe nasledovných indikátorov:

- zdravotný stav - je determinantom všetkých faktorov kvality života,
- životné prostredie - má bezprostredný vplyv na bežné fungovanie v každodennom živote, ktorým je zároveň dotvárané,
- sociálne interakcie - v rodine, na pracovisku, v obci, sociálnej skupine,
- voľnočasové aktivity - spôsob a úroveň trávenia voľného času,
- sociálno-ekonomické zabezpečenie - úroveň bývania, zamestnanosť a pod.,
- bezpečnosť - násilie v spoločnosti a úroveň riešenia konfliktov,
- sociálna participácia - možnosť podieľať sa na riadení spoločnosti a pod.,
- občianske práva a sociálne istoty.

1.3 Edukácia seniorov ako súčasť celoživotného vzdelávania

Edukácia seniorov ako súčasť celoživotného vzdelávania posilňuje sociálne interakcie a vedie k zlepšovaniu psychického zdravia a vytváraniu správnych postojov k starnutiu a starobe. Pri analýze jej funkcií, je dôležité, sústrediť sa na také oblasti vzdelávania, ktoré by pozitívne ovplyvňovali kvalitu života a boli prínosom pre celú seniorskú populáciu.

Edukácia seniorov sa od iných foriem vzdelávania určitým spôsobom odlišuje. Rozdiely môžeme pozorovať predovšetkým v odlišných preferenciách, ale aj postojoch a celkovom prístupe starších študentov k edukačnému procesu. Podľa Hrapkovej (2010, s. 8) seniori, okrem toho, že sa vo väčšej miere ako mladší študenti zaujímajú o preberanú problematiku, zároveň obohacujú informácie vyučujúceho o vlastné vedomosti a skúsenosti. „Obojstranné diskusie a vedomosti seniorov tak obohacujú študentov a učiteľov navzájom a vytvárajú priestor pre rozvoj informácií“.

Keďže dôchodkový vek sa neustále zvyšuje, okrem podpory zamestnanosti seniorov pomocou prístupu k odborným školeniam a preškoleniam, je podľa Heteša (2011, s. 59) nevyhnutné tiež „prispôbiť“ vzdelávacie inštitúcie potrebám osôb na dôchodku alebo v predčasnom dôchodku“. Petřková a Čornaničová (2004) sa však domnievajú, že seniorom ani tak nejde o získanie odborných zručností a vedomostí v súvislosti so zamestnaním, ale skôr o celkovú sebarealizáciu a rozvoj osobnosti na základe prehĺbovania si poznatkov. Dá sa totiž konštatovať, že potreba sebarealizácie naberá na význame práve so stúpajúcim vekom. Napriek rôznorodosti edukačných potrieb a požiadaviek seniorskej populácie, by tak jedným z hlavných cieľov vzdelávania mala byť teda snaha o zaistenie a udržanie ich intelektových, kognitívnych a tvorivých schopností, ako aj snaha pomáhať im osobnostne rásť.

1.3.1 Charakteristika celoživotného vzdelávania

Celoživotné vzdelávanie charakterizujeme ako „sústavný a plne organizovaný proces, v priebehu ktorého dospelý človek spoznáva predmety a javy objektívnej skutočnosti, vzťahy medzi nimi, ako aj seba samého“. (Határ, 2008, s. 52).

Podľa zákona NR SR č. 568/2009 Z. z. o celoživotnom vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 315/2012 Z. z. sú to všetky aktivity, ktoré sa uskutočňujú v priebehu života s cieľom zlepšovania vedomostí, zručností a schopností. Na Slovensku spadá do oblasti celoživotného vzdelávania školské vzdelávanie a ďalšie vzdelávanie, ktoré nadväzuje na stupeň vzdelania, dosiahnutý v školskom vzdelávaní. Ďalšie vzdelávanie sa uskutočňuje v inštitúciách, pričom účastníkom je umožnené získať „čiastočnú alebo úplnú kvalifikáciu alebo doplniť, obnoviť, rozšíriť alebo prehĺbiť si kvalifikáciu nadobudnutú v školskom vzdelávaní, alebo uspokojiť záujmy a získať spôsobilosť zapájať sa do života občianskej spoločnosti“. (Zákon č. 568/2009, § 2, ods. 1, 3, 4).

1.3.2 Bariéry a prekážky vo vzdelávaní seniorov

V súvislosti so vzdelávaním seniorov predstavujú bariéry určitý blok, resp. prekážky, ktoré znemožňujú tejto skupine občanov naplno využívať jej vlastný potenciál. Bariéry edukácie seniorov môžu mať objektívny alebo subjektívny charakter. K subjektívnym bariéram patrí predovšetkým strach a obavy vyplývajúce z veku. Ide napríklad o strach zo znižovania schopností v sensorickej a kognitívnej oblasti, nedôveru vo vlastné schopnosti, resp. nízke sebavedomie a pod. Seniori zvyknú mať častejšie ako mladí ľudia aj trému a strach z nových situácií a prekážkou môže byť aj ich nerozhodnosť, či nedostatok vitality. K objektívnym bariéram zaraďujeme finančnú náročnosť, problémy s dopravou, nevyhovujúci čas konania vzdelávacích aktivít a nedostatok, resp. sťažený prístup seniorov k informáciám ohľadom možností vzdelávania. (Čornaničová, Petřková, 2004).

V danej oblasti sa uskutočnilo viacero výskumov, pričom jedným z nich bol výskumný projekt, ktorý sa uskutočnil v spolupráci s európskymi univerzitami v Bratislave, Brne, Dresdene, Viedni a Kieli. Hlavným cieľom tohto výskumu bolo zosumarizovať bariéry a prekážky, ktoré ovplyvňujú neúčast' seniorov na vzdelávacích aktivitách. Respondentmi v tomto výskume boli seniori vo veku od 64 do 83 rokov. Ako vyplynulo z výsledkov, najviac respondentov (31 %) sa vyjadrilo, že hlavným dôvodom, kvôli ktorému by ukončili vzdelávanie, by bola choroba partnera. Druhým najčastejšie uvádzaným dôvodom (22 % respondentov) bola nedostatočná ponuka programov štúdia. K ďalším uvádzaným dôvodom patrila napríklad vlastná choroba (8,5 % respondentov), zrušenie štúdia (20,5 % respondentov), prístup a odbornosť lektorov (20 % respondentov), finančné problémy (9 % respondentov), zlé možnosti dopravy (9 % respondentov), či negatívna atmosféra v skupine účastníkov kurzu (6 % respondentov). Najčastejšie bariéry, ovplyvňujúce neúčast' seniorov na vzdelávaní možno podľa Hrapkovej (2010) zhrnúť do nasledovného:

- povinnosti spojené s domácnosťou a starostlivosťou o členov rodiny,
- vysoké poplatky za štúdium,
- zdravotný stav, resp. choroba,

- nedostatok času,
- vzdialené miesto konania vzdelávacieho podujatia, ťažká dostupnosť verejnou dopravou - vzdelávacie ponuky sa orientujú predovšetkým na väčšie mestá, čo spôsobuje isté obmedzenia pre seniorov, bývajúcich v obci alebo malom meste. Na rozdiel od seniorov, žijúcich vo väčších mestách, musia totiž vynakladať určité finančné prostriedky na dopravu a ak sa k tomu pridružia napríklad ešte obmedzenia zdravotného charakteru, účasť na vzdelávacej aktivite sa pre nich stáva takmer nemožnou (Bočková, 2000),
- psychické bariéry - nízke sebavedomie, strach z nových vecí, apatia, únava a pod.

S prekážkami vo vzdelávaní úzko súvisia motivačné faktory. Motivácia predstavuje súhrn vonkajších a vnútorných činiteľov, ktoré dokážu vo svojej podstate výraznou mierou ovplyvniť správanie sa, prežívanie, no predovšetkým už samotné rozhodovanie sa seniorov pre vzdelávaciu aktivitu. Motivačné faktory sa zvyknú, v závislosti od konkrétnej vekovej kategórie, od seba navzájom odlišovať, pričom s pribúdajúcim vekom vystupuje do popredia predovšetkým potreba sebarealizácie a motivácia súvisiaca s voľnočasovými aktivitami. (Kassin, 2007). Motivácia seniorov sa môže odvíjať aj od ich predošlej účasti na vzdelávacích aktivitách a taktiež býva často ovplyvnená skúsenosťami, ktoré nadobudli ako študenti v minulosti. Ak boli tieto skúsenosti negatívne, zväčša je aj ich postoj ku vzdelávaniu, negatívny. To vedie k tzv. psychologickým bariéram, ku ktorým patrí napríklad strach z náročnosti učiva, obavy z neznámej situácie, či obavy z prístupu lektora a pod. (Machalová, 2006).

Na základe vyššie uvedeného, je teda možné konštatovať, že existuje veľké množstvo bariér, ktoré sa podieľajú na neúčasti seniorov na vzdelávaní. Dôležitou úlohou pre seniorov, ale aj spoločnosť, je efektívne tieto bariéry prekonávať.

1.4 Sociálna a zdravotná starostlivosť o seniorov na Slovensku

Kvalitu sociálnej a zdravotnej starostlivosti v jednotlivých štátoch EÚ ovplyvňujú viaceré faktory. K nim patrí nielen demografia a ekonomická úroveň konkrétneho štátu, ale napríklad aj kultúrne a náboženské tradície, etické hodnoty a pod.

Na Slovensku sa hodnotenie kvality sociálnych služieb uskutočňuje spravidla dvomi formami, a to procesúalnu, ktorá je založená na porovnávaní a definovaní kritérií, indikátorov progresu kvality sociálnych služieb a hodnotení pre kvalitné sociálne služby s realizovanými sociálnymi službami, poradenstvom a supervíziou. (Kamanová, 2011, s. 253)

1.4.1 Dôchodkové zabezpečenie

Dôchodkové zabezpečenie, resp. poistenie predstavuje jeden z piatich základných typov sociálneho poistenia, ktoré s účinnou platnosťou od 1. januára 2004 zaviedol zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení. Otázka dôchodkového zabezpečenia sa týka každého občana. Uvedený zákon vymedzuje dôchodkové poistenie ako:

- Starobné poistenie - zabezpečenie príjmu v starobe a v prípade úmrtia. Zahŕňa starobný a predčasný starobný dôchodok, vdovský a vdovecký dôchodok, sirotsky dôchodok a vyrovnávací príplatok.
- Invalidné poistenie - zabezpečenie príjmu pre prípad poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť v dôsledku dlhodobo nepriaznivého zdravotného stavu poistenca. Zahŕňa invalidný dôchodok, vdovský a vdovecký dôchodok a sirotsky dôchodok. (Zákon č. 461/2003 Z. z., § 2, písm. b), § 13, ods. 2).

Dôchodkové poistenie bolo zavedené koncom 19. storočia v Nemecku za vlády kancelára Otta von Bismarcka, pričom vek odchodu do dôchodku bol stanovený na 70 rokov. Postupne pribúdali dôchodkové systémy aj v iných štátoch, avšak pokrytie spoločnosti v súvislosti s vyplácaním starobných dôchodkov bolo v tej dobe značne obmedzené. Dôchodkové poistenie sa netýkalo napríklad žien či ľudí, ktorí boli zamestnaní v poľnohospodárstve a pod. Na

prelome 80. a 90. rokov minulého storočia začal, v dôsledku klesajúcej pôrodnosti, narastať počet seniorov, čím došlo k zvýšeniu nákladov na dôchodky. K výrazným zmenám v dôchodkovom systéme došlo koncom minulého storočia, kedy začali vznikať systémy, charakteristické demonopolizáciou, decentralizáciou a demokratizáciou. (Beblavý, 2012).

Tabuľka 2: Prehľad dôchodkového veku vo vybraných krajinách EÚ (2014/2020)

Krajina EÚ	Dôchodkový vek muži/ženy	
	2014	2020
Belgicko	65/65	65/65
Bulharsko	64/61	65/63
Česká republika	62,10/61,8	63,8/63,8
Dánsko	65/65	65/65
Francúzsko	65,4/65,4	66,7/66,7
Grécko	65/65	65/65
Holandsko	65,3/65,3	66,3/66,3
Chorvátsko	65/61	65/62,9
Maďarsko	62/62	64/64
Nemecko	65,3/65,3	65,9/65,9
Poľsko	65,8/60,8	67/62,8
Rakúsko	65/60	65/60
Slovensko	62/61,6	62,6/62,6
Španielsko	65,2/65,2	66,2/66,2
Švédsko	65/65, 61-67	65/65, 61-67
Taliansko	66/63	66,11/66,11

Ako je viditeľné z tabuľky vyššie, v súčasnosti je vo väčšine členských štátov Európskej únie zákonom stanovený dôchodkový vek na približne 65 rokov. Nižšia veková hranica odchodu do dôchodku je napríklad v Českej republike, Maďarsku a taktiež na Slovensku, kde bola má stanovená na približne 62 rokov.

K najaktuálnejším právnym úpravám v súvislosti s dôchodkovým systémom patrí Opatrenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky o úprave dôchodkového veku a referenčného veku na rok 2017 (č. 269/2016 Z. z.) s účinnosťou od 1. januára 2017, podľa ktorého sa dôchodkový vek zvyšuje na 62 rokov a 76 dní.

Základná a zároveň najvýznamnejšia dôchodková dávka je starobný dôchodok. Starobný dôchodok je dôchodková dávka, za podmienok ustanovených zákonom č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení, poskytovaná zo starobného poistenia, ktorú vypláca Sociálna poisťovňa. (Juššiková, Vranková, 2012). Nárok na starobný dôchodok má

- poistenec, ak bol dôchodkovo poistený najmenej 15 rokov a dovŕšil dôchodkový vek,
- dôchodkový vek je 62 rokov veku poistenca, ak zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení neustanovuje inak. (Zákon č. 461/2003 Z. z., § 65, ods. 1, 2).

Schéma 4: Vzorec na výpočet jednotkovej hodnoty odloženého starobného dôchodku

$$JHOD = 12 \cdot \left(\sum_{k=r}^{\omega} d^k \cdot {}_kP_v + 0,17 \cdot \sum_{k=r}^{\omega} d^k \cdot {}_kP_v \cdot (1 - {}_kP_v) \right),$$

JHOD = jednotková hodnota odloženého dôchodku

v = vek v celých rokoch, ktorý žiadateľ dosiahol ku dňu rozhodujúcemu na výpočet,

r = rozdiel medzi dôchodkovým vekom žiadateľa a vekom, ktorý žiadateľ dosiahol v celých rokoch ku dňu rozhodujúcemu na výpočet (ak vek žiadateľa dosiahnutý v celých rokoch ku dňu rozhodujúcemu na výpočet JHOD bude vyšší ako dôchodkový vek žiadateľa, potom $r = 0$),

ω = najvyšší vek uvedený v úmrtnostných tabuľkách,

${}_kP_v$ = pravdepodobnosť, že osoba, ktorá sa dožila veku (v), sa dožije veku $v + k$, pričom táto pravdepodobnosť sa určí podľa úmrtnostných tabuliek,

d = diskontný faktor zodpovedajúci maximálnej technickej úrokovej miere,

0,17 = súčin pravdepodobnosti poskytnutia pozostalostného dôchodku a jeho výšky v porovnaní so starobným dôchodkom.

1.4.2 Zdravotná starostlivosť

Poskytovanie zdravotnej starostlivosti a služieb súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti, práva a povinnosti fyzických osôb a právnických osôb pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti, postup pri úmrtí a výkon štátnej správy na úseku zdravotnej starostlivosti upravuje zákon SR č. 567/2004 Zb. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Podľa § 2, ods. 1 tohto zákona, je zdravotná starostlivosť chápaná ako súbor pracovných činností ktoré vykonávajú zdravotní pracovníci, vrátane poskytovania liekov, zdravotníckych pomôcok a dietetických potravín s cieľom predĺženia života fyzickej osoby, zvýšenie kvality jej života a zdravého vývoja budúcich generácií. Zdravotná starostlivosť ako uvádza zákon 576/2004 zahŕňa prevenciu, dispenzarizáciu, asistenciu. Zdravotná starostlivosť sa poskytuje vo forme: ambulantnej starostlivosti, ústavnej starostlivosti alebo lekárskej starostlivosti.

1.4.3 Národný program aktívneho starnutia

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny pripravilo dokument s názvom: „Národný program aktívneho starnutia pre roky 2014 – 2020“. Program predpokladá, že sústredením sa na strategické oblasti prispeje k zvýšenej kvalite života v starobe a k úspešnému riešeniu výziev spojených s demografickým starnutím. Program zahŕňa oblasť zameranú na aktívne starnutie, prostredie a komunity vľúdnej pre starobu, zlepšenie zdravia a zdravotníckej starostlivosti v starobe. „Ide o nový komprehenzívny programový dokument zameraný na podporu ľudských práv starších osôb cestou ich aktivizácie prostredníctvom verejných podporných politík. Nejde pritom len o politiky v oblasti zamestnanosti a zamestnatel'nosti starších ľudí (na čo je primárne zameraná Stratégia aktívneho starnutia), ale aj o politiky v oblasti celoživotného vzdelávania, občianskych a sociálnych aktivít mimo formálneho trhu práce, podpory ich nezávislosti, dôstojnosti, ekonomickej a sociálnej bezpečnosti, vrátane ochrany pred zlým zaobchádzaním vo všetkých spoločenských sférach a vzťahoch.“ (NPAS, 2014 – 2020, S. 3).

Cieľovou skupinou národného programu aktívneho starnutia (NPAS) sú osoby 50 ročné a staršie. Národný program aktívneho starnutia zachytáva celkom široký úsek života tak ako aj rôznorodosť vzťahov, v ktorých 50 roční a starší ľudia fungujú. „Populačné starnutie predstavuje pre Slovensko jednu z najväčších výziev 21. storočia, ktorá nezvratne zasiahne všetky sféry fungovania spoločnosti. Aj napriek tomu, že v súčasnosti ešte nie sú prejavy starnutia slovenskej populácie také citeľné, vývoj vekovej štruktúry obyvateľov poukazuje na zrýchľovanie procesu starnutia populácie na Slovensku.“ (NPAS, 2014 – 2020, s. 7).

2 Riešenie problémov seniorov

„*Ľudia žijú dlhšie a majú zdravší život ako kedykoľvek predtým a majú aj potenciál v starobe významne prispievať do spoločnosti. Avšak starší ľudia sa často neubránia vylúčeniu, marginalizácii a diskriminácii.*“ (Hetteš, 2011, s. 33).

2.1 Príprava na starobu

Príprava na starnutie môžeme rozdeliť na 3 základné roviny:

- zdravotnícku
- psychologickú
- sociálnu

Ako uvádza Megera (2012) **zdravotnícka príprava** spočíva vo včasnom lekárskom vyšetrení zameranom na včasné diagnostikovanie chorôb. **Psychologická príprava** vychádza zo zásad psychohygieny a gerontopsychológie. Súčasťou psychologickéj prípravy je pozitívne ovplyvňovanie psychických funkcií, procesov a stavov stimulácii primeranými požiadavkami v rodinnom i spoločenskom živote, pri práci a zmysluplnom využívaní voľného času. **Sociálna príprava** znamená zabezpečenie zmeny organizácie práce v súlade s vekom, výkonnosťou, vzdelaním a zdravotným stavom. Hegyi (In Hrapková, 2013) hovorí, že príprava na starnutie by sa mala uskutočňovať v štyroch rovinách:

- dlhodobá príprava, ktorá prebieha po celý život (príprava na zdravý spôsob života, primeraný postoj k starnutiu),
- prelad'ovacia príprava (vo veku 40 až 60 rokov),
- krátkodobá príprava (asi 5 rokov pred dosiahnutím dôchodkového veku),
- výchova k správne mu využívaniu voľného času v starobe, k aktívnej starobe.

Pracovníci ktorí pracujú so seniormi považujú komunikačné zručnosti za jeden z najdôležitejších pracovných nástrojov pri práci v tejto oblasti, čiže práca so seniormi. Komunikácia je jeden z kľúčových aspektov práce so seniorom, pretože sa objavuje v každodennej činnosti vykonávanej pri práci či už s jednotlivcom, prípadne s komunitou. Počúvanie, empatia, kongruencia, prijatie a spätná väzba predstavujú v rámci komunikačných zručností nezastupiteľné miesto a veľkú dôležitosť.

Záver

Domnievame sa, že predložený odborný príspevok nám i laickej verejnosti pomôže lepšie spoznať a pochopiť problematiku starnutia a staroby, lepšie pochopiť problémy seniorov a poukázať na význam práce sociálnych pracovníkov, ktorí prostredníctvom svojich vedomostí, zručností, schopností celoživotného vzdelávania a komunikácie so seniormi pomáhajú riešiť ich problémy. Veríme, že odborným príspevkom sa oboznámi i laická verejnosť, ktorá má možnosť opäť bližšie spoznať prácu sociálnych pracovníkov.

Zoznam použitej literatúry

- BALOGOVÁ, B. 2009. Seniori. 3. vyd. Prešov: Pavol Šidelský - Akcent Print, 2009. 158 s. ISBN 978-80-89295-18-0.
- BEBLAVÝ, M. 2012. Sociálna politika. Bratislava: ADIN, s. r. o., 2012. 169 s. ISBN 978-8089244-47-8.

- BLEHA, B. – ŠPROCHA, B. – VAŇO, B. 2013. Prognóza populačného vývoja Slovenskej republiky do roku 2060. Bratislava: INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky. Výskumné demografické centrum, 2013. 84 s. ISBN 978-80-89398-23-2.
- DRAGOMERICKÁ, E. - PRAJSOVÁ, J. 2009. WHOQOL-OLD. Příručka pro uživatele české verze dotazníku WHO pro měření kvality života ve vyšším věku. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 2009. 72 s. ISBN 978-80-87142-05-9.
- EUROSTAT. 2013. EU Employment and Social Situation – Quarterly Report. [online]. [cite 2015-10-22]. Available at: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPU/KE-BH130S2/EN/KE-BH-13-0S2-EN.pdf.
- GURKOVÁ, E. 2011. Hodnocení kvality života. Pro klinickou praxi a ošetrovatelský výzkum. Praha: Grada publishing a. s., 2011. 224 s. ISBN 978-80-247-3625-9.
- GUTMAN, G. – SPENCER, CH. 2010. Aging, Ageism and Abuse: Moving from Awareness to Action. Amsterdam: Elsevier, 2010. 120 s. ISBN 978-0123-815-09-5.
- HAMŽÍK, P. 2003. Ako zdravo a optimisticky starnúť. 2. vyd. Trenčín: Q-EX, 2003. 137 s. ISBN 80-968671-8-0.
- KAMANOVA, I. 2007. Inštitucionalizované sociálne služby a kvalita života seniorov. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2007. 87 s. ISBN 978-80-8084-275-8.
- KAMANOVA, I. 2011. Kvalita sociálnych služieb podľa zákona o sociálnych službách v praxi. In Inovácie, plánovanie a kvalita sociálnych služieb v komunite. Zborník príspevkov z 1. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie. Ružomberok: Verbum – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2011. 269 s. ISBN 978-80-8084-781-4.
- KOVAL, Š. 2004. Reforma zdravotníctva a korene ageizmu alebo stará generácia ako menšina vo vlastnom štáte. In Geriatria, 3/2004. s. 133. ISSN 1335-1850.
- ZÁKON NR SR č. 219/2014 Z. z. o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov z 9. júla 2014.
- ZÁKON NR SR č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.
- ZÁKON NR SR č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti a službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Kontakt na autora

Peter Hasa, PhDr.
doktorand
Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety
Palackého č. 1
P.O. Box 104
810 00 Bratislava
E-mail: inpoint4@gmail.com

Mátel, Andrej – Roman, Ladislav – Janechová, Lucia (eds.)

Profesijné hodnoty sociálnej práce

Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie

Vydal Ústav sv. Pátra Pia Piešťany, VŠZaSP sv. Alžbety Bratislava

Piešťany, október 2017

Prvé vydanie

ISBN 978-80-8132-173-3

EAN 9788081321733

9788081321733